FORRADALMAK KORA

MÓDSZERTANI TÁJÉKOZTATÓ

AZ ŐSZIRÓZSÁS FORRADALOM

A KMP ÉS A KIMSZ MEGALAKULÁSA

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KIKIÁLTÁSA

50. ÉVFORDULÓJÁNAK MEGÜNNEPLÉSÉRE

Kéziratként

Kiadja:

A MAGYAR NÉPHADSEREG KÖZPONTI KLUBJÁNAK
MÓDSZERTANI OSZTÁLYA
1968

A Módszertani Tájékoztató
kidolgozásában részt vettek:

BUJDOSÓ DEZSŐ

CSÁNK ISTVÁN alezredes

CSÓK LÁSZLÓ őrnagy

GYŐRI CSABA

HARANGI LÁSZLÓ

KOLLÁR KLÁRA

NAGY EMŐKE

V. NAGY FERENCNÉ

ORBÁN ANTAL

PŐDÖR B. ALBERT őrnagy

VÖRÖS GIZELLA

A fedőlapot tervezte:

LENDVAI ZSIGMOND

Szerkesztette:

BÍRÓ GYULA

KIRÁLY JENŐ

Felelős szerkesztő:

KOVÁCS KÁROLY őrnagy

1968. IX. — 245 — 2500 db MNKK nyomda

A közelmúltban ünnepeltük a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének, a szovjet állam és a Vörös Hadsereg megszületésének 50. évfordulóját. A Lenin vezette bolsevik párt harcai, az első győztes proletárforradalom hatása — John Reed kifejezésével szólva — valóban „megrengette a világot". Ez a hatás elsősorban abban nyilvánult meg, hogy gyógyíthatatlan sebet ütve a kapitalizmus összefüggő világrendszerén, megszületett a szocialista forradalom állama, nyilvánvalóvá vált, hogy a XX. század elején a világtörténelmi haladás súlypontja Nyugat-Európából az újonnan megalakult szovjet államba tevődött át. Ettől a pillanattól fogva az új államhoz való viszony dönti el külpolitikai téren bármely más hatalom haladó vagy reakciós jellegét. A Szovjetunióval való viszony történelmi távlatban mértéke bármely állam haladó vagy reakciós jellegének.

A magyar munkásosztály elsők között követte az orosz proletariátus példáját, amikor az 1918—1919-es nagy forradalmi fellendülés idején harcra kelt elnyomói ellen. E forradalmi harcok kiemelkedő állomásai voltak: 1918 októbere, a polgári demokratikus forradalom sikeres megvívása; 1918. november 24., a forradalmi harcok vezérkarának, a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakítása; majd mindennek betetőzéseként 1919. március 21., az első magyar proletárdiktatúra, a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása.

Dolgozó népük méltán őrzi megkülönböztetett figyelemmel az 1918—1919-es időszak emlékét, s gondol hálával és tisztelettel azokra, akik a forradalmi harcok résztvevői, szervezői, irányítói voltak.

Az évfordulók méltó megünneplése felelősségteljes feladatot jelent néphadseregünk politikai munkásai, párt- és KISZ-vezetői, aktivistái számára. E munka elvi alapját az MSZMP Központi Bizottságának, Politikai Bizottságának, valamint az MSZMP Néphadseregi Bizottságának határozataiban rögzített politikai irányelvek, és a Politikai Főcsoportfőnökség utasításai képezik.

Kiadványunkkal e nagy jelentőségű feladat végrehajtásához, az évfordulók rendezvényeinek színvonalas megszervezéséhez igyekszünk konkrét gyakorlati és módszertani segítséget nyújtani.

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS

Az első világháború utolsó esztendejében, 1918-ban az Osztrák—Magyar Monarchia uralkodó körei számára is többé-kevésbé világossá vált, hogy ezt a háborút semmilyen körülmények között sem nyerhetik meg. De minden gondjukban a katonai vereség és a gazdasági csőd mellett leginkább a harmadik veszélytől tartottak: a Monarchia népeinek forradalmi fellépésétől. Az oroszországi események, az 1917. március 12-i polgári demokratikus, majd a november 7-i Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme nagyrészt már meghatározta a közép-európai népek jövőjét, viharos erejű vonzást gyakorolva rájuk. A világháború során kiéleződött ellentétek, az évtizedek óta megoldatlan társadalmi és nemzeti problémák négy háborús év keserűségével és nyomorával párosultak. Mindez rettenetes erejű, robbanásra kész feszítő erő felgyülemlését jelentette. A népektől való félelem késztette a Monarchiát arra, hogy a békekötés iránt tapogatózzon a szembenálló másik imperialista tábornál.

Az antanthatalmak azonban győzelmük biztos tudatában már nem voltak hajlandók a béke feltételeiről tárgyalni. A Monarchia ereje napról napra fogyott, válsága egyre mélyült. Területén egymás után lángoltak fel a katonai felkelések és a dolgozók sztrájkjai. 1918. január 18-a és 21-e között általános politikai sztrájk kezdődött Magyarország egész területén. Február 1-én felkeltek a hajóhad cattarói öbölben állomásozó egységei. Május 20-án fegyveres felkelés tört ki a pécsi gyalogezredben, majd június 20—28. között ismét általános politikai sztrájk bénította meg a háborús gazdaságot.

1918 nyarán és őszén a katonai helyzet katasztrofálissá vált a központi hatalmak számára. Június közepén nagy vereséget szenvedett a Monarchia hadserege a Piave mellett. Szeptember 15-én az antant balkáni hadserege Szalonikivel szemben áttörte a bolgár frontot, s a szétvert bolgár hadsereg szeptember 25-én fegyverletételre kényszerült. Október 17-én Törökország is kapitulált. Az események hatására a nemzetiségek sorra létrehozták Nemzeti Tanácsaikat, majd október végén kimondták elszakadásukat a Monarchiától.

1918 október végén a magyar nép is döntő küzdelemre indult a háborús kormány megdöntéséért és a nemzeti függetlenség kivívásáért. Október 25-én megalakult a Károlyi-párt, a radikális párt (Országos Polgári Radikális Párt) és a Szociáldemokrata Párt képviselőiből álló magyar Nemzeti Tanács. A tanács október 26-i kiáltványában Károlyi Mihály miniszterelnöki kinevezését követelte, és síkra szállt a háború azonnali beszüntetése, az általános titkos választójog, a földreform, valamint a politikai szabadságjogok biztosítása mellett. A Nemzeti Tanács nem akart forradalmat, hanem békés úton, a királlyal való megegyezés alapján szerette volna a háború által kiélezett társadalmi válságot megoldani. Miközben a Nemzeti Tanács tagjai a „kibontakozási tárgyalásokkal" voltak elfoglalva, a dolgozók tömegei a munkásosztály vezetésével akcióba léptek. Október 28-án, a békéért tüntető tömeg a Lánchídnál összecsapott a karhatalommal, amely halálos áldozatokat követelt. A tüntetések 30-án érték el csúcspontjukat és fegyveres felkelésbe csaptak át. A Nem-

zeti Tanácshoz csatlakozott katonai egységek és a felfegyverzett munkások október 30-ról 31-re virradó éjszaka megszállták a főváros stratégiai pontjait. A hatalom a tömegek harcának eredményeként a Nemzeti Tanács kezébe került.

Az októberi „őszirózsás" forradalom véget vetett a szörnyű vérontásnak, amely négy év alatt félmillió magyar katona életét követelte. November 3-án a magyar kormány beleegyezett, hogy a közös hadseregparancsnokság képviselője Magyarország nevében is aláírja a fegyverszünetet.

A forradalom széttörte azokat a bilincseket, amelyek Magyarország sorsát hátrányosan kötötték össze Ausztriával. Végetért a nemzeti megaláztatást jelentő négy évszázados Habsburg-uralom. Ünneplő százezrek előtt hirdették ki november 16-án: „Magyarország minden más országtól független és önálló Népköztársaság."

A tömegek forradalmi mozgalmának eredményeként ledőltek azok a korlátok, amelyek lehetetlenné tették a társadalmi fejlődést, a magyar társadalom életfontosságú kérdéseinek megoldását. A polgári demokratikus rendszerben a dolgozók megszerezték a politikai szabadságjogokat, s ezzel létrejött a forradalom továbbfejlődésének lehetősége a szocializmus irányába.

A hatalmat megragadó burzsoá demokratikus erők, a Szociáldemokrata Párt jobboldali vezetésével szövetkezve, a forradalom győzelme után azonnal arra törekedtek, hogy a forradalmat leszereljék és a társadalmi fejlődést a „korlátozott kapitalizmus" keretei között tartsák.

A Károlyi-kormány mindent elkövetett, hogy a forradalomban alakult népi szerveket, a munkás- és katonatanácsokat megfossza minden kezükbe került hatalomtól, és a régi közigazgatást visszaállítsa jogaiba. Ezek az erőfeszítések azonban nem vezettek teljes sikerre a kormány részéről, mert a nép gyűlölete oly nagy volt a régi hatalom képviselői ellen, hogy igen sok városban és faluban elűzték őket.

A burzsoá rend megszilárdításának szándéka kiélezte az ellentétet a koalíciós kormány és a forradalom továbbviteléért síkraszálló tömegek között. A feszültség növekedése néhány hónap alatt krónikus belpolitikai válsággá fejlődött, amelyet az antantnak a Károlyi-kormánnyal szemben folytatott politikája is fokozott. A fegyverszüneti egyezmény ellenére az antant főtanácsa egyre újabb területekre engedélyezte a szomszédos államok hadseregeinek bevonulását.

A kormány helyzetét ingataggá tette a zilált és egyre rosszabbodó gazdasági helyzet is. A Monarchia felbomlásával széthullott az addig egységes gazdasági terület, szétszakadtak az egyes területeket összekötő termelési és fogyasztási kapcsolatok. Az antantbarátságot hirdető Károlyinak csalódnia kellett a szövetséges hatalmakban, mert segítség helyett gazdasági blokád alá vették Magyarországot. Általában hiány volt nyersanyagokban, különösen érezhető volt a szénhiány, amely teljes bénulással fenyegette az ipari termelést és a közlekedést. A néptömegek erejétől megijedt tőkésosztály attól tartott, hogy a kormány nem lesz képes a tőkés érdekeket megvédelmezni a dolgozók megújuló rohamai ellen, ezért igyekeztek tőkéjüket a termelésből kivonni, vagyonukat külföldre menteni. A munkanélküliség rohamosan nőtt, a frontokról hazatérő több mint egymillió leszerelt katona nagy része nem tudott elhelyezkedni. Az élelmezési helyzetre jellemző, hogy a háború előtti 54 milliós gabonaterméssel szemben 1918-ban csak 34 millió metermázsa

gabonát arattak. A kialakult helyzetben a burzsoázia elleni rendszabályokra lett volna szükség, a kormány azonban nem tudott, és nem akart radikális reformokat hozni. A tömegek egyre inkább megelégelték a kormány huzavonáját, s erélyes intézkedéseket követelve 1918 decemberében és 1919 januárjában sok gyárat munkásellenőrzés alá vettek.

A forradalom felszínre hozta a földkérdés évszázados problémáját. A falvak 1918. novemberi földfoglaló mozgalmait a kormány fegyveres erővel fojtotta el, a felülről meghirdetett földreform viszont egyre késett. Hosszas viták után 1919. február 16-án jelent meg a „földművelő nép földhözjuttatásáról" szóló törvény. Ez a földreformtervezet ugyan összehasonlíthatatlanul demokratikusabb volt mint a magyar történelem minden előző „földreformja", de 1919 tavaszán már nem elégítette ki a parasztságot, mert a forradalmi agrárproletariátus a földek megváltás nélküli kisajátítását követelte.

A forradalom további sorsának alakításában döntő szerepet játszott az 1918. november 24-én megalakult Kommunisták Magyarországi Pártja. A párt irányvonalát a lenini tanítások, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom tapasztalatai alapján dolgozták ki. Programja átfogó társadalmi követeléseket tartalmazott és internacionalista álláspontról kívánta nemzeti érdekeinket megoldani.

A párt következetes politikai harca hétről hétre növelte tekintélyét és befolyását a tömegek között, ami rövidesen komoly aggodalommal töltötte el a koalíciós kormányt. Különösen nagy sikert ért el a kommunista párt az ifjúság körében. A Szociáldemokrata Párt keretei között működő Ifjúmunkások Országos Szövetsége 1918. december 30-án megszakította kapcsolatait az SZDP-vel és a kommunisták álláspontját tette magáévá. A polgári demokratikus kormány 1919. februárjában kísérletet tett a kommunista mozgalom szétzúzására. A párt elleni általános támadás kibontakoztatására kedvező alkalom nyílt az 1919. február 20-i munkanélküli tüntetésen. A Népszava elé vonuló tömeg ellen a rendőrség fegyveres provokációt szervezett, amelynek során több rendőr és polgári személy meghalt vagy megsebesült. A tényeket meghamisítva a kommunistákat vádolták a lövöldözés szervezésével és ennek alapján megkezdték a párt vezetőinek letartóztatását.

A kommunista párt illegalitásba szorítása, a rendőri provokáció és brutalitás azonban a kormány szándékával ellentétes eredményre vezetett, még inkább növelte a kommunisták iránti szimpátiát. Egymást érték a kommunistabarát tüntetések. A munkásság nagyobbik része érzelmileg már a kommunistákhoz csatlakozott. A koalíciós kormány ebben a helyzetben néhány reformkísérlettel próbálta lassítani a tömegek balratolódását. Határozatot hoztak, hogy áprilisra kiírják az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat. Károlyi Mihály köztársasági elnök kál-kápolnai birtokán jelképesen megkezdte a földosztást.

A tömegek forradalmasodása arra késztette a Szociáldemokrata Párt baloldalának vezetőit, hogy megegyezést keressenek a kommunista párttal. A polgári demokratikus rezsim elszigetelődött a belpolitikai küzdőtéren, külpolitikai elképzeléseit pedig szétfoszlatta az antantnak Közép-Európa népei megosztására irányuló politikája. A fegyverszüneti szerződés sorozatos megszegése világossá tette, hogy többé már szó sem lehet a Wilson által hirdetett „annexiók nélküli igazságos békéről." Nem járt sikerrel a kormány fáradozása, hogy a kommunizmus elleni erélyesebb fellépésért elnyeri a nagyhatalmak jóindu-

latát, és meghívást kap a párizsi béketárgyalásokra. Az antant tovább fokozta nyomását a magyar kormányra. Ennek eredménye volt az 1919. március 20-án Vyx alezredes által átadott jegyzék, amely szerint újabb, nagyrészt magyarok által lakott területeket kellett átengedni a szomszédos államoknak. A végrehajtás felelősségét a kormány a néptömegek felháborodása miatt nem merte vállalni, de ereje sem volt a követelés visszautasítására. Ebben a történelmi helyzetben csak az egységesen fellépő munkásosztály mutatta meg a kivezető utat a nemzeti és társadalmi válságból, amely út csak a szocialista forradalom útja lehetett.

A kommunisták által kidolgozott feltételek alapján 1919. március 21-én egyesült a két munkáspárt, és a proletariátus nevében átvette a hatalmat. Megszületett a világ második munkás-paraszt állama, a Magyar Tanácsköztársaság. A munkásosztály egységes pártja forradalmi programjával maga köré tudta tömöríteni a nemzet összes demokratikus erőit, ami hallatlan népszerűséget adott a szocializmus ügyének Magyarországon. Az objektív belés külpolitikai tényezők azonban korántsem voltak ilyen egyértelműen kedvezőek. Az ipari és mezőgazdasági termelés nem javult a háború befejezését követő hónapokban. A proletárdiktatúra súlyos nyersanyag, valamint élelmezési problémákat és munkanélküliséget örökölt a megelőző kormánytól. A nép állama ilyen körülmények között is rengeteget tett azért, hogy a termelés növekedjen, az élelmezés javuljon, a dolgozók emberibb életkörülmények közé kerüljenek.

A Forradalmi Kormányzótanács hozzálátott a gazdaság szocialista átszervezéséhez. Március 27-i rendeletével köztulajdonba vette a 20 főnél többet foglalkoztató ipari, bánya- és közlekedési üzemeket. Április 4-i rendeletével kisajátította és a termelőszövetkezetek tulajdonába juttatta a nagy- és középbirtokokat. Eltörölte a birtokkal rendelkező parasztság felgyülemlett adósságait, adóit, és egyes vidékeken 2—5 holdas parcellákat juttatott a földnélkülieknek. A Forradalmi Kormányzótanács államosította a bankokat, a nagykereskedelmet. Biztosította a 8 órás munkaidőt, leszállította a városi lakbéreket. A dolgozók minden rétegére kiterjesztette a betegségi és balesetbiztosítást.

Mindezen intézkedések eredményeként a dolgozók reálbére átlagosan 25%-kal emelkedett. Jelentős hatása volt a főúri paloták és nagypolgári lakások lefoglalásának, ami egyedül Budapesten 100 ezer proletárt juttatott otthonhoz. Igen számottevő javulás következett be a mezőgazdasági proletariátus életviszonyaiban, akik a háború előtti 16 métermázsa-gabonajárandóság helyett a Tanácsköztársaság alatt 23—25 métermázsát kaptak.

Az oktatás, a népművelés és a kultúra valamennyi területe új tartalommal telt meg. Számos intézkedés született, amelynek célja az volt, hogy felszámolják a volt uralkodó osztályok művelődési monopóliumát. Ez a munka az iskolák államosításával kezdődött. Számos terv született a művelődés lehetőségétől korábban megfosztott munkás és paraszt rétegek művelődési problémáinak megoldására. A műkincseket köztulajdonba vették és mindenki számára hozzáférhetővé tették. Elérhetővé tették a legszélesebb dolgozó tömegek számára a könyvet és színházat. Szamuely Tibor elhozta Moszkvából a kibontakozó szovjet filmművészet alkotásait.

A társadalmi forradalommal az írók, költők, ujságírók is lépést tartottak: maradandó hatást gyakorol még napjainkban is az irodalom és művészetek

fejlődésére a Tanácsköztársaság irodalma, publicisztikája, plakátművészete stb. A lehangoló háborús évek után friss, optimista művészi alkotások születtek. Az emberiség kultúrájának jelentős alkotásai és eredményei hozzáférhetővé váltak a dolgozók számára is.

A tanácskormány április 3-án hozta nyilvánosságra az Ideiglenes Alkotmányt,amelynek első pontja rögzítette a magyar szocialista állam célját: „Tanácsköztársaság célja a kapitalista termelési és társadalmi rend megszüntetése és a szocialista termelési és társadalmi rendszer megteremtése. E cél megvalósításának eszköze: a dolgozók uralmának biztosítása a kizsákmányolók felett. A munkás-, katona- és földművestanácsokban a dolgozó nép hozza a törvényeket, hajtja azokat végre és bíráskodik azok megszegői felett." Az Alkotmány minden 18 évet betöltött dolgozó magyar állampolgár részére biztosította az általános, titkos választójogot. Az április 7-e és 12-e között tartott tanácsválasztásokon Magyarország egész dolgozó népe hitet tett a szocializmus ügye mellett.

A kedvező belpolitikai helyzettel szemben a Tanácsköztársaság külpolitikai helyzete korántsem volt mindenben megnyugtató. Igaz, komoly politikai és erkölcsi támogatást jelentett a Szovjet-Oroszországgal kötött szövetség, amelyet a párt az egyesülési okmányban rögzített. Ez a testvéri kapcsolat mindvégig alapja maradt a Magyar Tanácsköztársaság külpolitikájának. Erősítette a Magyar Tanácsköztársaság helyzetét a nemzetközi proletariátus szolidaritása, kiállása a magyar proletárállam mellett. A munkásszolidaritás ereje enyhítette a Tanácsköztársaságra nehezedő imperialista nyomást, de a munkásmozgalom megosztottsága, a szociáldemokrata vezetők egy részének opportunizmusa csökkentették hatékonyságát.

A szomszédos országok közül egyedül Ausztria volt hajlandó elismerni a Tanácsköztársaságot. A szorosabb gazdasági és politikai kapcsolatok mindkét ország számára hasznosak lettek volna, az osztrák koalíciós kormány azonban kétarcú politikát folytatott, sőt bizonyos idő múlva politikája ellenséges jelleget öltött. A világháborúban győztes nagyhatalmak számára a Magyar Tanácsköztársaság létrejötte megoldatlan problémáik növekedését és kiéleződését jelentette. Egy ideig nem is tudtak egységesen fellépni a magyar proletárdiktatúra ellen, mert tucatnyi más vitás kérdésüket ellentéteiket egyszeriben nem tudták félretenni. Az angol miniszterelnök például kijelentette: „Ne tegyük azt Magyarországgal, amit Oroszországgal, elég nekünk egy Oroszország." Végül is azonban a Közép-Európában hegemóniára törekvő agresszív francia álláspont győzött, amelyet a forradalomtól rettegő cseh és román burzsoázia lelkesen támogatott. A francia vezérkar sugalmazására a román koronatanács április 10-én elhatározta a Magyar Tanácsköztársaság elleni intervenciót. Április elején a burzsoá csehszlovák kormány is készenlétbe helyezte fegyveres erejét.

1919. április 16-án megindult a román királyi csapatok támadása, amelyhez rövidesen a cseh burzsoá hadsereg is csatlakozott. Kezdetét vette a magyar nép honvédő háborúja a világ második proletárállamának védelmében.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya a hatalom átvétele pillanatától számított arra, hogy békés szándékai ellenére fegyverrel kell megvédenie a szocialista rendszert. Ezért létkérdés volt a megbízható és ütőképes hadsereg megteremtése. Március 25-én jelent meg a magyar Vörös Hadsereg felállításáról szóló rendelet. A hadsereg hivatása „a forradalmi proletárság ér-

dekeinek védelme minden külső és belső ellenség ellen, harc a világproletárság felszabadításáért." Történelmünkben ez volt az első fegyveres erő, amely nem szolgálta egyetlen kizsákmányoló osztály érdekeit sem, hanem a mindenfajta elnyomástól felszabadult nép védőpajzsa volt.

A fegyveres imperialista támadás megindulása után a Forradalmi Kormányzótanács megszervezte a Keleti Hadseregparancsnokságot, amelynek névleges vezetője Böhm Vilmos, gyakorlati, hadműveleti irányítója pedig Stromfeld Aurél lett. Stromfeld arra törekedett, hogy a támadás erejét felfogja és szilárd védelmi vonalat hozzon létre a román csapatok ellen. A váratlan és nagyerejű támadás — párosulva a székely hadosztály árulásával — meghiusította ezt az elképzelést. A Vörös Hadsereg ezért feladta a Tiszántúlt és a Tisza mögött építette ki védelmi vonalát. A Hadseregparancsnokság április 26-i parancsában megállapítja, hogy „a keleti hadsereg csapatait, a csapatok zömének használhatatlansága miatt kénytelen a Tisza nyugati oldalára visszavonni. Ennek a visszavonulásnak célja a kötelékek rendezése, a csapatok fegyelmezése, és így teljes harcképes állapotba való helyezése. . ."

A hadműveletek kedvezőtlen alakulása azonnal éreztette hatását a belpolitikában is. Május 1-én a Kormányzótanácsban heves vita robbant ki a proletárdiktatúra következetes védelmezői és a kapituláció hívei között. Maga Böhm hadseregparancsnok is „forradalmi romanticizmusnak" nevezte a további ellenállás megkísérlését. A kommunista és volt baloldali szociáldemokrata népbiztosok azonban visszautasították az opportunisták érveléseit. Landler Jenő nyomatékosan aláhúzta: „A Forradalmi Kormányzótanácsnak minden körülmények között a helyén kell maradnia. Az ügynek legjobban az ártana, ha munkásokat szolgáltatna ki a Kormányzótanács a fehérterrornak."

A vitában végül is a forradalmi álláspont győzött, s ezt fogadták el a munkászászlóaljak, a gyári bizalmiak és a Budapesti Munkástanács. A magyar munkásosztály teljes egészében felsorakozott az imperialista szuronyoktól fenyegetett tanácsrendszer mellett. A Kormányzótanács a 18—45 év közötti férfiakat szólított fegyverbe, de fiatalabbak és öregebbek is tömegével léptek be a Vörös Hadseregbe. „Most tudjuk miért kell harcolnunk, nem úgy mint 14-ben" — írta a MÁV Északi Főműhely egyik idős munkása.

A munkászászlóaljak mozgósítása és a dolgozók lelkesedése lehetővé tette, hogy a Tanácsköztársaság gyorsan kiheverje a kezdeti katonai vereséget és az azt követő belpolitikai válságot. Stromfeld, a Vörös Hadsereg vezérkari főnökeként, a szocializmus ügye iránti odaadással vállalta a hadsereg újjászervezésének nehéz munkáját. Az új hadosztályok fegyverbe állításával a Tanácsköztársaság katonai helyzete kedvezőbbé vált. Az intervenció azonban az északi fronton még támadásban volt. Fennállt annak a lehetősége is, hogy az antant összehangolt, többoldalú támadást indít. Célszerűnek látszott, hogy a dolgozók lelkes hangulatára támaszkodva a Vörös Hadsereg magához ragadja a hadműveleti kezdeményezést. Alapos megfontolás után a hadügyi vezetés úgy döntött, hogy első lépésként a miskolci iparvidéket kell felszabadítani. Az elhatározásban közrejátszott az a körülmény is, hogy a csapás az antant által megállapított demarkációs vonalon belülre irányult, és a csehszlovák burzsoá hadsereg még támadásban volt. Az így elért siker egyben megvethette volna az orosz Vörös Hadsereggel való érintkezés felvételének alapjait is.

A budapesti munkászászlóaljakból álló első hadosztály május 20-án hajnalban indult támadásra. Másnap már róluk írták az újságok: „A Landler-hadtest katonái, a csehek kétségbeesett védekezése ellenére, hajnalban elfoglalták Miskolcot". A győzelemhez tevékenyen járultak hozzá azok a magyar és szlovák munkások, akik felkelést robbantottak ki a cseh hadsereg mögött; Ózdon, Rozsnyón megtámadták a helyőrséget, Perkupán lerombolták a Bodva hídját.

A Tanácsköztársaság honvédő háborúja új fordulóponthoz érkezett: a kitűzött cél megvalósítása új feladatok megoldását tette lehetővé. A Hadseregparancsnokság május 27-én ezt a következőkben foglalta össze: „Politikai és gazdasági okokból a hadseregparancsnokság elhatározása: a cseh-román erők belső szárnyát áttörni és először a cseheket megverni, azután a Tiszán átkelve a román haderő ellen fordulni."

A Kassa—Sátoraljaújhely irányú főcsapás végrehajtására a III. („Landler") hadtest kapott parancsot. Összesen 73 zászlóalj és 46 üteg vonult fel, amelyek nagyobbik része a főcsapás irányában összpontosult. Május 30-án indult meg a Vörös Hadsereg északi hadjárata. A támadás első napja a 80. nemzetközi dandár soknyelvű proletárkatonáinak nagyszerű hőstettével zárult. Egyetlen napi súlyos küzdelem eredményeként Losoncon kitűzték a vörös lobogót. Az 5. hadosztály parancsnoka így jellemezte katonáit: „A csapatok erkölcsi értéke lényegesen javult, a hangulat kitűnő, a fegyelem jó, a politikai teljesítőképesség kitűnő ... A fogadtatás mindenütt, de különösen az ipari és bányavidékeken nagyon lelkes volt."

A főcsapás irányában is rövid idő alatt siker mutatkozott: június 5-én már Kassa birtoklásáért folyt a küzdelem, Stromfeld 26 zászlóaljat összpontosított, és a tartalékok bevetésével a Vörös Hadsereg Nagyidánál áttörte a frontot. Június 9-én a vörös csapatok elérték a Kárpátok gerincét.

A Vörös Hadsereg Dél- és Kelet-Szlovákia jelentős területeit felszabadította. E területeken munkástanácsok alakultak, s megindították a harcot a hatalomért, a szocialista forradalomért. Harcuk eredményeként június 16-án Eperjesen sor került a Szlovák Tanácsköztársaság kikiáltására. A Szlovák Tanácsköztársaság természetes szövetségesévé nyilvánította az orosz és magyar Tanácsköztársaságot és harcba szólította cseh proletár testvéreit.

A Magyar Vörös Hadsereg katonai sikereinek csúcsán a proletárdiktatúra nemzetközi tekintélye is jelentősen emelkedett, és megszilárdult belső helyzete is. Mindezek ellenére a forradalom felfelé ívelő szakaszában törés keletkezett. Kétségtelen, hogy az események alakulásában számottevő szerepet játszott a párizsi békekonferencia diplomáciai manővere, Clemenceau két jegyzéke, amely a Felvidék kiürítésére szólította fel a Tanácsköztársaságot, aminek ellenében megígérte a tiszántúli területek visszaadását. Nem vitás azonban, hogy a proletárdiktatúra létét megrendítő válság okai nem csupán a jegyzék hatásában keresendők. Számos belső probléma felszínretörése mellett nagy szerepe volt a nemzetközi helyzet megváltozásának. Az imperialisták egységfrontja megszilárdult a Magyar Tanácsköztársaság elleni fellépés tekintetében.

Az antant diplomáciai nyomása értékelésében kiújultak, sőt élesebb formában jelentkeztek azok az ellentétek, amelyek már a május eleji válságot is felidézték. Az opportunista, kapituláns elemek ismét támadásba lendültek és a további ellenállás kilátástalanságát hirdették, pedig éppen néhány nappal előtte vált ismertté Lenin üzenete a Magyar Tanácsköztársasághoz: „Legyetek szilárdak! És ha ingadozás üti fel a fejét a szocialisták között, akik tegnap

csatlakoztak hozzátok, a proletárdiktaturához — vagy a kispolgárság körében —, nyomjátok el könyörtelenül az ingadozásokat."

A június 12-én ülésező pártkongresszus és a június 14-e és 23-a között tartott Tanácsok Országos Gyűlése ezeknek az ellentéteknek a jegyében tanácskozott. Végül is a Kormányzótanács politikai bizottsága a jegyzék elfogadása mellett döntött. A jobboldal Kunfi Zsigmond vezetésével defetista hangon igyekezett a jegyzék feltétel nélküli elfogadását biztosítani. A forradalomhoz hű vezetők közül nagyon sokan aggodalommal fogadták a döntést, s ahogy Pogány József népbiztos kifejezte, úgy vélték „rendkívül óvatosan kell kezelnünk ezt az egész Clemenceau-féle csalafintaságot." A jegyzék elfogadását végül is azzal indokolták, hogy a Tanácsköztársaságnak lélegzetvételre van szüksége a belső gazdasági, politikai problémák megoldására.

A jegyzék elfogadása azonban kedvezőtlen helyzetet teremtett a hadseregben. A nemzeti érzelmű közvéleményen kiábrándultság vett erőt.

A nagyhatalmak blokád-politikája következtében az élelmezési helyzet rosszabbodott, a nyersanyaghiány miatt nem emelkedett a termelés.

A nemzetközi helyzetben bekövetkezett változások közül ki kell emelni, hogy a párizsi békekonferenciának júniusban sikerült Németországra kényszeríteni súlyos békefeltételeit. Ezután már több figyelmet fordíthattak a kis államok, elsősorban a magyar proletárdiktatura ellenállásának letörésére. Ugyanakkor Szovjet-Oroszország sem tudott közvetlen segítséget nyújtani. A Szovjet Vörös Hadsereg, amely több ízben indított hatásos tehermentesítő támadást Besszarábiában és Ukrajnában, a Gyenyikin-féle fehér hadsereg nagyerejű támadása és az ukrán nacionalisták lázadása miatt azokat nem tudta sikerre vinni. Fokozták tevékenységüket a Szegeden és Bécsben gyülekező magyar ellenforradalmi csoportok is.

A legsúlyosabb veszedelmet azonban a békekonferencia egyértelmű és nyílt katonai beavatkozást előkészítő tevékenysége jelentette. A Vörös Hadsereg visszavonulása után kedvező politikai és katonai feltételek alakultak ki az antant számára a Tanácsköztársaság megdöntésére. Az antant hatalmak Legfelsőbb Tanácsa július 11-én határozatot hozott, hogy „Foch marsall az érdekelt kormányok megbízottjaival való megbeszélés után alakítson ki hadműveleti tervet Magyarország ellen, és az eredményt egy hét alatt jelentse a Tanácsnak."

Július 30-án a burzsoá román seregek átkeltek a Tiszán és megindultak Budapest felé. Támogatásukra, a proletárdiktatúra végleges megsemmisítésére kibontakozott a csehszlovák és a jugoszláv—francia hadsereg támadása is. Az imperialista katonai túlerő és a támadásba lendült ellenforradalmi erők augusztus 1-re megdöntötték a Magyar Tanácsköztársaságot.

A szocializmus elleni gyűlölet egyesítette azokat az erőket, amelyek végül is legyűrték a háborúban meggyötört magyar nép forradalmi hősiességét. A nemzetközi reakció összefogása megsemmisítette a magyar dolgozók nagyszerű vívmányát, és hatalomra juttatta Európa egyik legreakciósabb rendszerét, a magyar nagytőkés és nagybirtokos arisztokrácia ellenforradalmi diktatúráját, amely 25 évre megakasztott minden társadalmi-politikai fejlődést.

A Magyar Tanácsköztársaság 133 dicsőséges napja valóban csak történelmi pillanat volt ezeréves történelmünkben, de olyan pillanat, amelyben teljes fénnyel mutatkozott meg a magyar munkásosztály elhivatottsága népünk vezetésére.

ELŐADÁSVÁZLATOK

A FORRADALMI TÖMEGEK SZEREPE A MAGYAR POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN

„Az anyaföldnek most zsendül a méhe,
már lesi az ásós, kapás hadat,
hogy szűz ölébe termő magot hintsen:
várja az erőt, mely életet ad."

Várnai Zseni

1918 október végén a szokásosnál is több őszirózsát árultak a pesti utcákon. Kellett a sok virág, közeledett a halottak napja és akkor Magyarországon alig volt család, amelyik ne gyászolt volna valakit. Négy éve tombolt a világháború, százezrek pusztultak a kizsákmányoló osztályok érdekeiért Galiciában, Flandriában vagy Doberdó sziklái közt. Ezek az őszirózsák azonban mégsem a sírokra kerültek, hanem élő, forradalmár katonák sapkáira, munkászubbonyok hajtókáira. A magyar forradalmi tömegek 1918. október 30-ról 31-re virradó éjszaka megdöntötték a reakciós, háborús kormányt, és Magyarország is kiszakadt a Monarchia rendszeréből, amit a népek börtönének neveztek.

Az őszirózsás forradalom csak a megelőző évtizedek osztályharcainak betetőzése, a magyar nép forradalmi mozgalmainak beérése volt. A magyar társadalom az 1848—1849-es forradalom és szabadságharc leverése óta súlyos ellentmondásokkal volt terhes. Az ország fejlődése, a társadalmi haladás azt követelte, hogy a magyar nép megszüntesse az Ausztriától való függőséget; felszámolva a feudális maradványokat, a parasztságot fojtogató nagybirtokrendszert a polgári haladás útjára lépjen; rendezze a nemzetiségi kérdést.

Az első világháború kiélezte és elmélyítette a magyar társadalmat gyötrő valamennyi ellentétet, sőt újabbakkal is tetézte. Az egyik oldalon kiemelkedett a hadimilliomosok kis száma, a másikon általánossá vált a nyomor. Az elnyomatás, kizsákmányoltság és jogfosztottság már a háborút megelőzően is olthatatlan gyűlöletet keltett a dolgozókban az uralkodó osztályok iránt. A háború alatt még inkább tűrhetetlenné vált a nép helyzete. Magyarország függő helyzetéből következett, hogy sokkal többen vonultak be katonának mint Ausztriából, s ezek között sokkal nagyobb volt a sebesülési és halálozási arány, mint az osztrák csapattestekben. A Monarchia maradék gazdasági erejét Ausztriába összpontosították, ami azt eredményezte, hogy hazánkban gyorsan esett az ipari és mezőgazdasági termelés. A hadvezetőség drákói rendszabályai ellenére mind nagyobb lendülettel

bontakozott ki a néptömegek gazdasági és politikai harca. A hadseregben egyre gyakoribbá váltak a szökések, parancsmegtagadások. Az ösztönös népi megmozdulások azonban önmagukban nem voltak alkalmasak a rendszer megdöntésére, a béke kikényszerítésére. A magyar munkásmozgalom élén jobboldali reformista vezetők állottak, akiket nem a forradalmi tettek és célok, hanem a Monarchia államának törvényes rendjéhez való alkalmazkodás jellemzett. Ennek következtében a háborús évek alatt tovább növekedett a szakadék a megalkuvó reformista „munkásvezérek" és a forradalmasodó munkásság között.

Hatalmas lökést és lendületet adott a magyar nép harcának a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. A szovjet-kongresszus határozatai és felhívásai megmutatták, hogyan érhetik el a népek az évek óta áhított békét. A magyar munkásosztály ez időtől kezdve minden megnyilvánulásában egyre határozottabban kifejezte, hogy az orosz proletariátus forradalmi harcát tekinti követendő példának. 1917. november 25-én zajlott le az Iparcsarnok előtt a budapesti munkásság százezres tüntetése. Az iparcsarnoki gyűlés már a forradalmi irányzat előretörését, a harci elszántság növekedését jelezte. A munkásság jelszavai az általános sztrájk kimondását, munkás- és katonatanácsok alakítását követelték. December 2-án a munkásság ismét az utcákon volt: „Le a háborúval! Békét akarunk!" — volt a visszatérő jelszó. Az oroszországi szocialista forradalom példáját állították a magyar nép elé a forradalmi szocialisták: Korvin Ottó, Mosolygó Antal és csoportjuk. „Az orosz katonák már rájöttek arra — írják egyik röpiratukban —, hogy a föld, melyet meg kell hódítaniuk, a saját országukban van." A balodali szervezkedések, a sztrájkok, az üzemek munkásainak lázongása mind arra vallott, hogy a munkásmozgalom fellendülése kicsap abból a mederből, amelyet a szociáldemokrata vezetők szabtak meg.

1918 januárjában a Szovjet-Oroszországgal folyó béketárgyalások meggyorsítására, valamint a központi hatalmak imperialista, rabló törekvéseivel szemben hatalmas sztrájkmozgalom indult el, amely Németországon, Ausztrián és Magyarországon is végigsöpört. Budapesten a sztrájk január 18-án kezdődött és három nap alatt több mint félmillióra nőtt a sztrájkolók száma. A sztrájk során több gyárban munkástanácsok alakultak a munkát beszüntető dolgozók harcának vezetésére. Három nap alatt megbénult a Monarchia háborús termelőapparátusa. A kormány szorongatott helyzetében mindent megígért: hódítás nélküli békét, választójogi reformot. A Szociáldemokrata Párt jobboldali vezetősége az ígéretek hatására befejezettnek nyilvánította a sztrájkot. A munkások csalódottan és elégedetlenül tértek vissza a munkapadokhoz, miközben élesen bírálták a pártvezetőséget.

A forró január után a hatóságok fokozták a terrort. A február 7-én tartott minisztertanácson így jellemezték a helyzetet: „Az ország ipari városai, s főleg Budapest, forradalmi tendenciákkal teljesen alá vannak aknázva, ... a társadalmi rendet a készülő tömegsztrájkok és forradalmi mozgalmak legkomolyabban veszélyeztetik." Ezért a sztrájk több vezetőjét letartóztatták, másokat frontszolgálatra hívtak be. A véreskezű Lukachich altábornagy parancsnoksága alatt karhatalmi különítményeket állítottak fel. Mindezek ellenére március elején sztrájkba léptek a csepeli hadiüzem vasmunkásai és a munkára vezényelt népfelkelők. Lukachich 15 ezer főnyi karhatalmat vezényelt ki a sztrájk elfojtására.

A hadseregben, a frontokon sem volt jobb a helyzet. Az éhségtől, betegségtől tizedelt, rosszul felszerelt katonákat fokozódó gyűlölet töltötte el az értelmetlen öldöklés folytatása ellen. Az első nagyobb zendülés a cattarói öbölben horgonyzó hadiflottánál tört ki február elején. A forradalmár matrózok felvonták a hajók árbócaira a vörös lobogót, megalakították a Központi Tengerész Tanácsot a Monarchia összes nemzetiségeinek képviselőiből. A Tanács üdvözlő táviratot küldött a szovjet kormánynak. A felkelést német segítséggel néhány nap alatt leverték. Februártól kezdve mind gyakoribbá váltak a parancsmegtagadások, lázadások, szökések. 1917-ben összesen 80 ezer, 1918 első hónapjaiban pedig 44 ezer katonaszökevényt, úgynevezett „zöld kádert" fogtak el a Monarchia területén. A szökevények száma a nyári hónapokra már meghaladta a 100 ezret. A legnagyobb katonai zendülés Pécsett tört ki május 20-án. A 6. gyalogezred menetszázadai megtagadták az engedelmességet, elfoglalták a laktanyát és a pályaudvart. Az ellenük küldött kormánycsapatok csak egynapos harc után tudták visszafoglalni a várost.

1918 derekára a hátországban dolgozók elérkeztek türelmük végső határáig. Ausztriában éhínség pusztított, s Magyarországon, a Monarchia éléskamrájában is csak a fejadagok állandó csökkentésével, megújuló rekvirálásokkal lehetett a legszűkösebb élelmiszeradagokat biztosítani. A fekete piacon 10—20-szorosára szöktek fel az árak, a pékségek előtt éjszaka is hosszú sorok kígyóztak a falat kenyérre várva.

1918. június 20-án a MÁVAG-ban sortüzet adtak a béremelést követelő munkásokra. Négy munkás meghalt, igen sokan megsebesültek. A munkásság felháborodása óriási volt. A gyárak nem hallgattak a szociáldemokrata vezetőség békéltető szavaira, kitört a százezres tömegeket magával ragadó általános politikai sztrájk. A júniusi sztrájk még a januárinál is izzóbb, forradalmibb volt. Félmillió munkás követelte a békét, a munkásgyilkos háborús kormány azonnali megbuktatását és a munkástanácsok megalakítását. A kormány latba vetette az államapparátus egész erejét, mozgósította a csendőrséget, statáriumot hirdetett, tömegesen hurcolták el a sztrájkolók vezetőit, a forradalmi módon fellépő munkástanácsok tagjait. Országosan 9 napig, Győrött pedig 12 napig tartottak ki a munkások.

1918 nyarutóján a központi hatalmak helyzete válságosra fordult. Júniusban az osztrák-magyar seregek vereséget szenvedtek a Piavenál, augusztusban Franciaországban áttörték a német frontot. A balkáni vereségek hatására a bolgár hadsereg szeptember 25-én, a török hadsereg pedig október 17-én letette a fegyvert. Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesőben volt: elnyomott nemzetiségei és nemzetei egymás után alakították meg nemzeti tanácsaikat és bejelentették elszakadásukat.

Magyarországon 1918 őszére megértek a polgári demokratikus forradalom objektív feltételei. Az ország háborús vesztesége halottakban, sebesültekben, hadifoglyokban meghaladta a kétmillió főt, ez időre az élelmiszerárak 300 százalékkal, a húsfélék ára 700 százalékkal, a ruhanemű és cipő ára 900—1000 százalékkal emelkedett. Az éhínség országos méretűvé vált. Az osztályellentétek a végsőkig kiéleződtek. A magyar munkásság többsége a proletárforradalom mellett állt, de akkor még nem volt Magyarországon olyan párt, amely következetesen tudta volna vezetni a proletariátus harcát a hatalom megragadásáért.

A forradalom összekapcsolódott a magyar nép nemzeti felszabadító harcával. A Monarchia többi nemzetei példájára október 25-én megalakult a Magyar Nemzeti Tanács, amely igyekezett a tömegek forradalmi fellépését mérsékelni és polgári demokratikus keretek közé szorítani az átalakulást. A forradalmi megmozdulásokat a király befolyásolására akarták felhasználni. Követelésük lényege: Károlyi Mihályt, a Nemzeti Tanács elnökét nevezze ki miniszterelnökké, hogy ezzel forradalom nélkül lehetségessé váljék a Nemzeti Tanács minimális szociális követeléseket tartalmazó programjának megvalósítása. A Nemzeti Tanácsban tömörült pártok (a Károlyi-párt, a Radikális Párt és a Szociáldemokrata Párt) azt gondolták, hogy a miniszteri kinevezések mindent megoldanak, s a történelem időt ad nekik az „alkotmányos" játékszabályok betartására az ország polgári demokratikus átalakításában. A királyi udvar intrikái azonban megakadályozták Károlyi miniszterelnöki kinevezését. A magyar közvélemény személyes sérelmének tekintette a királynak a magyar nép véleményét semmibevevő megnyilatkozását, és arra a meggyőződésre jutott, hogy csak erőszakkal lehet a változást kikényszeríteni. A tömegek hangulatát fejezte ki a forradalmi szocialisták csoportja, akik lelkes szervező és agitációs munkát végeztek gyárakban, egyetemeken és a hadseregben. Az események mindenben őket igazolták, s ezért befolyásuk a forradalmi napokban hatalmas mértékben megnőtt. Röplapjaikkal, jelszavaikkal naponta irányították a tömegek akcióit.

Október 28-án hatalmas tömeg indult a Királyi Várba, hogy József főhercegtől Károlyi kinevezését követelje. A Lánchídnál a rendőrség fegyverét használta a tömeg ellen, hárman meghaltak, ötvennél többen megsebesültek. Az eseményt országos felháborodás követte.

A különböző szervezetek a Nemzeti Tanácsot tekintették a magyar nemzet törvényes képviselőjének. A Katonatanács felszólítására a budapesti csapatok egymásután csatlakoztak a Nemzeti Tanácshoz. A fegyvergyári munkások segítségével 30 ezer munkást fegyvereztek fel. Károlyi személyesen próbálta rábeszélni a munkásokat, hogy adják vissza a fegyvereket, de semmi eredményt nem tudott elérni. A munkásság és a katonaság felkészült a rendszer megdöntésére.

A forradalmi robbanást október 30-án este a tüntető csoportok indították meg. A Keleti pályaudvaron csatlakozásra szólítottak fel két, a frontra indított menetszázadot, amelyek a tüntetőkkel együtt elindultak az Astoria szálló, a Nemzeti Tanács székhelye felé. Útközben ezrek csatlakoztak a felvonulókhoz. A korabeli újság így írja le a régi rendszert elsöprő forradalmi megmozdulást: „Végeláthatatlan tömeg hullámzik most a Rákóczi úton a Körút felé. Alig van civil ember, akinek kezében ne lenne fegyver. Ki puskát, ki kardot, ki bajonettet, ki meg revolvert lóbál a kezében és élteti a forradalmat, a köztársaságot. A tömeg élén katonák haladnak." A fegyveres munkások és katonák a katonatanács vázlatos tervei alapján megszállták Budapest összes stratégiai pontjait. A városparancsnokság már tanácstalan volt, mert a legjobb csapatok lázadtak fel. A Nemzeti Tanács eleinte tehetetlenül szemlélte a rohanó eseményeket, miként ezt a Nemzeti Tanács vezetői visszaemlékezéseikben elismerték. „Egészen meg voltunk döbbenve" — írja Károlyi Mihály. „Mi nem akartuk még átvenni a hatalmat: mi szervezni akartuk erőinket. De eközben már az egész forradalom kifejlődött... *A nép maga csinálta meg a forradalmat, a nép vette kezébe a hatalmat és adta át a Nem-*

zeti Tanácsnak." Garami Ernő, a Szociáldemokrata Párt egyik reformista vezetője hasonlóképpen nyilatkozik: „Mi terveztünk, a tömegek, elsősorban a fegyverben álló tömegek végeztek."

A forradalmi szocialisták és a baloldali szociáldemokraták egymásra találó harcosai még az éjszaka folyamán röpiratot nyomtattak a Szociáldemokrata Párt nevében, de a pártvezetőség beleegyezése nélkül. „Kitört a forradalom! — írták — Munkások! Elvtársak! Most rajtatok a sor... Meg kell mutatni, hogy ti együtt éreztek a katonatestvéreitekkel! Ki az utcára!" A főváros munkássága a felhívást követve teljes erejével sietett a forradalom támogatására.

A Nemzeti Tanácsnak csak október 31-én hajnalban sikerült felmérnie a helyzetet és átvenni az események irányítását. Október 31-re a felkelés mindenütt győzelmet aratott. A hadsereg egységei a vidéki helyőrségekben is a forradalom mellé álltak, ellenállás nélkül vették kezükbe a hatalmat a nemzeti és munkástanácsok. A reggeli órákban József főherceg magához hivatta Károlyit és a király nevében megbízta a kormány megalakításával. Károlyi megbízatását a Nemzeti Tanácsban a forradalom megkoronázásának tekintették, de nem így vélekedtek erről a tömegek. Ők tudták, hogy az új miniszterelnököt a király csak a nép forradalmi megmozdulása miatt nevezte ki. A nép, a tömeg tovább ment követeléseiben: már hallani sem akartak a királyról, országszerte köztársaságot követeltek.

Vidéken a parasztok a frontokról hazatért katonák vezetésével elűzték a régi rendszer képviselőit: a jegyzőket, csendőröket. Hozzáfogtak a földesúri birtokok megszállásához. Ebben a helyzetben a kormány fő törekvése a helyzet konszolidálása, a tömegek forradalmi mozgalmának leszerelése volt. Már október 31-én délután ott virítottak a főváros utcáin a plakátok, amelyek a dolgozókat a munka folytatására, a katonákat a kaszárnyákba való visszatérésre szólították fel. Másnap a Katona- és Munkástanács parancsa a fegyverek leadására szólított fel.

Bár a régi rendszer megdöntése után potenciálisan a nép kezében volt a hatalom, a munkások és szegényparasztok nem tudták azt gyakorlatilag magukhoz ragadni, mert a munkásosztály nem rendelkezett forradalmi élcsapattal, amely a harc továbbvitelének szervezője lett volna. A polgári pártok a szociáldemokrata vezetők segédletével polgári demokratikus berendezkedést valósítottak meg, ahol a nép birtokába jutott bizonyos szabadságjogoknak, de minden erejével védte a tőkés és nagybirtokos magántulajdont. Az új, szocialista forradalomra való felkészülés csak később, a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulásával kezdődhetett meg.

Javasolt irodalom az előadás összeállításához:

GYÁR és földfoglaló mozgalmak. (1918—1919.) = Társadalmi Szemle, 1950. 2. sz. 87—94. p.

HAJDÚ Tibor: Tanácsok Magyarországon 1918—1919-ben. Bp. 1958. Kossuth Kiadó, 26—71. p.

HAJDÚ Tibor: Károlyi Mihály és az 1918—1919-es forradalmak. = Századok, 1963. 1092—1102. p.

KATÓ István: Az 1918. évi magyar demokratikus forradalom előzményeinek és győzelmének néhány kérdése. = Párttörténeti Közlemények, 1956. 1. sz. 1—26. p.

A MAGYAR forradalmi munkásmozgalom története. 1. köt. Bp. 1966. Kossuth Kiadó; 164—176. p.

MAGYARORSZÁG története. 2. köt. Bp. 1967. Gondolat Kiadó, 225—287. p.

A KOMMUNISTA PÁRT MEGALAKULÁSA ÉS HARCA A SZOCIALISTA FORRADALOMÉRT

„S a föld fölött, hol annyi vért
és könnyet ontott a paraszt,
gyárak fölött, hol a munkás
szórta az átkot és panaszt,
felnőve szilárd tömegével,
magasra, hogy mindenki látta,
emelkedett Lenin nevével
a Kommunisták
Magyarországi
Pártja."

Kuczka Péter

Az 1918-as polgári demokratikus forradalom győzelme hatalmas lépést jelentett előre a társadalmi fejlődés útján. Véget vetett a háborúnak, megdöntötte az Osztrák—Magyar Monarchiát, kivívta az ország nemzeti függetlenségét, megszüntette a gyűlölt Habsburg dinasztia négy évszázados uralmát a magyar nép felett. A forradalmat győzelemre vivő tömegeknek sikerült jelentős politikai jogokat kivívniuk az új, polgári demokratikus rendben. Országszerte megalakultak a dolgozók tanácsai, amelyek a széthulló régi közigazgatás helyett kézbe vették a hatalmat városokon és falvakban. A forradalom vezető osztálya a munkásosztály volt, amely az ország legjelentősebb, legszervezettebb erejévé vált.

A Szociáldemokrata Párt és a szakszervezetek döntő tényezői lettek a politikai élet irányításának. Ezen szervezetek felső vezetése azonban megmaradt a jobboldali reformisták kezében, aminek következtében tovább mélyültek az ellentétek a munkásosztály forradalmi erői és a pártvezetőség reformista politikája között. A szociáldemokrata pártvezetőség messzemenő segítséget nyújtott a burzsoáziának, hogy kezébe kerítse a politikai hatalmat. Garami és Kunfi — az SZDP vezetőségének fő jobboldali szószólói — az osztályharc felfüggesztésére szólították fel a munkásosztályt. A reformista pártvezetőség politikája miatt a már megszerzett pozíciókban is kicsúszott a tanácsok kezéből a vezetés. A kormány a reformisták segédletével, karhatalmi megtorlásokkal igyekezett a népforradalom erőit visszaszorítani. Megkísérelték olyan új hadsereg létrehozását, amely mentes a bolsevista befolyástól. Ezért leszerelték az idősebb korosztályokat s helyettük három új, katonai szolgálatot még nem teljesített évjáratot hívtak be.

A kormány bőven tett ígéreteket, de ezek teljesítését napról-napra elodázta. A frontokról hazaérkező katonákat a „haza hálája" helyett munkanélküliség

várta, mert a burzsoázia és a nagybirtokosok szaboltálták a termelést. Míg a forradalmat követő hetekben a néptömegek bizalommal tekintettek a Károlyi kormányra, ezt a bizalmat a kormány tétlenségével és a dolgozók jogos követelései elleni fellépésével hamarosan eljátszotta.

Ilyen körülmények között Magyarország proletariátusa a szocialista forradalom megvívásának történelmi feladata elé került. A forradalmi munkás és szegényparaszt tömegek felismerték, hogy a harc még nem fejeződött be, felszabadulásuk érdekében — megdöntve a tőkés rendszert — kezükbe kell venniük a teljes politikai hatalmat.

A magyarországi proletariátust a hatalom meghódítására csak egy új, a reformistákkal szakító, velük szemben álló forradalmi párt készíthette elő. *Felismerve ezt a szükségességet, a magyar munkások, parasztok és értelmiségiek legöntudatosabb elemei 1918. november 24-én megalakították a Kommunisták Magyarországi Pártját.* A magyarországi munkásmozgalom fejlődésében ezzel új szakasz kezdődött. A KMP magasra emelte a szocialista forradalom zászlaját, harcba hívta az elnyomottakat a kizsákmányoló osztályok hatalmának megdöntésére, a Tanácsköztársaság megteremtéséért.

A párt három csoportból alakult: a forradalmi szocialistákból, akikhez Korvin Ottó, Sallai Imre, Révai József és más elvtársak tartoztak; a baloldali szociáldemokratákból, akik a háborús kormány és a jobboldali szociáldemokrata vezetők elleni harcban váltak igazi forradalmárokká, mint például Vágó Béla, Rudas László, Alpári Gyula, Szántó Béla. A harmadik, a legjelentősebb csoportot az Oroszországban kommunistává lett és hazatért hadifoglyok alkották akik közül a legismertebbek Kun Béla, Szamuely Tibor, Jancsik Ferenc, Vántus Károly, Rabinovics József stb.

A párt azonnal hozzálátott szervezeteinek kiépítéséhez és nagyarányú felvilágosító munkát végzett a tömegek között. A KMP tagjai részt vettek a Szociáldemokrata Párt által rendezett gyűléseken, értekezleteken, de az új párt maga is szervezett gyűléseket gyárakban, laktanyákban, falvakban. Élesen bírálták a szociáldemokrata vezetők reformista politikáját, harcba hívtak a szocialista forradalomért, s ezt a célt egybekapcsolták a dolgozó tömegek napi követeléseivel, a munkanélküliség megszüntetéséért, a magasabb bérekért, a nagyobb darab kenyérért vívott harccal. Leleplezték a „népkormányt", amely a dolgozók egyetlen jogos követelését sem hajlandó kielégíteni, a földbirtokosok kezén hagyja a földet, és elnézi az ellenforradalom szervezkedését.

A Kommunisták Magyarországi Pártja olyan körülmények között kezdte meg harcát a munkásosztály és szegényparasztság többségének megnyeréséért, amikor az oroszországi proletárforradalom sikereit a magyar nép széles rétegei ismerték már, és rokonszenveztek vele. Ezért nagy visszhangra találtak a párt olyan jelszavai mint „Kövessük orosz testvéreink példáját!" és „Minden hatalmat a tanácsoknak!" A párt befolyása a megalakulása utáni hetekben rohamosan növekedett. December 7-én megjelent a párt lapja, a Vörös Újság, majd csakhamar kommunista ifjúsági, földműves és katonaújságokat is kiadtak. Rövidesen nemcsak a nagyüzemek dolgozói csatlakoztak a KMP-hez, hanem egész megyék szociáldemokrata szervezetei léptek át, mint például a Zemplén megyei Szociáldemokrata Párt keretében szervezkedő ifjúmunkások teljes egészükben a KMP irányítása alá helyezték magukat. Sok helyen, ahol nem alakult egyelőre kommunista pártszervezet, a szociáldemokrata szervezetekben, szakszervezeti csoportokon belül tevékenykedtek a kommunisták.

A kommunista befolyás erősödését jelezte, hogy a gyári munkásság követelte az üzemi tanácsok hatáskörének kiterjesztését, a termelés munkásellenőrzésének bevezetését. Szaporodtak az olyan esetek, amikor a munkások elkergették az igazgatókat és átvették a gyárak vezetését. Így történt már decemberben a Ganz Hajó, a Ganz Villamossági Gyárban, a csepeli Weiss Manfréd művekben és más fővárosi üzemekben. A hadsereg is egyre inkább a kommunisták befolyása alá került. Miután a Vörös Újság leleplezte Bartha hadügyminiszter ellenforradalmi mesterkedéseit, a Budapesti Katonatanács nagy tüntetést szervezett ellene. A hadügyminiszter kénytelen volt lemondani. Hasonló sors érte utódját, a későbbi nyilasvezér gróf Festetichet is.

A dolgozó parasztság türelme is fogyóban volt a megígért, de egyre késő földreform miatt. A szegényparasztok magukévá tették a kommunisták jelszavát, akik a nagybirtok minden megváltás nélküli kisajátítását és a dolgozó parasztok általi azonnali elfoglalását követelték. Sok faluban ismét elkergették a jegyzőket, csendőröket, a régi rend tisztségviselőit. 1918 végén megkezdődtek és 1919 elején folytatódtak a földfoglalások.

Az osztályellentétek élesedése miatt 1919 januárjában válságba jutott a koalíciós kormány, szakadás rázkódtatta meg az uralkodó osztályok érdekeit kifejező pártokat is. Egyre világosabbá vált, hogy a KMP és a „népkormányt" támogató Szociáldemokrata Párt között folyó küzdelmet rövidesen a kommunisták fogják megnyerni. A Budapesti Munkástanács január 8-i ülésén a szociáldemokrata szónok kijelentette, hogy „két malomkő között vagyunk, — s ha a Szociáldemokrata Párt azon az úton halad tovább, amelyen eddig, akkor szembekerül azzal a világáramlattal, amely világáramlat a proletárság diktatúrájában jut kifejezésre".

A kommunista sikerek arra kényszerítették a koalíciós kormányt, hogy taktikája megváltoztatásával igyekezzen kikerülni a zsákutcából. A németországi események hatására — ahol a szociáldemokrata hadügyminiszter vezetésével fegyveres megtorlást indítottak a kommunisták ellen — a magyar kormány is felkészült a KMP-vel való leszámolásra. Véresen elfojtották a salgótarjáni bányászok mozgalmát, kizárták a kommunistákat a munkástanácsból és fenyegetőztek, hogy kizárják őket a szakszervezetekből is. Február elején egymást követték a rendőri zaklatások, számos házkutatást tartottak a Vörös Újság szerkesztőségében és a párt Visegrádi utcai központjában. Elkobozták a párt lapjait és kiadványait, köztük a januárban megindított Vörös Katona című újságot.

A párt elleni általános támadásra 1919. február 20-án mutatkozott kedvező alkalom a kormány számára, amikor a Vigadóban tartott kommunista munkanélküli gyűlés résztvevői a Népszava szerkesztősége elé vonultak, hogy tiltakozzanak a lap munkanélkülieket támadó cikkei miatt. A rendőrség és a népőrség a zűrzavarban „tévedésből" egymásra lőtt. A szociáldemokrata vezetők az esetet — amely ma már biztosra vehető, hogy provokáció volt — úgy állították be, mint fegyveres kommunista támadást a Népszava ellen. Még azon az éjszakán a rendőrség elhurcolta a kommunista párt 40 vezetőjét és a Gyűjtőfogházban véresre verték őket, köztük Kun Bélát is.

A kormány csak néhány napig ringathatta magát abban a hitben, hogy sikerült a kommunista mozgalmat lefejeznie és a tömegektől elszigetelnie. A párt két nap múlva megjelenő röpiratában leleplezte, hogy „a gyilkosságokat

azok szervezték, akik minden áron el akarják nyomni a mi óriási méretekben növekvő pártunkat". Egy másik röplapon figyelmeztették az ellenforradalom útjára lépő kormányt, hogy „mégannyi elvtársunk letartóztatása sem akaszthatja meg egy pillanatra sem a proletárforradalom előkészítésének a munkáját!" A KMP elleni hajsza végül is magát a kormányt leplezte le: kiderült, hogy a polgári demokrácia a vagyonos osztályok rendjét védő burzsoá diktatúra, amely nem riad vissza az általa hirdetett demokratikus szabadságjogok felrúgásától, ha a polgári társadalmat védelmezi a szocialista forradalom erőivel szemben.

A párt negyedéves tevékenysége során olyan mélyen beépült a magyar társadalomban, hogy a provokáció nem tudta megingatni a dolgozók hitét a kommunista pártban. Már február 24-én több ezer vasmunkás tiltakozó gyűlést tartott a kommunista vezetők letartóztatása ellen. A kormány kénytelen volt politikai foglyoknak nyilvánítani Kun Bélát és társait, akiket százával kerestek fel naponta különböző üzemek küldöttségei. A bebörtönzött kommunisták kiszabadításáért folyó küzdelem része volt a Tanácsköztársaságért folyó harcnak, amelynek erejét a falusi osztályharc éleződése is fokozta.

A parasztságot nem elégítette ki a kormány földreform tervezete és mind több helyen kezdték el a KMP felhívására forradalmi úton birtokba venni a nagybirtokokat. Február végén és március elején országszerte hatalmas lendületet vett a parasztság földfoglaló mozgalma. Különösen nagy erővel jelentkezett a földesúri birtokok kisajátítása Somogy megyében, ahol két hét alatt 60 nagybirtokot szálltak meg a parasztok. Helyükben termelőszövetkezeteket alakítottak. „A vörös ár Budapest falait nyaldossa!" — írta a megriadt polgári sajtó.

A falu megmozdulásával egyidejűleg a városokban is egymást követték a sztrájkok és a tüntetések. A Munkás-, Földműves- és Katonatanácsok szerepe megnőtt, kezdték visszavenni a hatalmat a kormánytól. Direktóriumok vették át a megyei közigazgatás irányítását Székesfehérváron, Kaposváron, Szekszárdon, Szegeden, Pápán és egy sor más városban. Ezen fejlemények hatására a Szociáldemokrata Párton belül jelentős balszárny alakult ki, amely egyre inkább közeledett a kommunistákhoz. Maguk a szociáldemokrata tömegek nyíltan kezdték követelni, hogy a „testvérharc" helyett keressék a megegyezést a kommunistákkal.

Az események hatására a Szocáldemokrata Párt balszárnya március elején tárgyalásokat kezdett a börtönben levő kommunista vezetőkkel a két párt egyesülésének feltételeiről. Kun Béla és a vezetőség többi tagjai tíz pontban foglalták össze a kommunisták feltételeit.

A KMP ebben a forrongó helyzetben március 23-ra tömeggyűlést hirdetett az Országház térre, amely gyűlés végén, ha a szükség úgy kívánja, fegyveresen szabadították volna ki Kun Bélát és letartóztatott társait.

A kormány csődje teljessé vált. Ebben szerepe volt a Vyx alezredes által átnyújtott antant-jegyzéknek is. A jegyzék kb. 25 000 négyzetkilométer nagyságú, nagyrészt magyarok által lakott terület kiürítését követelte, ami olyan általános felháborodást keltett, hogy a kormány nem merte végrehajtását elvállalni. Olyan helyzet alakult ki, hogy ha a proletariátus egységesen lép fel, a burzsoá hatalom képtelen ellenállást tanúsítani a forradalom erőivel szemben. A hitüket vesztett jobboldali szociáldemokrata vezetők már nem tudták

megakadályozni a két munkáspárt egyesülését a kommunisták által megfogalmazott feltételek alapján. Létrejött a munkásosztály forradalmi egysége, s az egyesült párt, a Magyarországi Szocialista Párt a proletariátus nevében átvette az ország kormányzását.

Megszületett a Tanácsköztársaság, az első magyar munkáshatalom, Szovjet-Oroszország után a történelem második proletárdiktatúrája.

Javasolt irodalom az előadás összeállításához:

KUN Béláné: A pártalapítás. = Kortárs, 1959. 5. sz. 741—755. p.

A MAGYAR forradalmi munkásmozgalom története. 1. köt. Bp. 1966. Kossuth Kiadó, 176—182. p.

MAGYARORSZÁG története. 2. köt. Bp. 1967. Gondolat Kiadó, 297—304. p.

MILEI György: Dokumentumok a KMP megalakulásáról. = Társadalmi Szemle, 1958. 11. sz. 92—98. p.

MILEI György: A Kommunisták Magyarországi Pártja megalakulásának történetéhez. = Párttörténeti Közlemények, 1958. 4. sz. 23—82. p.

SZERVEZETT ERŐ A MAGYAR IFJÚSÁG ÉLÉN: MEGALAKUL A KOMMUNISTA IFJÚMUNKÁS SZÖVETSÉG

„Légy büszke ifjúság! ... szent munka vár rád,
Szentebb e földön nem volt még soha!
Virradni kezd ... a szabadság oltárát
Elönté már a hajnal bíbora ...
Ó, lásd meg hát és törj feléje bátran,
Vessz el dicsőn, ne vessz el szolgaságban."

Harsányi Kálmán

A magyar kommunista ifjúsági mozgalom létrejötte óta magáénak vallja a Szociáldemokrata Párt keretében kibontakozó ifjúmunkás szövetség forradalmi hagyományait. Tisztelettel emlékezik az elődök hősi küzdelmeire, az 1912-es tüntetések fiatal mártírjaira, s a tanoncsztrájkok áldozatos szervezőire, akik sokszor megjárták a reakció börtöneit. A munkásifjúság az elnyomott osztályok harcában a századforduló óta a legjelentősebb segéderőt alkotta, de az ifjúság élenjáró osztaga szerepének betöltéséhez nem volt megfelelő szervezettsége, s legfőképpen hiányzott az ifjúsági szövetségnek irányt mutató forradalmi párt.

A II. Internacionálé pártjai — köztük a Magyar Szociáldemokrata Párt is — eleinte közömbösen szemlélték a szocialista ifjúság szervezkedését, nem támogatták kellőképpen. A kialakult ifjúsági szövetségeket viszont megfosztották mindenfajta önállóságuktól és vaskalapos szakszervezeti bürokraták gyámkodása alá helyezték. A jobboldali szocialista vezetők azt az elvet vallották az ifjúmunkás mozgalommal szemben, hogy az tartózkodjék a politikától és a gazdasági harcokban való részvételtől, a fiatalok csak a kulturális munka területén tevékenykedjenek, „műveljék" magukat, hogy egykor jó szakszervezeti tagok lehessenek. Az ifjúságban rejlő forradalmi erőt igyekeztek megszelidíteni, nehogy a baloldali ellenzéki csoportok szövetségesei lehessenek. Végül a közömbösséghez az is hozzájárult, hogy a fiataloknak nem volt választójoga, már pedig a Szociáldemokrata Párt a politikai tevékenység megkoronázásának tekintette a választási harcot.

A Lenin vezette bolsevikok viszonya az ifjúsághoz gyökeresen különbözött ettől. Lenin kidolgozta a felnövekvő dolgozó és tanuló ifjúság harcba való bevonásának elméletét, a forradalmi ifjúsági szövetségek szervezeti felépítésének és programjának alapelveit. A bosevikok türelemmel és szeretettel foglalkoztak a fiatal munkásokkal, tanoncokkal, mert abból indultak ki, hogy ők a proletariátus legelnyomottabb, legrosszabb körülmények között élő rétegéhez tartoznak.

A pártbürokrácia által állandóan nyesegetett ifjúsági mozgalom minden más szocialista szervezetnél jobban megsínylette az első világháború éveit. A

katonai bevonulások, a hadi kényszermunka amúgy is sok erőt vett ki az ifjúsági mozgalomból, s ehhez járult a pártvezetőség által kitűzött, velejéig opportunista program, amely szerint a háborús időszak csak erőgyűjtésre, a szervezeti, kulturális élet kifejlesztésére alkalmas. Ezért a mozgalom nem is tudott hosszú ideig túljutni az önképzőkörösdi színvonalán. Jól illusztrálja ezt a taglétszám alakulása: 1914 elején 1600, 1917 márciusában pedig mindössze 1000 tagot tartottak nyilván.

Az ifjúmunkás-mozgalom felfelé ívelő szakasza 1917 derekán kezdődött meg, amikor a felnőtt munkások mellett a tanoncok is bérharcokat kezdtek a nagyobb gyárakban. A proletárifjúságot igazán a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme aktivizálta. Az alaphangot a Szocialista Ifjúsági Internacionálé adta meg, amely a II. Internacionálétól eltérően szenvedélyesen védelmezte a bolsevikokat az ellenséges támadásokkal szemben. Az oroszországi események hatására fellendülő magyar tömegmozgalom sodrása magával ragadta a gyárak ifjúmunkásait. Csoportjaik — nem törődve az óvatoskodó reformista vezetőkkel — öntevékenyen részt vettek a sztrájkokban, utcai tüntetésekben.

A tömegmozgalmak hatására a pártvezetőség is tett néhány intézkedést az ifjúság összefogására. 1918 januárjában határozatot hoztak „Az Ifjúmunkás" című lap havonta kétszeri megjelentetésére, és létrehozták az Ifjúmunkások Országos Bizottságát. A bizottság 12 tagja közül azonban csak hárman voltak ifjúmunkások, a többi tagot a pártvezetőség delegálta, akik továbbra is ragaszkodtak ahhoz a hibás elvhez, hogy „az ifjúmunkás-mozgalom számára főképpen tanító szervezet, nem harci szervezet kell". A legöntudatosabb fiatalok igyekeztek kapcsolatot teremteni a baloldali ellenzékkel és a Galilei-kör szocialista diákjaival. Ez a kicsiny, de aktív csoport harcos antimilitarista volt, szenvedélyes, békét és gyökeres szociális átalakulást követelő hangjuk tetszett a munkásoknak és katonáknak. Röpirataiknak nagy visszhangja támadt, s ezért a rendőrség lecsapott szervezetükre, feloszlatták a Galilei-kört, harminc személyt letartóztattak közülük.

A galileisták lebukása után újabb antimilitarista csoport alakult, fiatal értelmiségiek és munkások részvételével. Ezt a csoportot Korvin Ottó vezette és forradalmi szocialistáknak nevezték magukat. Közéjük tartozott a 22 éves Lékai János is, a magyar ifjúmunkás-mozgalom, a KIMSZ későbbi titkára.

1918 őszére beérett a forradalmi mozgalmak vetése. Befejezett ténnyé vált a központi hatalmak katonai veresége. Magyarországon elérkezett az őszirózsás forradalom hónapja: október hava. Az azonnali béke és a nemzeti függetlenség jelszavával Magyarországon a fiatalok milliói rokonszenveztek, de az 1918-as forradalmi tömegmozgalom ifjúsági báziásnak fő erejét a munkásifjúság alkotta. Ezt bizonyította az október 28-án lezajlott tüntetés is, a „lánchídi csata", amelyben 3 munkásfiatal áldozta életét a forradalomért, tizenöten pedig megsebesültek.

A néptömegek fegyveres felkelése 1918. október 30-ról 31-re virradó éjszaka győzelemre vitte a polgári demokratikus forradalmat.

A népi erők által kivívott győzelem több pozitív változást hozott a dolgozó ifjúság számára. A polgári szabadságjogok kivívása hatalmas ifjúsági tömegek benyomulását tette lehetővé a társadalmi, politikai élet különböző területeire. A tömegeket, köztük a fiatalokat sem elégítették ki azonban a pol-

gári demokratikus kormány intézkedései. A társadalmi haladásért, a szocialista irányú változásért az ifjúság is hajlandó volt további áldozatokat hozni.

A forradalom továbbfejlesztésének legfőbb akadálya a forradalmi párt hiánya volt. A forradalmi tömegmozgalom megteremtette azt is. 1918. november 24-én megalakult a Kommunisták Magyarországi Pártja. A KMP alapító tagjai között ott találjuk a forradalmi ifjúság legjelesebb képviselőit is: Korvin Ottót, Sallai Imrét, Lékai Jánost, Krámer Sándort és másokat. A fiatal kommunisták pártmunkájuk nagy részét Lékai János vezetésével az ifjúsági mozgalomban végezték. Csakhamar versengés indult meg a KMP és a szociáldemokraták között az ifjúság megnyeréséért. Noha a szociáldemokraták nagyobb tapasztalatuk és hatalmi eszközeik révén előnyösebb helyzetben voltak, a KMP mégis gyorsan elhódította tőlük az ifjúság legértékesebb tagjait.

A szocialista eszméket követő ifjúság 1918 november elején előkészületeket tett az Ifjúmunkások Országos Szövetségének megalakítására. A kommunisták aktívan bekapcsolódtak az előkészítő munkába, és ennek eredménye a november 30-i alakuló ülésen is megmutatkozott. Az alakuló ülés a kommunista fiatalok javaslatára forró testvéri üdvözletét küldte a diadalmas oroszországi proletariátusnak és Lenin elvtársnak. Az oktatási programot beterjesztő Lékai János kijelentette: „Nekünk azért kell küzdenünk, hogy a mi álmunk, mely Oroszországban már nem álom . . . megvalósuljon." A vezetőségválasztás is kommunista győzelmet hozott: a központi vezetőség 31 tagja közül több mint húszan kommunista párttagok és szimpatizánsok voltak. A szövetség titkára a kommunista Lékai János lett. Ily módon az ifjúsági szövetség szociáldemokrata szervezeti keretek között, de kommunista vezetéssel kezdte meg működését. A magyar ifjúmunkások forradalmi nevelése megkövetelte, hogy ezt az ellentmondásos helyzetet gyorsan felszámolják és az IOSZ teljes egészében szakítson a szociáldemokráciával. Az IOSZ vezetői egy hónap alatt előkészítették a Szociáldemokrata Párttal való szakítást. Ez annál is könnyebben ment, mert a polgári demokratikus kormány alatt a fiatalok életkörülményei nem javultak, a szociáldemokrata vezetők továbbra is elhanyagolták az ifjúság problémáit.

Miután a KMP vállalta a Szociáldemokrata Párttal minden kapcsolatot megszüntető, formailag önálló ifjúsági szövetség politikai és anyagi támogatását, 1918. december 30-án összeült az IOSZ összvezetőségi ülése. Rövid vita után az értekezlet 60 szavazattal 7 ellenében kimondta a szervezeti kapcsolatok megszakítását a Szociáldemokrata Párttal. *Ezzel a határozattal megszületett a magyar kommunista ifjúsági mozgalom.* Az IOSZ elfogadta a KMP eszmei-ideológiai irányítását, noha ebben az időben még nem illeszthette neve mellé a kommunista jelzőt. A leszavazott reformisták azonnal szervezkedni kezdtek a kommunista fiatalok ellen, azonban csak azt érték el, hogy lelepleződtek, mint a munkásifjúság egységének megbontói.

Az Ifjúmunkások Országos Szövetsége nagy lendülettel látott hozzá területi szervezetei kiépítéséhez. Rövid időn belül megalakultak alapszervezetei Csepelen, Mátyásföldön, Kőbányán, Aszódon, Szolnokon, Szabadkán, Nagyváradon és más jelentősebb ipari városokban. 1919. január 7-én megjelent „Az Ifjú Proletár", az IOSZ hetilapja, amelyet Szamuely Tibor irányítása alatt Lékai János és Boros F. László szerkesztett. A magyar kommunista ifjúsági mozgalom már két héttel zászlóbontása után megmutatta erejét a pesti utcákon.

Addig soha nem látott, hatalmas méretű tanoncsztrájkot és tüntetést rendezett 1919. január 13-án az IOSZ-nak a Népjóléti Minisztériumba benyújtott követelései mellett.

Az 1919. január 13-i tanoncsztrájk és tüntetés szerves része volt a munkásság gazdasági és politikai küzdelmének, amelynek célja a hatalom megragadása volt a proletariátus által. Ezzel a tüntetéssel estek át a tűzkeresztségen a mozgalomba újonnan bekerült, tapasztalatlan ifjúmunkások. A kommunista ifjúsági szervezet megalkuvás nélkül hirdette, hogy „amíg az osztályuralom fennáll, addig nincs megoldás... Minden megoldásnak egy az előfeltétele: forradalmi úton kivenni a tőkések kezéből a kizsákmányolás fegyverét: a termelési eszközöket, és megalapítani a proletariátus uralmát!"

A kommunista befolyás 1919 elejére minden dolgozó rétegben megerősödött. A koalíciós kormány a kommunisták visszaszorítása céljából a provokáció és terror fegyveréhez nyúlt. A kormány támadásának egyik célpontja az IOSZ volt. Január 18-án félrevezetett fegyveres fiatalok szétrombolták az IOSZ titkárságának berendezését. Február 3-án — a Vörös Újság elleni támadással egyidőben — a rendőrség feldúlta „Az Ifjú Proletár" című lapot előállító nyomdát, és betiltotta a kommunista fiatalok újságját. A kommunistaellenes hadjárat betetőzése a kommunista vezetők letartóztatása volt február végén. A KMP vezetőivel együtt a „népkormány" börtönébe kerültek az ifjúsági szövetség funkcionáriusai is: Bergmann Géza elnök, Balogh László alelnök, Lékai János titkár és mások.

A kormányterror miatt az IOSZ is arra kényszerült, hogy tevékenysége nagy részét illegálisan végezze. A letartóztatottak helyébe új vezetők álltak az élre, s az ifjúmunkások elszántsága csak növekedett. 1919 márciusában már 20 ezer körül volt az IOSZ taglétszáma. Az ifjúság körében rendszeresen tartottak politikai előadásokat és fokozott agitációval segítettek a KMP politikájának terjesztésében és népszerűsítésében. Szervezett csoportjaik részt vettek a párt által meghirdetett tömeggyűléseken, tüntetéseken, osztogatták a KMP röplapjait.

Amikor elérkezett a magyar proletárforradalom ideje, 1919 márciusának második felében a fővárosban és környékén, valamint a jelentősebb iparvidékeken már a kommunista ifjúság szervezete volt a legjelentősebb ifjúsági mozgalom, amely létszámát jóval meghaladó tömegbefolyással rendelkezett. A kommunista eszméket követték már lényegében a szociáldemokrata ifjúsági szervezet tagjai is, akiket csak a szakszervezeti bizalmiak nyomása tudott a szervezetben tartani. Ilyen körülmények között repült világgá 1919. március 21-én a hír: „Magyarország proletársága a mai nappal kezébe vesz minden hatalmat... Magyarország tanácsköztársasággá alakul".

Az első magyar munkáshatalom szeretettel vette gondjaiba az ifjú nemzedéket. „Mindent, amit teszünk, értetek tesszük ifjúmunkások!" — hirdette a párt lapja, a Vörös Újság. A fiatalok legfájóbb sérelmeit a proletárdiktatúra már az első napokban orvosolta és egy átfogó ifjúmunkás-védő programot dolgozott ki. Rendezték az ifjúmunkások órabérét, a baleset és betegségi biztosítást kiterjesztették a tanoncokra is, a tanoncotthonokat állami kezelésbe vették, a szakmunkásképző-iskolákat beillesztették az egységes szocialista iskolarendszerbe és így tovább.

A Tanácsköztársaság alatt megvalósult a dolgozó ifjúság teljes egysége. 1919. április 6-án egyesült az IOSZ és a szocialista ifjúsági szervezet. A szö-

vetség felvette a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége (KIMSZ) nevet. A KIMSZ népszerűsége és befolyása a Tanácsköztársaság alatt rohamosan növekedett. Taglétszáma pár hónap alatt ötszöröse lett. Amikor az intervenciós csapatok megtámadták a proletárhazát, ifjak tízezrei jelentkeztek önként a Vörös Hadseregbe, és ezrek haltak hősi halált a szocializmus ügyének védelmezése közben. Íme néhány név a dicsőséges északi hadjáratban elesett fiatal hősök közül: Takács Sándor győri ifjúmunkás vezető, Kaszás Hugó, a KIMSZ alapító tagja, Brodmann Ignác 16 éves tanonc, a központi vezetőség tagja, Hajabáts László és Porga Aladár gimnazisták, Kovács István, Mészáros István ifjúmunkások és még annyi mások. A kommunista párt később így emlékezett meg 1919 ifjairól: „A mi mozgalmunkban az ifjúmunkások voltak a legjobbak a legjobbak között, legbátrabbak a legbátrabbak között." Példájuk örökké élni fog a magyar kommunista ifjúsági mozgalomban.

Javasolt irodalom az előadás összeállításához:

KELEN Jolán: A Magyar Tanácsköztársaság a szabad, művelt ifjúságért. = Ifjú Kommunista, 1958. 3. sz. 2—10. p.

RÁKOS Ferenc: A magyar ifjúság hősi útja. = Társadalmi Szemle, 1963. 4. sz. 92—97. p.

SVÉD László: Az Ifjúmunkások Országos Szövetségének megalakulása. Az IOSZ elszakadása a Szociáldemokrata Párttól és tevékenysége a szocialista forradalom előkészítésének szakaszában. = Párttörténeti Közlemények, 1959. 3—4. sz. 135—159. p.

SVÉD László: Utat tör az ifjú sereg. Bp. 1962. Kossuth Kiadó, 102—157. p.

AZ ELSŐ MAGYAR MUNKÁSHATALOM — A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

„Most már tudod: nem úgy van az, hogy ott
kisiklott csak a történet-szekér.
Most már tudod, hogy végleg elfogyott
a többi út, mely más irányba tér,
s hogy akkor nem hamisat, csak nagyot
léptél, s az egyetlen utadra leltél."

Gábor Andor

Ötven esztendővel ezelőtt, 1919. március 21-én a magyarországi munkásmozgalom, és egyben a magyar nép történetének dicsőséges időszaka kezdődött: a magyar proletariátus a Nagy Októberi Szocialista Forradalom példáját követve kezébe vette a hatalmat, kikiáltotta a Tanácsköztársaságot. Ezzel hazánk a nemzetközi szocialista forradalom élvonalába került. 133 napig létezett, harcolt és alkotott Közép-Európa első szocialista állama. A Tanácsköztársaság alkotásai, harcai és tanulságai arany betűkkel vannak beírva a nemzetközi forradalmi munkásmozgalom és a magyar nemzet történetébe.

A Magyar Tanácsköztársaság nem egészen öt hónappal az Osztrák—Magyar Monarchia katonai és politikai összeomlása, az őszirózsás forradalomban kivívott nemzeti függetlenség megteremtése után létesült. A munkásosztály olyan helyzetben vette át a hatalmat, amikor a liberális burzsoáziának és a reformista szociáldemokratáknak koalíciós kormányzata alatt társadalmi és nemzeti válságba került az ország. A fenyegető nemzeti katasztrófában a magyar nép túlnyomó többsége a munkásosztálytól és forradalmi pártjától várta, hogy kiutat mutasson.

A Szociáldemokrata Párt központi vezető szerve — a jobboldali vezetők teljes csődjének, a balszárny előretörésének és a forradalmi tömegek politikai nyomásának hatására — elfogadta a proletárdiktatúra alapelvét, egyesült a kommunistákkal. Az egyesült párt a proletariátus nevében, a dolgozók lelkes ünneplésétől kísérve vette kezébe a hatalmat. A megijedt és csődbe jutott burzsoázia a proletárforradalom szervezett erőinek láttán képtelennek bizonyult bármiféle ellenállásra. Károlyi Mihály leköszönt köztársasági elnöki tisztéről, s ezzel elősegítette, hogy a munkásság békésen vegye át a hatalmat. A nép túlnyomó többsége a tanácshatalom mellé állt, a gyárak, bányák és kaszárnyák a proletárhatalom erődjeit alkották.

A Tanácsköztársaság megalakulásával az ország életének irányításával az egyesült párt a Forradalmi Kormányzótanácsot bízta meg. A párt és a kormányzótanács kiáltvánnyal fordult a magyar néphez, amelyben tudatta, hogy a tőkés-földbirtokos uralmat „a proletárság diktatúrája, a munkások és föld-

műves szegények uralma" váltja fel, továbbá „a Forradalmi Kormányzótanács haladéktalanul megkezdi a nagy alkotások sorozatát a szocializmus, a kommunizmus előkészítésére . . . "

A kiáltvány foglalkozik az egyesült párt és a kormányzótanács nemzetközi kapcsolataiban érvényesülő elveivel. Ennek lényege: a nemzetközi proletariátushoz fordult, s „kijelenti teljes eszmei és lelki közösségét az orosz szovjetkormánnyal, fegyveres szövetséget ajánl Oroszország proletárjainak.

Testvéri üdvözletét küldi Anglia, Franciaország, Olaszország és Amerika munkásságának, egyben felszólítja őket, hogy ne tűrjék egy pillanatig se kapitalista kormányaik gaz rablóhadjáratát a Magyar Tanácsköztársaság ellen. Fegyveres szövetségre hívja fel Csehország, Románia, Szerbia, meg Horvátország munkásait és földműveseit a burzsoák, bojárok, a nagybirtokosok és a dinasztiák ellen. Felszólítja Német-Ausztria és Németország munkásait, hogy kövessék a magyar munkásság példáját, szakítsanak végleg Párizzsal, szövetkezzenek Moszkvával, állítsák fel a tanácsköztársaságot és fegyverrel a kezükben szálljanak szembe a hódító imperialistákkal."

A Tanácsköztársaság belső helyzetére jellemző, hogy az államigazgatási szervei napok alatt létrejöttek az egész országban. Olyan hatalmas politikai fellendülés mutatkozott városokban és falvakban egyaránt, hogy a proletárdiktatúra kikiáltása után 10 nappal már ki lehetett írni az általános választásokat, a magyar történelem addigi legszélesebb körű választójoga alapján. Minden tizennyolcadik életévét betöltött dolgozó állampolgár választó és választható volt. A tanácsválasztás Magyarország dolgozó népének hatalmas tüntetése volt a munkáshatalom mellett és az antant imperializmus ellen. Négy és félmillió választó szavazott a párt jelöltjeire, és még az ellenforradalmi kormány székhelyén, a francia megszállás alatt levő Szegeden is megszerezte a többséget.

A Tanácsköztársaság igen nehéz gazdasági helyzetet kapott örökül elődeitől. Az ipari termelés akadozott, az 1918-as gabonatermés nem érte el a háború előttinek a felét sem. A munkanélküliek száma városokban 100 ezer körül volt. Ilyen körülmények között fogott hozzá a proletárhatalom az új termelési rend megszervezéséhez, az antanthatalmak által megindított intervenció fegyveres visszaveréséhez és a nép életviszonyainak javításához.

A forradalmi útra lépett nép a nehézségek ellenére hatalmasat alkotott. Első lépésként a proletariátus állama köztulajdonba vette mindazokat az ipari, közlekedési és bányaüzemeket, amelyekben a foglalkoztatottak létszáma meghaladta a 20 főt. A szocializált üzemek élén termelési biztosok állottak, a dolgozók pedig ellenőrző munkástanácsot választottak, amelynek feladata a népi tulajdon védelme, a munkafegyelem megszilárdítása volt. A szocialista termelési rend kibontakoztatását erősen gátolta a nyersanyaghiány, az antanthatalmak gazdasági blokádja, valamint az, hogy a legöntudatosabb munkások a Vörös Hadseregben szolgáltak.

A Forradalmi Kormányzótanács elrendelte a 100 holdon felüli nagybirtokok kisajátítását, amelyeket a volt béresek és földmunkások termelőszövetkezeteinek adott át. Ezzel a tettel először szűnt meg Magyarország ezeréves történetében a nagybirtokok uralma. A burzsoázia és a földesurak kisajátításával, a termelőeszközök köztulajdonba vételével a termelés döntő területein megszűnt a kizsákmányolás.

A tanácskormány elengedte a 100 holdon aluli birtokos parasztság adóját és régebbi adósságait is, hogy a parasztok mielőbb felújíthassák a háború által lezüllesztett gazdaságaikat.

A Tanácsköztársaság végrehajtotta a társadalom forradalmi átalakítását, elsöpörte a magyar nemzeti fejlődést évszázadok óta visszatartó uralkodó osztályokat.

A szövetkezetek szervezete és kiépítése terén is komoly eredményeket ért el a Tanácsköztársaság. Móricz Zsigmond így írt a Somogy megyei szövetkezetekről: „A Munkástanács most alakult meg és már átvette a munkát .... Most maguk vigyáznak magukra, egymásra, és mindenki a gazda érzésével dolgozik ... nyugodtan, szépen, rendesen alakul ki az új világ. Magyarországon nemcsak, hogy nem hal éhen senki, hanem most kezdődik az igazi boldog és emberi élet."

A proletárdiktaturában igen sok intézkedés történt a lakosság életviszonyainak javítására. A nagy áruhiány ellenére a legfontosabb közszükségleti cikkeket biztosították a lakosságnak és gondoskodtak annak igazságos elosztásáról. A munkások és kiskeresetű alkalmazottak fizetését jelentősen felemelték, reálbérük átlagosan 25 százalékkal nőtt. Bevezették a napi 8 órás munkaidőt az addigi 10—12 órás robot helyett. A lakások bérét 20 százalékkal leszállították. A lakáshelyzet megjavítása érdekében 30 000 sokgyermekes proletárcsaládot burzsoáktól lefoglalt lakásokba költöztettek.

A tanácskormány a baleseti és betegségi biztosítást kiterjesztette az összes munkásokra és alkalmazottakra, valamint a termelőszövetkezetek tagjaira is. Minden dolgozó számára bevezették a fizetett évi szabadságot. A munkásvédelmi intézkedések keretében munkásétkezőket, fürdőket állítottak fel. A szociális gondoskodás különösen a gyermekvédelem területén volt kiemelkedő. Bevezették az iskolások kötelező orvosi vizsgálatát, s csak Budapesten 25 ezer pár gyermekcipőt osztottak ki a legifjabbak részére. A dolgozók gyermekei állami költségen balatoni üdülőhelyeken nyaraltak.

Rendkívül sok történt a nép kulturális színvonalának emeléséért is. Államosították az iskolákat, rendeletet hoztak a kötelező nyolc osztályos iskola bevezetéséről, munkásegyetemek felállításáról. Hozzáláttak a korszerűtlen főiskolai oktatás átszervezéséhez. A dolgozók számára színházi előadásokat, hangversenyeket szerveztek.

A Tanácsköztársaság mindezeket az eredményeket állandó fegyveres harc közben érte el. A hatalom ugyan ellenállás nélkül jutott a proletariátus kezébe, de hatalomra jutása után azonnal megindult a külső és belső ellenség szervezkedése, fegyveres harca a proletárdiktatúra megdöntésére. Az ellenforradalmárok fő bázisaikat külföldön, Ausztriában, illetve a francia megszállás alatt álló Szegeden hozták létre. Gróf Bethlen István és a többi disszidált földbirtokos az antant bécsi képviselőinél állandóan sürgették az intervenció megkezdését. A bukott, volt kizsákmányoló osztályok a nyílt hazaárulás útjára léptek.

1919. április 16-án indult meg az antant hozzájárulásával a cseh és román burzsoá csapatok támadása. A tanácskormány ekkor még nem rendelkezett megfelelő fegyveres erővel. A magyar tanácskormánynak mindössze három hét állott rendelkezésére, hogy a védelmet megszervezze, ezért az imperialisták a Tanácsköztársaság gyors összeomlására számítottak. A támadás pillana-

tában 150 ezer ellenséges katona állott a határokon, míg a Magyar Vörös Hadsereg csak 49 ezer főt számlált. Ebből az egyik legjobban felszerelt egység a székely hadosztály volt, amely áruló parancsnokai utasítására letette a fegyvert, megnyitotta a frontot a román burzsoá csapatok előtt. A Hadügyi Népbiztosság gyorsan újabb zászlóaljakat küldött a rések betömetésére, de ezek a sebtében felszerelt és részletekben bevetett egységek nem tudták feltartóztatni az ellenséget. Az intervenciós csapatok elérték a Tisza vonalát, megnyílt előttük az út Budapest felé. Ebben a válságos helyzetben az egyesült pártba bekerült jobboldali szociáldemokraták a Forradalmi Kormányzótanács lemondását javasolták. A kommunisták és a baloldali szociáldemokraták a munkásosztályhoz fordultak és a veszélybe került proletárhaza védelmére szólították fel a dolgozókat. Két nap alatt 90 ezer munkás és szegényparaszt jelentkezett a Vörös Hadsereg zászlai alá. A fegyvert ragadó munkásság fordulatot idézett elő a forradalmi honvédő háború menetében: Salgótarjánnál és Szolnoknál megállították az antanthatalmak intervenciós csapatait.

A Vörös Hadsereg május 10-e után ellentámadásba ment át az északi fronton Landler Jenő és Stromfeld Aurél irányítása alatt. Május 21-én visszafoglalták Miskolcot, május végén Ipolyságot és Losoncot. A vörös csapatok néhány hét alatt felszabadították Észak-Magyarországot és Kelet-Szlovákia nagy területeit. Június 15-én a szlovák dolgozó nép Eperjesen kikiáltotta a Szlovák Tanácsköztársaságot, amely szövetségre lépett a magyar és orosz tanácskormányokkal. Május végén Szamuely Tibor a frontokon át Moszkvába repült, ahonnan Lenin üzenetével tért vissza. „Az a háború, amelyet ti viseltek, az egyetlen jogos, igazságos, igazán forradalmi háború, az elnyomottak háborúja az elnyomók ellen, a dolgozók háborúja a kizsákmányolók ellen, háború a szocializmus győzelméért. Az egész világon a munkásosztály minden becsületes tagja a ti pártotokon áll" — írja Lenin.

A Vörös Hadsereg győzelmeiről szóló híreket megdöbbenéssel fogadták a Párizsban tárgyaló imperialista hatalmak. Katonai téren elszenvedett vereségüket megtévesztő diplomáciai manőverezéssel próbálták ellensúlyozni. Fenyegető jegyzéket intéztek a tanácskormányhoz, hogy a magyar csapatok vonuljanak vissza a demarkációs vonalra, és ennek fejében megígérték, hogy a román burzsoázia csapatai is kiürítik az általuk elfoglalt tiszántúli területeket. A Tanácsköztársaság kormánya, bízva az antant ígéretében, visszavonta csapatait az északi frontról. Azonban hamarosan kiderült, hogy a román burzsoáziának egyáltalán nem volt szándéka a Tiszántúl kiürítése.

A magyar tanácshatalomnak a háborúval együtt nőttek anyagi és gazdasági nehézségei. Mindezt kihasználva és tetézve a hátországban ellenforradalmi lázadások ütötték fel fejüket, így például a dunántúli kuláklázadás, Kalocsán, Dunapatajon, sőt az ország fővárosában, Budapesten is akcióba léptek az ellenforradalmi erők.

Ilyen súlyos gazdasági és politikai körülmények között ült össze június 12-én az egyesült párt kongresszusa. A kongresszuson a jobboldaliak a szakszervezeti bürokraták segítségével többséget biztosítottak maguknak és a „diktatúra enyhébb kezelését" követelték, valamint ki akarták buktatni a kommunisták egy részét a vezetőségből. A párt forradalmi részének ekkor még sikerült visszaszorítania az opportunistákat, akik ezután nyílt támadás helyett az antant bécsi missziójával léptek titkos szövetségre a proletárdiktatúra felszámolására.

A kommunisták felvették a harcot a jobboldali szociáldemokraták áruló tervei ellen. Közben azonban a Belgrádban székelő francia vezérkar elkészítette a Tanácsköztársaság elleni új, nagyszabású támadás tervét. A július 14-i nagykikindai tanácskozáson a szomszédos burzsoá államok képviselői megegyeztek és közölték, hogy a „szövetségesek készen vannak a támadás megkezdésére". Az intervenciós hadműveletekre a burzsoá román, cseh, délszláv és francia hadvezetés 174 ezer katonát összpontosított. Ehhez a számhoz csatlakozott a néhány ezer főből álló Horthy-féle fehér hadsereg is.

Július 15-én az antant hivatalosan közölte a Forradalmi Kormányzótanáccsal, hogy nem ismeri el, nem tárgyal vele a tiszántúli területek megígért kiürítéséről. A kormányzótanács ekkor arra az elszánt döntésre jutott, hogy fegyveresen szabadítja fel a kérdéses területeket.

A tanácshatalom Vörös Hadserege azonban erre az időre már sokat vesztett harcértékéből. A Felvidékről való visszavonulás demoralizálta a katonákat, a vezérkar élétől eltávozott Stromfeld Aurél, a kitűnő hadvezér. A vezérkar új főnöke kiszolgáltatta a támadási tervet a francia román hadvezetőségnek. A június 20-án megindult hadművelet ennek ellenére sikeresen kezdődött el. A vörös csapatok felszabadították Szentest, Túrkevét, Törökszentmiklóst és más tiszántúli városokat. Az előrenyomuló csapatokat azonban a Vörös Hadseregbe beépült ellenforradalmár tisztek csapdába vitték. A francia román vezérkar készenlétben tartott erőivel ellentámadásba ment át, s a Vörös Hadsereg néhány nap múlva kénytelen volt visszavonulni. A túlerőben levő intervenciós seregek átkeltek a Tiszán, és ezzel megnyílt előttük az út Budapest felé.

Közben a jobboldali szociáldemokraták Böhm, Weltner, Peidl és Peyer révén megállapodtak a bécsi antant misszió vezetőivel a tanácskormány megbuktatásában és helyette egy szociáldemokrata „szakszervezeti" kormány alakításában, amely szocialista nevével fedezi a tőkés rendszer visszaállítását. Ezzel a tettükkel a jobboldaliak nyíltan megtagadták és elárulták a proletárdiktatúrát. A forradalomhoz hűséges erők nem voltak felkészülve az árulás visszaverésére. A túlerőben levő intervenciós erők támadása, amelynek sikerét segítette a belső árulás, 1919. augusztus elsején az első magyar proletárdiktatúra, a Magyar Tanácsköztársaság leveréséhez vezetett.

A Budapesti Munkástanács utolsó ülésén felszólaló Kun Béla szavait a történelem igazolta: az új kormány csak átmenet lehet a „burzsoázia leggyalázatosabb, legaljasabb diktatúrájához . . . " „A magyar proletariátus nagy szenvedések árán fogja megtanulni, mit vesztett, amikor hatalmát megdöntötték . . ." — figyelmeztette a küldötteket — „. . . a harcnak igen nehéz időszaka következik".

A hatalmat az antant sakkhúzásának megfelelően a hírhedt Peidl-féle „szakszervezeti" kormány vette át. Ez a kormány polgári demokráciát hirdetett, és néhány nap alatt megsemmisítette mindazt, amit a proletárdiktatúra négy és fél hónap alatt adott a dolgozóknak. Ténylegesen a nyílt ellenforradalmi diktatúra szálláscsinálójának szégyenletes szerepét töltötte be. Peidl és társai egyhetes kormányzásának néhány katona és rendőrtiszt vetett véget, akik a román burzsoázia egy ezredének védelme alatt letartóztatták őket, s ezzel megkezdődött a nyílt ellenforradalom fehérterrorja.

A Magyar Tanácsköztársaságot megfojtotta az imperialisták túlereje, de

történelmi tetteinek jelentősége rendkívül nagy volt hazánk fejlődése és nemzetközi hatása tekintetében egyaránt.

Az első magyar proletárdiktatúra hazánkat a társadalmi fejlődés legmagasabb fokára emelte, s a proletár internacionalizmus zászlaja alatt szorosan összekapcsolta a magyar forradalom ügyét a nemzetközi forradalmi munkásmozgalommal.

Javasolt irodalom az előadás összeállításához:

DOKUMENTUMOK a Magyar Tanácsköztársaság megalakulásáról és nemzetközi visszhangjáról. = Párttörténeti Közlemények, 1956. 1. sz. 110—121. p.

FRISS István: Az első Magyar Tanácsköztársaság gazdaságpolitikája. = Társadalmi Szemle, 1959. 3. sz. 9—27. p.

KELEN Jolán: A Magyar Tanácsköztársaságról. = Pártélet, 1959. 3. sz. 3—12. p.

LEGNAGYOBB forradalmi hagyományunk: a Magyar Tanácsköztársaság. = Társadalmi Szemle, 1959. 3. sz. 1—8. p.

A MAGYAR forradalmi munkásmozgalom története. 1. köt. Bp. 1966. Kossuth Kiadó, 214—233. p.

SZÁNTÓ Béla: Emlékezés a Magyar Tanácsköztársaságra. = Társadalmi Szemle, 1959. 3. sz. 73—84. p.

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FEGYVERES EREJE: A VÖRÖS HADSEREG

„Nem kell most kürt, se zengő muzsika,
Se pergő dob, se jelszó, hogy: előre!
Új, szebb világok vakmerő fia
Önvéred űz most völgybe, hegytetőre,
A vágyad visz, a szív diktál most néked:
Sírnak feléd bús, szolga messzeségek,
Igás országok, ahol majd ítélsz:
Vörös vitéz, vörös vitéz!"

Peterdi Andor

1919. március 21-én Magyarországon a dolgozó nép minden hatalmat a kezébe vett. A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása az egész burzsoá-Európát megrettentette. A forradalom, a Szovjet-Oroszország ellen támadó antant csapatok felvonulási területének hátában tört ki és győzött, ami felborította európai stratégiai terveiket. Az imperialista körök általános hangulatát az amerikaiak bécsi missziójának vezetője fejezte ki: „Ha Magyarországon nem fojtjuk el a bolsevizmust — mondotta — ez továbbterjedését fogja elősegíteni . . . A legnagyobb veszély a Magyarországot körülvevő országokat fenyegeti, de veszélyben van Olaszország és azt követően Franciaország, valamint Nagy-Britannia is . . . "

A magyar tanácskormány tisztában volt azzal, hogy előbb vagy utóbb elkerülhetetlenül sor kerül a környező burzsoá államokkal való fegyveres összecsapásra. Ezért a Tanácsköztársaság kormánya egyik legsürgősebb feladatának tekintette az új, megbízható és ütőképes hadsereg megteremtését. A kezdeti időszakban a Hadügyi Népbiztosság élén Pogány József, Szánto Béla és Szamuely Tibor állottak. Szamuely és Szántó új alapokra kívánták helyezni a hadsereg fejlesztését: az általános védkötelezettség bevezetését javasolták az addigi toborzási rendszer helyett. A volt szociáldemokrata vezetők többsége ezzel nem értett egyet, és így továbbra is toborzás útján történt a hadkiegészítés, ami károsan hatott az ország védelmi képességére.

Március 25-én jelent meg a Vörös Hadsereg felállításáról szóló rendelet, amely kimondta, hogy „a Vörös Hadsereg elsősorban a szervezett munkásságból toborzott és a jelenleg fegyverben álló proletárkatonákból áll . . . Minden katonájának egyenlő kötelessége a forradalmi proletárság érdekeinek védelme minden külső és belső ellenség ellen, harc a világproletárság felszabadításáért." A rendelet gondoskodott arról, hogy — egyelőre az alsóbb beosztásokban — teljesen megbízható parancsnokok legyenek: „az alosztályparancsnokok lehetőleg a proletárság katonai tapasztalatokkal rendelkező elemeiből

kerüljenek ki". Az orosz Vörös Hadsereg tapasztalatai alapján, a politikai munka irányítására és a régi hadseregből átvett tisztek ellenőrzésére, bevezették a politikai biztosi intézményt. Minden csapattesthez, illeve önálló osztályhoz a párt által javasolt politikai megbízottat neveztek ki. Ugyancsak a tanácskormány rendelete alapján a Vörös Hadsereg tartalékaként, a reguláris csapattestek mellett munkás tartalék zászlóaljakat hoztak létre. Ezeket szükség esetén a legrövidebb időn belül mozgósítani lehetett a külső támadók ellen ugyanúgy, mint a belső ellenforradalmi erők megfékezésére. Kiképzésük munkaidő után történt, fegyvereiket az üzemekben a munkástanácsok őriztették.

Ezzel a rendelettel a magyar fegyveres erők fejlődésében minőségileg új szakasz kezdődött meg. Népünk történetében ez volt az első olyan hadsereg, amely mindenfajta nemzeti elnyomás és kizsákmányolás ellen harcolt. A rendelet megjelenésétől azonban még hosszú volt az út a harckiképzés megszervezéséig, a szocialista néphadsereg kialakításáig. Az első időben kedvezőtlenül befolyásolta a hadsereg fejlődését a toborzási elv és az alparancsnokok választhatósága. Április közepéig 53 ezer dolgozó jelentkezett a hadseregbe, de elhelyezési és felszerelési nehézségek miatt ezeknek csak egy részét tudták bevonultatni. A Vörös Hadseregben nemzetközi alakulatokat is szerveztek. Az első nemzetközi zászlóalj márciusban volt orosz hadifoglyokból alakult. Április elején 1200 osztrák kommunista önkéntes érkezett Budapestre, s mellettük olasz, bolgár, lengyel, török és német dolgozók is harcoltak a Vörös Hadseregben.

A Magyar Tanácsköztársaság kormánya kerülte az összetűzést szomszédaival és több ízben is kinyilvánította békeakaratát. Kun Béla külügyi népbiztos még április elején nyilatkozatot adott az egyik hamburgi német lapnak. Kun Béla többek között a következőket mondta: „A mi politikánk a béke politikája, az igazi, frázisok nélkül való békepolitika. Számítunk arra, hogy valamennyi függő kérdést a legbékésebben fogunk az antanttal megoldani... Ha azonban az antant a kard jogán akarna velünk beszélni, akkor az a háború, mely elkövetkezik... az elnyomottak harca lesz az elnyomók ellen."

A tanácskormány számolt ugyan az imperialista támadás lehetőségével, de úgy értékelte a helyzetet, hogy még hosszabb idő áll rendelkezésére. Ezért a proletárdiktatúra kikiáltásától a hadműveletek megkezdéséig eltelt több mint három hét alatt a Hadügyi Népbiztosság csak 14 és fél zászlóaljjal erősítette meg a demarkációs vonalon álló csapatokat. Április közepén a Vörös Hadsereg a nyilvántartás szerint 6 gyaloghadosztályból és a tengerész dandárból állt. Valójában a székely hadosztályon kívül még egyik hadosztály szervezése sem fejeződött be, nem voltak harckész állapotban. Ez a hadsereg alapjaiban még a március 21 előtti hadseregszervezés bélyegét viselte magán, még nem volt egészében a proletariátus osztályhadserege.

Április 16-án a román királyi csapatok erős tüzérségi előkészítő tűz után több ponton átlépték a keleti demarkációs vonalat. A támadás váratlanul érte a Magyar Tanácsköztársaságot, ezért a fölényben levő román csapatok sikereket értek el. Néhány nap alatt kritikussá vált a katonai helyzet: az intervenciós erők elérték Arad—Nagyvárad—Beregszász vonalát. A Forradalmi Kormányzótanács és a Budapesti Munkástanács a proletárdiktatúra létét fenyegető súlyos veszedelemben határozatot hozott, hogy a Kormányzótanács és az összmunkásság fele menjen ki a frontra. A Forradalmi Kormányzótanács felhívással fordult a dolgozókhoz: „Veszélyben a forradalom!"

Az ideiglenes intézkedések egyelőre nem bizonyultak elegendőnek a veszély elhárítására. A polgári demokratikus kormánytól örökül kapott csapatok visszavonulását a legerősebb hadosztály, a székely hadosztály parancsnokainak árulása is tetézte. Nem volt azonban kevés az olyan alakulatok száma, amelyek önfeláldozóan igyekeztek útját állni az ellenségnek. A debreceni munkásosztag hősiességének híre bejárta az egész országot. A magyar nép tisztelettel adózik azoknak az internacionalistáknak, akik hősi halált haltak a magyar proletárdiktatúra védelmében. Rotziegel, a bécsi kommunisták vezetője írta röviddel hősi halála előtt: „A bojár imperialisták csapatai közelednek. Holnap tűzbe kerülünk. Boldogan megyek akár a halálba is a proletárok felszabadulásáért... Örömmel hullatom véremet Szovjet-Magyarországért, amelyet a nemzetközi proletariátus hazájának tekintek."

A demoralizált csapatok rendezése, átszervezése, megfelelő, a proletárhatalomhoz hű, bátor parancsnokok beállítása céljából egyetlen lehetséges megoldás kínálkozott: ki kellett üríteni a Tiszántúlt. Április 30-án a magyar Vörös Hadsereg a Tisza jobb partján védelembe ment át.

A csehszlovák burzsoá hadsereg, a román királyi hadvezetéssel összehangoltan, április 17-én megkezdte előnyomulását, és újabb városokat foglaltak el a jugoszláv—francia csapatok is. Elesett Munkács, Sátoraljaújhely, Miskolc, Makó, Nagylak, Hódmezővásárhely.

A fenyegető katonai katasztrófa árnyékában azonban a kommunistáknak sikerült a proletár tömegeket harcba szólítani. Május 3-án jelent meg a Kormányzótanács döntése: „A proletárforradalom megmentésére elrendeljük a proletárság általános mozgósítását. Minden katonailag kiképzett proletár haladéktalanul tartozik frontszolgálatra bevonulni." Az üzemek munkásai lelkesen csatlakoztak a kormány felhívásához. Több gyárban a munkások nem hallgatták végig a kiküldött szónokot, hanem felsorakoztak és énekszóval a laktanyákba vonultak. A munkásság lelkesedése magával ragadta a hazáért őszintén aggódó, demokratikus érzelmű régi tiszteket is. Schreiner Károly tüzérezredes ezt írta a Hadügyi Népbiztosságnak: „Látom, hogy a kommunisták a tömegeket a honvédelemre mozgósítani tudták, és hadsereget tudtak teremteni. Meghajolok a kommunisták előtt. Én nem vagyok kommunista, de katona. Szakismereteimet és minden tudásomat az önök rendelkezésére bocsátom." Schreiner ezredes betartotta ígéretét: rövid idő alatt olyan kitűnő tüzérséget szervezett, amely minőségileg felülmúlta az ellenséges csapatok tüzérségét.

A munkásosztály fegyvert ragadott és néhány nap alatt megszületett egy új hadsereg, a Vörös Hadsereg, amelynek szelleme, szociális összetétele alapvetően más volt, mint annak a hadseregnek, amit a burzsoázia hagyott örökül. A hadsereg átszervezése során létrehozták a hadseregparancsnokságot, s élére Bőhm Vilmos népbiztost nevezték ki. Mivel Bőhm semmiféle katonai képzettséggel nem rendelkezett és csak a volt szociáldemokraták kívánságára került tisztségébe, a hadsereg gyakorlati irányítása a vezérkari főnök, Stromfeld Aurél kezébe került. Stromfeld szívvel-lélekkel szolgálta a Tanácsköztársaság honvédő háborújának ügyét és egyike volt kora legjobban képzett vezérkari tisztjeinek. A Forradalmi Kormányzótanács több népbiztost is a hadseregbe küldött: Pogány Józsefet, Vágó Bélát, Landler Jenőt. Landler a hadműveletek súlyát viselő III. hadtest parancsnoka lett, majd 1919. júliusában felváltotta Bőhmöt a hadseregparancsnoki tisztségben.

Átgondolt és tervszerűen végrehajtott átszervezés következtében a Vörös Hadsereg erkölcsi-politikai és harci szelleme a lehető legmagasabb fokot érte el. Szervezete 115 zászlóaljból, 84 géppuskás századból, 39 ütegből és 9 repülőszázadból állt. Ehhez járult még néhány speciális egység, páncélvonatok, dunai flottilla stb.

Miközben a román bojár csapatokat megállították a Tisza vonalánál, válságos helyzet alakult ki az északi fronton, Salgótarján térségében. Csak az iparvidék munkásainak és bányászainak hősi helytállása háritotta el a fenyegető veszedelmet. „A lapujtői munkások fel vannak fegyverezve és el vannak látva dinamittal... — írja jelentésében a szembenálló intervenciós erők parancsnoka — A lapujtői és salgótarjáni munkások szavukat adták, hogy utolsó csepp vérükig harcolni fognak."

Stromfeld, az északi bányavidék munkásságának fegyveres ellenállását felhasználva szilárd védelmet hozott létre északon is. Ezzel egy időben kidolgozta a vörös csapatok ellencsapásának tervét. Az intervenciósok harapófogójába zárt Tanácsköztársaságnak jelentős katonai sikerre volt szüksége, hogy visszaadja a Vörös Hadsereg önbizalmát, és megtörje az elvakult burzsoá vezérkarok magabiztosságát.

Ennek a tervnek a keretében indult meg az 1. hadosztály támadása Miskolc visszafoglalására május 20-án. Az ellenség még aznap a város feladására kényszerült. A miskolci győzelem alapján adottá vált a további főcsapás iránya. Stromfeld és vezérkara kidolgozta az „Északi Hadjárat" hadműveleti tervét, amely szerint: „a hadseregparancsnokság szándéka a cseheket a Duna és Tisza között megtámadni, fő erejével Kassa—Sátoraljaújhely felé előnyomulni, és a Tiszán átkelve, a román haderő ellen fordulni." Ezzel a csapással el kellett érni a cseh—román intervenciós haderők csatlakozásának magszakitását. A nagyszabású és katonailag megalapozott terv megoldásai között helyet kapott az orosz Vörös Hadsereggel való esetleges kapcsolat megteremtése is.

Június első hete a magyar Vörös Hadsereg történetének legfényesebb szakasza volt. A vörös csapatok fő csoportosítása Kassa irányában sorozatos csapásokkal megtörte az ellenség ellenállását és június 6-án felszabadította Kassát, majd az előnyomulást gyors ütemben folytatva elérte a Kárpátok gerincét. Az arcvonal középső szakaszán megközelítették az Alacsony-Tátrát, a nyugati szárnyon a Nyitra--Nagy-Fátra vonalát. Ebben a térségben harcoltak a nemzetközi zászlóaljak is. „A gömöri, zólyomi szlovák ajkú proletárkatonák érték el balszárnyukon azokat a sikereket, amelyeknek Korponát és Selmecbányát köszönhetjük" – írta a Kassai Vörös Újság. A csehszlovák burzsoázia hadserege gyakorlatilag képtelenné vált a szervezett ellenállásra, nyilvánvaló volt teljes erkölcsi-politikai bomlása.

Hogyan történhetett mindez? — tette fel a kérdést az antant országok lakossága. A nagy nyugati lapok azt a választ adták, hogy „a Magyar Vörös Hadsereg nemcsak gyorsan növekedett, hanem a harcok során nemzeti szellemet és olyan lendületet nyert, amellyel szemben a cseh zsoldosok szuronyai tompáknak bizonyultak". A prágai kormány megpróbálta a nacionalizmust felszítani, s egyúttal ijedt segélykiáltásokat küldött a Párizsban ülésező antanthatalmakhoz. A közép-európai forradalom továbbterjedésétől félve, az antant ultimátumot intézett a Magyar Tanácsköztársasághoz, amelyet egyrészt

veszélyes fenyegetéseket tartalmazott, másrészt megígérte a béketárgyalásokra való meghívást.

Az ultimátumot pszichológiailag igen kényes időpontra időzítette az antant. A Vörös Hadsereg vezetése ugyanis teljessé kívánta tenni a győzelmet és északnyugati irányú offenzívát készített elő, amellyel az egész Szlovák Tanácsköztársaság területe felszabadult volna, és siker esetén a csehszlovák burzsoá hadsereg képtelen lett volna a további ellenállásra. A terv részleges végrehajtása megkezdődött, de az ultimátum kiváltotta bizonytalanság erősen rányomta bélyegét. A Kormányzótanácsban két héten át folyt a vita az antant jegyzékben foglalt követelések elfogadása, illetve elvetése felett. Végül is a szociáldemokrata jobboldal nyomására igen vitatható döntés született: a tanácskormány június 24-én aláírta a fegyverszünetet, s a Tiszántúl visszaadásának fejében hozzájárult a Felvidék kiürítéséhez. Kétségtelen, sok objektív tényező is befolyásolta a kormány döntését: az antant közbelépése serkentette az ellenforradalmat, a háború miatt növekedtek a gazdasági nehézségek, Szovjet-Oroszország közvetlen katonai segítségére a közeljövőben nem lehetett számítani Grigorjev és Gyenyikin ellenforradalmi csapatainak időleges sikerei miatt. A Tanácsköztársaság időt akart nyerni a fegyverszünet megkötésével a jelzett problémák megoldására.

Az ultimátum elfogadása alapvetően megváltoztatta a Vörös Hadsereg stratégiai helyzetét és harci szellemét. A hadsereg északon katonailag tarthatatlan vonalra vonult vissza, ugyanakkor az antant nem váltotta be ígéretét, és az intervenciós erők nem ürítették ki a tiszántúli területeket. Mindez erősen demoralizálta a proletariátus lelkesedéséből született csapatokat. Stromfeld lemondott, utóda Julier Ferenc ellenforradalmi beállítottságú tiszt lett, aki hasonló érzelműekkel vette körül magát.

A nagyhatalmak be nem váltott ígérete elleni felháborodásra alapozva Julier javaslatot tett a Tiszántúlt megszállva tartó intervenciós haderő megtámadására. Julier ellenforradalmi célja az volt, hogy a Vörös Hadsereget olyan katonai kalandba vigye, amelyben minden valószínűség szerint vereséget szenved. Ő maga később így ír erről: „megfontolásaim arra az elhatározásra kényszerítettek, hogy a hadsereget az ellenségnek nekivigyem, tekintet nélkül a hadsereg állapotára, az ellenség erejére... Ha a támadás nem sikerül... a hadseregtől megfosztott tanácskormány bukása elkerülhetetlen". A támadás tervét kiadta az intervenciós haderők főparancsnokságának.

Természetesen nem lehet azt állítani, hogy a Vörös Hadsereg tiszántúli hadműveleteinek — s ezzel együtt a Magyar Tanácsköztársaságnak — sorsát egyedül ez az árulás döntötte el. Francia irányítás alatt már készült az antant általános támadása a Tanácsköztársaság megdöntésére, melyre 20 hadosztályt, összesen 220 ezer katonát vontak össze. A belső ellenforradalom manipulációi csak gyorsították a döntő összecsapást.

1919. július 20-án hősies küzdelem kezdődött a Vörös Hadsereg tiszai támadásával. A hadművelet kezdeti sikereit — az intervenciósok túlereje és a belső árulás folytán — nem követhette a győzelem. A Magyar Tanácsköztársaságnak és Vörös Hadseregének alul kellett maradnia az összefogott burzsoá erőkkel szemben. Az egyenlőtlen harc csak fokozta e küzdelem drámai jellegét, növelte jelentőségét, kiemelte a vöröskatonák emberi és harci erényeit. Így a Magyar Tanácsköztársaság fegyveres ereje, a Vörös Hadsereg, az utó-

kor számára elismerést érdemlő tanulságokkal szolgál. Emléke ma is elevenen él és új harcokra lelkesít.

Javasolt irodalom az előadás összeállításához:

HAJDÚ Tibor: Tanácsok Magyarországon 1918—1919-ben Bp. 1958 Kossuth Kiadó, 192—200. p.

LIPTAI Ervin: A Magyar Tanácskoztársaság katonai stratégiájának néhány kérdése. = Hadtörténelmi Közlemények, 1959. 1. sz. 56—72. p.

LIPTAI Ervin: A magyar Vörös Hadsereg harcai 1919-ben. — Társadalmi Szemle, 1959. 5. sz. 17—37. p.

A MAGYAR forradalmi munkásmozgalom története. 1. köt. Bp. 1966. Kossuth Kiadó. 233—241. p.

MUCS Sándor A Magyar Vörös Hadsereg diadalmenete 1919 május 30—június 11. = Hadtörténelmi Közlemények, 1959. 1. sz. 175—198. p.

MUNNICH Ferenc: A Magyar Tanácskoztársaság Vörös Hadserege. = A Magyar Tanácskoztársaság hősi küzdelmeiről. Bp. 1954. Kossuth Kiadó, 175—198. p.

Rohanunk a forradalomba

Utólszor raktak katonákat,
Pandurt s vérebeket nyakunkba:
Végig-kacag vidám testünkön
Győzelmes tervünk: a Munka.
Mi megmunkáltuk, hajh, jól a lelkek,
Rabságok, sebek, búk és keservek
Izzadtságos, rossz magyar földjét
S ha most támadunk, le nem vernek.

A csúf Halált itt vetették el
Soha-soha ki-nem-kelésre
És ma mégis a Duna-tájon
Legbujább a harag vetése
S itt liheg a Halál virradatban,
Mint szabadulás hite a rabban,
Ez a legkülönb élet-sejtő
Ma nálunk jár-kél legvigabban.

Nézzetek bármerre, sorsot láttok
És isteni robbantó kedvet,
Élettel-kínáltak, aggódnak
S buta haldoklók lelkesednek:
Nép készül az ó selejtes bűnre
S mielőtt a régi mód letűnne,
Már összefogva az új itt áll
Glóriásan és felkészülve.

Minden a Sorsé, szeressétek,
Őt is, a vad, geszti bolondot,
A gyújtogató, csóvás embert,
Úrnak, magyarnak egyként rongyot.
Mert ő is az Idők kiküldöttje
S gyujtogat, hogy hadd hamvadjon össze
Hunnia úri trágyadombja,
Ez a világnak nem közösse.

Bécs, babona, gróf-gőg, irigység,
Keletiség, zsandár, alázat,
Egy Isten se tudná lefogni
Ereinkben ma már a lázat.
Ma még tán egymást összetévesztjük,
Holnap egy leszünk, észre se vesszük.
Ólés s tisztítás vágya gyúlt itt,
Tegyünk a tűzre, ébresztgessük.

Hallgassátok az esték zümjét
S friss sóhaját a reggeleknek:
Budapestnek futós uccáin
S falvak csöndjén dühök remegnek.
Süpped a föld, ha súlyosat hágunk,
Olyat látunk, amit sohse láttunk:
Oldódik a nyári melegben
Fagyos, keserves magyar átkunk.

Eljött hát végre a pusztánkba
Isten szent küldöttje: a Sátán.
Szűzek voltunk a forradalmak
Magas, piros, hős nászi-ágyán.
De bőrünk alól kisüt lobogva
Már vérünk, e bús, mindeddig lomha.
Csönd van, mintha nem is rezzennénk
S rohanunk a forradalomba.

Csendes beszélgetés az elvtárssal

Ki mivelünk jön, elvtárs, oda-ér,
mienk az út, elvtárs, mienk a cél,
aki velünk él, elvtárs, csak az él.

A többi, hidd el, autón, vagy gyalog,
ha menni látszik is, csak bódorog,
s ha élni vél is, mégis: bús halott.

A többi mind, hidd el, csak rossz jelen,
ki hogyha elhullt, sírja vak verem,
melyből jövő vetése nem terem.

Előre itt, elvtárs, csak mink törünk,
csak mink tágítjuk egyre szűk körünk,
csupán nekünk van, elvtárs, fegyverünk.

Élő acélt szuronnyá mink verünk,
termő talajt itt csak mink művelünk,
jövő felé, hidul, mi ivelünk.

Jövő felé mi ivelünk hidul,
kelet felé karunk nyujtózni nyúl,
s az ég alján a nagy hajnal kigyúl.

Csak mink vagyunk, csak mink, akikben él
a kezdet és az ösvény és a cél.
Az sincs, hogy minket meg nem értenél.

Amit mi mondunk, az a te szavad,
ha el nem is gondoltad még magad;
az nem lehet, hogy lelked' megtagadd.

Megyünk, elvtárs, jöjj, hosszú még utunk,
Nehéz a léptünk, elvtárs, nem futunk,
de országunkba, elvtárs, eljutunk
igen ha jössz, ha jöttök, eljutunk!

KIÁLLÍTÁSOK

A MAGYAR NÉP A FORRADALMI HARCOK ÉLVONALÁBAN

CÍMŰ KIÁLLÍTÁS FORGATÓKÖNYVE

I. sz. tabló

Felirat:

„BALJÓSLATÚ, BÚS NÉP A MAGYAR FORRADALOMBAN ÉLT, S RÁNK HOZTÁK GYÓGYÍTÓNAK A HÁBORÚT, A RÉMET SÍRJUKBAN IS MEGÁTKOZOTT GAZOK."

(Ady Endre: Üdvözlet a győzőnek.)

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. Valahol a Kárpátokban. A 415-ös magaslat roham után	R 5725/6
2. Katonasírok	R 5725/7
3. Akiket már hiába várnak otthon . . .	R 5725/8
4. Műkéz, műláb — csak a háború igazi, hamisítatlan imperialista háború	R 5726/1
5. Sorban állás a szűkös fejadagért	R 5726/2

Grafikon:

A háború vámszedői Magyarországon is a militarista körökkel összefonódott nagybankok és monopóliumok voltak. A hadi, monopolkapitalista részvénytársaságokba befektetett új tőke növekedése a háborús évek alatt:

Év:	Millió korona:	1914. évi befektetés %-ban:
1914	59,9	100%
1915	57,0	95%
1916	474,8	791%
1917	1124,1	1876%
1918	1555,3	2596%

Felirat:

A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM GYŐZELME FÁKLYAKÉNT VILÁGÍTOTTA MEG AZ UTAT A VILÁG PROLETARIÁTUSA ELŐTT: CSAK A SZOCIALISTA FORRADALOM HOZZA MEG A VÁRVA VÁRT BÉKÉT ÉS FELSZABADULÁST.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A szovjet kormány dekrétuma a békéről	R 5727/1
2. A békedekrétum magyar fordítása, amelyet a bolsevikok a fronton és a hadifogolytáborokban terjesztettek	R 5726/7
3. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1917. november 11-i kiáltványában állást foglalt a szovjet békekiáltvány mellett	R 5726/8
4. Budapest munkássága a november 25-i iparcsarnoki nagygyűlésen tett hitet az orosz proletariátus harca mellett	R 5726/6
5. A frontokon széles méreteket öltött a katonák különbékéje, az addig szembenálló ellenfelek barátkozása	R 5726/4
6. „Egy fillért, egy embert se a hadsereg számára!" Az oroszországi események hatására erősödött a Galilei Kör és a forradalmi szocialisták propagandája is	R 5726/5
7. Szabó Ervin, a magyarországi antimilitarista mozgalom egyik szellemi irányítója	R 5726/3

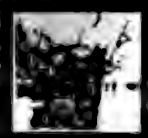
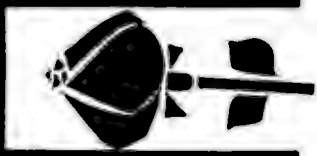

1918 őszére a Monarchia felbomlása teljessé vált. A frontokon végzetes vereséget szenvedett, nemzetiségei kimondták elszakadásukat. Október 25-én Magyarországon is megalakult a Nemzeti Tanács, 31-re virradó éjszaka pedig .....

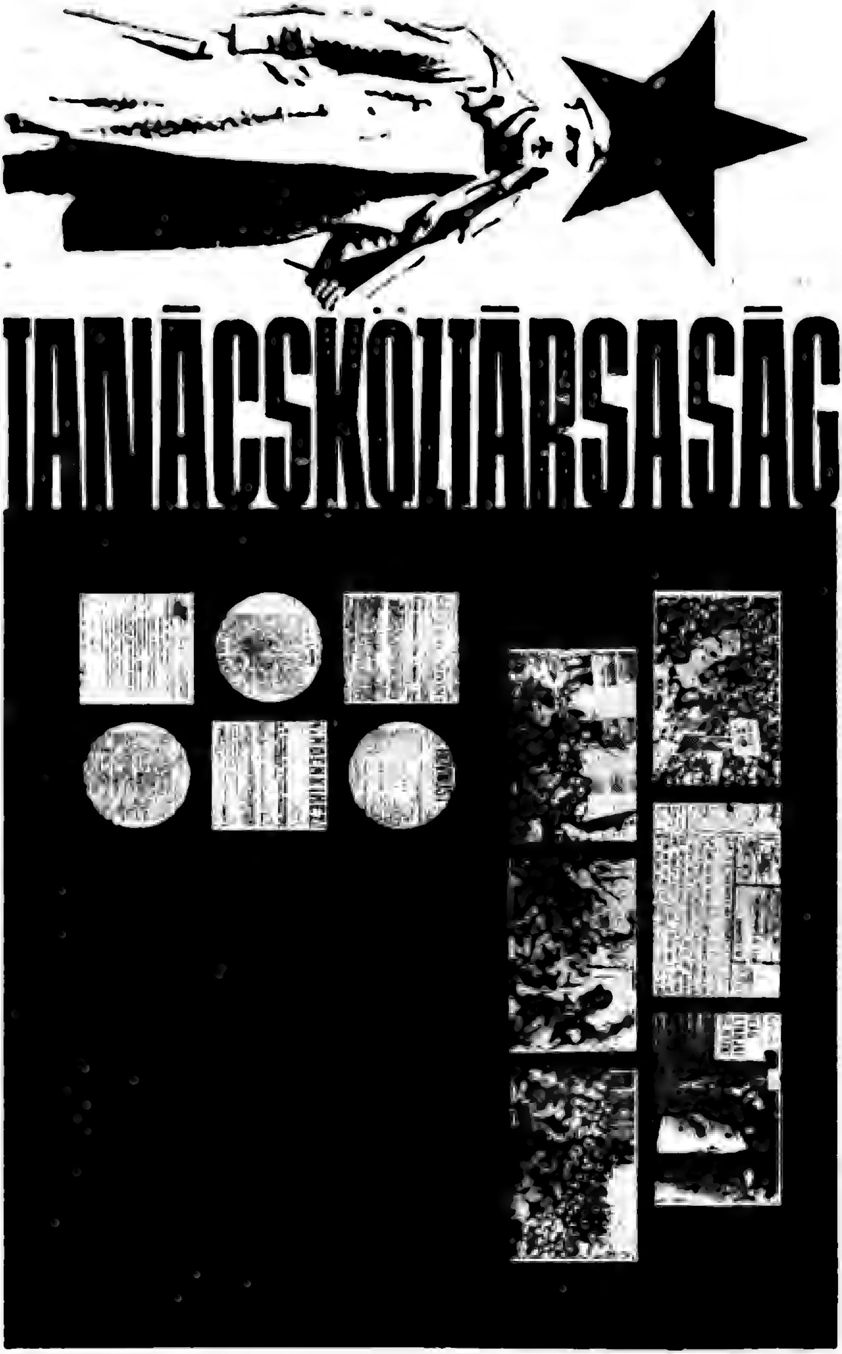
TANÁCSKÖZTÁRSASÁG

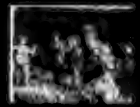

A magyar proletárhatalomnak születése pillanatától kezdve védekeznie kellett az antanthatalmak és a szomszédos kapitalista államok intervenciója ellen. A párt és a Forradalmi Kormányzótanács fegyverbe hívta a proletariátust. Május végén tizenhat új, vörös hadosztály.....

Felirat:

OROSZ FÖLDÖN, FEGYVERREL KEZÜKBEN TANULTÁK MEG A MAGYAR MUNKÁSOK ÉS SZEGÉNYPARASZTOK A PROLETÁRFORRADALOM ESZMÉIT. SZÁZEZERNYI MAGYAR HADIFOGOLY RAGADOTT FEGYVERT, MEGÉRTVE, HOGY OROSZORSZÁGBAN SAJÁT JÖVŐJÜKÉRT IS HARCOLNAK.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. Térkép az oroszországi hadifogolytáborokról a forradalmi hadifogolyszervezetek székhelyéről és a nagyobb magyar internacionalista alakulatokról	R 5728/1
2. Öten az oroszországi polgárháború magyar hősei közül: Dukesz Artur, Ember Lajos, Ligeti Károly, Gavró Lajos és Zalka Máté	R 5727/3
3. Magyar internacionalisták felvonulása Péterváron 1917 decemberében	R 5727/8
4. A szovjet Távol-Keleten harcoló magyar internacionalisták csoportja. (Köztük: Vántus Károly és Jancsik Ferenc, a Tanácsköztársaság kiemelkedő harcosai.)	R 5727/7
5. Kun Bélának, a magyar hadifogolyszervezet vezetőjének, hadifogoly könyve	R 5727/2
6. 1918. március 24-én Kun Béla vezetésével megalakult a bolsevik párt magyar csoportja a moszkvai „Drezden" szállóban	R 5727/6
7. A magyar csoport által Szovjet-Oroszországban kiadott kommunista újságok	R 5727/5
8. Kun Béla levele a bolsevik párt központi bizottságához a magyar kommunista csoport megalakulásáról (1918. március)	R 5727/4

Felirat:

1918 ELEJÉRE A KATONAI VEZETÉS SZÉTFOSZLATTA A NÉPMILLIÓK BÉKE-REMÉNYÉT. A MAGYAR MUNKÁSSÁG FORRADALMI HANGULATA EGYRE FOKOZÓDOTT. A TŰRHETETLEN HELYZET ELLEN LÁZADÓ MUNKÁSOK, KATONÁK SZTRÁJKJAI, FELKELÉSEI A MONARCHIA KÖZELGŐ FELBOMLÁSÁT JELEZTÉK.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. „Már a halál is belefáradt . . . " (Rajz a Borsszem Jankó 1918 májusi számában.)	R 5729/4
2. „Utólszor raktak katonákat, Pandurt s vérebeket nyakunkba . . . Csönd van, mintha nem is rezzennénk, S rohanunk a forradalomba." (Ady) Térkép, a Monarchia területén 1918 januárjában fellángolt általános politikai sztrájk kiterjedéséről *Magyarország:* Budapest, Aszód, Cegléd, Diósgyőr, Érsekújvár, Győr, Kaposvár, Magyaróvár, Miskolc, Moson, Nagykanizsa, Ózd, Pécs, Ruttka, Szabadka, Szeged, Szolnok, Vác, Erzsébetfalva, Újpest, Csepel, Kispest, Rákospalota, Fiume *Ausztria:* Bécs, Wiener-Neustadt, Neunkirchen, Trieszt, St. Pölten, Grác, Linz, Judenburg *Csehország:* Prága, Brno, Kladno, Plzen, Kralovice, Moravska-Ostrava, Teplice, Karlovy-Vary *Lengyelország:* Krakko *Horvátország:* Zágráb, Maribor, Ljubljana, Cattaro, Sibenik	R 5729/3
3. Sztrájkgyűlés a budapesti nyomdászszakszervezet székháza előtt	R 5728/3
4. 1918. február 1-én fellázadtak a cattarói öbölben állomásozó hadihajók matrózai. Felkelő matrózok a „Satellit" hajón	R 5729/2
5. Május 20-án felkelés tört ki a pécsi 6. gyalogezredben s a hadvezetőség csak több napos harcban tudta a várost elfoglalni. A felkelés vezetőit agyonlőtték	R 5728/2
6. Júniusban a csendőrség tüzet nyitott a MÁVAG-gyár béremelésért tüntető munkásaira. A merénylet elleni tiltakozásul az egész országra kiterjedő újabb általános sztrájk robbant ki (Varsányi P. linoleummetszete)	R 5728/4
7. Rendőri jelentés a MÁVAG-gyári sortűz áldozatairól	R 5728/6
8. A januári és júniusi általános sztrájk idején a munkások harcának vezetésére sok gyárban munkástanács alakult. A Mátyásföldi Repülőgépgyár munkástanácsát Mosolygó Antal vezette	R 5729/1

9. A forradalmi szocialisták vezetői: Korvin Ottó, Sallai Imre, Mosolygó Antal — R 5728/8
   Egyik röplapjuk — R 5729/5
   — R 5728/5
10. Sztrájkoló győri munkások 1918 júniusában — R 5728/7

Grafikon:

A néptomegek háborúellenes harcának fokozódását jelezte a szakszervezetek taglétszámának növekedése is.

Év:	Taglétszám (ezer):	Az 1914. évi %-ban:
1914	51,5	100%
1915	43,4	84%
1916	55,3	107%
1917	215,2	418%
1918	721,4	1400%

V. sz. tabló

Felirat:

1918 ŐSZÉRE A MONARCHIA FELBOMLÁSA TELJESSÉ VÁLT. A FRONTOKON VÉGZETES VERESÉGET SZENVEDETT, NEMZETISÉGEI KIMONDTÁK ELSZAKADÁSUKAT. OKTÓBER 25-ÉN MAGYARORSZÁGON IS MEGALAKULT A NEMZETI TANÁCS, 31-RE VIRRADÓ ÉJSZAKA PEDIG A FELFEGYVERZETT NÉP GYŐZELEMRE VITTE A POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALMAT.

Kép, szöveg: — MNKK Fotoarchív szám:

1. „Békét! Jogot! Kenyeret!" Tüntetés a parlament előtt október 27-én — R 5729/6
2. Október 29-én a rendőrség fegyverét használta a tüntető tömeggel szemben („Lánchidi csata") — R 5730/5
3. „Őfelsége a király nevében" (Vértes Marcell plakátja) — R 5730/7
4. A Magyar Nemzeti Tanács — R 5730/8
5. A 11-es Katonatanács, amelynek jelentős szerepe volt a forradalom győzelmében — R 5729/7
6. Győzött a forradalom! Tüntető katonacsoportok Budapest utcáin — R 5729/8
7. Géppuskás osztag védi az Astoria szállót, a Nemzeti Tanács székhelyét — R 5730/1
8. A Nemzeti Tanács felhívása a forradalom napján — R 5730/2
9. A november 1-i nagygyűlésen a köztársaság kikiáltását és munkásellenőrzést követelnek a baloldali szociáldemokraták (Népszava, 1918. november 2.) — R 5730/3
10. A felbomlott frontokról hazaözönlő katonák is jobb életet vártak — R 5730/4
11. „Éljen az Orosz Köztársaság!" A volt orosz hadifoglyok és a pestiek felvonulása a Nagy Október első évfordulóján — R 5730/6

VI. sz. tabló

Felirat:

A POLGÁRI DEMOKRATIKUS KORMÁNY ÖNMAGÁT „OSZTÁLYOKFELETTINEK" KIÁLTOTTA KI. A VALÓSÁG MÁST MUTATOTT. A DOLGOZÓK UGYAN HARCUK EREDMÉNYEKÉNT MEGSZEREZTÉK A POLITIKAI SZABADSÁGJOGOKAT, DE A GYÁR A TŐKÉSEKÉ, A FÖLD A FEUDÁLIS URAKÉ MARADT; AZ ELLENFORRADALMI ERŐK FEGYVERKEZTEK, A NÉP NYOMORA NEM ENYHÜLT.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. „Köztársaságot!" (Bíró Mihály plakátja)	R 5732/1
2. A tömegek követelésére 1918. november 16-án kikiáltották a „Magyar Népköztársaságot"	R 5731/3 R 5731/2
3. A szovjet kormány üdvözölte a magyar forradalmat, de a táviratot a kormány eltitkolta. A forradalmi szocialisták követelték az üdvözlet nyilvánosságra hozatalát	R 5731/4
4. A leszerelt katonák a tőkések szabotázsa miatt nem kaptak munkát. Katonai ínségkonyha a Nyugati pályaudvaron	R 5731/5
5. Szervezkedik az ellenforradalom. Az „Ébredő Magyarok" gyűlése 1919 január végén	R 5731/6
6. A bányákat elfoglaló salgótarjáni bányászokat kényszermunkára ítélte a kormány	R 5732/2
7. A falu még sóvárogva hallgatja a földet ígérő kormányszónokot, de egyre fogy a türelme	R 5731/7
8. A balmazújvárosi szegényparasztok — a kormány fenyegetései ellenére — már novemberben elfoglalták a grófi földet	R 5731/8
9. A földosztás egyre késik, Károlyi Mihály csak a jelképes földosztás okmányát írja alá Kálkápolnán 1919 februárjában	R 5731/1

Felirat:

MIVEL A POLGÁRI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁG NEM ELÉGÍTETTE KI A DOLGOZÓ TÖMEGEK KÖVETELÉSEIT, A MAGYAR PROLETARIÁTUSNAK FEL KELLETT KÉSZÜLNIE TÖRTÉNELMI FELADATÁRA, A SZOCIALISTA FORRADALOM MEGVALÓSÍTÁSÁRA. 1918. NOVEMBER 24-ÉN MEGALAKULT A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA, AMELY MAGASRA EMELTE A SZOCIALISTA FORRADALOM ZÁSZLAJÁT A KIZSÁKMÁNYOLÓ OSZTÁLYOK URALMÁNAK MEGDÖNTÉSÉÉRT, A DOLGOZÓK HATALMÁNAK MEGVALÓSÍTÁSÁÉRT.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A KMP-t három forradalmi csoport képviselői alakították meg. Az első Központi Bizottság tagjai voltak: a) Az Oroszországból hazatért kommunisták közül: Kun Béla, Jancsik Ferenc, Pór Ernő, Rabinovics József, Seidler Ernő, Vántus Károly b) A baloldali szociáldemokraták közül: Vágó Béla, Chlepkó Ede, Fiedler Rezső, Hirossik János, László Jenő, Rudas László, Szántó Béla c) A forradalmi szocialisták közül: Korvin Ottó és Mikulik József	R 5732/6
2. A KMP belépési nyilatkozata	R 5732/7
3. KMP-jelvény	R 5733/4
4. A KMP tagsági könyv	R 5733/3
5. A párt székházán (Visegrádi utca 15.) elhelyezett emléktábla	R 5733/2
6. „Osztályharcot!" — 1918. december 7-én jelent meg a pesti utcán a párt lapja, a Vörös Újság	R 5732/8
7. Az aszódi repülőgépgyár munkásai és karhatalmi osztaga kommunista újságokkal kezükben	R 5733/1
8. A Vörös Újság vezető munkatársai:	
Jancsó Károly	R 5732/5
Rudas László	R 5732/4
Révai József	R 5732/3

Felirat:

A KOMMUNISTA PÁRT KÖVETKEZETESEN HARCOLT A MUNKÁSOSZTÁLY HATALMÁÉRT. SOKRÉTŰ SZERVEZŐ ÉS FELVILÁGOSÍTÓ MUNKÁJA NYOMÁN ROHAMOSAN NŐTT TÖMEGBEFOLYÁSA. A „NÉPKORMÁNY" A BALRA TOLÓDÓ TÖMEGEK, ÉS AZ EGYRE MERÉSZEBB ELLENFORRADALMI ERŐK KÖZÖTT ŐRLŐDVE A KOMMUNISTA PÁRT SZÉTZÚZÁSÁVAL AKARTA A FORRADALMI FOLYAMATOT MEGÁLLÍTANI. SZÁMÍTÁSA NEM VÁLT BE, MERT AZOKKAL A TÖMEGEKKEL KERÜLT SZEMBE, AMELYEK VÁLLAN HATALOMRA JUTOTT.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. Forradalmár katonák tüntetése a reakciós hadügyminiszter ellen 1918 decemberében	R 5733/5
2. A KMP felhívása a katonákhoz	R 5733/6
3. Az alacsony bérek és a szervezkedő reakció ellen tüntető munkásnők felvonulása	R 5734/2
4. 1919. február 20-án a rendőrség véres provokációt szervezett a Népszava kiadóhivatala előtt tüntető munkanélküliek ellen	R 5734 3
5. A provokáció után letartóztatták a kommunista vezetőket, s vádat emeltek ellenük	R 5734 1
6. Kun Béla cellája a Gyűjtőfogházban	R 5733 8
7. A rendőrség feldúlta a párt Visegrádi utcai helyiségét	R 5734 5
8. A vasasok tömeggyűlésen tiltakoztak a kommunista vezetők letartóztatása és bántalmazása ellen (1919. február 24-én)	R 5734/1
9. Csepel munkássága március 18-i nagygyűlésén elhatározta, hogy szükség esetén fegyveresen szabadítják ki a kommunista vezetőket	R 5734/6

Felirat:

A NÉP ELŐTT HITELÉT VESZTETT KORMÁNY AZ ANTANT HATALMAK ÁLTAL BENYÚJTOTT VYX-JEGYZÉK HATÁSÁRA LEMONDOTT. BEBIZONYOSODOTT, HOGY CSAK A PROLETARIÁTUS VEZETHETI KI AZ ORSZÁGOT A TÁRSADALMI ÉS NEMZETI VÁLSÁGBÓL. MÁRCIUS 21-ÉN A DOLGOZÓK TANÁCSAI KEZÜKBE VETTÉK A HATALMAT, KIKIÁLTOTTÁK A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁGOT.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A proletariátus diktatúrája csak az egységes munkáspárt vezetésével jöhetett létre. A kommunisták programja alapján egyesült a KMP és az SZDP	R 5735/6
2. „Mindenkihez!" — A proletárdiktatúrát bejelentő plakát	R 5735/7
3. A IV. kerületi kommunista pártszervezet bejárata a szocialista forradalom első napján	R 5734/7
4. Budapest dolgozói a parlament előtt ünneplik a Tanácsköztársaság kikiáltását	R 5735/8
5. „Éljen a szovjet kormány!"	R 5734/8
6. Karcagon bejelentik a tanácshatalmat	R 5735/1
7. „Mióta ember néz az égre, Vörös csillag volt a reménye." (Ady Endre verse, Márton F. rajza)	R 5736/2
8. Lenin a bolsevik párt VIII. kongresszusa nevében üdvözölte a világ második szocialista államát	R 5736/3

Felirat:

1919. MÁRCIUS 21-ÉN MAGYARORSZÁGON MINDEN HATALOM A MUNKÁSOK, PARASZTOK ÉS KATONÁK TANÁCSAINAK KEZÉBE KERÜLT. AZ ÁLLAMAPPARÁTUS MUNKÁJÁT A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS IRÁNYÍTOTTA. ÁPRILIS 7-ÉN ELŐSZÖR SZAVAZOTT AZ ORSZÁG NÉPE AZ ÁLTALÁNOS, TITKOS VÁLASZTÓJOG ALAPJÁN. NÉGY ÉS FÉL MILLIÓ SZAVAZÓ TETT HITET A PROLETARIÁTUS DIKTATÚRÁJA MELLETT.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A Forradalmi Kormányzótanács	R 5736/4
2. A Tanácsköztársaság hatalmi szerveinek felépítése	R 5737/4
3. Ülésezik a Budapesti Munkástanács Intéző Bizottsága	R 5736/5
4. A csepeli munkástanács	R 5736/6
5. Moson vármegye direktóriuma	R 5736/7
6. A győri munkástanács rendelete a tanácsválasztásról	R 5736/8
7. Választási nagygyűlésre vonulnak fel Csepel dolgozói	R 5737/5
8. A lakosság ünneplőbe öltözve, egységesen vonul szavazni	R 5737/6
9. Szavaznak a Vörös Hadsereg katonái	R 5737/1
10. Június 14-én ült össze a Tanácsok Országos Gyűlése, a legfőbb hatalmi szerv, amely ünnepélyesen elfogadta az Alkotmányt. Kongresszusi tagok a Városi Színház bejáratánál.	R 5737/2
11. A Magyar Tanácsköztársaság Alkotmánya	R 5737/3

XI. sz. tabló

Felirat:

„A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ARRA TÖREKSZIK, HOGY A DOLGOZÓK TÁRSADALMÁNAK TULAJDONÁBA JUSSON MINDEN TERMELŐESZKÖZ... EZÉRT KÖZTULAJDONBA VESZ — A KISÜZEM KERETEIT MEGHALADÓ — MINDEN MEZŐGAZDASÁGI, IPARI, BÁNYA- ÉS KÖZLEKEDÉSI ÜZEMET." (AZ ALKOTMÁNY 4. §-A.)

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A Forradalmi Kormányzótanács rendeletei a kapitalista vállalatok és pénzintézetek szocializálásáról	R 5738/5 R 5738/6
2. „Kiűzetés a paradicsomból." (Karikatúra a Borsszem Jankó 1919. március 23-i számából.)	R 5737/8
3. A Tanácsköztársaság által lefoglalt üzletek kiárusítására váró pestiek egy Rákóczi úti üzlet előtt	R 5738/7
4. Kun Béla a Teudloff –Dietrich-gyár munkásai között a gyár szocializálása után	R 5738/4
5. A szocialista ipari termelés kiemelkedő irányítói:	
Varga Jenő, a Népgazdasági Tanács elnöke	R 5724/8
Lengyel Gyula, a Nemzeti Bank elnöke	R 5738/1
Hevesi Gyula, a Szociális Termelés népbiztosa	R 5744/7
Székely Béla, pénzügyi népbiztos	R 5738/2
6. A tanácskormány arra készült, hogy az inflációs korona helyett jó pénzt vezessen be Magyarországon. A 10 koronás ezüst érme terve (Beck Ö. alkotása)	R 5738/3
7. A „Munka" szobra 1919. május 1-én a parlament előtt	R 5737/7

Grafikon:

A szocializált vas- és fémipar helyzete 1919 június végén a Népgazdasági Tanács adatai alapján:

	Üzemek száma	Munkások száma
Kohászat	29	17 900
Gépipar	27	4 700
Mozdony- és vagongyártás	11	6 100
Hajó- és hídépítés	24	3 600
Tömegcikk-gyártás	18	2 000
Mezőgazdasági gépgyártás	27	1 600
Repülőgép- és autógyártás	4	200
Műszer- és szerszámkészítés	10	400
Összesen:	150	36 500

Felirat:

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG KORMÁNYA ÁPRILIS 3-I RENDELETÉVEL MEGVÁLTÁS NÉLKÜL KISAJÁTÍTOTTA A SZÁZ HOLDON FELÜLI NAGYBIRTOKOT. EZZEL MEGSZŰNT A FEUDÁLIS URAK ÉVEZREDES URALMA, A FÖLDMUNKÁSSÁG KEGYETLEN KIZSÁKMÁNYOLÁSA. A SOMOGY MEGYEI FORRADALMI TERMELŐSZÖVETKEZETI MOZGALOM TAPASZTALATAIRA TÁMASZKODVA ÉS AZ ANTANT ÍNSÉGBLOKÁDJA KÉNYSZERÍTÉSÉRE MINDENÜTT TERMELŐSZÖVETKEZETEK ALAKULTAK.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchiv szám:
1. Somogy megye agrárproletariátusa már március elején elfoglalta a földeket és termelőszövetkezeteket hozott létre. A termelőszövetkezeteket feloszlatni akaró Berinkey kormány ellen tüntetést szerveztek	R 5739 7
2. Termelőszövetkezeti parasztok Kaposváron	R 5739/8
3. A mernyei termelőszövetkezet alakulási jegyzőkönyve	R 5739/5
4. Latinka Sándor és Móricz Zsigmond külföldi újságírókkal a répáspusztai termelőszövetkezetben	R 5739/4
5. Móricz Zsigmond írása somogyi termelőszövetkezetekről	R 5739/2
6. Szamuely parasztküldöttek csoportjával távozik a Tanácsok Országos Gyűléséről	R 5739/3
7. A zöldséghiány enyhítésére kertészeti termelőszövetkezet alakult a lóversenypálya területén is	R 5738/8
8. Az egyik közös gazdaság élelmiszert szállít a Vörös Hadseregnek	R 5739 1
9. A Földművelésügyi Népbiztosság vezetői: Hamburger Jenő népbiztos, Nyisztor György népbiztos, Vántus Károly népbiztos	R 5739/6

Grafikon:

A Somogy megyei termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése:

Idő (1919)	Tsz tulajdonban kat. hold:	
február 28.	21 000	100%
március 3.	71 000	338%
április 8.	300 000	1429%
május 5.	620 000	2954%

Felirat:

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG RÖVID FENNÁLLÁSA ALATT TÖBBET TETT A DOLGOZÓK ÉLETSZÍNVONALÁNAK EMELÉSÉÉRT ÉS A KULTURÁLIS ELMARADOTTSÁG FELSZÁMOLÁSÁÉRT, MINT AZ ELŐZŐ RENDSZEREK EGY ÉVSZÁZAD ALATT. KÖZTULAJDONBA VETTE AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÉS OKTATÁSI INTÉZMÉNYEKET, BEVEZETTÉK A NYOLCÓRÁS MUNKAIDŐT, EMELTÉK A BÉREKET, 32 EZER MUNKÁSCSALÁD ÚJ LAKÁST KAPOTT, RADIKÁLISAN ÉS NAGYMÉRTÉKBEN JAVÍTOTT AZ IFJÚSÁG KÖRÜLMÉNYEIN. A KULTÚRA VÍVMÁNYAI ÉS A MŰVÉSZET ALKOTÁSAI KEVESEK SZÓRAKOZÁSÁBÓL A NÉP KÖZKINCSÉVÉ VÁLTOZTAK.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A kormányzótanács rendelete az egészségügyi intézmények szocializálásáról	R 5740/6
2. A munkáskerületek tanulóinak szervezett orvosi vizsgálata	R 5740/1
3. A Károlyi-kert átadása a gyerekeknek	R 5740/2
4. Rendelet az ifjúmunkások védelmében	R 5740/3
5. A Szamuely által vezetett bizottság tízezernyi városi gyereket és ifjúmunkást nyaraltatott falun és a Balaton mellett	R 5741/2
6. „Proletárok tanuljatok!" (A Közoktatásügyi Népbiztosság felhívása)	R 5740/5
7. Rendelet a munkásegyetemek felállításáról	R 5740/4
8. Marxista füzetek árusítása népgyűlés előtt	R 5741/1
9. A Tanácsköztársaság által köztulajdonba vett híres műkincsek kiállítása a Műcsarnokban	R 5740/8
10. A Moszkvából küldött filmeket hirdető plakát	R 5740/7

Grafikon:

A reálbér-index alakulása Magyarországon (Statisztikai Gyűjtemények III. Bp. 1923. adatai alapján):

1918 december	100%
1919 július	127%

Felirat:

AZ EGYESÜLT PÁRTON BELÜL A KOMMUNISTÁK NEHÉZ HARCOT VÍVTAK AZ OPPORTUNISTA ELEMEK ÉS A SZAKSZERVEZETI BÜROKRATÁK ELSZIGETELÉSE CÉLJÁBÓL, A PÁRT ÉLCSAPAT JELLEGÉNEK ERŐSÍTÉSÉÉRT. A JÚNIUS 12-ÉN ÉS 13-ÁN ÖSSZEÜLT PÁRTKONGRESSZUSON A BALOLDALI SZOCIÁLDEMOKRATÁKKAL EGYÜTT LÉPTEK FEL A „DIKTATÚRA ENYHE KEZELÉSÉT KÖVETELŐ" JOBBOLDALIAK ELLEN. EGYSÉGES FELLÉPÉSÜK EREDMÉNYEKÉNT A KONGRESSZUS KOMMUNISTA PROGRAMOT FOGADOTT EL.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. Ülésezik a párt kongresszusa	R 5742/3
2. A pártprogram vitája (Népszava, 1919. június 13.)	R 5742 7
3. Kun Béla beszél (Zádor I. rajza)	R 5742/6
4. Kun Béla előadói beszéde a pártkongresszuson (Vörös Újság, 1919. június 15.)	R 5742/5
5. A Kommunista Internacionálé távirata (Vörös Újság, 1919. június 13.)	R 5742/2
6. Külföld kommunistáinak üdvözlete a kongresszushoz (Népszava, 1919. június 14.)	R 5742/4
7. A kongresszuson — többek között — keményen bírálta a jobboldali nézeteket Hamburger Jenő, Wallisch Kálmán, Pogány József, Rudas László	R 5742/1 R 5741/6
8. A párt és a kormány Moszkvába küldte Szamuelyt Lenin tájékoztatására. Lenin, Szamuelyvel küldött üzenetében értékes tanácsokat adott a proletárhatalom megszilárdítására. („Üdvözlet a magyar munkásoknak.") Lenin és Szamuely egy moszkvai felvonuláson	R 5741/3

Felirat:

A MAGYAR KOMMUNISTA IFJÚSÁGI MOZGALOM 1918. DECEMBER 30-ÁN SZÜLETETT MEG, AMIKOR AZ IFJÚMUNKÁSOK ORSZÁGOS SZÖVETSÉGE ELSZAKADT A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRTTÓL ÉS ELFOGADTA A KOMMUNISTA PÁRT VEZETÉSÉT. A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG IDEJÉN AZ ÖSSZES RÉTEGEK KÖZÜL AZ IFJÚSÁG KAPTA A LEGTÖBBET, A FIATALOK PEDIG LELKESEN HARCOLTAK A SZOCIALISTA ÁLLAMÉRT, EZREK HALTAK HŐSI HALÁLT A PROLETÁRDIKTATÚRA VÉDELMÉBEN.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. Fiatalok tüntetnek a Tanácsköztársaság mellett	R 5743/5
2. Az IOSZ 1919. április 6-án felvette a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége nevet. A KIMSZ első titkára Lékai János lett	R 5743/1
3. A KIMSZ programjából: „Politikai programunk a kommunisták programja, a proletárdiktatúrán keresztül a kommunizmus megvalósítása."	R 5743/8
4. A KIMSZ felhívása a munkafegyelem erősítésére	R 5743/7
5. A KIMSZ kiemelkedő vezető harcosai a Tanácsköztársaság idején	R 5742/8
6. Fiatal agitátorok. Csepeli munkásfiatalok Vörös Újságot és Ifjú Proletárt árulnak	R 5743/4
7. „Mi már nem leszünk kizsákmányolt proletárok!" 1919. június 20—22 között ülésezett a KIMSZ első kongresszusa	R 5743/3
8. Az idősebb nemzedék mellett a fiatalok tízezrei léptek a Vörös Hadsereg soraiba	R 5743/2

Grafikon:

A KIMSZ szervezeti fejlődése:

1919	Csoportok száma:	Tagok száma:
március elején:	33	20 000
július végén:	174	120 000

XVI. sz. tabló

Felirat:

A MAGYAR PROLETÁRHATALOMNAK SZÜLETÉSE PILLANATÁTÓL KEZDVE VÉDEKEZNIE KELLETT AZ ANTANT ÁLLAMOK INTERVENCIÓJA ELLEN. A PÁRT ÉS A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS FEGYVERBE HÍVTA A PROLETARIÁTUST. MÁJUS VÉGÉN TIZENHAT ÚJ, VÖRÖS HADOSZTÁLY KEZDTE MEG A BURZSOÁ INTERVENCIÓSOK KIŰZÉSÉT. A DICSŐSÉGES ÉSZAKI HADJÁRAT SORÁN A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG INTERNACIONALISTA SEGÍTSÉGET NYÚJTOTT A MEGALAKULÓ SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁGNAK.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A kormányzótanács rendelete a Vörös Hadsereg megszervezéséről	R 5741/8
2. Kun Béla fegyverbe hívja a MÁVAG munkásait	R 5745/2
3. Munkászászlóalj alakulása a gyár udvarán	R 5745/1
4. Munkásezredek szemléje az Andrássy úton	R 5744/2
5. Harc Miskolcért	R 5744/1
6. A 24-es vörös vadászzászlóalj Rimaszombat alatt	R 5744/4
7. Lövegállás az északi fronton	R 5744/3
8. Stromfeld Aurél vezérkari főnök az északi fronton	R 5741/6
9. Kassa dolgozói lelkesen fogadják a Szlovák Tanácsköztársaság megalakulásának hírét	R 5744/5

Térképvázlat:

A győzelmes Északi Hadjárat	R 5745/3

Felirat:

A HATALOMBÓL KIŰZÖTT HAZAÁRULÓ URAK SZÖVETSÉGRE LÉPTEK A MAGYAR NÉP ELLEN TÁMADÓ INTERVENCIÓSOKKAL, ÉS KIHASZNÁLVA A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG GAZDASÁGI, KATONAI NEHÉZSÉGEIT, ELLENFORRADALMI LÁZADÁSOKAT SZERVEZTEK. A HAZAÁRULÓK ELLEN KEMÉNY SZIGORRAL LÉPTEK FEL A KOMMUNISTÁK ÉS ELFOJTOTTÁK AZ ELSZIGETELT FELKELÉSEKET.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A kormányzótanács rendelete a forradalmi törvényszékek felállításáról	R 5745/5
2. A belső rend biztosítására megszervezték a Vörös Őrséget. A Vörös Őrség esküje	R 5745/6
3. Dr. László Jenő, a forradalmi törvényszékek politikai biztosa	R 5724/1
4. Korvin Ottó, a Belügyi Népbiztosság politikai nyomozó osztályának vezetője	R 5746/2
5. A június 24-én Budapesten kitört ellenforradalmi („ludovikás") lázadást néhány óra alatt elfojtották. Géppuskás osztag harcban a lázadó monitorokkal	R 5745/8
6. A forradalom védelmében elesett vörös harcosok búcsúztatása a parlament előtt	R 5746/3
7. Szamuely Tibor népbiztos parancsa a rend fenntartásáról	R 5746/1
8. A franciák által megszállott Szeged dolgozói sztrájkba léptek a francia védelem alatt szervezkedő ellenforradalmi kormány eltávolításáért	R 5746/4
9. „A hazát megvédjük, de a proletárhazát." A Horthy-féle „nemzeti hadseregbe" kényszerített katonák között terjesztett röpcédula	R 5746/5

Felirat:

A MAGYAR VÖRÖS HADSEREG SIKEREI HATÁSÁRA AZ ANTANT IMPERIALISTÁK JEGYZÉKBEN KÖVETELTÉK, HOGY A VÖRÖS CSAPATOK VONULJANAK VISSZA SZLOVÁKIÁBÓL. CSERÉBE A ROMÁN BURZSOÁZIA HADSEREGÉNEK A DEMARKÁCIÓS VONALRA TÖRTÉNŐ VISSZARENDELÉSÉT ÍGÉRTÉK, AMELYET AZONBAN NEM TARTOTTAK BE. A TANÁCSKORMÁNY EZÉRT OFFENZÍVÁT KEZDETT A TISZÁNÁL, DE A PIHENT ÉS JÓL FELSZERELT ROMÁN KIRÁLYI HADSEREG VÉGZETES VERESÉGET MÉRT AZ ÁRULÁSSAL TŐRBECSALT ÉS UTÁNPÓTLÁSI NEHÉZSÉGEKKEL KÜZDŐ MAGYAR VÖRÖS HADSEREGRE.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchív szám:
1. A Clemenceau-i jegyzék	R 5747/4
2. A Vörös Hadsereg kezdetben jelentős sikereket ért el: Szolnoknál átkelt a Tiszán. Az 1-es vörösezred parancsnoka megszemléli az elsőként átkelt 4. zászlóaljat	R 5746/6
3. A 12. számú páncélvonat Szolnok alatt	R 5746/7
4. Vörös tüzérség Csongrádnál	R 5746/8
5. Előnyomulás	R 5747/1
6. Az antant balkáni vezérkarának jelentéséből kiderül: a Magyar Vörös Hadsereg terveit elárulták, s az összes ellenforradalmi csapatok készültek a támadásra	R 5747/3
7. A Magyar Tanácsköztársaság az intervenciósok gyűrűjében	R 5747/2

Felirat:

AZ IMPERIALIZMUS FEGYVERES SEGÍTSÉGÉVEL URALOMRA JUTOTT ELLENFORRADALOM BOSSZÚT ÁLLT A MAGYAR NÉPEN. MEGSEMMISÍTETTE A SZOCIALIZMUS VÍVMÁNYAIT, KÜLÖNITMÉNYES GYILKOSAI SZÁZÁVAL AKASZTOTTÁK A FORRADALMÁROKAT, VÖRÖS KATONÁKAT, EGYSZERŰ EMBEREKET.

Kép, szöveg:	MNKK Fotoarchiv szám:
1. A szekszárdi direktórium tagjai kivégzésük előtt	R 5747/7
2. „A nádasdi erdőszélen Tizenkét sír sorban, szépen. Vörösöket temetnek. A tiszt urak mulatoznak nevetnek." (Hamburger Jenő: Latinka ballada.)	R 5747/5
3. A román bojárok szuronyainak árnyékában vonul be Budapestre Horthy „nemzeti" és darutollas serege	R 5747/6
4. „Emléke bennünk nemcsak megmarad, de nőve nő . . " Üldözötten is a Tanácsköztársaság felejthetetlen napjaira emlékezik a párt	R 5747/8

Díszes feliratok:

„AZ ELSŐ MAGYARORSZÁGI TANÁCSKÖZTÁRSASÁG UTÁN, MELY MEGBUKOTT, KÖVETKEZIK A GYŐZELMES MÁSODIK."
(Lenin)

„A MAGYAR SZOCIALISTA MUNKÁSPÁRT ÁPOLJA A MAGYAR TÖRTÉNELEM HALADÓ ESZMÉIT, A MAGYAR NÉP DICSŐ SZABADSÁGHARCAINAK EMLÉKÉT, ŐRZI ÉS TOVÁBBFEJLESZTI A MAGYAR MUNKÁSMOZGALOM, AZ 1919-ES TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FORRADALMI HAGYOMÁNYAIT."
(Az MSZMP szervezeti szabályzatából)

Kép, szöveg:

5. A munkásmozgalom nagy halottainak emlékműve a Kerepesi temetőben	R 5748/1
6. Kádár János emlékbeszédet mond a Tanácsköztársaság 40. évfordulóján	R 5748/2
7. Az Országgyűlés ünnepi ülése a Tanácsköztársaság emlékére. Beszél: Münnich Ferenc	R 5748/4
8. Az egykori vörös harcosok tizenkilences zászlók alatt vonulnak fel 1959-ben	R 5748/5

EMBEREK, AKIK A FORRADALMI HARCOK ÉLÉN ÁLLTAK

CÍMŰ KIÁLLÍTÁS FORGATÓKÖNYVE

KUN BÉLA
(1886–1939)

MNKK fotoarchív szám: R 5725/5

Amikor az országot világháborús vereségbe taszító uralkodó körök kezéből kicsúszott a hatalom, az elkeseredett tömegeket a nyomor és a felháborodás a radikális cselekvés felé taszította. Érlelődtek a forradalom feltételei. Vezető egyéniségre volt szükség, aki összefogja az érlelődő feltételeket, megfogalmazza és szervezett cselekvésre váltsa a proletariátus akaratát. Ezt az embert találta meg a forradalom Kun Bélában. Kun Béla a kolozsvári egyetem elvégzése után újságíróként dolgozott. 1902 óta a Szociáldemokrata Párt tagja. Hadifogolyként ismerkedett meg a kommunista eszmékkel. Vezetésével alakult meg 1918. március 24-én Moszkvában az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt magyar csoportja. A kommunista hadifoglyok nemzetközi szövetségének elnökévé választották. Részt vett a Vörös Hadsereg harcaiban. 1918 novemberében hazatért Magyarországra, irányítása alatt alakult meg 1918. november 24-én a Kommunisták Magyarországi Pártja. A polgári demokratikus koalíciós kormány gátat szeretett volna vetni a tömegek forradalmi készülődésének. 1919. február 21-én Kun Bélát és a KMP más vezetőit letartóztatta. A börtönben kidolgozza a két munkáspárt egyesülésének feltételeit, amelynek alapján az egyesülés meg is történt. 1919. március 21-én az egyesült párt magához ragadva a politikai hatalmat, megvalósította az első magyar proletárdiktatúrát. A Tanácsköztársaság kikiáltása után külügyi népbiztos, de a valóságban ő a proletárdiktatúra vezéralakja. A Tanácsköztársaság megdöntése után emigrálnia kellett. A kommunista világmozgalomban továbbra is fontos szerepet töltött be.

LANDLER JENŐ
(1875—1928)

MNKK fotoarchív szám: R 5724/7

Nagy műveltségű ügyvédként tartották számon. Nyugalomban, megelégedettségben élhetett volna. De Landler Jenő jogi műveltségét, politikai tehetségét az embertelen létfeltételek közé kényszerített, kizsákmányolt magyar proletár tömegek szolgálatába állította. Az 1904. évi országos vasutas sztrájkot és az 1906-os budapesti villamos alkalmazottak sztrájkját irányítja. 1908 óta az SZDP tagja. Csakhamar az SZDP baloldalának egyik legtekintélyesebb alakjává válik. 1918-ban letartóztatják. Az „Őszirózsás Forradalom" szabadítja ki. Landler Jenő lépést tartott a forradalommal. Az SZDP baloldali vezetőjeként a kommunistákkal való egységért harcolt. A Tanácsköztársaság alatt belügyi népbiztos. Az északi hadjárat idején a III. hadtest parancsnoka, majd a Vörös Hadsereg főparancsnoka lett. Az egykori baloldali szociáldemokrata nagy tapasztalatú, önfeláldozó kommunista vezetővé edződött a forradalmak viharában. A Tanácsköztársaság leverése után Bécsbe emigrált. Forradalmi tapasztalatát a nemzetközi munkásmozgalomban végzett áldozatos munkája során értékesítette. 1928-ban a franciaországi Cannes-ban szívroham következtében hunyt el. Hamvait Moszkvában a Kreml falában helyezték el.

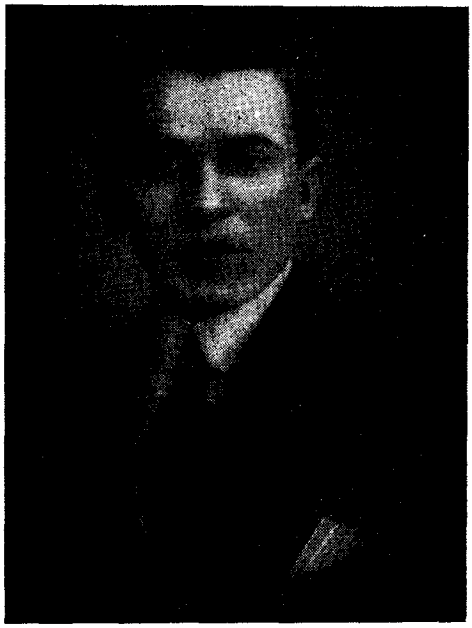

SZAMUELY TIBOR
(1890—1919)

MNKK fotoarchív szám: R 5724/6

Becsületessége, szenvedélyessége és embersége szinte gyermekként, tizenöt éves korában hozta kapcsolatba a munkásmozgalommal. 1908-ban belép a Szociáldemokrata Pártba. A Népszava munkatársa. Az első világháborúban orosz hadifogságba esett, ahol kapcsolatba lépett a bolsevikokkal. Kun Béla mellett az orosz bolsevik párt magyar csoportjának legtevékenyebb vezetője. 1919 januárjában tért haza Magyarországra. Tagja lett a KMP Központi Bizottságának, és a Vörös Újság szerkesztőségének. A Tanácsköztársaság idején hadügyi népbiztos, a propaganda ügyek vezetője. A reakciós erők támadásának idején az ellenforradalmi mozgalmak letörésére szervezett rögtönítélő törvényszék elnöke lett. Májusban a párt megbízásából az ellenséges frontokon át Moszkvába repült, hogy beszámoljon Leninnek a magyar tanácsállam helyzetéről. „Legyetek szilárdak! A győzelem a tiétek lesz!" - üzente Lenin Szamuely által a magyar proletariátusnak, s Szamuely szilárdan, keményen, önfeláldozóan harcolt. Tevékenységét a proletárdiktatúra következetes védelmezése és az ellenforradalom elleni kíméletlen harc vezérelte. Vezetése alatt számolták fel a biztonsági egységek a dunántúli és a kalocsai ellenforradalmi megmozdulásokat. A Tanácsköztársaság leverése után Savanyúkútnál kísérelte meg átlépni a határt, de közben elfogták. 1919 augusztusában a fehérterror áldozata lett.

HAMBURGER JENŐ
(1882—1936)

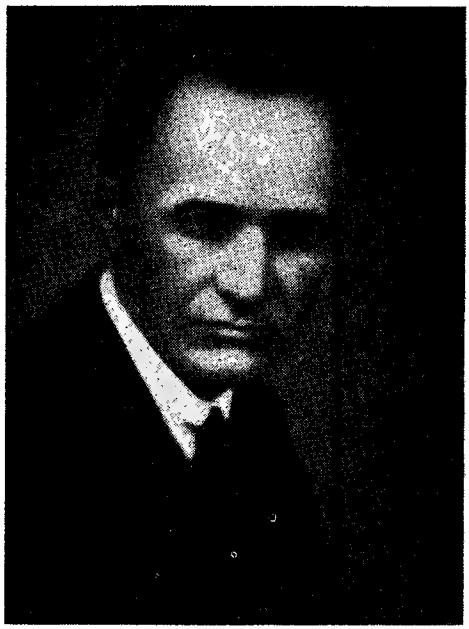

MNKK fotoarchív szám: R 5724/5

Életrajzában a foglalkozását orvosként jelölte meg, de hivatása, egész életében a forradalom szolgálata volt. Az egyszerű vidéki orvos a falusi szegényeket gyógyította először, s elnyomatásuk láttán jutott el a társadalmi bajok orvoslásának vállalásához. A világháború idején lépett be a szociáldemokrata pártba, ahol kezdettől a baloldalhoz számították. A halkszavú doktornál senki sem értette jobban a dunántúli uradalmak cselédjeinek sóhajait, akik cserébe örökre szívükbe zárták. Az ő vezetésével vonultak 1917-ben éhségtüntetésre Zala megye nincstelenjei, és szerveződött meg 1918-ban Nagykanizsán az általános politikai sztrájk. A háborús kormány az egyik legveszedelmesebb vidéki forradalmárként tartotta nyilván, és tevékenységéért 1918 szeptemberében a hadbíróság másfél évi börtönre ítélte, ahonnan az Őszirózsás Forradalom szabadította ki. A Tanácsköztársaság idején az egyesült párt egyik titkára és földművelésügyi népbiztos. Rövidebb ideig az északi fronton harcoló egyik hadtest parancsnoka. A proletárdiktatúra alatt teljesen magáévá tette a kommunista álláspontot. A Tanácsköztársaság leverése után Ausztriába, onnan Olaszországba emigrált, részt vett az ottani forradalmi mozgalmakban. Jelentős szerepe volt az illegális KMP irányításában is. 1923-ban a Szovjetunióba utazott és ott telepedett le. A Szovjetunió Röntgenológiai Intézetének aligazgatójaként dolgozott 1936-ban bekövetkezett haláláig. A felszabadulás után, végakarata szerint, hamvait Magyarországra hozták. Ott pihen a földesuraktól megszabadult dunántúli földben, amelynek szabadságáért küzdött egész életében.

KORVIN OTTÓ
(1894—1919)

MNKK fotoarchív szám: R 5746/2

Neve, Szamuely Tiboré mellett, talán a legfélelmetesebb volt 25 éven át Magyarország ellenforradalmi urai előtt, mert az általa vezetett hivatal jelentette a proletárdiktatúra valóságát 133 napon át az ellenforradalmár tisztek, összeesküvő dzsentrik és orvlövész kulákcsemeték számára. Rágalmak özönét szórták rá, hogy beszennyezzék a nagyműveltségű, életét az elnyomottak igazáért áldozó igaz forradalmár emlékét. A budapesti „Fabank" alkalmazottja. Kényelmes polgári életet kínált neki a régi világ, ő mégis új világot akart. Emberszeretete fordította szembe az imperialista háborúval, s rövidesen az antiimperialista mozgalom legtevékenyebb csoportjában dolgozott. Az októberi polgári demokratikus forradalom győzelme után egyik vezetője a „forradalmi szocialistáknak". Ez a csoport hozta nyilvánosságra 1918 novemberében a szovjet kormánynak a magyar néphez küldött üzenetét, amelyet a koalíciós kormány eltitkolt. Részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakításában, tagja volt az első Központi Bizottságnak. 1919. február 20-án, más kommunista vezetőkkel együtt őt is letartóztatták. A Magyar Tanácsköztársaságban a Belügyi Népbiztosság politikai nyomozó osztályát irányította. Kíméletlenül üldözte az ellenforradalom szervezőit. A Tanácsok Országos Gyűlésén a Szövetséges Központi Intéző Bizottság tagjává választották. A Tanácsköztársaság leverése után, a párt döntése alapján Budapesten maradt, hogy az illegalitás körülményei között is biztosítsa a párt tevékenységét. Rövid időn belül rendőrkézre került, és heteken át kínozták. Horthy vérbírósága előtt állva büszkén hangoztatta, hogy nincs mit megbánnia. A fehérterror nyolc elvtársával együtt kivégezte.

LATINKA SÁNDOR
(1886—1919)

MNKK fotoarchív szám: R 5724/4

Tudásszomja és vasakarata segítette hozzá, hogy a kis lakatosinas ne törődjön bele az úri Magyarország által neki szánt sorsba. Ha valakire illik a jelszó: „vasas, ne hagyd magad", akkor Latinka Sándorra minden bizonnyal. A napi munka mellett jutott ereje a középiskola elvégzésére is. Egy évre Párizsban vállalt munkát, ahol megismerkedett a szocialista eszmékkel. Hazatérése után, 1910-ben belépett a Szociáldemokrata Pártba. Kapcsolatba került az antimilitarista galileistákkal. A háború alatt frontszolgálatot teljesített. Az Őszirózsás Forradalom győzelme után a Földmunkások Országos Szövetségének szervező titkára lett. 1918 novemberében a pártvezetőség Somogy megyébe küldte a helyi szervezet támogatására. Magáévá tette a forradalmasodó szegényparasztság kívánságát, élére állt a földfoglaló mozgalmaknak. Vezetésével sajátították ki az Eszterházyak negyvenezer holdas hitbizományát. Megalakította az ország első mezőgazdasági termelőszövetkezetét. A Tanácsköztársaság alatt a megyei direktórium elnökeként a legjobb vidéki vezetőnek bizonyult. Nagy lendülettel végezte a nagybirtokok szocializálását, és a termelőszövetkezetek szervezését. Az általa szervezett karhatalmi egység gyorsan szétzúzta a szórványos ellenforradalmi megmozdulásokat Somogyban. A Tanácsköztársaság megdöntése után munkatársaival együtt letartóztatták, majd a tiszti különítményesek a nádasdi erdőben bestiálisan meggyilkolták.

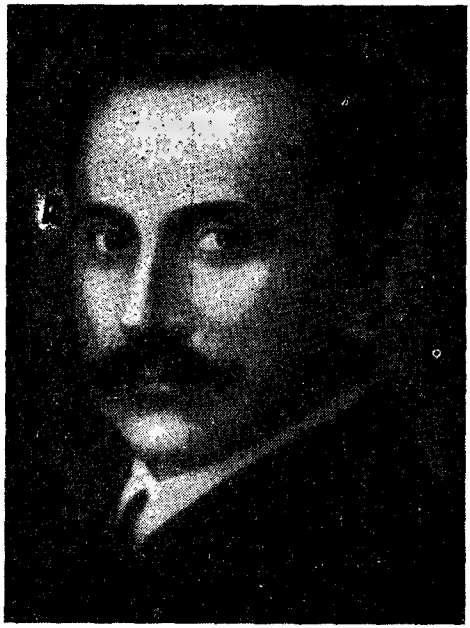

LÁSZLÓ JENŐ
(1878—1919)

MNKK fotoarchív szám: R 5724 1

Jogászként harcolt az elnyomottak igazáért az 1910-es évek forrongó Budapestjén. Azokat védte, Landler Jenővel együtt, akik barrikádokat építettek 1912-ben Tisza rendőrei ellen. Számára a harctér a tárgyalóterem volt, ahol jogi formulák mögé búját a burzsoá erőszak. Már 1906-ban a Vas- és Fémmunkások Országos Szövetségének és a fuvarosok szakszervezetének ügyésze lett, és nehéz körülmények között harcolt a munkások jogaiért. Állandó védője volt az osztálybíróság elé állított szocialistáknak. Dolgozott a Népszava szerkesztőségében is, keményen bírálta az elvadult és megvesztegethető megyei közigazgatást. 1907-től kezdve az Alpári Gyula vezette baloldali csoporthoz csatlakozott, fellépett a megalkuvó pártvezetőség ellen. 1918 novemberében részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakításában, és a párt ügyésze lett. 1818 februárjában őt is letartóztatták. A proletárdiktatúra kikiáltása után a Budapesti Forradalmi Törvényszék politikai biztosa. A munkások védőjéből az ellenforradalmárok vádlója lett. Ezt a feladatát is a proletariátus szent ügye iránti teljes odaadással látta el. A kitűnő jogászt nem lehetett megtéveszteni ügyvédi fogásokkal: számára a forradalom törvénye volt az egyetlen mérce, amely szerint a forradalom ellenségeivel szemben el kell járni. A fehérterror ezt sohasem tudta megbocsátani neki. A proletárdiktatúra megdöntése után a rendőrkopók kezére került. Bordáit összetörték, majd rövid formális bírósági komédia után kivégezték.

LÉKAI JÁNOS
(1896—1925)

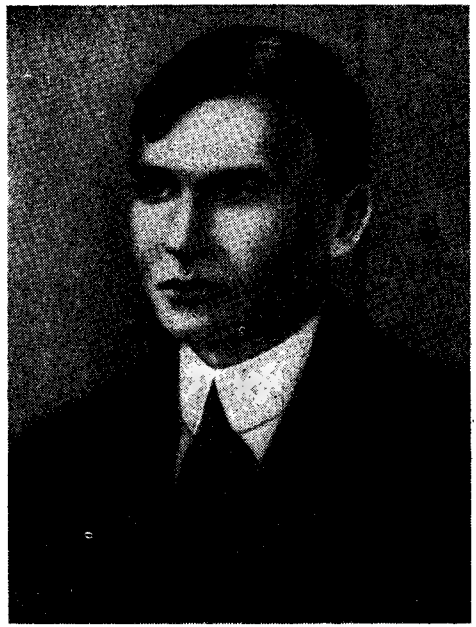

MNKK fotoarchív szám: R 5725/3

Korvin Ottó antimilitarista csoportjában mindenki csak „kis Lékainak" nevezte. A vékonydongájú, beteges fiú verseket írt, majd izzó szavú röplapokat. Irodalmárnak tartották, akinek fegyvere a szó. 1918. október 16-án azonban ez a fiú revolvert vett magához és megkísérelte a magyar nép leggyűlöltebb ellenségét, Tisza Istvánt lelőni. A merénylet nem sikerült. Bebörtönözték, csak a polgári demokratikus forradalom győzelme nyitotta meg előtte a börtönkaput. Részt vett a Kommunisták Magyarországi Pártjának és az Ifjúmunkások Országos Szövetségének megalapításában, amely utóbbi elnökévé választották. Az ellenforradalmi rendszer hatalomra jutásakor külföldre emigrált. tőkkel együtt őt is letartóztatták 1919 februárjában. A Magyar Tanácsköztársaság idején a Közoktatásügyi Népbiztosság szakoktatási osztályát vezette, majd a Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége titkárává választották. Az ellenforradalmi rendszer hatalomra jutásakor külföldre emigrált. A magyar ifjúság képviselőjeként részt vett a Kommunista Ifjúmunkás Internacionálé alakuló kongresszusán, amelynek végrehajtó bizottságába is beválasztották 1921-ben. A Kommunista Internacionálé határozatára 1922-ben New Yorkba utazott, ahol átvette az Új Előre című kommunista lap szerkesztését. Ez időben cikkei „John Lassen" név alatt jelentek meg. 1924-ben forradalmi írásai miatt letartóztatták. Súlyos tüdőbajára való tekintettel óvadék ellenében szabadon bocsátották, de már későn. Egy év múlva meghalt.

STROMFELD AURÉL
(1878–1927)
MNKK fotoarchív szám: R 9725 1

„Stromfeld vezérkari ezredes egész katonai tudását, szakképzettségét, a Tanácskormány javára fordította, teljes odaadással igyekezett a Vörös Hadsereget megszervezni" ezzel a „bűnnel" vádolta az idegen szuronyok árnyékában hatalomra jutott Horthy vérbírósága a Monarchia legragyogóbb képességű hivatásos tisztjét. Hosszú volt az út idáig! Az újpesti üzemmérnök árvája alapítványt kapott a Ludovika Akadémián. Tehetsége pótolta az arisztokrata származást, és rövidesen a hadsereg legelőkelőbb testületének, a vezérkarnak is tagja lett. A világháború alatt hadtest vezérkari főnökként az összes frontokat megjárta. A csatatereken megvetést váltott ki belőle az arisztokrata katonai vezetők tehetetlensége és tiszteletet a munkás-, parasztkatonák bátorsága. A magyar októberi polgári demokratikus forradalom győzelme után a hazafias érzelmű tisztet a Ludovika Akadémia parancsnokává nevezték ki. 1918-ban belépett a Szociáldemokrata Pártba. A Tanácsköztársaság kikiáltása után a Magyar Vörös Hadsereg vezérkari főnöke. Minden erejét és tudását a proletárhadsereg megszervezésére fordította. Irányításával dolgozták ki a győzelmes északi hadjárat tervét, s ő vezette a hadműveleteket is. A proletárhatalom megdöntése után Horthyék letartóztatták és 3 évi börtönre ítélték. Kiszabadulása után raktárnok lett, ugyanakkor aktívan részt vett a munkásmozgalomban. Megszervezte az SZDP Rendező Gárdáját, amelyet katonai kiképzésben részesített. 1923-ban Landler Jenő révén ismét felvette a kapcsolatot az illegális kommunista párttal, s a párt tagja lett. 1923-ban kommunista összeesküvés vádjával újra letartóztatták. 1927-ben bekövetkezett haláláig következetesen harcolt a Horthy-rendszer ellen. A magyar nép hálája jeléül 1945-ben vezérezredessé léptették elő.

VARGA JENŐ
(1879–1964)

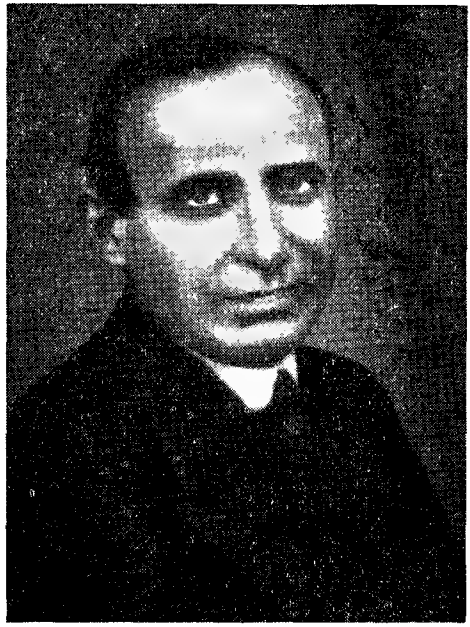

MNKK fotoarchív szám: R 5724/8

A munkásból lett közgazdász-professzor nevét világszerte ismerik. A forradalom és a párt az egyik legnehezebb feladatot bízta rá: a szocialista magyar népgazdaság elméleti kérdéseinek kidolgozását és gyakorlati irányítását. A Tanácsköztársaság vezető gazdasági szakemberének tevékenységét nem jelezték látványos sikerek, de munkájának egy része ott volt az északi frontra gördülő hadtápszerelvényekben, a dolgozóknak jutó nagyobb darab kenyérben. A marxista közgazdász felkészülten fogadta a Tanácsköztársaság által rábízott feladatot: 1906-ban belépett a Szociáldemokrata Pártba. 1907-ben a Népszava állandó munkatársa lett, majd rábízták a közgazdasági rovat szerkesztését. A polgári demokratikus forradalom győzelme után egyetemi tanárrá nevezték ki. A Tanácsköztársaság idején előbb szociális termelési népbiztos, majd a Népgazdasagi Tanács elnöke volt. A proletárdiktatúra megdöntése után kezdetben Ausztriában élt, később a Szovjetunióban telepedett le, ahol vezető munkatársa lett a Kommunista Internacionálénak. 1927-ben a moszkvai Világpolitikai és Világgazdasági Intézet vezetőjének nevezték ki, amely tisztséget 1947-ig töltött be. 1939-ben a Szovjetunió Tudományos Akadémiája tagjai közé választotta. A felszabadulás után segítséget nyújtott a magyarországi gazdasági stabilizáció előkészítéséhez. Elméleti munkáiban elsősorban a modern tőkés gazdaság kérdéseivel foglalkozott. Tudományos munkássága elismeréseként Lenin-díjjal tüntették ki.

AZ IRODALOM VALLOMÁSA A FORRADALMAK KORÁRÓL

CÍMŰ KÖNYVKIÁLLÍTÁS FORGATÓKÖNYVE

I.

TUDOMÁNYOS, ISMERETTERJESZTŐ MŰVEK

A) *Polgári demokratikus forradalom:*

HAJDU Tibor

Az őszirózsás forradalom. [Kiad.] az MSZMP Központi Bizottságának Párttörténeti Intézete. Bp. 1963. Kossuth, 217 p.

HAJDU Tibor

Tanácsok Magyarországon 1918—1919-ben. [Kiad.] a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága. Bp. 1958. Kossuth, 275 p.

KELEN Jolán — BARABÁS Gyula

A néptribun. Fejezetek Bokányi Dezső életéből. [Dokumentumregény.] [Bp.] 1964 Kossuth, 275 p.

KŐVÁGÓ László

A magyarországi délszlávok 1918—1919-ben. Bp. 1964. Akadémiai, 269 p.

MÉSZÁROS KÁROLY

Földmunkás- és szegényparaszt-mozgalmak 1918—[19]19-ben, a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság idején. = Pölöskei Ferenc — Szakács Kálmán: Földmunkás- és szegényparaszt-mozgalmak Magyarországon. 1848—1948. 2. köt. Bp. 1962. Táncsics, 493—624. p.

MÉSZÁROS Károly

Az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság parasztpolitikája. 1918—1919 /Különös figyelemmel Somogyra./ Bp. 1966. Akadémiai, 201 p.

NAGY idők tanúi emlékeznek. /1918—1919 (Összeáll., sajtó alá rend. Lányi Ernőné.) Bp. 1958. Kossuth, 195 p.

NAGY Zsuzsa, L.

A párizsi békekonferencia és Magyarország. 1918—1919. Bp. 1965. Kossuth, 309 p

A POLGÁRI demokratikus forradalom. - Magyarország története. 2. köt. · Szerk. Molnár Erik — Pamlényi Ervin — Székely György. 2. átdolg., bőv. kiad. Bp. 1967. Gondolat, 282—316. p.

SIKLÓS András

Az [ezerkilencszáztizennyolc—ezerkilencszáztizenkilenc] 1918—1919. évi magyarországi forradalmak. Források, feldolgozások. Bp. 1964. Tankönyvkiadó, 205 p.

SIKLÓS András

Magyarország története. 1917—1919 Az Osztrák—Magyar Monarchia összeomlása. Polgári demokratikus forradalom és szocialista forradalom Magyarországon. Bp Tankönyvkiadó, 1963. 158,[4] p. 5 térk.

SOÓS Katalin, G.

A nyugat-magyarországi kérdés. 1918—1919./Bp. 1962. Akadémiai, 67 p.

SZABÓ Ervin

Válogatott írásai. Bp. 1958. Kossuth, 508 p.

TÖMÖRY Márta

Új vizeken járok. /A Galilei Kör története./ Bp. 1960. Gondolat, 294 p.

B) *Megalakul a Kommunisták Magyarországi Pártja és a Kommunista Ifjúmunkás Szovetség:*

DOKUMENTUMOK a magyar forradalmi munkásmozgalom történetéből. 1919—1929 (Összeáll Imre Matyásné — S Mándi Magda — Szabo Ágnes) Bp 1964. Kossuth, 513 p.

„ELŐRE, harcra ifjúmunkás!" 1919—1945. Válogatott írások a magyar ifjúmunkás mozgalom harcos múltjaból. 2. kot (Összeáll Sved László) Bp. 1954. Ifjúsági, 513 p

GÁBOR Sandorne

A ket munkáspárt egyesulese 1919 ben Bp 1961 Kossuth, 39 p.

(GILICZ Márta, R.)

Ifjúsagunk példaképei. Válogatott bibliográfia a magyar munkásmozgalom nagy harcairól. Bp 1965. Fővárosi Szabó Ervin Konyvtár, 183 p.

KARSAI Elek — PINTÉR Istvan

Darutollasok Szegedtől a királyi várig [Riportsorozat] Bp 1960 Zrínyi, 255 p

A KOMMUNISTA Párt megalakulásának 40 evfordulójára /Irányelvek./ Bp. 1958. Kossuth, 46 p.

KUN Béla

Valogatott irások és beszédek. 1—2. kot Bp 1966 Kossuth.

(LÁNYI Ernőné)

Vagyunk az ifjú gárda. Emlékezés az ifjúmunkás mozgalomra. 1900—1944. (Szerk. ———) Bp. 1960. Móra, 301 p.

LÉKAI János

Válogatott írásai. Bp. 1967. Akadémiai, 279 p.

A MAGYAR forradalmi munkásmozgalom története. 1—2 kot. (Szerk. biz. [vez.] Nemes Dezső) Bp 1966—1967. Kossuth.

MAGYAR munkásmozgalmi bibliográfia. 2 köt 1918—1948. Bp 1949. Magyar Munkásmozgalmi Intézet, 325—784,[2] p.

MAGYAR munkásmozgalmi sajtó bibliográfiája. 1848—1948. 1—3. köt. Bp. 1951. Magyar Munkásmozgalmi Intézet.

A MAGYAR munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 5. köt. 1917. november 7. — 1919. március 21. (Bp.) 1956. Kossuth, 775 p.

A MAGYAR munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. 6. köt. A Magyar Tanácskoztársaság 1919. március 21. — 1919. augusztus 1 — 2 r 1919. június 11. — 1919. augusztus 1 (Bp.) 1960. Kossuth, 786 p.

A MAGYAR nép szabadságáért. A magyar kommunista ifjúsági mozgalom mártírjai. Válogatott müvek és cikkek bibliográfiája Bp 1959 Fővárosi Szabó Ervin Konyvtár, 88 p.

„MI már nem leszünk kizsákmányolt proletárok!" 1848—1919. Valogatott írások a magyar ifjúmunkásmozgalom harcos múltjából. 1. kot Összeáll. Svéd László. Bp 1951 Magyar Munkásmozgalmi Intézet, 363 p.

MILEI György

A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakításáról [Bp.] 1962. Kossuth, 77 p.

[NEGYVEN] 40 éves a Kommunista Párt. Képsorozat. Bp. 1958. Zrinyi, 66. sztl. p

NEMES Dezső

Az ellenforradalom története Magyarországon. 1919—1921. Bp. 1962. Akadémiai, 503 p.

(PÉNTEK Gyula)

Beszélő kövek. Budapest munkásmozgalmi emlékeiből. [Bp] 1960. KISZ Budapesti Biz. — Fővárosi Tanács, 163 p.

SVÉD László

Utat tör az ifjú sereg. A forradalmi ifjúmunkásmozgalom kialakulása Magyarországon. A kommunista ifjúsági szovetség tevékenysége a Tanácskoztársaság időszakában. Bp. 1962. Kossuth, 342 p.

SZAMUELY Tibor

A Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulása és harca a proletárdiktatúráért. Bp. 1964. Kossuth, 366 p.

SZAMUELY Tiborné Szilágyi Jolán

Emlékeim. Bp. 1966. Zrínyi, 270 p.

SZERÉMI Borbála

A szabadság vértanúi. Bp. 1960. Kossuth, 332 p.

A VÖRÖS lobogó alatt. Válogatott írások a Magyar Kommunista Ifjúsági mozgalom történetéből. 1917—1919. (Összeáll. Svéd László.) (Bp) 1955. Ifjúsági, 495 p.

C) *A Magyar Tanácsköztársaság:*

ALPÁRI Gyula

Válogatott írásai. (Vál., jegyz. [ell.] Aranyossi Magda.) Bp. 1960. Kossuth, 499 p.

BUDAPEST a Tanácsköztársaság idején a korabeli sajtó tükrében. Bibliográfia. (Összeáll. a Tanácsköztársaság 40. évfordulójára a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár.) Bp. 1959. (Országos Műszaki Könyvtár), 214 p.

(CSABA Imre)

A Tanácsköztársaság Veszprém megyében. [Veszprém, 1959.] Pécsi Szikra ny. 276 p. 4 t.

DOBI István

Vallomás és történelem. [Önéletrajz.] 1—2. köt. Bp. 1962. Kossuth.

DÓSA Rudolfné — LIPTAI Ervinné — RUFF Mihály

A Magyar Tanácsköztársaság egészségügyi politikája. Bp. 1959. Medicina, 152 p. 7 t.

(ECSEDY Andorné — GÁLICZKY Éva)

Forradalmak kora. A magyar polgári demokratikus forradalom, a KMP megalakulása és a Tanácsköztársaság irodalmának válogatott jegyzéke. (Összeáll. — — — — —.) Bp. 1968. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 39 p.

FARKAS Dezső

A két forradalom Bihar megyei történetéhez. /1917—1919./ Bp. 1965. Akadémiai, 108 p.

(GÁBOR Imréné)

A magyar Tanácsköztársaság plakátjai. (Összeáll. — —.) Bp. 1959. Kossuth, 27 p. 48 mell.

(GÁBOR Imréné — RUDAS Klára)

Újságrajzok. 1919. Forradalmi szatíra az egykorú újságok rajzaiban. (Vál., összeáll. — — — — —.) Bp. 1959. Képzőművészeti Alap, XI, 17 p. 55 t.

GADANECZ Béla

A forradalom vezérkarában. Landler Jenő életéről. Bp. 1959. Táncsics, 201 p.

GECSÉNYI Lajos

Törvényszéki és ügyészségi iratok, mint a Tanácsköztársaság történetének forrásai. — Párttörténeti Közlemények, 1968. március. 14. évf. 1. sz. 127—139. p.

(GERELYES Ede — TARJÁNYI Sándor)

Dicső napok. 1919. [Képanyag.] Bp. 1960. Kossuth, 226 p.

HAJDU Tibor

Március huszonegyedike. /Adatok a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának történetéhez./ Bp. 1959. Akadémiai, 89 p.

HETÉS Tibor

Stromfeld Aurél. Bp. 1967. Kossuth, 381 p.

HEVESI Gyula

Szociális termelés. A Magyar Tanácsköztársaság iparpolitikája. Bp. 1959. Közgazd. és Jogi Kiadó, 230 p.

KIOLTOTT fáklyák. Emlékezések a fehér terror pedagógus áldozatairól (Szerk. Bihari Mór — Bors András — stb.) Bp. 1963. Tankönyvkiadó, 223 p.

KISS Dezső

Parasztsors — parasztgond. 1919—1944. Összeáll. és bev. — —. Az előszót írta Erdei Ferenc. Bp. 1960. Egyet. ny., 295 p. 8 t.

KISS Dezső — NÉMETH Lajos

A Magyar Tanácsköztársaság képzőművészeti élete. Bp. 1960. Művészettörténeti Dokumentációs Központ, 218 p.

KONCSEK László

A renngassei összeesküvés. (Tanulmány.) Bp. 1959. Kossuth, 207 p.

KŐHALMI Béla

A Magyar Tanácsköztársaság könyvtárügye. (Függelék: [Könyvtárügyi törvények, dokumentumok.]) Bp. 1959. Gondolat, 258 p.

KRÁL, Vaclav

A csehszlovak burzsoázia intervencios haborúja a Magyar Tanacskoztarsaság el len 1919 ben Bp 1956 Szikra, 283 p 4 terk

KUN Béla

A Magyar Tanácskoztársasagrol Válogatott beszédek és írások (Összeall Pinter Marianne [Bev] Münnich Ferenc) Bp 1958 Kossuth, 643 p

LANDLER Jeno

Válogatott beszedek es irasok Összeall , bev Gadanecz Bela — Szabo Ágnes Bp 1960 Kossuth 579 p

I ENGYEL Gyula

Valogatott irasai (Val Conczol Gyorgy) Bp 1965 Kossuth, 298 p 1 t

LENIN, V[ladimir] I[l'ics]

A Kun Belanak kuldott szikratavirat 1919 március 23 = — — — művei 29 kot 1919 marcius augusztus Bp 1953 Szikra, 224 p

LENIN V[ladimir] I[l ics]

Magyarorszagrol [Szemelvények — — — muveibol] Bp 1965 Kossuth, 198 p 3 t

LENIN V[ladimir] I[l ics]

Tajekoztatas a Kun Belaval szikratavíron folytatott beszelgetesrol Hanglemezrol felvett beszed 1919 marcius vege — — — — művei 29 kot 1919 marcius augusztus Bp 1953 Szikra, 242—243 p

LENIN, (V[ladimir] I[I ics])

Üdvozlet a magyar munkasoknak 1919 majus 27 = — — — valogatott művei 3 kot Bp 1967 Kossuth, 54—57 p

LENIN, V[ladimir] I[l'ics]

Üdvozlet drótnélkuli tavíron a Magyar Tanacskoztarsasag Kormányanak 1919 marcius 22 = — — — művei 29 kót 1919 marcius augusztus Bp 1953 Szikra, 224 p

LIPTAI Ervin

A Magyar Tanacskoztarsasag 2 kiad (Bp) 1968 Kossuth, 479 p

A MACYAR Tanácskoztarsasag — Magyarorszag tortenete 2 kot Szerk Molnar Erik — Pamlenyi Ervin — Szekely György 2 átdolg , bőv kiad Bp 1967 Gondolat, 317—361. p.

A MAGYAR Tanácskóztársaság állama és joga Tanulmánygyűjtemény. Szerk. Sarlos Márton Bp 1959 Akademiai, 319 p

A MAGYAR Tanacskoztársaság jogalkotasa (Szerk Halasz Pál — Kovács István — Peschka Vilmos) Bp 1959 Kozgazd és Jogi Kiadó. 399 p.

A MAGYAR Tanácskoztarsaság kiadványai és az első kommunista kiadvanyok Az Országgyűlesi Konyvtar Magyar Tanacskoztarsaság külongyűjteménye (Szerk Vertes Gyorgy) Bp 1958 Felsőokt Jegy zetell soksz 496 p

A MAGYAR Tanacskoztarsasag művelodespolitikája Valogatott rendeletek, dokumentumok, cikkek Bp 1959 Gondolat, XXVI 381 p 12 t

A MAGYAR Tanacskoztarsasag pecsi baranyai emlekkonyve Pecs 1960 Pecsi Szikra ny , 282 p 8 t

A MAGYAR Tanacskoztársaság történelmi jelentősege es nemzetkozi hatása Elő adasgyűjtemeny (Szerk Gabor Sándorne) Bp 1960 Kossuth, 387 p

A MAGYAR Tanacskoztarsasag történetenek forrasai a magyar allami levéltarban Bp 1960 Akademiai, 216 p

MATE Gyorgy

Szikratol lobban a lang /A magyar kommunista sajto munkásainak harca / Bp 1956 Művelt Nép, 183 p.

MITRU Ibolya

Hősi harcok emlekei Ajanlo bibliografia a magyar munkasmozgalom történetéhez Bp 1962 Fővarosi Szabo Ervin Konyvtar, Házi soksz 144 p

(NAGY Tibor — HUSZTI Ernő)

A Magyar Tanácskoztársaság pénzügyi rendszere Bp 1959 Kozgazd es Jogi Kiado, 289 p

NACY Zsuzsa, L

Forradalom es ellenforradalom a Dunántúlon 1919 Bp 1961 Kossuth, 202 p

A NÉPÉRT eltek es harcoltak [Képanyag] Bp [1960] Kossuth, 111 t.

ÖTVEN év. A Nagy Október és a magyarországi forradalmak. Tanulmányok. (Szerk. L. Nagy Zsuzsa — Zsilák András.) Bp. 1967. Akadémiai, 495 p.

PETRÁK Katalin — MILEI György
A Magyar Tanácsköztársaság szociálpolitikája. Válogatott rendeletek, dokumentumok, cikkek. Bp. 1959. Gondolat, XLV, 376 p.

[PRÁGER Miklós]
A Magyar Tanácsköztársaság sajtójának bibliográfiája. (1919. márc. 21. — 1919. aug.) Bp. 1960. MSZMP KB Párttörténeti Intézete, 35 p.

RÉVAI József
Válogatott történelmi írások. 1—2. köt. (Vál. F. Majlát Auguszta.) Bp. 1966. Kossuth.

SIKLÓS András
Adalékok a Magyar Tanácsköztársaság histográfiájához. = Századok, 1959. 102—108. p.

STROMFELD Aurél
Válogatott írásai. Összeáll., bev. Hetés Tibor. Bp. 1959. Zrínyi, 382 p.

SZEMERE Vera
Az agrárkérdés [ezerkilencszáztizennyolcezerkilencszáztizenkilenc] 1918—1919-ben. Bp. 1963. Kossuth, 272 p.

A SZOCIALISTA tanítómozgalom Magyarországon. 1900—1920. A Tanácsköztársaság iskolapolitikája. (Szerk. Kelen Jolán.) Bp. 1958. Kossuth, 231 p.

TANÁCSKÖZTÁRSASÁG Fejér megyében. (Emlékkönyv.) Székesfehérvár. 1959. Megyei Tanács VB, 147 p.

A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG Hajdú-Biharban. 1919. (Gyűjt., szerk. Komoróczy György — Fehér András — stb.) Debrecen. 1959. Alföldi ny., XXXII, 599 p. 13 t.

(TISZAY Andor — MUNKÁCSI Piroska — REMETE László)
A Magyar Tanácsköztársaság röplapjai. Bibliográfia és dokumentumgyűjtemény. Bp. 1959. Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár — OSZK, 289 p.

ÚJ tavaszi seregszemle. Szakmunkásnevelés a Magyar Tanácsköztársaságban. (Összeáll., bev. Székely Endréné.) Bp. 1959. Tankönyvkiadó, 187 p.

VÖRÖS Pest megye. [Szerk.] (Vigh Károly.) Bp. 1959. Kossuth, 147 p. 6 t.

D) *A magyar Vörös Hadsereg:*

EGYÜTT harcoltunk. Visszaemlékezések az 1919-es szlovák és magyar Tanácsköztársaságra. (Összeáll. Roják Dezső — Anton Smutny.) Bratislava. 1960. Szlov. Pol. Kiadó, 231 p. 8 t.

HETÉS Tibor
Munkásezredek előre! [Bev.] (Liptai Ervin. A térképeket készítette Zentai Sándorné.) Bp. 1960. Táncsics, 144 p. 7 térk.

HETÉS Tibor
A [nyolcvanadik] 80. nemzetközi dandár. Bp. 1963. Zrínyi, 178 p.

KOVÁCS Nándor
A Vörös Őrség. [Bp. 1956.] BM ORK Politikai Oszt., 88 p. 15 t.

LIPTAI Ervin
A magyar Vörös Hadsereg harcai. 1919. [A térképeket] (rajzolta Zentai Sándorné.) Bp. 1960. Zrínyi, 589 p. 10 térk.

A MAGYAR Tanácsköztársaság hősi küzdelmeiről. /Tanulmányok./ Bp. 1964. Magyar Munkásmozgalmi Intézet, 271 p.

A MAGYAR Tanácsköztársaság Vörös Hadseregének harcai 1919-ben. Szemelvények a magyar hadtörténelem tanulmányozásához. 2. köt. Bp. 1955. Hadtörténelmi Intézet, 337—492. p.

A MAGYAR Vörös Hadsereg. 1919. /Válogatott dokumentumok./ (Összeáll. Hetés Tibor. Bev. Liptai Ervin.) Bp. 1959. Kossuth, 530 p.

MÜNNICH Ferenc
Az októberi forradalom és a magyar vöröshadsereg. Bp. 1959. Zrínyi, 39 p.

SARLÓS Béla
A Tanácsköztársaság forradalmi törvényszékei. Bp. 1961. Közgazd. és Jogi Kiadó, 363 p.

STROMFELD Aurél

Válogatott írásai. Összeáll., bev. Hetés Tibor. Zrínyi, 1959. 382 p.

SZEMELVÉNYEK a magyar hadtörténelem tanulmányozásához. 1—2. köt. (Szerk. Rohonyi Gábor — Nagy László — Tóth Gyula.) Bp. 1955. Hadtörténelmi Intézet.

(VARGA Dezső)

A proletárhatalomért! Békés megyei vöröskatonák visszaemlékezései. (Gyűjt., sajtó alá rend., szerk. — —.) [Gyula.] 1959. Hazafias Népfront Békés m. Biz. — Békés m. Tanács VB, 151 p.

II.

SZÉPIRODALMI MŰVEK

A) *A polgári demokratikus átalakulásról:*

ADY Endre

A tűz csiholója. Versek. Bp. 1959. Szépirodalmi, 287 p.

ARCOK és harcok. Műsorok az őszirózsás forradalom, a Kommunisták Magyarországi Pártja, valamint a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség megalakulásának 50. évfordulójára. (Bp.) Népművelési Propaganda Iroda, 1968. 167 p.

GÁRDOS Mariska

Kukoricán térdepelve. [Visszaemlékezések.] Bp. 1964. Szépirodalmi, 358 p.

GELLÉRT Oszkár

Egy író élete. [Önéletrajz.] 1. köt. 1902—1925. [Bp.] 1958. Bibliotheca, 509 p.

HALASI Andor

Irodalom és kritika. Válogatott kritikai írások. 1910—1919. (Összeáll., előszót írta Hegedűs Géza.) Bp. 1955. Művelt Nép, 136, [1] p.

HARRER Ferenc

Egy magyar polgár élete. 1. köt. [Visszaemlékezések az 1918—1919-es forradalmakra.] Bp. 1968. Gondolat, 497 p.

HEGEDŰS Géza

Akit vörös grófnak neveztek. Károlyi Mihály élete. Bp. 1967. Móra, 149 p.

JÓZSEF Farkas

A forradalmi szocialista írócsoport létrejötte. (1917—1919.) = Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből. Szerk. Szabolcsi Miklós — Illés László. Bp. 1962. Akadémiai, 60—83. p.

KÁROLYI Mihály

Egy egész világ ellen. [Emlékirat.] Bp. 1965. Gondolat, 550 p. 9 t.

KÁROLYI Mihályné

Együtt a forradalomban. Emlékezések, (naplójegyzetek). Bp. 1967. Európa, 491 p.

KASSÁK Lajos

Egy ember élete. 1—2. köt. Bp. 1957. Magvető.

KELEN Jolán

Calilei per a XX. században. (Bp.) 1957. Kossuth, 205 p.

„MINDENKI újakra készül . . .'' Az 1918—[19]19-es forradalmak irodalma. /Szöveggyűjtemény./ 1. köt. Szerk., [bev.] jegyzeteket írta József Farkas. Bp. 1959. Akadémiai, 654 p.

„MINDENKI újakra készül . . .'' Az 1918—[19]19-es forradalmak irodalma. /Szöveggyűjtemény./ 2. köt. /A polgári forradalom publicisztikája és irodalmi élete./ Szerk., jegyz. József Farkas. Bp. 1962. Akadémiai, 970 p.

MÓRICZ Zsigmond

Elbeszélések. 3. köt. 1916—1919. 2. kiad. (Bp.) Szépirodalmi, 1955. 390 p.

MÓRICZ Zsigmond

Riportok. 1910—1919. 1. köt. Bp. 1958. Szépirodalmi, 319—373. p.

MÓRICZ Zsigmond

Új világot teremtsünk. (Gyűjtemény 1918—1919-es írásaiból.) Bp. 1953. Művelt Nép, 208 p. 5 t.

PÉCHY Blanka
Regény. [Regényes önéletrajz.] Bp. 1963. Magvető, 617 p.

VÁRNAI Zseni
Fényben, viharban. [Regényes önéletrajz.] [Bp.] 1958. Szépirodalmi, 430 p.

VÁRNAI Zseni
Így égtem, énekeltem. Válogatott versek. Bp. 1958. Szépirodalmi, 534 p.

B) *A Magyar Tanácsköztársaság életéről és harcairól:*

ANTAL Gábor
Tavasz Somogyban. /Elbeszélés Latinka Sándor életéből./ Bp. 1959. Móra, 66 p.

ARANYOSSI Magda
Nem tehettem másként . . . (Alpári Gyula életrajza.]) Bp. 1957. Móra, 61 p.

BÖLÖNI Györgyné
Szenvedések könyve. [Elbeszélések.] [Bp.] 1957. Szépirodalmi, 233 p.

FORRADALMI magyar irodalom. Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből. Szerk. Szabolcsi Miklós — Illés László. Bp. 1963. Akadémiai, 431 p.

Az 1. kiad. címe: Tanulmányok a magyar szocialista irodalom történetéből.

FÖLDES Péter
A túlsó partról. /Stromfeld Aurél életregénye./ Bp. 1959. Kossuth, 483 p.

GÁBOR Andor
Véres augusztus. (Válogatott politikai cikkek. 1920—[19]26. Sajtó alá rend. [bev.], jegyz. [ell.] Diószegi András.) [Bp.] 1959. Szépirodalmi, 469 p.

GÁRDOS Miklós
Két ősz között. [Riportregény. 1918—1919-ről.] Bp. 1959. Kossuth, 369 p.

GYAGYOVSZKY Emil
Dércsípte bimbók. [Versek. Bev.] (Rideg Sándor.) Bp. 1960. Magvető, 168 p.

GYETVAI János
Fegyverek és emberek. Regényes korrajz. Bp. 1959. Zrínyi, 300 p.

GYÖRY Dezső
A nagy érettségi. Regényes visszaemlékezések. Bp. 1960. Magvető, 354 p.

GYÖRY Dezső
Tűzvirág. [Történelmi regény.] Bp. 1966. Magvető, 825 p.

A szerző Száz esztendő c. regénytrilógiájának 3. kötete. Előzményei: Viharvirág, Sorsvirág.

(HÁMORI Ottó)
Hősök voltak . . . Elbeszélések a magyar munkásmozgalom történetéből. (Szerk. ——. Az életrajzokat írta Szabó Ágnes.) (2. bőv. átd. kiad.) Bp. 1960. Móra, 615 p.
Az 1. kiadás szerk. megjelölés nélkül jelent meg.

HÁRS György
Ökölbe zárt szív. (Kisregény Szamuely Tibor [életéről.]) Bp. 1959. Móra, 87 p.

HEVESI Gyula
Egy mérnök a forradalomban. Négy évtized történelmi időkben. (Visszaemlékezések.) Bp. 1959. Európa, 423 p. 8 t.

ILLÉS Béla
Ég a Tisza. Regény. 1—3. köt. Bp. 1958. Szépirodalmi.

ILLÉS Béla
A [háromszázharminckilences] 339-es szoba. — Új esztendő. [Kisregények.] Bp. 1966. Szépirodalmi, 197 p.

ILLÉS Béla
Szivárvány. Színmű. Bp. 1959. Szépirodalmi, 110 p.

JÓZSEF Farkas
„Rohanunk a forradalomba . . .” A modern magyar irodalom útja. 1914—1919. Bev. ——. Bp. 1957. Bibliotheca, 254,[3] p.

KARIKÁS Frigyes
A harminckilences dandár. (Elbeszélések.) [Bp.] 1959. M. Helikon, 102 p.

KARIKÁS Frigyes
A járatos ember és más elbeszélések. (Előszót írta Goda Gábor.) (Bp.) 1957. Kossuth, 355 p.

KARIKÁS Frigyes
Válogatott elbeszélések. Bp. 1959. Szépirodalmi, 219 p.

KELEN Jolán
A föld mégis forog. /Elbeszélések a Tanácsköztársaság idejéből./ Bp. 1957. Móra, 42 p.

KELEN Jolán
Töretlen úton. Korvin Ottó élete. (Bp.) (1955.) Ifjúsági, 193,[2] p.

KISS Lajos
Vörös város. (Regény. [Bev.] Kun Béla. Utószó: Kelen Jolán.) Bp. 1959. Magvető, 535 p.

KOVAI Lőrinc
A hét géppuskás. [Regény a Tanácsköztársaság végső és a fehérterror legelső szakaszáról.] Bp. 1967. Móra, 269 p.

KOVAI Lőrinc
Négyen a monitoron. [Történelmi regény 1919-ről.] Bp. Zrínyi, 1966. 185 p.

KUBINYI Ferenc
Siratni csak hazát lehet. Latinka Sándor életének regénye. Bp. 1966. Kossuth, 340 p.

KUCZKA Péter
Mindenkinek! Mindenkinek! Versfüzér a Magyar Tanácsköztársaságról. 1919. Bp. 1953. Szépirodalmi, 93,[2] p.

KUN Béláné
Kun Béla. /Emlékezések. Bp. 1966. Magvető, 419 p.

LENGYEL József
Prenn Ferenc hányatott élete, avagy minden tovább mutat. Regény. 1—2. köt. [Bp.] 1959. Szépirodalmi.

LENGYEL József
Visegrádi utca. [Riportok.] [Bev.] (Kun Béla.) (2. kiad.) Bp. 1962. Szépirodalmi, 278 p.

MADARÁSZ Emil
Csihajda. Legenda 1919-ből. = Madarász E.: Legendák. Epikus költemények. Bp. 1957. Szépirodalmi, 205 p.

MADARÁSZ Emil
Ötven év. Válogatott költemények. (Bp.) 1954. Szépirodalmi, 164 p.

„MINDENKI újakra készül . . . " Az 1918—[19]19-es forradalmak irodalma. /Szöveggyűjtemény./ 3. köt. /A Tanácsköztársaság szépirodalma./ Szerk., jegyz. ell. József Farkas. Bp. 1960. Akadémiai, 741 p.

„MINDENKI újakra készül . . . " Az 1918—[19]19-es forradalmak irodalma. /Szöveggyűjtemény./ 4. köt. /A Tanácsköztársaság publicisztikája és irodalmi élete./ Szerk., jegyz. ell. József Farkas. Bp. 1967. Akadémiai, 1221 p.

NÁDASS József
Karmos évek. [Regényes önéletrajz.] [Bp.] 1961. Szépirodalmi, 586 p.
Előzménye Láng és korom c. jelent meg.

NAGY Lajos
Kiskunhalom. — (1919. május.) (Regény) [és elbeszélés.] Bp. 1958. Szépirodalmi, 194 p.

NAGY Lajos
A menekülő ember. [Életrajzregény.] Bp. 1954. Művelt Nép, 312, [1] p.

NAGY Lajos
Új vendég érkezett. Színmű egy felvonásban. Bp. 1954. Népszava, 31 p.

PÁLINKÁS József
Népünk szabadságmozgalmának dalai. 1919. Szerk. ——. Bp. 1959. Zeneműkiadó, 163 p.

PÁNDI Pál
Vörös zászlókkal. Az 1919-es forradalom története. Összeáll. ——. Bp. 1949. Athenaeum, 106 p.

PIRKADÁSA a magyar égnek. Írók emlékezései a Magyar Tanácsköztársaságról. (Szerk., [bev.] Halasi Andor.) Bp. 1959. Szépirodalmi, 261 p.

POGONYI Antal
Végrendelet. [Életrajzi regény Ligeti Károlyról.] Bp. 1966. Kossuth, 259 p.

RÁB századok. Börtönnaplók, börtönlevelek./ (Összegyűjt. Pintér József.) [Bp.] 1956. Szépirodalmi, 562 p.

(REMETE László)

Irodalom-forradalom, 1917—1919. Az orosz és magyar forradalmak egykorú irodalmi dokumentumok tükrében. (Az anyagot felkutatta, szerk., jegyz. ell. — —.) Bp. 1956. Magvető, 452,[2] p.

RIDEG Sándor

Tűzpróba. Regény. Bp. 1959. Szépirodalmi, 304 p.

SÁNDOR Kálmán

A senki városa. Színmű három felvonásban. (Bp.) 1955. Szépirodalmi, 106 p.

SÁNDOR Kálmán

Szégyenfa. Regény. 1—2. köt. [Bp.] 1958. Szépirodalmi.

(SERES József)

Május piros harangjai. A Tanácsköztársaság tükröződése a magyar irodalomban. [Antológia.] (Sajtó alá rend., [bev.] — —.) Bp. 1962. Szépirodalmi, 483 p.

SINKÓ Ervin

Optimisták. Történelmi regény 1918—1919-ből. 1—2. köt. Novi Sad, 1965. Fórum.

SZATMÁRI Sándor

Históriás ének — 1919. Verses krónika a Magyar Tanácsköztársaságról. Bp. 1959. Zrínyi, 109 p.

[SZÁZHARMINCHÁROM] 133 nap. /Történelmi képek és arcképek./ Írták: Horváth József — Kékesdi Gyula — stb. [Bev.] Münnich Ferenc. Bp. 1959. Táncsics, 219 p. 16 t.

SZOKOLY Endre

. . . és Gömbös Gyula, a kapitány. (Korrajz és krónika.) Bp. 1960. Gondolat, 424 p.

A TŰZ márciusa. A Magyar Tanácsköztársaság 40. évfordulójának ünnepére. (Válogatás a budapesti Irodalmi Színpad műsoraiból. [Bev.] Békés István.) Bp. 1959. Táncsics, 163 p.

ZALKA Miklós

A bőrzekés. [Regény.] Bp. 1967. Magvető, 208 p.

ZRINSZKY László

A Magyar Tanácsköztársaság emléke költészetünkben. 1919—1945. Bp. 1962. Akadémiai, 147 p.

PLAKÁTOK
A FORRADALMI AGITÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN
CÍMŰ KIÁLLÍTÁS FORGATÓKÖNYVE

Az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság idején a magyar értelmiség, a művészetek képviselői nem rendelkeztek elmélyült marxista—leninista elméleti felkészültséggel, de forradalmi lelkesedésük, háborúellenességük, a nép ügyének aktív támogatása fogékonnyá tette őket a proletárdiktatúra eszméi iránt. A proletariátus diktatúrájától várták a nép sorsának jobbrafordulását, a művészetek szabadabb fejlődését, s nem utolsósorban értő közönséget alkotásaik számára. A művészeti élet kiemelkedő alakjai tudatosan vállalták a társadalmi haladás ügyét és a vele járó harcot, művészetüket ennek a harcnak a szolgálatába állították. Grafikáikban, szobraikban, plakátjaikban munkára, harcra buzdítottak, s gyűlöletet ébresztettek az osztályellenség, az ellenforradalom iránt. A magyar nép Vörös Hadseregének hősi harca, a fejlődő forradalmi öntudat segítette és inspirálta az alkotókat. Számtalan kompozíció született, amely pártosan és bátran szolgálta az eszmét. Ennek a művészetnek legragyogóbb példáit a plakátművészet szolgáltatta, amely a Tanácsköztársaság rövid négy hónapja alatt sohasem látott virágzását élte.

A plakátművészetnek különleges jelentősége van forradalmi időkben. Művészet soha nem került közelebb a néphez, mint ezekben a napokban. A Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének első hónapjától kezdve felhasználta a plakátok agitációs erejét a proletárállam érdekében. Szinte nem volt nap, amikor ne jelent volna meg újabb plakát merész formában, harcos tartalommal. Szuggesztív hatásukkal vitára kényszerítettek, tömegeket vonzottak és állásfoglalásra kényszerítettek.

BITANGOK! EZT AKARTÁTOK?
MNKK fotoarchív szám: R 5720/1

Bíró Mihály (1886—1948) festő és szobrász alkotása.

Bíró az 1910-es években kapcsolódott be a munkásmozgalomba és aktív tagja lett a Szociáldemokrata Pártnak. Híres plakátjain először jelenik meg a magyar művészetben a forradalmár, bilincseit széttörő magyar munkás monumentális alakja. Ő készítette a mozgalom jelképévé vált „Vöröskalapácsos ember" rajzát is. Az itt bemutatott plakátját a Tanácsköztársaság első hónapjában alkotta. Témája a világháborúban győztes antanthatalmak versaillesi konferenciája, ahol a magyar nép számára elfogadhatatlan imperialista békedekrétumokat szövegezték. A versaillesi palotába benyúló vörös ököl jelképezi, hogy a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása felborította az imperialisták Közép-Európára vonatkozó terveit, s a szocialista forradalom feltartóztathatatlanul megindult nyugat felé is. Bíró Mihály a Tanácsköztársaság leverése után Bécsbe emigrált, ahol szatirikus rajzsorozattal leplezte le az ellenforradalmi, fasiszta Horthy-rendszert. Hazánk felszabadulása után a magyar kormány hazahívta és a Képzőművészeti Főiskola tanára lett.

VILÁG PROLETÁRJAI
EGYESÜLJETEK!

MNKK fotoarchiv szám: R 5720 8

Pór Bertalan (1880—) festőművész alkotása.

Pór Bertalan a forradalmi időszakban aktív politikai tevékenységet fejtett ki. Az őszirózsás forradalom idején tagja lett a Nemzeti Tanácsnak. Maga írja erről az időszakról: „1917 őszén a fronton az orosz katonákkal való barátkozás és beszélgetés is érlelte bennem a forradalmi eszméket, és amikor a párt megalakult, úgy éreztem, számomra is új élet kezdődik". A Tanácsköztársaság idején a Művészeti Direktórium festő szakosztályát vezette.

„Világ Proletárjai Egyesüljetek!" című plakátja a Tanácsköztársaság internacionalizmusát fejezi ki festőien megkomponált, lángoló színekkel. A vörös zászlókkal rohanó alakok hűen tükrözik a magyar népnek a szocializmus győzelmébe vetett hitét.

Pór Bertalannak az ellenforradalom hatalomra jutásakor emigrálnia kellett. Párizsban aktív tagja lett a Francia Kommunista Pártnak. A németek Párizs megszállása után börtönbe vetették. 1948-ban tért haza Magyarországra, a Képzőművészeti Főiskola tanára, kétszeres Kossuth-díjas.

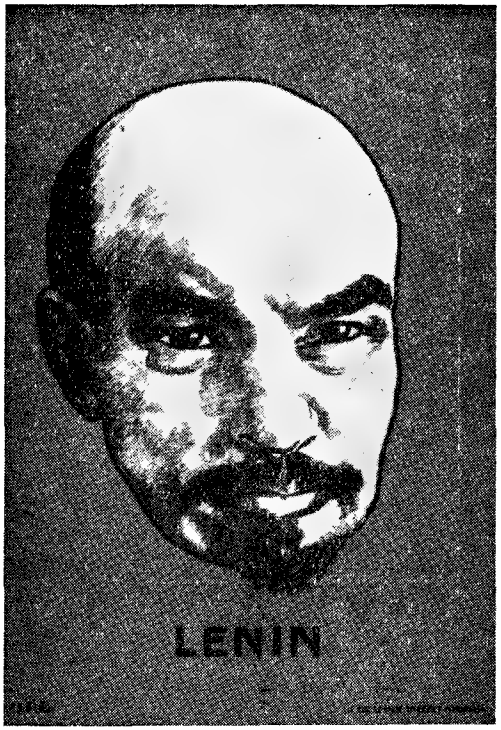

LENIN

MNKK fotoarchív szám: R 5719 8

Ismeretlen művész alkotása. A műnek különleges jelentőséget ad, hogy a magyar képzőművészetben ez az első Lenin ábrázolás. A Tanácsköztársaság által kiadott első plakátok egyike, amelyben kifejezésre jut a magyar nép tisztelete a világforradalom nagy vezére iránt. A művész maga nem ismerhette személyesen Lenint, csak újságfotók álltak a rendelkezésére s ezért a rajz nem egészen természethű. Ennek ellenére a művész hite, forradalmi beállítottsága meggyőző képet tudott rajzolni a törhetetlen akaratú, forradalmi vezérről.

SZOCIÁLIS TERMELÉSBŐL
FAKAD A JÓLÉT

MNKK fotoarchív szám: R 5719/6

Földes Imre (1881–1945) festőművész és Végh Gusztáv (1889–) iparművész közös alkotása. Mindkét művészt kiemelkedő tehetségű alkotóként tartja számon a művészettörténet, akik számos díjat nyertek nemzetközi pályázatokon és kiállításokon. Nem tartoztak a szorosan vett pártos művészek közé, de őket is elragadta a Tanácsköztársaság boldogabb időt ígérő korszaka. Plakátjuk a termelési propagandát szolgálta. A robosztus gép ura, a felszabadult munkás. Kezében a Tanácsköztársaság gazdaságpolitikai lapja a „Szociális Termelés". Merészen a jövőbe, a vörös holnapba tekint.

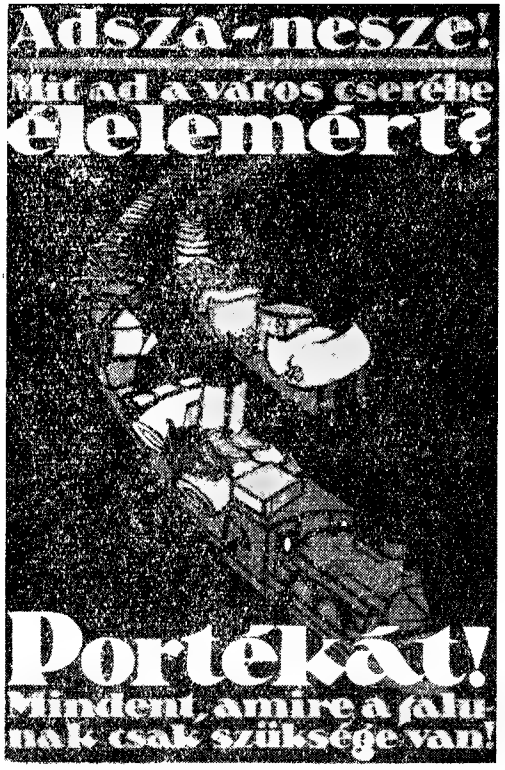

ADSZA NESZE!

MNKK fotoarchív szám: R 5719,5

Jeges Ernő (1898 – 1956) festőművész alkotása. Jeges Ernő ismert nevű művésze a két háború közötti időszaknak. Számos kiállítása volt, és különböző művészeti díjakat nyert. A Tanácsköztársaság fennállása alatt több művészi plakátot tervezett. Az itt bemutatott plakátja igen látványosan és szuggesztíven hívja fel a figyelmet a város és falu kölcsönös egymásra utaltságára. A plakát keletkezési időpontja júniusra tehető, amikor a Népgazdasági Tanács megszervezte a Proletár Árucsere akciót s ezt a kezdeményezést népszerűsítette a művész.

KÖNYVEK
A HÁZFELÜGYELŐNÉL!

MNKK fotoarchív szám: R 5719/4

Azary Prihoda István (1891—) grafikus által készített plakát, amely a Magyar Tanácsköztársaság művelődési politikájába enged bepillantani. A proletárállam az összes kulturális intézményeket, színházakat, filmet, könyvtárakat stb. a dolgozó ember művelődésének szolgálatába állította. Ismeretterjesztő előadások ezrein és egyéb kulturális rendezvényeken találkozhattak a munkások a kultúra kiemelkedő alkotásaival. A bemutatott plakát a könyvtári propaganda szolgálata mellett a kultúra jelentőségét is szimbolizálja, amely a Tanácsköztársaság általános politikájában kiemelkedő szerepet töltött be.

FEGYVERBE! FEGYVERBE!
MNKK fotoarchív szám: R 5719 2

Berény Róbert (1887–1953) festőművész alkotása. Berény pályája kezdetén a modern grafikai irányzatok képviselőjeként hívta fel magára a figyelmet. 1919-ben fenntartás nélkül csatlakozott a proletariátus forradalmához és tagja lett a Művészeti Direktóriumnak. Május közepén, amikor a környező imperialista államok támadást indítottak a magyar proletárhatalom megdöntésére, a Magyarországi Szocialista Párt és a Forradalmi Kormányzótanács fegyverbe szólította a proletariátust. Ezt a kiáltványt fogalmazta meg nagyszerű formában a művészet nyelvén Berény Róbert. A roham lendületét és a végsőkig való elszántságot idéző vöröstengerész alakja a későbbiekben a Tanácsköztársaság szimbóluma lett.

RÖGTÖN FORDULJ ORVOSHOZ!

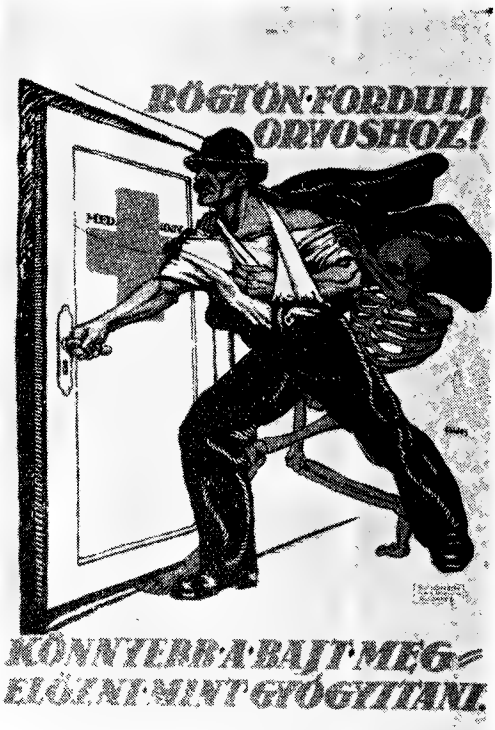

MNKK fotoarchív szám: R 5720 7

Földes Imre (1881–1945) festő és grafikus plakátja. Földes a Tanácsköztársaság szociálpolitikai és munkásvédelmi rendeleteit, intézkedéseit népszerűsítette. Ugyancsak ő alkotta a „Minden szeszes ital végromlásba visz", „Olyan géphez ne nyúlj, amelyikhez nem értesz" feliratú plakátokat.

A Tanácsköztársaság kikiáltásáig Magyarországon alig jelent meg szociálpolitikai és munkásvédelmi törvény. A nehéz gazdasági helyzet ellenére a proletárdiktatúra nagyon sokat tett a dolgozók anyagi, egészségügyi, szociális helyzetének javításáért. Minden bérből élő dolgozó részére bevezették az orvosi ellátást, és a betegnek a fizetés 70 százalékát kitevő táppénzt adtak.

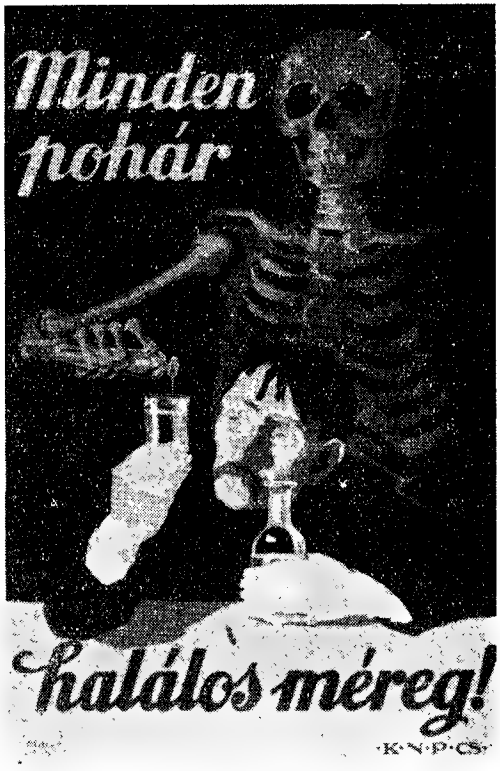

MINDEN POHÁR
HALÁLOS MÉREG!

MNKK fotoarchív szám: R 5719 3

Lejava Ferenc (1886—) festőművész plakátja, amelyet a Közoktatásügyi Népbiztosság propaganda csoportja adott ki. A Tanácsköztársaság a dolgozók egészségvédelmét közüggyé, a proletárállam hivatalos politikájának részévé tette. Különösen hatékony és aktív mozgalom indult az alkoholizmus ellen, amely a háborús szenvedések és a lövészárok-élet visszahatásaként a felnőtt férfilakosság körében elterjedt. A bemutatott plakát formailag a hagyományos grafikai módszerrel ábrázolja az alkoholizmust és inkább csak sötét színeivel, a csontváz képében megjelenő halállal akarja elérni elrettentő hatását.

1919. MÁJUS 1.

MNKK fotoarchiv szám: R 5720'6

A Vörös Újság írta 1919 május elseje előtti számában: „A magyarországi proletariátus májusi ünnepe elszántságának, szilárdságának, meg nem ingatható forradalmiságának legyen a szimbóluma . . . A világforradalom elszánt és fanatikus hite lobogjon ebben az ünnepben." Bíró Mihálynak (1886—1948) az itt bemutatott plakátja szintén a fenti gondolatokat fejezi ki. A szimbólikus vörös kalapácsos ember, amelyet Bíró még 1909-ben rajzolt meg először a Népszava számára, 10 év után újra megjelenik, de most már a győztes proletariátus szimbólumaként. A kalapácsát hatalmas lendülettel fenyegetően emelő férfi a munkásosztály harcos indulatát, elszánt tettrekészségét testesíti meg. Az izmoktól duzzadó vörös testet a fekete kontúr még határozottabbá, energikusabbá teszi. Bíró újrafogalmazott rajza a Tanácsköztársaság idejére sem vesztett aktualitásából s méltó képviselője a forradalmi magyar plakátművészetnek.

BE!

MNKK fotoarchív szám: R 5720/5

Lampérth (Nemes) József (1891—1924) és Kmetty János (1889–) festőművészek közös alkotása. Lampérth rövid élete ellenére is a magyar képzőművészet jelentős alakja volt, Kmetty János pedig az 1945-ös felszabadulás után is tevékenyen részt vett művészeti életünk szervezésében, s munkásságáért Kossuth-díjjal jutalmazta kormányzatunk. A két művész itt bemutatott plakátja a Vörös Hadsereg májusi toborzókampánya idején készült. Művészi megoldását tekintve tipikusan expresszionista plakát. A szétvetett lábbal álló férfi baljában vörös zászlót, jobbjában véres kardot tart. A test kicsavart tartása, az erőteljes, határozott lendület annyira kifejező, hogy az egyetlen „Be!" szócskán kívül minden további magyarázat felesleges. A jelenet tele van dinamizmussal, a torzított arányok és bizonyos formalista elemek ebben a szituációban a gondolat kifejező erejét fokozzák.

VASUTASOK!!! GYERTEK
A VÖRÖS-VASÚT EZREDBE
ÉPÍTENI!

MNKK fotoarchív szám: R 1994 4

A közölt plakátot Pólya Tibor (1886--1937) festőművész rajzolta. A plakáton a hagyományos stílusban készített rajzos jelenet dominál, amely egy felrobbantott híd újjáépítésén dolgozó vöröskatonákat ábrázol. Az előtérben álló katona csak illusztrálja a plakát felső részén elhelyezett szöveget: kezével valóban felénk int a képből, s maguk közé hív. A plakát vörös betűi szinte világítanak a kontrasztos kék alapon, a jelmondatra irányítva a figyelmet.

MINDEN GYÁRNAK LEGYEN MUNKÁSZÁSZLÓALJA!

MNKK fotoarchív szám: R 5720/4

Szilágyi Jolán, Szamuely Tiborné (1895—) grafikus alkotása. Már 1919 elején a kommunista párt tagja, az agitációs munka tevékeny harcosa. A Tanácsköztársaság idején a párt követeléseit hordozható plakátokra festette. A proletárdiktatúra leverése után a német kommunista párt tagjaként harcolt tovább a nép elnyomói ellen, majd a Szovjetunióba ment. Munkásságát több antifasiszta rajz és plakát jelzi. A fenti plakát 1919 áprilisában készült, amikor a munkástanácsok és bizalmi testületek egész sora hozott határozatot a Vörös Hadseregbe való belépésről. Április 24-én már huszonnégy gyári munkászászlóalj vonult fel fegyelmezett sorokban az Andrássy úton, hogy — miként a Vörös Újság írta — „jelenlétükkel tanúságot tegyenek arról az erőről és acélos elhatározásról, amely a Tanácsköztársaság alapját képezi".

VELEM, VAGY ELLENEM

MNKK fotoarchív szám: R 5720 3

Vértes Marcell (1895- 1961) grafikusművész munkája. A világhírű alkotó már a polgári demokratikus forradalom idején is több kitűnő plakátot készített (pl. „Lukasics", „Őfelsége a király nevében"). A Tanácsköztársaság utáni emigrációs éveiben sem szünt meg harcolni szatirikus rajzaival a reakció, a fehérterror ellen. A forradalmi plakátnak ezt a kiemelkedő művészét az ötletesség, könnyedség, s mégis a lényeget megragadó komponáló készség jellemzi. „Velem vagy ellenem" című plakátján a lampionnal, virágokkal és szalagokkal díszített zászlót tartó vöröskatona olyan kérdést tesz fel a szemlélőnek, amely egyértelmű állásfoglalásra késztet. A katona nyílt tekintete becsületességet és optimizmust tükröz. Ez az egyszerű formanyelv mindenki számára azonnal megérthető. Ezért válhatott Vértes Marcell alkotása a Tanácsköztársaság egyik legnépszerűbb plakátjává.

TE! SÖTÉTBEN BUJKÁLÓ
RÉMHÍRTERJESZTŐ
ELLENFORRADALMÁR
RESZKESS!

MNKK fotoarchív szám: R 5719/1

A Magyar Tanácsköztársaság egyik legjellegzetesebb plakátját a Közoktatásügyi Népbiztosság Hadsereg Propaganda Ügyosztálya adta ki. Az alkotó művész nevét nem ismerjük. A plakát 1919 június végén keletkezett, amikor a Tanácsköztársaság növekvő gazdasági és egyéb nehézségei közepette az ellenforradalmárok fegyveres lázadásokat robbantottak ki. Ezeket az ellenforradalmi megmozdulásokat azonban Szamuely Tibor és Korvin Ottó vezetésével a fegyveres munkásegységek mindenütt rövid időn belül leverték, a kormány pedig a következő határozatot hozta: „Arra való tekintettel, hogy a diktatúra enyhe kezelése nemhogy észretérítené a burzsoáziát, hanem ellenforradalmi magatartásra biztatja, elhatározza, hogy a proletariátus diktatúráját a legteljesebb mértékben, a legkönyörtelenebb eszközökkel alkalmazza." A fenti plakát vörös katonája ezt a forradalmi igazságot közli, keményen szembenézve és magabiztosan.

VÖRÖS KATONÁK ELŐRE!
MNKK fotoarchív szám: R 5720/2

Ez a nagyhatású 1919-es plakát a Szovjetunióban élő neves magyar festő művész, Uitz Béla (1887) alkotása. Uitz már az első világháború alatt aktívan bekapcsolódott a munkásmozgalomba. 1918 novemberében alapító tagja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának. Lázadó volt művészetében is, kereste a merész formákat, vonzotta a monumentalitás. Igazán monumentálisat azonban csak a Tanácsköztársaság idején alkothatott, mikor a monumentális formával nagyszerű tartalom párosult: a dolgozó magyar nép harca szocialista hazája védelméért. Plakátja négyes sorokban menetelő katonákat, vörös tengerészeket ábrázol. A művész az alakok négyszeres ismétlésével vési a szemlélő emlékezetébe a harcba induló katona alakját. A felület legparányibb részét is betöltő figurák ritmikus mozdulatai, az ismétlődő ütem a munkás-paraszt hadsereg hatalmas erejét, fegyelmét és elszánt hitét tükrözi. Az éles, szögletes mozdulatok, a kimeredő, a felületet szinte átütő szögek a kubizmus formajegyeit viselik magukon, de a stílusegység drámai feszültséget ad a kompozíciónak. A plakát valóban méltó módon fejezi ki a Magyar Tanácsköztársaság élethalálharcát a külföldi beavatkozókkal szemben.

A HELYI MEGVALÓSÍTÁS MÓDSZEREI

A javasolt négy kiállításunk közül az első „A magyar nép a forradalmi harcok élvonalában" tematikus kiállítás. Átfogja az első világháborútól a Tanácsköztársaság leveréséig terjedő időszakot. Ez az úgynevezett törzs, vagy alapkiállítás, amelyet ki lehet egészíteni a másik hárommal, változatos módon kapcsolva azokat az alapkiállítás egyes részeihez.

Magát az alapkiállítást sem kell egyszerre elkészíteni, szerkezete lehetővé teszi, hogy például az októberi polgári demokratikus forradalom évfordulójára az I—VI. tablókat szereljük fel; a párt megalakulásának 50. évfordulója tiszteletére kiegészítjük a VII—VIII. tablókkal, majd a Tanácsköztársaság kikiáltásának megünneplésére elkészítjük a forgatókönyvben javasolt teljes kiállítást.

Ha valahol csak a kiállítás rövidített változatának megvalósítására van lehetőség, két utat is választhatnak a kiállítás rendezői. Egyik változat szerint mindegyik tablót elkészítjük, de csak a fényképanyag egy részét használva fel (pl. tablónként 5 képet). A képek kiválasztását a rendezőknek kell elvégezniök, mérlegelve a felhasználandó fényképeken ábrázolt események fontosságát. A rövidített kiállítás sem lehet eszmeileg csonka, hiányos. Tartalmaznia kell a legfontosabb eseményeket, megállapításokat. A másik változat szerint a javasoltakból kiválasztunk egyes tablókat és ezeket teljes egészükben elkészítjük. Egy lehetséges változat: II., V., VII., IX., X., XIII, XIV., XVI., XVIII., XIX. tablók.

Másik kiállításunk címe: „Plakátok a forradalmi agitáció szolgálatában". Az összeállított anyag olyan természetű, hogy önálló kiállításként is megállja helyét, s alkalmas arra, hogy a Tanácsköztársaság kulturális életének egy érdekes területén — ahol alkotói és politikai munka különösen szorosan érintkezik, a művészet forradalmi pártossága közvetlen és magával ragadó módon jelentkezik — megmutassa a szocialista forradalom hatását, mint cseppben a tengert. Meg kell jegyezni, hogy itt esztétikai tulajdonságú anyagról, művészeti termékekről lévén szó, a kiállítás csak akkor éri el hatását, ha a bemutatott plakátok fotokópiáit elég nagy méretben (legalább 24×30-as formában) készíttetjük el.

Plakátkiállításunk egyes darabjait be lehet építeni az alapkiállításba. Beiktathatunk plakátokat tartalmazó fotót a XV. és XVI. tablók közé, vagy a plakátokat témájuk szerint helyezhetjük a Tanácsköztársaságot bemutató több tablóra.

Célszerű alkalmat teremteni a témával kapcsolatos rövid ismertető előadásra. Beszélgetést is ajánlatos szervezni a kiállításhoz kapcsolódva a szocialista művészet kérdéseiről.

Az „Emberek, akik a forradalmi harcok élén álltak" című kiállítással kapcsolatban ugyancsak a fenti módszert javasoljuk. Ha önállóan alkalmazzuk, akár ki is egészíthetjük a névsort. Beiktathatjuk a Tanácsköztársaság népbiztosait, a párt első Központi Bizottságának tagjait. Nevüket, fényképeiket megtalálhatjuk az alapkiállítás VII., IX. és XIV. tablóin. Életrajzukat kiírhatjuk az Életrajzi lexikonból, valamint az Új magyar lexikonból.

Könyvkiállítást is javasoltunk az évfordulók alkalmából. A könyveket két szempont szerint csoportosítottuk. Egyrészt szétválasztottuk a polgári demokratikus korszakról szóló kiadványokat és a szocialista forradalmat feldolgozó irodalmat, másrészt elkülönítettük az ismeretterjesztő és szépirodalmi műveket. A kiállításon a hangsúlyt célszerű a szépirodalmi művekre helyezni, elsősorban ezek számíthatnak széles körű érdeklődésre. A kiállítással összekapcsolhatunk egyéb rendezvényeket, pl. a „Műsorjavaslatok" című fejezetünkben található vetélkedőt, verselemzést stb.

A könyveket megfelelő tárolókban az alapkiállításhoz kapcsolhatjuk.

Tartsuk szem előtt, hogy a rendezvények együttes, komplex hatása, egymásra épülő jellege megsokszorozza hatásukat. Csak így érhetjük el, hogy általános politikai nevelési céljaink a jól megválasztott és egymásra épülő módszerek segítségével a kiállítások és rendezvények részvevőinek élményeiben, érdeklődésük és egyéniségük továbbfejlődésében váljanak valósággá.

A kiállításokhoz szükséges képeket a forgatókönyvben feltüntetett fotoarchív számok alapján az MNKK Módszertani Osztály képszolgálatától (Budapest, V., Veres Pálné u. 1.) rendelhetik meg térítés ellenében. A megrendeléssel együtt a fenti címre kell befizetni a méretaránynak megfelelő összeget, az alábbi árjegyzék alapján:

9×12 cm nagyságnál	*à:*	*4,60 Ft*
13×18 cm nagyságnál	*à:*	*8,00 Ft*
18×24 cm nagyságnál	*à:*	*12,90 Ft*
24×30 cm nagyságnál	*à:*	*16,50 Ft*
30×40 cm nagyságnál	*à:*	*22,40 Ft*
50×60 cm nagyságnál	*à:*	*42,00 Ft*

MŰSORJAVASLATOK

ÜNNEPI KÖSZÖNTŐ

JAVASLATOK ÜNNEPI MŰSOROKRA

I. MŰSORVÁZLAT

a magyar polgári demokratikus forradalom 50. évfordulójára

Ady Endre: A magyar ugaron.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 35. p.

ÖSSZEKÖTŐ SZÖVEG:

„Elvadult táj, ahol a gaz lehúz, altat, befed": így látta a költő az úgynevezett boldog békeidők, az első világháborút megelőző évek Magyarországát. Úgy tűnik, a nép rég elfelejtette a forradalmak korát; a nemrég még feudális, ma polgáriasult, korrupt és panamázó úri osztály hite szerint örök időre a mostani sínéken fog döcögni az ország élete. Pedig Nyugat-Európában új szellemi áramlatok pezsdítik meg a légkört és Keleten, az 1905-ös forradalom példája nyomán Lenin már az új forradalom taktikáján gondolkodik. Ugyanakkor nálunk még a munkásság vezetői közül is nagyon kevesen ismerik a marxizmust és Lenin eszméit. A szakszervezeti és szociáldemokrata mozgalom egész sor téves eszmétől és cselekedettől terhes.

Szép Ernő: Szegény ember, gazdag ember.
= Mindenki újakra készül. 1. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 559. p.

Ady Endre: Ének aratás előtt.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 605. p.

ÖSSZEKÖTŐ SZÖVEG:

A költő már tudja, hogy csak a forradalom lehet a kiút, de a forradalom még várat magára. Az elégedetlenséget, a sűrűsödő indulatokat a magyar imperialista politika beletorkoltatja az első világháborúba, amelyben Magyarország a bódítók, területszerzők oldalán száll harcba. A magyar katonák rossz ügyért hullatják vérüket Isonzónál, Doberdónál, Piavénél. A kezdeti hamis lelkesedést azonban, ahogy telnek az évek és változik a hadi helyzet, a rabló háború felett érzett elkeseredés váltja fel. Ez gyorsan rávezeti a tudatosodó embereket a forradalom útjára.

KÓRUS:

Sej, Nagyabonyban.
= Tiszán innen, Dunán túl. Bp. 1963. Zeneműkiadó, 116. p.

Szegénylegény nótája.
= Gyöngyvirág. Bp. 1958. Zeneműkiadó, 84. p.

Színaranyból van a béke trombitája.
= Fáklyavivők. Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda, 83. p.

Ady Endre: Üdvözlet a győzőnek.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 909. p.

Krúdy Gyula: Naplójegyzetek.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 30. p. (A „Kiraboltak..." kezdetű mondattól végig.)

Ady Endre: Rohanunk a forradalomba.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 610. p.

ÖSSZEKÖTŐ SZÖVEG:

Valóban: csak annyi kellett, hogy Tisza István kimondja: „A háborút elvesztet-

tük," és a magukat általó, csodát váró emberek ráeszméltek, hogy Magyarország megmentéséhez új politikára van szükség. Az emberek az utcára vonultak, a katonavonatokat nem engedték kifutni a pályaudvarokról, a katonák letépték sapkarózsájukat, őszirózsát tűztek a helyére és a polgári lakossággal együtt tüntettek a háború ellen, a nemzeti függetlenségért és alapvető politikai jogaikért.

Kosztolányi Dezső: Forradalmi napló. Szerda.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 45. p.

Lyo: Mennek a királyok.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 114. p.

Nagy Endre: Polgártárs.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 22. p.

Juhász Gyula: Az októberi forradalomra.
= Mindenki újakra készül. 1. köt. Bp. Akadémiai, 41. p.

ÖSSZEKÖTŐ SZÖVEG:

1918. október 31-én győzött a polgári demokratikus forradalom, november 16-án kikiáltották a Köztársaságot. A kormány demokratikus programot tűzött maga elé, többek között korlátozott földosztást is ígért, hiszen ez a feladat 1848 óta megoldásra várt. A legreakciósabb királypártiakat kivéve az egész ország, a parasztoktól a polgárokig bizakodóan nézett a jövőbe. A háború után egy percel most hirtelen mindenki maga előtt látta a béke és szabadság megteremtésének lehetőségét.

Móra Ferenc: Hiszek az emberben.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1960. Akadémiai. (A 192. oldalon a „Szabadnak lenni..." kezdetű mondattól „... az örömet e világon" mondatig, valamint az „Én tudom..." kezdetű mondattól az „... előbbre vitte az emberiséget" szavakkal végződő mondatig és az oldal utolsó mondata.)

Kosztolányi Dezső: Boldog délelőtt a Vérmezőn.
= Mindenki újakra készül. 1. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 96. p.

ÖSSZEKÖTŐ SZÖVEG:

A lelkesedésnek és egyetértésnek ez a perce nem tarthatott sokáig. Most még a felszínen egy táborban újjongott a tőkés, a kishivatalnok, a munkás és a paraszt, de a mélyben már munkált az elemi érdekeikből fakadó erő, amely törvényszerűen szembeállította a dolgozókat a kizsákmányolóikkal. A háborúban győztes hatalmak szemében pedig a forradalmi Magyarország is legyőzött ország, amelynek volt szövetségeseivel együtt kellett bűnhődnie. Tartósan tehát csak olyan politikai rendszer létezhetett, amely mindezekkel a problémákkal szembe tudott nézni. A polgári demokratikus kormány nem vállalta ezt a feladatot. El kellett jönnie a második forradalomnak, amely azokat juttatta uralomra, akiknek volt bátorságuk és erejük fegyverrel a kézben járni a történelmi igazság útján.

Babits Mihály: Az első pillanatban.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1960. Akadémiai. (A 7. oldal első bekezdésétől a „... parancsát" szóig. „És most, hogy ez a csoda..." kezdetű mondattól a 8. oldalon „... nincsen egységes akarata" végű mondatig. A „Megállhat-e ..." kezdetű mondattól a mondat végéig. Végül az „Először az utat kell..." kezdetű mondattól az írás végéig.)

ÖSSZEKÖTŐ SZÖVEG:

A forradalom fája 1919 tavaszán új, erőteljes ágat hajtott. A polgári demokratikus forradalom átfejlődött proletárforradalommá.

ZENE:

Beethoven: Eroica szimfónia. (Részlet.)
Hanglemez szám: SUA 10785.

II. MŰSORVÁZLAT
a KMP megalakulásának 50. évfordulójára

1. *A hazai kommunista mozgalom helyzete*

Lengyel József: Visegrádi utca. Bp. 1962. Szépirodalmi. (A 69. oldalon a „Szüret közben..." kezdetű fejezettől a 71. oldalon a „... Lékai Jánosra" végű mondatig. A 72. oldalon a „Mint később ..." fejezettől a 73. oldal első bekezdés végéig. A 138. oldal „Egy nagyobb ..." kezdetű fejezettől a 139. oldal második bekezdésében a „... hamarjában megtanulni" végű mondatig.)

2. *A Szovjet-Oroszországban élő hadifoglyok szerepe*

Kun Béláné: Kun Béla. Bp. 1966. Magvető. (A 77. oldal második bekezdéstől a 78. oldal második bekezdés végén a „játssza" szóig.)

Jancsó Miklós: Csillagosok, katonák. Magyar film, normál, 2428 m. Részlet a filmből: magyar internacionalista csoport a kastélyban.

KÓRUS:

Hadifogoly írta.
= Fáklyavivők. Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda, 53. p.

3. *Hazatérés*

Lengyel József: Visegrádi utca. Bp. 1962. Szépirodalmi. (A 107. oldal utolsó bekezdésétől a 108. oldal első bekezdés végéig.)

4. *Érlelődnek a forradalom feltételei*

Ady Endre: A Hadak Útja.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 199. p.

KÓRUS:

Nem lesz a tőke úr mirajtunk (Marseilles).
= Magyarországi munkásdalok. Bp. 1955. Zeneműkiadó, 20. p.

5. *Visegrádi utca*

Lengyel József: Visegrádi utca. Bp. 1962. Szépirodalmi. (A 145. oldalon „A Visegrádi utca..." kezdetű fejezet elejétől a 146. oldal első bekezdés végén „... útmutatást kértek" szavakig.)

6. *A párt megalakítása*

Ady Endre: A Tűz csiholója.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 909. p.

Róbert Oszkár: Vörös processzió.
= Mindenki újakra készül. 3. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 15. p.

Kun Béláné: Kun Béla. Bp. 1966. Magvető. (A 80. oldal „Kun Béla..." kezdetű utolsó előtti bekezdéstől a 81. oldal „... Kun Bélával" végű bekezdésig.)

7. *Eltogatás*

Kun Béláné: Kun Béla. Bp. 1966. Magvető. (A 118. oldalon „A kommunisták..." kezdetű bekezdéstől a harmadik bekezdésben a „... rejtőzzenek el" végű mondatig.)

8. *Forradalom*

Lengyel József: Visegrádi utca. Bp. 1962. Szépirodalmi. (A 210. oldal második bekezdésében „A csepeli..."-től a 211. oldalon „... a földkérdés volt" szavakig.)

Kun Béla: A proletártestvériségért!
= Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Bp. 1958. Kossuth, 172. p.

9. *Harc*

Kun Béla: Zászlóavatás a 31. ezrednél.
= Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Bp. 1958. Kossuth, 299. p.

KÓRUS:

Már minálunk Kisagárdon.
= Fáklyavivők. Bp. 1967. Népművelési Propaganda Iroda, 86. p.

10. *Tiszteletadás*

ZENE:

Beethoven: Egmont nyitány.
Hanglemez szám: PS 10600—1.

III. MŰSORVÁZLAT
a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára

1. *Elnyomatás*

Ady Endre: A grófi szérűn.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 202. p.

Móricz Zsigmond: Boldog ember. Bp. 1960. Szépirodalmi. (A „Kilencedik beszélgetés".)

Ady Endre: A lelkek temetője.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 30. p.

Ady Endre: A magyar Messiások.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 88. p.

2. *Háború*

Ady Endre: A harcok kényszerültje.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 743. p.

Ady Endre: Két kuruc beszélget.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 747. p.

Gyóni Géza: Levelek a Kálváriáról.
= Magyar Múzsa. 2. köt. Bp. 1959. Táncsics, 339. p.

Ady Endre: Üdvözlet a győzőnek.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 909. p.

Krúdy Gyula: Naplójegyzetek.
= Mindenki újakra készül. 2. köt. Bp. 1962. Akadémiai, 30. p. (A „Kirabolták . . ."kezdetű mondattól végig.)

3. *Vihar előtt*

Ady Endre: Csák Máté földjén.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 202. p.

Ady Endre: Új tavaszi seregszemle.
= Ady Endre összes versei. Bp. 1961. Szépirodalmi, 611. p.

Babits Mihály: Május huszonhárom Rákospalotán.
= Babits Mihály összegyűjtött versei. Bp. 1963. Szépirodalmi, 254. p. (A költemény második része!)

Juhász Gyula: Magyar nyár 1918.
= Juhász Gyula összes versei. 1. köt. Bp. 1964. Szépirodalmi, 474. p.

ZENE:

Beethoven: V. szimfónia. (Részlet.)
Hanglemez szám: D 5804—5/a.

KÓRUS:

Fel vörösök, proletárok.
= Magyarországi munkásdalok. Bp. 1955. Zeneműkiadó, 57. p.

Zengjük a dalt.
= Magyarországi munkásdalok. Bp. 1955. Zeneműkiadó, 60. p.

4. *Forradalom*

Kosztolányi Dezső: Forradalmi Napló.
= Mindenki újakra készül. 1. köt. Bp. 1959. Akadémiai, 450. p.

Landler Jenő: Válogatott beszédek. Bp. 1960. Kossuth, 287. p.

Tóth Árpád: Az új Isten.
= Tóth Árpád összes művei. 1. köt. Bp. 1964. Akadémiai, 132. p.

Juhász Gyula: Himnusz az emberhez.
= Juhász Gyula összes versei. 1. köt. Bp. 1964. Szépirodalmi, 55. p.

A proletárság diktatúrája.
= Mindenki újakra készül. 4. köt. Bp 1966. Akadémiai, 7. p.

Móricz Zsigmond: A tőke.
= Mindenki újakra készül. 4. köt. Bp. 1966. Akadémiai, 87. p.

Kun Béla: A Magyar Tanácsköztársaságról. Levél Leninhez.
= Kun Béla válogatott írásai. Bp. 1958. Kossuth.

Szini Gyula: Nagy május.
= Mindenki újakra készül. 3. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 241. p.

Krúdy Gyula: Szegény gyerekek a Szigeten.
= Mindenki újakra készül. 3. köt. Bp. 1960. Akadémiai, 239. p.

Szini Gyula: Tudást a népnek!
= Mindenki újakra készül. 4. köt. Bp. 1966. Akadémiai, 180. p.

5 *Harc*

Latinka Sándor· Piros punkosd napján

= Mindenki ujakra keszül 4 kot Bp 1966 Akademiai, 451 p

Balázs Bela Tabortűz mellett

= Magyar Muzsa 2 köt Bp 1959 Tancsics, 323 p

ZENE·

Liszt Les preludes

Hanglemez szam LT 1549

6 *Tiszteletadás*

Gábor Andor· Évfordulón

= Magyar Múzsa 2 kot Bp 1959 Tancsics, 329 p

Jozsef Attila: **Hazám.**

= József Attila osszes versei Bp 1967 Szepirodalmi, 487 p

KÓRUS

Lendvai Kamillo—Rossa Ernő Dal a Tanacskoztársaságról.

— **Kórusművek** Bp 1962 Zrínyi Katonai Kiadó, 62—64 p

IV MŰSORVÁZLAT
a KIMSZ megalakulásának 50. évfordulójára

1 *Ünnepi beszéd*

Kiadványunk „Előadasvázlatok" című fejezetebol. Szervezett erő a magyar ifjusag elén· megalakul a kommunista ifjúmunkás szovetség című előadás

2 *Versek*

Ady Endre Az en hadseregem

Ady Endre osszes versei Bp 1961 Szepirodalmi, 407 p

Ady Endre Ifju szivekben elek

- Ady Endre osszes versei Bp 1961 Szepirodalmi, 764. p.

Ady Endre Elegedetlen ifju panasza

- Ady Endre osszes versei Bp 1961 Szepirodalmi, 906 p

Babits Mihály Petőfi koszorúi

- Magyar Muzsa 2 kot Bp 1959 Táncsics, 290 p

Szabó Lőrinc A Bazilikaban zug a harang

Magyar Muzsa 2 kot Bp 1959 Tancsics, 453 p.

József Attila Fiatal eletek induloja

Jozsef Attila osszes versei. Bp 1967 Szepirodalmi, 38 p

Hidas Antal Ifjumunkasok

= Hidas Antal Néném kertje Bp. 1958 Zrínyi

3 *Prózák*

Kun Béla Beszed az ifjumunkások kongresszusán.

= Kun Bela A Magyar Tanácskoztarsaságról Bp 1958 Kossuth, 277—279 p.

Lengyel József Visegrádi utca Bp 1962 Szepirodalmi (A 147 oldalon „Az első jelentős " kezdetű fejezettől a 148 oldal harmadik bekezdes vegeig A 273 oldal kezdetetől az „ ifjaink" szoval zarulo mondatig)

Kun Belané Kun Bela Bp 1966 Magveto (A 114 oldal utolso bekezdesetol a 115 oldal első bekezdes vegeig)

Szamuely Tiborne Emlekeim Bp 1966 Zrinyi (A 95. oldal elejetől a masodik bekezdes vegeig)

40 eve tortent A Magyar Tanacskoztársasag es az ifjusag Bp , 1959 KISZ KB Agit Prop Osztaly (Reszletek)

4 *Filmek*

Jancso Miklos Így jottem

Magyar film Normál, 2791 m

Radványi Géza Valahol Európaban

Magyar film Normál, 2812 m

Szasz Péter: Fiúk a térről

Magyar film Normal, 3199 m

5 *Zene*

Az ifjú gárda.

= Proletárdalok Bp 1959 Zeneműkiadó, 20 p.

Kommunista ifjúmunkás indulo

= Magyarországi munkásdalok Bp 1955 Zeneműkiadó, 100. p

ÍGY JÖTTÜNK

JAVASLAT FILMFESZTIVÁL RENDEZÉSÉRE

Mint a cím is jelzi, a Magyar Tanácsköztársaság 50 éves évfordulójára javasolt filmfesztivál tematikailag nem korlátozódik kizárólag az 1919-es magyar proletárdiktatúra időszakára. E filmsorozat összeállításánál az az elv vezérelt bennünket, hogy a forradalmi eseményeket a nagy történelmi folyamatokban mutassuk be, az előzmények és a perspektíva összefüggésében, vagyis a Nagy Októberi Szocialista Forradalomtól napjainkig átfogni a magyar történelem útját. Annak bemutatása a feladatunk e filmek segítségével, hogy milyen forradalmi előzményei voltak a Magyar Tanácsköztársaságnak, bemutatni magát a proletárdiktatúra időszakát, majd pedig végső győzelemre jutásának folyamatát, amely a mához vezetett. Mennyiségileg ezen belül természetesen a tárgyalt korszakot feldolgozó filmek vannak túlsúlyban. Mindezt csak úgy lehetett megvalósítani, hogy nagy és korszakos történelmi időszakot átfogó alkotásokat választottunk ki. Ennek megfelelően a következő filmeket javasoljuk levetítésre a filmfesztivál keretén belül:

I. SZAKASZ:

1. CSILLAGOSOK, KATONÁK
   — Szovjet—magyar koprodukció.
   Írta: Hernádi Gyula, Jancsó Miklós és Georgij Mdiváni
   Rendezte: Jancsó Miklós

2. FORGÓSZÉL
   — A MAFILM Katonai Stúdió dokumentumfilmje.
   Írta és rendezte: Lestár János

II. SZAKASZ:

1. DICSŐSÉGES TANÁCSKÖZTÁRSASÁG
   — Magyar dokumentumfilm.

2. HOLNAP MÁR TAVASZ LESZ
   — Magyar dokumentumfilm.

3. A FORRADALOM JOGÁSZA
   — A MAFILM Katonai Stúdió dokumentumfilmje.
   (Ugyanazt a korszakot ölelik fel a MAFILM Katonai Stúdió által készített *Katonafiamnak* és *A komisszár legendája* c. filmek is.)

4. A 39-ES DANDÁR
   — Magyar film.
   Írta: Karikás Frigyes novelláinak felhasználásával Darvas József
   Rendezte: Makk Károly

III. SZAKASZ:

1. CSEND ÉS KIÁLTÁS
   — Magyar film.
   Írta: Hernádi Gyula Kiáltás c. novellájából Hernádi Gyula és Jancsó Miklós
   Rendezte: Jancsó Miklós

2. TÍZEZER NAP
   — Magyar film.
   Írta: Gyöngyösi Imre, Csoóri Sándor és Kósa Ferenc
   Rendezte: Kósa Ferenc

3. PÁRBESZÉD
   — Magyar film.
   Írta és rendezte: Herskó János

A felsorolt filmek mindegyike témájában és művészi megformálásában egyaránt rendkívül súlyos, amit felhasználásuknál feltétlenül figyelembe kell venni. Így pl. javasoljuk, hogy amennyiben a „Csillagosok, katonák"-at vetítik, abban az esetben a Csend és kiáltás elhagyható, és fordítva. Ugyanezt más filmek vonatkozásában is meg lehet tenni, pusztán az a fontos, hogy a sorozat vezérfonala és ami ebből következik, a vázolt célkitűzés megvalósuljon.

A jelzett filmek gondolati gazdagságából és művészi formanyelvükből következik, hogy levetítésük időpontját nemcsak szervezési-technikai, hanem pszichológiai szempontból is helyesen kell megválasztani. A vetítések közötti időszakok terjedelménél két szempontot vegyünk figyelembe: egyrészt elég hosszú legyen ez az időszak a kapott élmény feldolgozásához, megéréséhez; másrészt közel kell lennie a két, illetve több időpontnak egymáshoz annyira, hogy az egyes alkotások tematikai-gondolati kapcsolata szerves legyen.

Mindezek feltételezik, hogy a filmek puszta levetítésén túlmenően fel is dolgozzuk ezeket.

Milyen lehetőségeink vannak a feldolgozás módját illetően? Azt a megoldást feltétlenül el kell vetnünk, hogy a sorozat elején egyetlen összefoglaló előadás keretén belül próbáljuk megvalósítani célkitűzésünket. Ez nem vezethet eredményre. Ahhoz, hogy a nagy történelmi-társadalmi mozgásokat világosan körvonalazzuk, feltétlenül szükséges egy olyan egységes vezérfonalat nyújtani, ami általános és átfogó jellegű és amihez kapcsolni tudjuk az egyes alkotásokat. Ezzel párhuzamosan azonban magukból az egyes alkotásokból kell kielemezni a gondolatokat, tehát a konkrét és érzékletes közegből kell kiindulni, hogy az általános következtetések ne a „levegőben lógjanak", hanem hitelessé, meggyőzővé váljanak. Ezt pedig csak úgy tudjuk megoldani, ha a feldolgozási forma vonatkozásában is megvalósítjuk a részletek és az összefüggések feltárását. Gyakorlatilag tehát a következőket javasoljuk: Mind a három nagyobb korszak előtt tartsunk egy eligazító, informatív, átfogó jellegű előadást; a korszak lezárásakor pedig (ideális esetben minden játékfilm után!) ankét formájában részletesebben és elmélyültebben elemezzük az egyes műalkotásokat.

Ezek után tekintsük át röviden a sorozatban szereplő filmeket!

I.

Egy nép társadalmilag progresszív voltát minden esetben az dönti el, hogy milyen szinten és formában tud bekapcsolódni a nagy és haladó történelmi-társadalmi áramlatokba. Más szóval ezt úgy is megfogalmazhatnánk, hogy mennyire képes egy nemzet — az adott külső és belső viszonyok regresszív vonásait legyőzve, megteremtve az objektív és szubjektív feltételeket — saját, részleges érdekein túl az egyetemes fejlődés irányát fölismerni, és azzal forradalmi módon azonosulni. Tulajdonképpen ezt a problémát veti föl *Jancsó Miklós Csillagosok, katonák** című alkotásában, amelyben a legújabbkori történelem haladó és reakciós erőinek egyik legnagyobb összecsapását jeleníti meg a magyar internacionalisták és a fehér tisztek küzdelmében. Ez a film tehát azt vizsgálja, hogy olyan történelmi szituációban, amikor lehetőség van forradalmi, progresszív módon cselekedni, akkor ez a magatartásmód hogyan, milyen feltételekkel és motivációkkal érvényesülhet, és hogy a magyar nép leghaladóbb osztályai és rétegei fel tudták-e ismerni a történelem törvényszerűségét, spontán vagy tudatosan élni tudtak-e ezzel a lehetőséggel. Az objektív történelem-látásnak és a tényeknek megfelelően Jancsó filmje egyértelműen pozitív választ ad. Hiszen a Kozák András alakította főhős útja jelképesen az egész forradalmi folyamat útját is jelenti: vagyis az 1917-es orosz proletárforradalom világméretűvé való kiteljesedését, illetve konkrétan a magyar internacionalistákon keresztül győzelemre jutását hazánkban is, 1919-ben.

A Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének történelmi előzményei, feltételei közül tehát az egyik leglényegesebb jelenik meg előttünk: a magyarság bekapcsolódása a forradalmi világmozgalomba, a haladó osztályok és rétegek forradalmivá válásának folyamata.

Ugyanerre utal más eszközökkel és más szinten a *Forgószél* című dokumentumfilm is. Magyar internacionalistákat idéz meg, akik beszélnek hajdani harcaikról, küzdelmeikről, akkori életükről stb. A hatás jelen esetben természetesen nem a szuggesztív művészi megformálásból adódik elsősorban, hanem az idős veteránok „személyes jelenlétének" varázsából, elbeszélésük közvetlen hitelességéből. Ez a film már konkrétan átvezet a Magyar Tanácsköztársaság időszakába, így rendkívül alkalmas arra, hogy ezután közvetlenül rátérhessünk az 1918—1919-es magyar forradalmi eseményekre.

II.

Nézzük meg először a tárgyalt időszakot feldolgozó rövid- és dokumentumfilmeket. A *Dicsőséges Tanácsköztársaság* című film kronológiai rendben hiteles, átfogó képet nyújt erről a korszakról, szinte megfelel egy képekben megfogalmazott történelemkönyvnek. Ezt a filmet mindenképpen elsőnek vetítsük le, mivel az alapvető és általános tájékozódáshoz szinte elengedhetetlen segítséget nyújt. A *Holnap már tavasz lesz* című dokumentumfilm Kun Béla életét, forradalmi tevékenységét mutatja be. Végigkíséri áldozatos küzdelmét a proletárforradalom győzelméért, azokat a tetteit, amelyeket a proletárdiktatúra

*A Csillagosok, katonák c. filmről az MNKK Módszertani Osztály által 1968-ban kiadott Film és nevelés c. Módszertani Tájékoztatóban részletes elemzés található.

alatt végzett, majd képeket láthatunk a Szovjetunióban töltött éveiről is. Szintén a Tanácsköztársaság jelentős személyiségét kelti életre *A forradalom jogásza* című film is, amely Landler Jenő életútját kíséri végig. Érzékletessé válik előttünk az a fejlődés, ahogy a fiatal értelmiségi Landler eljut a proletárforradalommal való teljes azonosulásig.

Ezek a filmek kettős funkciót tölthetnek be: Egyrészt bemutatják magát a Magyar Tanácsköztársaság időszakát, a megvalósulás folyamatát, életközelbe hozva a forradalmi eseményeket. Másrészt az első korszakhoz — illetve egységhez — kapcsolódóan megismerhetjük a közvetlen, itthoni előzményeket: az első világháború okozta szenvedéseket, az utána következő gazdasági és politikai csődöt, a tömegek forradalmivá válását és a történelem által kitermelt forradalmi személyiségeknek a színre lépését, életútját. Mindezek együttesen voltak a történelmi-társadalmi rugói, az objektív és szubjektív feltételei az 1918—1919-es magyar forradalmi eseményeknek és a proletárdiktatúra kikiáltásának.

Ezt az időszakot *A 39-es dandár** című filmmel zárjuk le, ami az előzőektől eltérően nem a dokumentumokon, hanem az érzékletessé tett emberi viszonylatokon keresztül idézi meg a Tanácsköztársaság időszakát. Az előbb ismertetett három film műfajából és anyagából természetszerűen következett, hogy — szigorúan a tényekhez ragaszkodva — viszonylag egysíkúan tudjak felvetni a problémákat, illetve kizárólag egyetlen szemszög érvényesülhetett csak (pl. elmondani Kun Béla életének minden lényeges mozzanatát, amit a dokumentumokon keresztül képpel vagy hanggal be lehet építeni a filmbe, ami által jobban érthetőbbé válnak a forradalmi események). A 39-es dandár esztétikailag megformált közege azonban lehetőséget ad arra, hogy a megjelenítés a különböző ellentétes erők összecsapásán keresztül történjen, hogy az egyes jellemekkel való azonosulás vagy oppozíció gazdagabban árnyalt állásfoglalásra késztesse a nézőt. Vagyis a tényszerűen feltárt történelmi-társadalmi körkép etikailag, pszichológiailag is megfogalmazhatóvá válik. Márpedig, hogy ennek a nagy történelmi sorsfordulónak, a Magyar Tanácsköztársaság létrejöttének korszakos jelentőségét megértsük — ahhoz emberileg is közel kell kerülnünk e korhoz.

Megvalósítható természetesen az is, hogy az első magyar proletárdiktatúrát feldolgozó filmekből önálló sorozatot állítsunk össze. Ebben az esetben viszont feltétlenül javasoljuk a felsoroltakon kívül a *Katonafiamnak* — Várnai Zseni Katonafiamnak című költeményéből készült lírai hangvételű film —, *A komisszár legendája* és az *Üvölt az akarat* című filmeket is, amelyek témájukban és atmoszférájukban teljesebbé tehetik a programot. Amennyiben ezt a megoldást választjuk, úgy a feldolgozási módszer is más lesz. Elegendő, ha egy - - az 1918—1919-es eseményeket vázlatosan felölelő — előadást tartunk és vitát rendezünk A 39-es dandár c. filmből.

Elképzelhető, hogy a felsorolt filmeket nem önállóan, illetve sorozat formájában használjuk fel, hanem valamilyen más foglalkozáshoz vagy rendezvényhez kapcsolódóan, pl. irodalmi ankéthoz, könyvkiállítás megnyitása alkalmából, vagy szervesen beépítve egy irodalmi színpadi műsorba stb.

---

*A 39-es dandár című filmhez ugyanebben a kiadványunkban ankétvázlatot is közlünk, így ebben a fejezetben részletesebben nem tárgyaljuk.

De térjünk vissza a sorozatban szereplő filmekhez!

Az eddig tárgyalt két részben tehát feltárultak előttünk mindazok a bonyolult történelmi-társadalmi, politikai és emberi viszonyok, amelyek a forradalmi folyamat megindulásához, majd a proletárdiktatúrában való beteljesedéséhez vezettek. Bebizonyosodott és világossá vált, hogy a magyarság leghaladóbb osztályai és rétegei felismerték a történelem adta lehetőséget, és szinte soha nem tapasztalt erővel kapcsolódtak be a világ újjáformálásába. És a Magyar Tanácsköztársaság megdöntése *nem jelentett végleges vesztést a proletárforradalom számára, csak ideiglenes, átmeneti állapotot, amit túl kellett élni.* Hiszen az első magyar proletárdiktatúra eszméi, a proletariátusnak az emberibb világért folytatott harca nyer megvalósulást napjainkban.

Hogyan jutottunk el idáig? Milyen úton jöttünk?

Ezekre a kérdésekre próbálnak választ adni a harmadik részben felsorolt alkotások.

III.

A 39-es dandár utolsó képsora a Vörös Hadsereg visszavonuló katonáit ábrázolja. Mi vár vajon a forradalom bukása után a Korbély Jánosokra? Élni tudnak-e azok, akik nem tudtak emigrációba vonulni és akiket nem végeztek ki?

Lehetséges-e egyáltalán az élet, a fennmaradás az ellenforradalmi terror időszakában? És lehet-e a legvéresebb terror közepette forradalminak lenni? Tudják-e az emberek a rettegéssel szembeszegezni a „tartást", a forradalmi eszmények továbbélését, általában a valóban *emberi lét* folytonosságát? Ezeket a kérdéseket veti fel és próbál rá választ adni Jancsó Miklós *Csend és kiáltás* című alkotása. Már a kérdések számából és végletes megfogalmazásából is kitűnik, hogy a Magyar Tanácsköztársaságot követő gyilkos ellenforradalom alatt a lehetséges emberi magatartások — elsősorban természetesen a volt vöröskatonák vonatkozásában — kiélezett határszituációkban valósulhatnak csak meg. Ez lehetőséget ad arra, hogy az egyes figurák és cselekedeteik rendkívül markánsan, mondhatni kegyetlenül precízen legyenek ábrázolva. Ezzel kettős célt ér el a rendező: egyrészt semmiféle „engedmény", „kibúvó" nem lehetséges sem a kor borzalma, sem a különböző magatartásformák súlyosságának vonatkozásában; ugyanakkor a néző is képtelen illúzióval vagy bármifajta „megbocsátással" szemlélni az eseményeket és embereket. Rá vagyunk tehát, mi, nézők is kényszerítve, hogy kegyetlenül végletesen fogalmazzuk meg a kérdéseket, így lesznek csak az esetleges válaszok igazak.

De nézzük, milyen választ ad maga a film!

A fehérterror csendőrei kivégeznek egy volt vöröskatonát: két ember jön és némán elföldelik — ezzel kezdődik a film. Az első alternatíva tehát a vérgőzös ellenforradalmat megtestesítő csendőr és a kivégzett forradalmár viszonyában található, a forradalmi erők fizikai megsemmisülésében. Közvetlenül a proletárdiktatúra után valóban ez volt a meghatározó, az általánosan jellemző. Nem lehet azonban abszolutizálni, mert ha semmi más nem lett volna, csak a halál, akkor ma nem élnénk, helyesebben szólva nem így élnénk. Kellett tehát más lehetőségnek is lenni.

Vajon a Madaras József által alakított paraszt magatartásmódja lett volna a kiút? A teljes, fenntartás nélküli behódolás, kiszolgáltatottság? Jancsó erre

is *nem*-mel felel. Hiszen ez teljes erkölcsi szétroncsolódáshoz, majd lassú öngyilkossággal a fizikai halálhoz vezet. A teljes és részleges behódolásnak több változatát és árnyalatát figyelhetjük meg a filmben, amire most nem térünk ki: egyértelműen megfogalmazódik, hogy mindenképpen pusztuláshoz, szétéséshez vezet és csak a terrorgépezet olajozottabb működését segíti elő.

Az élet folytonosságának és az emberi. forradalmi tartás megőrzésének biztosítékát két lehetséges emberi viszonyulásban keresi Jancsó. Az egyik lehetőség az, ahogyan a két nő gondolkodik és cselekszik az adott szituációban: egy külső látszólagos megalkuvás mögött minden lehetőt megtesznek — nagyon okosan és keményen, illúziók nélkül, néha kegyetlenül — annak érdekében, hogy az emberi életnek legalább egy vékony fonalát megőrizzék és tovább hordozzák. Ez a magatartásmód rendkívül veszélyes, hiszen sok olyan lépésre kényszerülnek a „külső kompromisszumok" miatt, mint pl. a városi urak „szórakoztatása". Mégis, ők teremtik meg ezzel azokat a körülményeket, amelyek lehetőséget adnak a Kozák András által alakított főhősnek, hogy megőrizze forradalmi tartását.

És ő, a film központi figurája, meg is őrzi! A hidegen lobogó, kegyetlen világ csendjébe egyetlen pisztolydörrenés hasít bele a film végén. De most a rendőrparancsnok fejezte be életét, és a film főhőse — az 1919-es forradalmár vöröskatona — tartja kezében a pisztolyt. A kép kimerevedik, majd elfehéredik, mintegy jelezve, hogy ez a lövés, amely a forradalmi tartás megőrzését és továbbvitelét jelenti — ez a gesztus térben és időben tovább terjed és meghatározóvá válik.

A *Tízezer nap* című film — szemben a Csend és kiáltással, ahol a totalitás a pillanatban, szigorúan körülhatárolt tér-idő-egységben fejeződött ki — Kósa Ferenc filmje hatalmas korszakot ölel át: a magyar parasztság sorsa jelenik meg a huszas—harmincas évektől napjainkig. Ez a film nem elsősorban a lehetséges emberi magatartásokat kutatja adott történelmi szituációban, hanem egy osztály útját követi végig, aminek következtében a véglegesen megfogalmazott kérdések helyett a leíró jelleg dominál. A kettő természetesen nem zárja ki egymást, csak a hangsúly vonatkozásában van eltérés.

Leegyszerűsítve: Jancsó a Csend és kiáltásban felteszi a kérdést, hogy a Tanácsköztársaság utáni ellenforradalmi terror időszaka alatt lehet-e egyáltalán emberi módon létezni; Kósa pedig a Tízezer napban már egy társadalmilag viszonylag egyértelműen meghatározott osztály küzdelmeit követi nyomon.

A kérdés, ami a film egészén végigvonul: szabaddá tudja-e magát tenni parasztságunk az évszázados elnyomás, röghöz kötöttség, kiszolgáltatottság, megkövesült hagyományok bűvöletéből? Széles István alakjában sűrítetten, jelképesen kifejeződik a magyar paraszti osztály rendkívül ellentmondásos útja. Széles István, aki a Horthy-korszakban a sztrájkoló kubikosokkal szemben fel akarja venni a munkát, aki a felszabadulás után végignézi, hogy a barátai ölik egymást és nem avatkozik bele ... — ez a Széles István ugyanakkor egész életében mást sem csinált, csak dolgozott és végül legyőzve önmagát és a külső hatalmakat, emberként járhat és dolgozhat a világban. Hosszú és gyötrelmes volt ez az út, de megtette.

A többi szereplőre, a kommunista Bánó Fülöpre, az ifjabb, egyetemista Széles Istvánra stb. nem térünk ki: mindegyik egy-egy jellegzetes típusa a parasztság különböző rétegének.

A Párbeszéd című film Herskó János alkotása, a felszabadulás utáni időszakot ábrázolja, a munkásságon és értelmiségen keresztül. Az első magyar proletárdiktatúra, a Magyar Tanácsköztársaság által kitűzött célok és feladatok a megvalósulás útjára léptek. Ez a megvalósulás azonban nem ment és nem megy símán, buktatók, nehézségek nélkül. A Párbeszédben átfogó képet kapunk mindazokról a lényeges problémákról amik a felszabadulás óta nagy horderejűek voltak: a személyi kultusz okozta torzulásokról, a gazdasági fejlődés nehézségeiről stb. Ezek a problémák és ellentmondások azonban megszüntethetőek, illetve feloldhatóak. Ezt bizonyítja a két központi hős, Barna Judit és Horváth László sorsa, egymáshoz való viszonyuk is: amikor Lászlót lecsukják, Judit nem tart ki mellette, az 1956-os ellenforradalom idején szemben állnak egymással... — mégis, amikor újból találkoznak, párbeszédük nyomán, egy hosszú beszélgetés után, ismét akarnak és tudnak együtt élni.

—*—

Összefoglalva tehát, a felsorolt filmek együttesen érzékletessé teszik azokat a történelmi-társadalmi folyamatokat, amelyeken keresztül a progresszivitás végső soron győzelemre jutott, s ennek eredményét, a dicsőséges Tanácsköztársaságot, az előzmények és a perspektíva összefüggésében.

Mindezt más filmeken keresztül is be lehet mutatni, elsősorban a harmadik rész vonatkozásában. Ki lehet egészíteni, illetve helyettesíteni lehet az utolsó három játékfilmet a következőkkel: a felszabadulás időszakát dolgozzák fel pl. a *Budapesti tavasz, Így jöttem, Talpalatnyi föld, Isten őszi csillaga* című filmek; a felszabadulás utáni korszakot ábrázolják napjainkig pl. a *Húsz óra, Apa, Keresztelő* című filmek.

Arra ügyeljünk azonban, hogy a bemutatásra szánt alkotások átfogóak legyenek, vagy nagy történelmi sorsfordulót idézzenek fel, hogy valóban az alapvető társadalmi folyamatok váljanak érzékletessé és így világosan körvonalazható legyen az út, amelyen jöttünk.

KUNYHÓNAK BÉKÉT! HADAT A PALOTÁNAK!

JAVASLAT KÉT VERSELEMZÉSRE

Komját Aladár két költeményével, az „Orosz testvérek elé" és a „Békét!" elemzésével az volt a célunk, hogy sajátos szemszögből közelítsük meg a Magyar Tanácsköztársaság jelentőségét: hogyan fejlődött ki a világ, hogyan érvényesült, milyen formában mutatkozott meg a forradalmi szemlélet a proletárdiktatúrát közvetlenül megelőző időszakban és megdöntését követően, az ellenforradalmi terror idején. A forradalmi folyamat permanenciáját szeretnénk érzékletessé tenni két különböző korszakban a költő megfogalmazásában. Az Orosz testvérek elé nem sokkal a Tanácsköztársaság kikiáltása előtt született, a Békét! pedig már a legvéresebb ellenforradalmi terror idején. Közös azonban mind a két költeményben az egységes, forradalmi gondolatiság, a konkrét helyzetnek megfelelően harcos, kommunista magatartás. Éppen ezt szükséges e két vers elemzésével hangsúlyozni: a forradalmiság nem korlátozódhat kizárólag a pillanatra, a sajátos helyzeteknek megfelelően mindig annak kell és – mint Komját Aladár költészete is bizonyítja – lehet lenni.

Az elmondottakból és a műfajból (verselemzés) is következik, hogy ez a feldolgozási módszer viszonylag kisszámú és a művészethez, irodalomhoz erősen vonzódó közösségben oldható meg, mégpedig semmi esetre sem előadás, hanem klubszerű beszélgetés formájában.

Egy ilyen kisebb csoport (pl. irodalmi színpad stb.) történelmi látásmódjának fejlesztéséhez azonban, úgy gondoljuk, hasznos segítséget fog nyújtani.

Elemezzük ezután a két költeményt!

A két vers írója, Komját Aladár, az első magyar kommunista költő. Az avantgarde formabontó lázadásától a háborúellenes tiltakozáson keresztül jut el a Nagy Októberi Szocialista Forradalom jelentőségének felismeréséhez, s ezen az úton válik a kommunista párt egyik alapító tagjává, a magyar proletárdiktatúra előkészítőjévé és harcosává.

Kilencszáztizenhét címmel folyóirat alapítását tervezi, de ez csak később, a forradalom győzelme után jelenik meg *Internacionálé* néven. *Kiáltás!, Új Internacionálé, Bolsevikok* az első versek, amelyekben magyar költő hitet tesz a kommunizmus eszméje mellett.

Halljátok?

Billió torkon bőg az indulat:
Halálig osztályharc!
Forradalom!
Kommunizmus!

Három legjobb szavunk.

S a leggyűlöltebb:
Burzsoá!

— írja az Új Internacionáléban.

Az első versek között van az *Orosz testvérek elé* is, amelyet az alábbiak alapján célszerű a verselemzés kezdetén felolvasni.

OROSZ TESTVÉREK ELÉ

Felétek kiáltunk!
Kik jöttök téren s véren át,
megtartózhatlan
s váltig telőbbre: mint a hógulya.

A voltakról lepállott a hazugság.

S itt még bitangok fognák az időt.

Itt még halálba fojtanának:
„barátok" s nem barátok.

De mi nevetünk.
De minden hiába!

Mert mi vagyunk:
„Paráznák, Rablók! Gyilkosok!"
az örök rendtevők.

És mi vagyunk
(százszor és ezerszer!)
a minden-erkölcs s a minden-erő.

Testvérek!
öklös kezetekből
hozzánkig dúl a többitő delej.

Bennünk árad az E l p u s z t í t h a t a t l a n .

Költői megfogalmazása ez annak a kommunista párt törekvéseit meghatározó történelmi felismerésnek, hogy Magyarországon is, hasonlóan a korábbi oroszországihoz, forradalmi helyzet állt elő, s a már győztes forradalom példájának nagy szerepe van a magyar tömegek forradalmasításában.

Orosz testvérek elé. Már a cím térátölelő mondat, s a versen is végigvonul az *itt és ott* párhuzam, erre épül a szerkezeti tagolódás, és a mondanivaló alapja is ez a távolságon átható eszmei tartalom ami valóságos mozgósító erővé válik. Kísérjük végig a vers szerkezetén, az itt és ott párhuzam fonalát: a kapcsolatteremtés, az erőátadás folyamatát! Az első sorok már az *itt és ott* ellentétes alaphelyzetéből kiinduló *közelítő mozgást* fejezik ki:

„Felétek kiáltunk!
Kik jöttök téren s véren át,
megtartózhatlan
s váltig telőbbre: mint a hógulya."

Az *itt* alaphelyzet még a mozdulatlanság, a várakozás állapota: csak a kiáltásnak van iránya. A következő sorok egy valóságos, érzékletesen megfogalmazott mozgást fejeznek ki.

A következő szerkezeti rész kibontja az *itt és ott* párhuzam alapját képező ellentétet, s ezzel magyarázatát adja a szituációnak. Ott már:

„A voltakról lepállott a hazugság.

S itt még bitangok fognák az időt.

Itt még halálba fojtanának:
„barátok" s nem barátok."

Vagyis, *ami itt a jelen*, az *ott már a múlt*. Nagyon érdekes megfigyelni, hogy adott esetben a feltételes mód használatával (fog*nák*, fojta*nának*), hogyan lazítja fel a költő az *itt* alaphelyzet mozdulatlanságát, s az idő-fogalom bekapcsolásával, annak törvényszerű megállíthatatlanságát és megfordíthatatlanságát hangsúlyozva, hogyan készíti elő a következő szakaszok változását.

A vers fordulópontja szimmetrikusan is a felezőpontba helyezett két rövid, tömör mondat, nyomatékosan az ellentétet kifejező *de* szócskával kezdődve.

„De mi nevetünk.
De minden hiába!"

A következő szerkezeti rész a visszahúzó erők ellenére történő bizakodás indoklása, egyúttal az *itt alaphelyzet előremutató erő*inek a kifejtése:

„Mert mi vagyunk . . .
. . . az örök rendtevők.
És mi vagyunk . . .
. . a minden-erkölcs s a minden-erő."

Király István írja egy tanulmányában hogy „Komját megélte a kommunizmus legfontosabb eszmei, erkölcsi és emberi tartalmait, és életének pátoszt és irányt ez az élmény adott." Ez a pár sor is ennek egyik legkorábbi -- talán a magyar költészetben első -- megfogalmazása. A későbbi József Attila sor jut az olvasó eszébe: „Míg megvilágosul / gyönyörű képességünk, a rend." (József Attila: A város peremén.)

A vers nyomán külsőségeiben is megfigyelhetünk egy Komját Aladár költészetére rendkívül jellemző momentumot. A tömör, higgadtnak látszó, elvi megfogalmazást adó már idézett sorok között két egymással ellentétes írásjellel, a felkiáltójellel és zárójellel megjelölt, nagyfokú indulatról tanúskodó sorok példázzák „Paráznák, Rablók! Gyilkosok!"... (százszor és ezerszer!) —, hogy a költészetben a tömör, feszes, kemény megfogalmazás milyen feszültséget, robbanó indulatot hordoz.

Az utolsó szerkezeti rész feloldja az *itt és ott ellentétét*, létrejön a kapcsolatteremtő mozgások eredménye, az erő átvétele, *az azonosulás*.

„Testvérek!
öklös kezetekből
hozzánkig dúl a többítő delej.

Bennünk árad az E l p u s z t í t h a t a t l a n."

S erről a pontról visszatekintve nyilvánvalóvá válik a forradalmi helyzetek hasonlóságából fakadó azonos irány és azonos továbbvivő erő „Elpusztíthatatlansága".

A szerkezeti vizsgálódás vezet el bennünket a verselés sajátosságaihoz. A vers szabadvers, s gondolatritmusának sodra formázta ki a szerkezeti tagolódásokat is. Az összehangzások és az ismétlések a fő ritmusépítő tényezők a versben: „téren s véren"; „S itt még... – ... Itt még..."; „barátok s nem barátok."; „De mi nevetünk. De minden hiába!"; „Mert mi vagyunk ... — ... És mi vagyunk ..." stb.

Megfigyelhetjük, hogy a kapcsolatteremtő mozgást kifejező első és utolsó szerkezeti rész ritmusa folyamatosabb, a közbülső rész szaggatottabb. Bár itt is, a vers vége felé, a zárójelbe tett indulatkitörések összehangzásukkal meggyorsítják a ritmust.

A vers tömörségét statisztikailag nemcsak a tőmondatok s az egyszerű szerkezetű bővített mondatok adják, hanem a költő szóhasználata is. Sajátos, egyéni képzésű, ritkán hallott, s ezért nagy helyzeti energiájú szavak, szóösszevonások tovább feszítik rövid mondatainak feszültségét: „... s váltig *telőbbre*, mint a *hógulya*."; „*A voltakról* lepállott ..."; „*öklös* kezetekből hozzánkig dúl a *többítő* delej." stb.

Komját művészetének legjellemzőbb vonásaival ismerkedtünk meg a vers kapcsán. Költészete „a megfegyelmezett feszültség költészete" (Király István), s mint ebből a versből is érezhetjük: az eltökéltség, az ügy vállalásának és véghezvitelének a költészete, ami egyúttal a kommunista, forradalmi életformát is jelenti.

Komját Aladár hű harcosa volt a proletárforradalomnak, s időleges megdöntése után, az emigrációban is élete egyetlen értelmének tartotta. Ezért költészetének alaphangját továbbra is a forradalmi szemlélet adja meg.

Élete végén — alapvető irányát megtartva — változik, sokoldalúbbá válik művészete. Verseinek tematikai, hangulati változása, formai feszültségének oldódása együtt jár egy, József Attila felé mutató gondolati költészet kialakulásával. Ezt példázza a Békét! című költeménye is, amit a verselemzés előtt idézzünk fel hallgatóinknak.

BÉKÉT!

Garasos bér. Sovány kenyér.
Fagy, hó foszlatja rossz gúnyánkat.
Apró-népünk éhen ha lábad.
Gyér a kenyér. De dús a vér,
mi száz sebünkből árad, árad.
Fegyver riasztja el az álmot
nehéz pillánkról: a béke álmát.
Gyér a kenyér. De dús a vér,
mi száz sebünkből árad, árad.
Ki ád életet, termő áldást,
nyugodalmat a föld fiának?
Gyenge a kéz, ha ríva kér!
Magad-erejét érzed-é?
Az ős kiáltást hallod-é?
Kunyhónak békét! Hadat a palotának!

Álmodj nagyot. Bő holnapot.
Nyög a határ: a mag kiszépül
a megforgatott rög szívéből.
S a nap ízes, fényharmatos,
duzzadt csecsén pufókra épül.
Vedd! A tiéd! Akár a gyereket,
csűröd ölébe felölelheted.
Nyög a határ: a mag kiszépül
a megforgatott rög szívéből.
Kenyér! Kenyér! Kenyér! Kenyér!
Patyolat árzás: árad, árad. —
Gyenge a kéz, ha ríva kér!
Magad-erejét érzed-é?
Az ős kiáltást hallod-é?
Kunyhónak békét! Hadat a palotának!

Összeborúl mind a szegénynép.
Álmodj derűt. Álmodd a békét.
Fekszel a lankán. Fiatal lombokon
sétál a szemed, bizsergő ormokon,
duhaj csikón, víg kölyök-arcokon,
rohamléptű kemény kaszásokon.
S derű terül rád: ni, mind rokon, rokon!
Összeborúl mind, ami épség.
Álmodj derűt. Álmodd a békét.
S ha ébredsz s belédfáj, hogy élsz,
ne kushadj árván! Lázadj! Lázadj!
Gyenge a kéz, ha ríva kér!
Magad-erejét érzed-é?
Az ős kiáltást hallod-é?
Kunyhónak békét! Hadat a palotának!

Álmodd a békét. S váltsd vér-valóra!
Szád bősz fúvása, nézd, eloltja
a serkedő világ-lobot.
S ha lélekzik, ha moccan újra:
zsarátnok-lelkét sárba taposod!
Hatalmas vagy. A leghatalmasabb!
Kezedhez hajtod a nyakas vasat.
S őt is: a gyilkos úri örököt!
Kezedhez hajtod. — Vagy összetöröd. —
Eszed, izmod már sejted mit ér.
Hogy betegít, hogy megöl az alázat!
Gyenge a kéz, ha ríva kér!
Magad-erejét érzed-é?
Az ős kiáltást hallod-é?
Kunyhónak békét! Hadat a palotának!

Minden versszakában rádöbbenti az olvasót, hogy a valóság és álom roppantó különbsége csak a refrénben ismétlődő felhívásban, „őskiáltásban" nyerhet oldódást.

„Gyenge a kéz, ha ríva kér!
Magad-erejét érzed-é?
Az ős kiáltást hallod-é?
Kunyhónak békét! Hadat a palotának!"

A versszakok szerkezeti megoldása csak ismétlődése az egész vers hasonló szerkezetének.

Az első versszak a valóság tömör, fájdalmas leírása:

„Garasos bér. Sovány kenyér . . .
. . . De dús a vér, . . .
Fegyver riasztja el az álmot
nehéz pillánkról: a béke álmát."

Ebből a leírásból természetesen következik az „ős kiáltás", a felhívás refrénné váló sora. A második és harmadik versszak az álom.

„Álmodj nagyot. Bő holnapot."
. . . . . .
„Álmodj derűt. Álmodd a békét."

Érzékletes természeti képekben jelenik meg előttünk egy békés és bőséges nyár valósága, a szemlélődő és dolgozó emberrel, aratással.

„Fekszel a lankán. Fiatal lombokon
sétál a szemed, bizsergő ormokon,
duhaj csikón, víg kölyök-arcokon,
rohamléptű kaszásokon.
S derű terül rád: ni, mind rokon, rokon!"

S az idilli képből kétszeres erővel robbantja ki az ébredés a refrén sorait:

„S ha ébredsz s belédfáj, hogy élsz,
ne kushadj árván! Lázadj! Lázadj!"
. . . . . .
„Kunyhónak békét! Hadat a palotának!"

A harcra hívás az utolsó versszak végén, amely a felhívás indoklása és tudatosítása, még tovább erősödik:

„Álmodd a békét. S váltsd vér-valóra!"
. . . . . .
„Hatalmas vagy. A leghatalmasabb!"
. . . . . .
„Eszed, izmod már sejted mit ér.
Hogy betegít, hogy megöl az alázat!"

Ezekből a sorokból az első versszakhoz hasonlóan megint természetesen és logikusan következik a harcra hívás, de a középső versszak érzelmi, és az utolsó versszak értelmi előkészítése után biztosabban, tudatosabban megsokszorozott erővel:

„Az ős kiáltást hallod-é?
Kunyhónak békét! Hadat a palotának!"

Igazi forradalmi vers ez, hangja Petőfit és Adyt idézi. Egyedülállóvá pedig a merész álmodozás teszi. Megtaláljuk benne Komját összes eddigi költői eszközeit, de mértékkel és új aránnyal. Előfordul itt is a sajátos képzésű szavak használata, pl. „patyolat árzás: árad, árad". A szokásos tömondatai, rövid, egyszerű mondatszerkezetei egy pillanatra sem engedik ellágyulni az idilli képeket sem. Az ismétlések és felsorolások itt már nemcsak a ritmust fokozzák, hanem a rímek csengését is erősítik.

Új minőségű költői szépség bontakozik ki ebből a versből, változatlanul kemény, de jobban átérezhető, inkább befogadható. S új, teljesebb, sokoldalúbb embereszmény.

A harcon és a győzelem elvi megfogalmazásán túl egy derűs, harmónikus távlat átélése teszi utolsó verseit egész életpályájának legjelentősebb alkotásaivá.

„Álmodj derűt. Álmodd a békét."

A nemzetközi forradalmár Komját Aladár élete csak a harc volt. S költészetét ő maga is, mint a harc részét értékelte. Utolsó verse is a spanyol polgárháború nemzetközi brigádjának híres indulója („Madrid határán állunk a vártán.").

Az emberi élet és az alkotás egységének szép példája Komját Aladár, az első magyar kommunista költő életútja és művészete.

A 39-ES DANDÁR

JAVASLAT ANKÉT LEVEZETÉSÉRE

„Ej elvtárs, sok a magyar szónak a nyitja. Van ilyen magyar szó, meg van amolyan magyar szó. Szó ez is, meg szó az is. Az egyiket érti a katona, a másikat meg nem. Ennyi az egész."

(Karikás Frigyes: Korbély János)

Vajon milyen szót hallanak és értenek meg a Korbély Jánosok, azok a szegény munkás- és parasztemberek, akik „egész életükön keresztül mások vagyonát gyarapították" és akiket az 1918—1919-es év ismét fegyverfogásra késztetett? Karikás Frigyes A harminckilences dandár című elbeszélés-füzetében az idő szavát írta meg, azokat az embereket idézte meg, azoknak állított emléket, akik meghallották és megértették a történelem parancsát és követték azt.

Karikás Frigyes, mint az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság 39-es dandárjának politikai biztosa, tevékenyen részt vett a Vörös Hadsereg harcaiban, irodalmi munkásságának alapvető élményanyagát is ezek a harcok, és az itt megismert emberek alkotják. Elbeszéléseinek atmoszférája ezért idézi olyan hitelesen a korabeli történelem levegőjét, ezért olyan plasztikusan megformáltak hősei. Közöttük élt, szerette őket, így szemléletére alapvetően a forradalmat hordozó osztályokkal és rétegekkel való azonosulás jellemző.

Ugyanezt a szemléletet és légkört fejezi ki A 39-es dandár című film is (rendezte: Makk Károly), amely lényegében Karikás Frigyes négy elbeszélésén alapul (Korbély János , Kőműves Papp István, Nagy József, Petri Koczka Péter). Mint a címekből is láthatjuk, maguk az elbeszélések egy-egy jellegzetes, tipikus figurára épülnek, ami a szerkezeti felépítésben is megmutatkozik: az események is egy központi hős köré vannak csoportosítva, így rendkívül személyes jellegűvé válnak, szuggesztív erővel bírnak. Az események és különböző áramlatok eszmei töltése az egyes ember jelképes megformálásában jut kifejezésre. Korbély János, Nagy József . . . mindegyik túlnő önmagán, és a forradalmat vívó osztályok tipikus és reprezentáns képviselőivé válnak.

Az elmondottakból következik, hogy az ankét levezetését is az egyes típusok elemzésére kell alapoznunk. Mielőtt azonban erre konkrétan rátérnénk, el kell dönteni, hogy az elbeszélések vagy a film alapján tartjuk meg a vitát. Természetesen az lenne az ideális, ha mindkettőt ismernék a résztvevők, így alkalom nyílna az elmélyültebb elemzésre és a megfelelő összehasonlításra.

Amennyiben ez — a lehetőségek hiányában — nem megoldható, úgy kedvezőbbnek tartanánk, ha a film szolgálna az ankét alapjául. Pusztán praktikus, semmi esetre sem esztétikai meggondolásból ajánljuk a filmet. Egyrészt, a filmet közösen, egyidőben lehet megtekinteni, tehát az élményt nyújtó körülmények és feltételek az összes résztvevő számára azonosak. Másrészt a különálló elbeszélések hősei itt egy alkotásban jelennek meg, így egymáshoz való

viszonyuk, közös és eltérő vonásaik közvetlenebbül, egységesebben nyilvánulnak meg.

Nézzük tehát az ankét levezetésének gondolati anyagát!

„Lú, az van, huszár az van, puska meg kard vagyon, de kommendáns, az nincs" — mondja Kobély János Karikás Frigyesnek, a 39-es dandár politikai biztosának, aki a széteső, helyüket nem találó vörös egységeket próbálja összeszedni és ismét csatasorba állítani. Ezzel indít a film: menekülő emberek, kisebb-nagyobb széthullott katonai csoportok, anarchikus állapot mindenütt. Pedig támadni kellene, vagy legalábbis tartani az állásokat. Ennek a konkrét szituációnak az általános jelentése az, hogy a megsemmisítéssel fenyegetett proletárdiktatúrát meg kell menteni, helyre kell állítani a rendet, mégpedig világot teremtő, forradalmi rendet kell létrehozni. Az egész mű — struktúráját tekintve — tulajdonképpen erre épül, vagyis a forradalmi rend kiteljesedésének a folyamatát ábrázolja. Ezért, a mű egészének megértése céljából ebből célszerű kiindulni. Az ankét vezetője megoldhatja ezt pl. oly módon, hogy felolvassa azt, amit Korbély János mond a politikai biztosnak, s a résztvevők ezt értelmezik. Az a megállapítás ugyanis, hogy tulajdonképpen minden van, „lú", „huszár", „puska" stb., csak „kommendáns" hiányzik — ez a hiány áttételesen az összefogó erő, a forradalmi rend hiányát jelenti.

Ezután térjünk rá az egyes központi hősök részletesebb elemzésére, mégpedig abból a szempontból, hogy ezek mindegyike valamilyen formában és szinten a forradalmi rend építője (esetleg ellensége), a forradalom győzelmének potenciális hordozója. Mindegyik figurát tehát a forradalmi folyamathoz való viszonyulásában kell értelmeznünk. Kérdésként fel lehet vetni azt, hogy vajon ki képviselte a legteljesebben és legegyértelműbben a forradalom ügyét, ki volt a legszimpatikusabb, kinek a gondolkodásmódjával és cselekedeteivel értettek egyet és kivel nem . . . és így tovább. Az állásfoglalásokat és válaszokat természetesen indokolják meg. Az indoklások feltehetően (ez a mű megformáltságából adódik) két síkon fognak mozogni, helyesebben két alapvető szempont fog érvényesülni: egy politikai és egy emberi-etikai. Nézzük ezt meg konkrétan Korbély János, Kőműves Papp István és Nagy József személyén keresztül.

Korbély János alakja szinte teljesen egyértelmű: szimbóluma a tudatos népi forradalmárnak. Politikai síkon teljes mértékben csak vele tudunk azonosulni, a film alkotói is ezt szuggerálják. Ami esetleg másfajta orientációt válthat ki, azt csak néhány emberi gyengéjében lehet keresni. Túlzott precízsége, akaratossága stb. teszik egyéniségét időnként kifogásolhatóvá (ez is inkább az elbeszélésben van erősebben kidomborítva). Itt azonban feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy egy „tökéletes" ember megformálása az egész mű hitelességét veszélyeztette volna.

Végső soron tehát Korbély János az, aki a forradalmi rend legkövetkezetesebb és legöntudatosabb képviselője és hordozója, amit az író Karikás Frigyes így fogalmaz meg: „Olyan volt az öreg köztünk, mint az élő lelkiismeret, mintha ő lett volna a gazdája, a legtudatosabb képviselője annak az ügynek, amelyért háborúba szálltunk". Az ankét vezetője végső következtetésként felolvashatja ezt az idézetet. Elképzelhető az is, hogy felteszi a kérdést: ha ez így igaz, akkor miben találjuk magyarázatát annak, hogy Nagy József és Kőműves Papp István kevésbé voltak tudatos képviselői ennek az ügynek, mi okozta

tragédiájukat? Mindkét esetben azt látjuk, hogy emberileg azonosulni tudunk velük, hogy az alkotók etikailag fölmentik őket. Többek között éppen azáltal, hogy fizikai haláluk egyúttal emberi győzelmüket is jelenti, hiszen végső soron a forradalom győzelméért áldozták életüket. Nem véletlen, hogy a haldokló Nagy Józsefnek éppen az a Korbély János adja meg a végtisztességet, aki annak idején lefegyverezte őt. Nagy József emberi tragédiáját politikai tisztánlátásának hiánya okozta. Azok az anarchikus elképzelések és az ennek megfelelő cselekedetek, amelyek alapvetően „két-arcúak" voltak: adott szituációban, pl. fegyveres segítségadás esetén a forradalom ügyét szolgálták; más esetben viszont, pl. az erőszak önkényes alkalmazása, objektíve a forradalmi rend kiteljesedése ellen hatottak. Ez a kettősség pedig szükségszerűen konfliktusokhoz, majd tragédiához vezetett.

Kőműves Papp István alakjával kapcsolatban ugyanezt elmondhatjuk, csak ellenkező előjellel. Ő ugyanis szociáldemokrata illúzióival nem tud leszámolni, s ez okozza tragédiáját. Az emberi felmentés azonban itt is megtörténik. Kőműves Papp István hősi halált hal, a végtisztességet pedig Karikás Frigyes adja meg. Ha mindezt elemeztük, az ankét lezárása történhet egy általános összegezéssel a Tanácsköztársaság különböző eszmei-politikai áramlatainak vonatkozásában, ahol meg lehet például említeni a csendőrök szerepét, kitérhetünk az ellenforradalmi erők elemzésére stb. A hangsúly, a végkicsengés azonban a Korbély János képviselte irányra essen.

Elképzelhetőnek tartjuk azt is, hogy ketten-hárman előre felkészülnek, elmélyültebben tanulmányozzák az egyes jellemeket és az ankét folyamán – miután a film egészének a szellemét, látásmódját stb. már elemeztük — kiválasztva egy hőst, azonosulnak azzal és védik „saját" álláspontjukat. Ily módon „beleélve" magukat az egyes hősök helyébe, érveléseik és támadásaik plasztikusabbak, élményszerűbbek lehetnek. Ebben az esetben azonban két tényezőt feltétlenül vegyen figyelembe az ankét irányitója. Egyrészt ügyeljen arra, nehogy a nagyobb és elmélyültebb ismeretanyag birtokában a vita kizárólag a között a három-négy ember között folyék le, akiknek módjuk volt a részletekre is felkészülni. Tegyen fel olyan kiegészítő kérdéseket, amelyeknek alapján mások is bekapcsolódhatnak. Másrészt a vita végeztével feltétlenül összegezze — reálisan és a mű szándékának megfelelően — az elmondottakat. Másszóval: ügyeljen arra, nehogy a vita hevében kizárólag a szubjektív szempontok jussanak érvényre.

Végezetül csak annyit, hogy a vita eredményessége végett nem feltétlenül fontos, hogy a film összes nézője ott maradjon az ankéton. Kisebb, de érdeklődőbb csoport esetén sokkal egyértelműbben és differenciáltabban lehet a mű eszmeiségét kibontani, már csak azért is, mivel időben több lehetőség van az egyes gondolatok és érvek végigvitelére, a mű többrétűségének bemutatására.

A TÖRTÉNELMET IDÉZZÜK

50 KÉRDÉS — 50 FELELET SZELLEMI VETÉLKEDŐ SZERVEZÉSÉHEZ

1. *Ki volt az a nagy magyar költő, aki az 1918-1919-es forradalmi események megjövendölője, előfutára volt?*
   — Ady Endre

2. *Milyen országos szerv jött létre 1918. október 25-én a Szociáldemokrata Párt, a Károlyi-párt és a Polgári Radikális Párt részvételével?*
   — Nemzeti Tanács

3. *Milyen felháborodást keltő esemény történt október 28-án, ami meggyorsította a forradalmi mozgalom ütemét?*
   — Tüntető tömeg indult el József főherceghez a Lánchídon át a Várba. A békésen felvonuló tömeg ellen — amely Károlyi Mihály kormányelnökké való kinevezését követelte — a rendőrök a fegyverüket használták, aminek több halálos és sebesült áldozata lett.

4. *Mikor robbant ki az 1918-as magyar polgári demokratikus forradalom?*
   — Október 30-án éjszaka.

5. *Miért nevezik az 1918-as magyar polgári demokratikus forradalmat „őszirózsás" forradalomnak?*
   — Október 31-én, a forradalom győzelmének jelképeként a monarchia gyűlölt sapkarózsája helyén minden katonasapkán őszirózsa virított.

6. *Milyen államforma volt közvetlen a Károlyi-kormány megalakulása után és milyen államformát követelt a tömeg?*
   — Alkotmányos monarchia; a tömegek köztársaságot követeltek.

7. *Mikor és hol kiáltották ki a Köztársaságot?*
   — 1918. november 16-án az Országház előtt tartott népgyűlésen.

8. *Milyen új fórumok alakultak ki 1918 őszén a népi erők összefogására?*
   — Munkás- és katonatanácsok.

9. *Kik voltak az októberi forradalom időszakában a Szociáldemokrata Párt baloldali ellenzékének kiemelkedő képviselői?*
   — Rudas László, László Jenő, Vágó Béla, Krammer Sándor, Szántó Béla.

10. *Kik voltak a „forradalmi szocialisták" csoportjának jelentősebb képviselői?*
    — Kelen József, Hevesi Gyula, Mosolygó Antal, Korvin Ottó, Lékai János, Sallai Imre, Révai József, Lengyel József.

11. *Mikor és hol alakult meg az Oroszországi Kommunista (b) Párt magyar csoportja?*
    — 1918. március 24-én a moszkvai Drezden Szállóban.

12. *Kik vettek részt az OK(b)P magyar csoportjának megalakításában?*
    — Kun Béla, Szamuely Tibor, Pór Ernő, Vántus Károly, Jancsik Károly, Münnich Ferenc, Kellner Sándor.

13. *Milyen rendkívül fontos határozat született az OK(b)P magyar csoportjának alakuló ülésén, ami a későbbi magyar-*

országi eseményeket is nagymértékben befolyásolta?

— A határozat úgy szólt, hogy minden magyar kommunista köteles a legrövidebb időn belül hazatérni, hogy erejét Magyarországon állítsa „a nemzetközi forradalom szolgálatába".

14. *Milyen álnéven és mikor érkezett Budapestre Kun Béla?*

— Sebestyén Emil ezredorvos, 1918. november 17-én.

15. *Mikor alakult meg a Kommunisták Magyarországi Pártja?*

— 1918. november 24-én.

16. *Mi volt a címe és mikor jelent meg először a KMP lapja?*

— Vörös Újság; először 1918. december 7-én jelent meg.

17. *A Vörös Újságon kívül milyen kommunista lapok jelentek meg?*

— A párt tudományos és irodalmi folyóirata, az „Internacionálé", az ifjúmunkások lapja, az „Ifjú Proletár"; a „Vörös Katona"; a falusi proletariátus számára pedig „A Szegény Ember" című újságok.

18. *Mi volt a neve (később KIMSZ) annak az országos ifjúsági szervezetnek, amely elszakadva a Szociáldemokrata Párttól, állást foglalt a kommunista párt mellett?*

— Ifjúmunkások Országos Szövetsége (IOSZ).

19. *Ki volt a titkára az IOSZ-nak?*

— Lékai János.

20. *Milyen lépésre szánta el magát a kormány 1919 februárjában a kommunista párt vezetőivel szemben?*

— Letartóztatták, börtönbe vetették és megkínozták Kun Bélát, valamint a párt többi vezetőjét.

21. *Mi volt a neve annak a hírhedt jegyzéknek, amelyet 1919. március 20-án nyújtott át az antant hatalmak képviselője a magyar kormánynak?*

— „Vyx-jegyzék".

22. *Milyen nevet kapott az 1919. március 21-én egyesült két munkáspárt (a KMP és az SZDP)?*

— Magyarországi Szocialista Párt.

23. *Kinek az üzenetét vették elsőnek a proletárdiktatúra kikiáltása alkalmából a csepeli szikratávírón?*

— Lenin üdvözletét.

24. *Mi volt a címe Lenin üzenetének, amelyet a magyar proletariátushoz intézett 1919 májusában?*

— Üdvözlet a magyar munkásoknak.

25. *Ki írta és mi a címe annak a költeménynek, amelyből az alábbi részletet idézzük:*

„Legyen szavad teremtés új igéje,
Formáld át sáros, bűnös ócska bolygónk,
Mit elrontott sok régi, úri isten,
Te istenek közt új és proletár,
Formáld boldoggá pőrölyös kezeddel —
Emelj minket roppant tenyereidre,
És a magad képére gyúrj át minket!"

— Tóth Árpád: Az új isten.

26. *A fiatal proletárállam szervezete milyen alapvető, széles alapokon elhelyezkedő rendszerre épült fel?*

— A törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalmat egyesítő népi tanácsok rendszerére.

27. *Milyen fegyveres szervezetet hoztak létre a Tanácsköztársaság „belső rendjének megalapozása és fenntartása" céljából?*

— A Vörös Őrséget.

28. *Március 25-én egy rendkívül fontos intézkedés jelent meg a Tanácsköztársaság védelmének biztosítása érdekében. Mire intézkedett ez a rendelet?*

— A Vörös Hadsereg létrehozásáról szóló rendelet jelent meg ezen a napon.

29. *Milyen intézkedés történt az ipar szocializálására?*

— „... a Tanácsköztársaság a kisipar kereteit meghaladó ipari, bányaés közlekedési üzemeket köztulajdonba veszi, azokat egy csapásra az egész proletariátus vezetése és az illető üzem munkásságának ellenőrzése alá helyezi..."

30. *Milyen népjóléti intézkedéseket hozott a Forradalmi Kormányzótanács?*

— Felemelték a béreket, arányossá tették a bérezési rendszert;

— széleskörűen kiterjesztették a dolgozók általános betegségi és baleseti biztosítását;

— köztulajdonba ment át az ország valamennyi kórháza, gyógyintézete, s ezekben május 1-től minden beteg ingyenes ellátásban részesült;

— megkezdték és nagy eredményeket értek el a lakásügy rendezésében;

— gyermekvédelmi rendeletet hoztak, amelyben kijelentették, hogy „A Tanácsköztársaság a gyermekek testi és lelki védelmét legfontosabb feladatának tartja".

31. *Mi volt a leglényegesebb intézkedése a Forradalmi Kormányzótanácsnak a művelődésügy vonatkozásában?*

— „A Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti. Ehhez képest a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe vesz át..."

32. *Milyen szerveket hoztak létre a kulturális élet irányítására?*

— A Közoktatási Népbiztosság egyes ügyosztályai mellett irodalmi és művészeti direktóriumokat.

33. *1919 tavaszán hol, milyen tanácskozáson döntöttek a győztes kapitalista nagyhatalmak a Magyar Tanácsköztársaság elleni támadásról?*

— A párizsi békekonferencián, a konferencia nagyhatalmú vezetőszervében, a „Négyek Tanácsában".

34. *Mikor indult meg a román burzsoá hadsereg támadása a fiatal Tanácsköztársaság ellen?*

— Április 16-án hajnalban.

35. *Ki volt a magyar Vörös Hadsereg legendás hírű vezérkari főnöke?*

— Stromfeld Aurél.

36. *Milyen döntés, intézkedés történt május 2-án, a már-már kilátástalannak tűnő helyzetben, ami gyökeres fordulatot jelentett a magyar proletárdiktatúra védelmében és megszilárdításában?*

— A Kormányzótanács a fegyveres védelem folytatása mellett döntött és felfegyverezte a munkásságot: „A proletárforradalom megmentésére elrendeljük a proletárság általános mozgósítását. Minden katonailag kiképzett proletár haladéktalanul tartozik frontszolgálatra bevonulni. Minden katonailag kiképzetlen munkás vagy kiképzőszázlóaljakba, vagy pedig erődítési munkák végzésére köteles. Budapestet a mai naptól hadműveleti területnek nyilvánítjuk.

Felhívjuk a proletárságot, hogy a végsőkig tegye meg kötelességét!"

37. *Ki tervezte a Tanácsköztársaság idején megjelent, még ma is emlékezetes plakátot, amely fegyverbe szólította a proletariátust?*

— Berény Róbert.

38. *Május első napjaiban hol volt a proletárdiktatúra két legveszélyeztetettebb pontja?*

— Szolnok és Salgótarján térségében.

39. *Milyen szervezeti változtatásokat léptettek életbe május közepén a Vörös Hadseregben, annak megerősítése érdekében?*

— A keleti hadsereg parancsnoksága átvette az összes harcoló alakulat vezetését és hadseregfőparancsnoksággá alakult át;

— a hadosztályokat hadtestekbe vonták össze, amelyek élére népbiztosokat állítottak;

— a budapesti karhatalmi egységeket a gyári munkásezredeket, a budapesti Vörös Őrséget az újonnan megszervezett Budapesti Katonai Parancsnokság alá rendelték, amely később a IV. hadtest elnevezést vette föl.

40. *Kinek volt kiemelkedő szerepe a hadsereg újjászervezésében?*

— Stromfeld Aurélnak, a hadseregfőparancsnokság vezérkari főnökének.

41. *Mikor és melyik hadtest kezdte meg Miskolc felszabadítását?*

— A III. hadtest, május 20-án reggel.

42. *Ki volt a magyar Vörös Hadsereg III. hadtestének parancsnoka?*

— Landler Jenő.

43. *Ki utazott Moszkvába, május második felében, hogy tájékoztassa Lenint a magyarországi helyzetről?*

— Szamuely Tibor.

44. *Mikor kezdődött el a diadalmas északi hadjárat?*

— Május 30-án.

45. *Milyen útvonalon és kik ellen irányult a Magyar Vörös Hadsereg fő csapása a győzelmes északi hadjáratban?*

— A Kassa—Eperjes—Bártfa vonalon a burzsoá csehszlovák intervenciós csapatok ellen.

46. *Milyen jelentős esemény történt június 16-án, Szlovákia nagy területeinek felszabadítása után?*

— Kikiáltották a Szlovák Tanácsköztársaságot.

47. *Milyen esemény történt Budapesten, június 12-én?*

— Összehívták a pártkongresszust a Parlament üléstermébe.

48. *Mikor és hol fogadták el a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság alkotmányát?*

— A Városi Színházban június 14-én kezdődött Tanácsok Országos Gyűlésén.

49. *Mi volt a teljes neve a Tanácsköztársaság idején alakult, s később illegálisan működő kommunista ifjúsági szervezetnek?*

— Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetsége.

50. *Mi volt a címe az illegalitásba kényszerített KMP hivatalos lapjának, amely 1920. június 25-én Bécsben indult meg?*

— Proletár.

A FORRADALOM ÉS A DAL

JAVASLATOK A ZENEI ANYAG, A DALOK FELHASZNÁLÁSÁRA

A századfordulót követően kialakult forradalmi megmozdulások, az őszirózsás forradalom és a Magyar Tanácsköztársaság idején olyan munkás- és katonadalok keletkeztek, amelyek elénk tárják a kor érzelmi és indulati történetét. Károlyi Mihálytól Kun Bélán és Szamuely Tiboron keresztül Stromfeld Aurélig és Münnich Ferencig mindenkiről volt egy-egy kedves gondolata a népnek, a magyar vöröskatonáknak, s szebbnél szebb dalokkal örökítették meg vezetőik dicső tetteit, illetve szomorúan búslakodtak, ha a forradalmi fellendülések megtörtek a hazai és nemzetközi reakció ellenállásán. Az e korban fölgyülemlett csodálatos dalkincs a nép ajkán máig élő valóságos történelem.

E dalok legnagyobb része magyar eredetű, hagyományos magyar népdalokat, parasztdalokat használ fel zenei anyagként, s új szöveggel, aktuális mondanivalóval terjed tovább (például: a kiadványunkban közölt dalok közül az 5., 6., 7. és 8. számú dal; a 9. számú dal őse viszont egy népies műdal volt). Ezek mellett a „hivatásos szerzők" által alkotott sajátosan proletárdalok, indulók, tömegdalok is mind jobban előtérbe kerülnek (például: „Zengjük a dalt", „Fel vörösök, proletárok" stb.). Ebben az időben fokozatosan erősödik a munkásmozgalom dalainak nemzetközi vándorlása. Nem egy szép 1919-es dalunk külföldi eredetű. Szatmári Antal a Fáklyavivők III. lemezének borítólapján írja a „Fel vörösök, proletárok" kezdetű közismert munkásmozgalmi dalról:"... most már tudjuk, hogy első változatát még Latinka Sándor hozta haza Párizsból, az ott élő orosz bolsevikoktól az 1910-es években". A kiadványunkban közreadott 1-es számú dal (Bunkócska) a régi orosz fakitermelő és hajóvontató munkások dala volt eredetileg. Forradalmi dallá 1905-ben alakult, s innen származott át hozzánk a Tanácsköztársaságot megelőző években. A 2-es számú dalunk (Varsavianka) viszont lengyel munkásdal volt eredetileg, s az 1905-ös oroszországi forradalom egyik legnépszerűbb dala lett. Innen vándorolt át a forradalmárok ajkán Magyarországra.

Jelen kiadványunkban az 1918—1919-es forradalmi dalok közül közreadunk egy csokorra valót, azzal a céllal, hogy egyrészt alakulataink kézhez kapják az 50 éves évforduló ünnepségein felhasználható énekes anyagot, másrészt a már feledésbe merült régi szép munkásdalokat újból felfrissítsük, megtanuljuk és terjesszük.

A legközismertebb munkásdalokat (kiadványuk 1., 2., 3. és 4. számú dalai) zongora kísérettel közöljük, Pődör B. Albert feldolgozásában. A többi dal harmonika kíséretes kottaírással kerül kiadásra. Természetesen az ügyes és jó zenei érzékű ember a zongora kíséretes dalokat is tudja harmonikára, vagy akár gitárkíséretre alkalmazni, viszont a harmonika hangjegyírással közölt dalokat is képes — a lejegyzés alapján — zongorakísérettel ellátni annak meg-

felelően, hogy melyik fajta megoldásra van ügyesebb hangszerjátékos az alakulatnál.

Az 5., 6., 7., 8. és 9-es számú dalokat a Magyar Tudományos Akadémia Bartók Archívuma bocsátotta rendelkezésünkre.

Az alábbiakban az 1918—1919-es forradalmi dalokat tartalmazó zenei kiadványok és hanglemezek, valamint e kiadványokban és hanglemezeken föllelhető legszebb dalok ajánló bibliográfiáját közöljük. Mindezt azzal a tudattal tesszük, hogy alakulataink zenei, művészeti élete új lendületet kap példás elődeink dalai, a dicsőséges Magyar Tanácsköztársaság történelmének dalban való felidézése által.

ZENEI KIADVÁNYOK AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIÁJA

1919. NÉPÜNK SZABADSÁGMOZGALMÁNAK DALAI. Általunk alkalmazott rövidítése: NSzD) Szerk.: Pálinkás József. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1959.

MAGYARORSZÁGI MUNKÁSDALOK. (MM) Szerk.: T. Szerémi Borbála. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1955.

HEJ KENYÉR, BARNA KENYÉR. (HKBK) Szerk.: Szatmári Antal és Pálinkás József. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1964.

FÁKLYAVIVŐK I. kötet. (F) Dalok, kórusok a magyar munkásmozgalom múltjából. Szerk.: Révész László és Szatmári Antal. Bp. Népművelési Propaganda Iroda, 1967.

FORRADALMI DALOK. (FD) Énekkarra zongora kísérettel. Közreadja: Sárközi István. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1957.

IFJÚSÁGI DALOSKÖNYV. (ID) „A harcban nem szabad megállni...” Szerk.: Orosz Sándor. Kiadta: Az Országos Ifjúsági Sportbizottság, 1959.

FEL VÖRÖSÖK, PROLETÁROK! (FVP) Összeáll.: Vágó Ernő. Bp. Zeneműkiadó Vállalat, 1960.

SZÁLLJ TE BÜSZKE ÉNEK. (SzTBÉ) Honvéd daloskönyv. II. kiadás. Sajtó alá rendezte: Borsy István. A Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoportfőnökségének kiadása, 1951.

A jelzett kiadványokban előforduló jelentősebb dalok:

I. Az oroszországi magyar partizánok és hadifoglyok dalai:

Szamuely katonái. NSzD 19. p.
Magyar partizán járőrök. NSzD 23. p.
Kun Béla felül a lovára. NSzD 24. p.
Partizán kislány. NSzD 27. p.
Geier Flórián dala. FV 28. p.
Vörös Zászló. FV 34. p.
Hej kenyér, barna kenyér. SzB 49. p.
Hej lenn az úton. SzB 56. p.
Fel vörösök, proletárok. SzB 57. p
Varsavianka. SzB 58. p.

II. Dalok a Tanácsköztársaság idejéből:

De szeretnék Kun Bélával beszélni. NSzD 33. p.
Lányok a faluban (Vöröskatona toborzódal). NSzD 36. p.
Ha a Tisza, meg a Duna. NSzD 39. p. MM 61. p.
Vörös Zászlónk lobog már. NSzD 44. p.
Kalapács. MM 58. p.
Piros zászlónk, vörös zászlónk. MM 37. p.
Piros a lobogónk, sok a katonája. MM 39. p.
Nincsen semmink, de majd lesz. MM 56. p.
Vöröskatona-dal. MM. 61. p.
Kun Bélának. ID 59. p.

III. *1919. május 1.*

Májusi reggel bíbor pírja. MM 28. p
Májusi kalapács. NSzD 49. p. ID 55. p.
Májusnak elsején. NSzD 51. p.
Május legszebb ünnepnapján. NSzD 56. p.

IV. *Harcban az intervencióval és az ellenforradalommal:*

Kun Béla Szózata. NSzD 54. p.
Piros zászlót, vörös zászlót. NSzD 55. p.
Szamuely nem áll szóba. NSzD 58. p.
A fehérek közelednek. NSzD 60. p.
Kun Béla elvtárs kiadta a parancsot. NSzD 61. p.
Kimegyek a Tisza-parti vörös hadállásba. NSzD 79. p.
Aki huszár akar lenni. NSzD 81. p.
Proletárinduló. ID 60. p.

Hanglemezek jegyzéke:

Fáklyavivők 2. 1900—1918. Hanglemez száma: LPX 5014—15
Fáklyavivők 3. 1919. Hanglemez száma: LPX 5016
Fáklyavivők 4. Hanglemez száma: LPX 5017

1. BUNKÓCSKA*

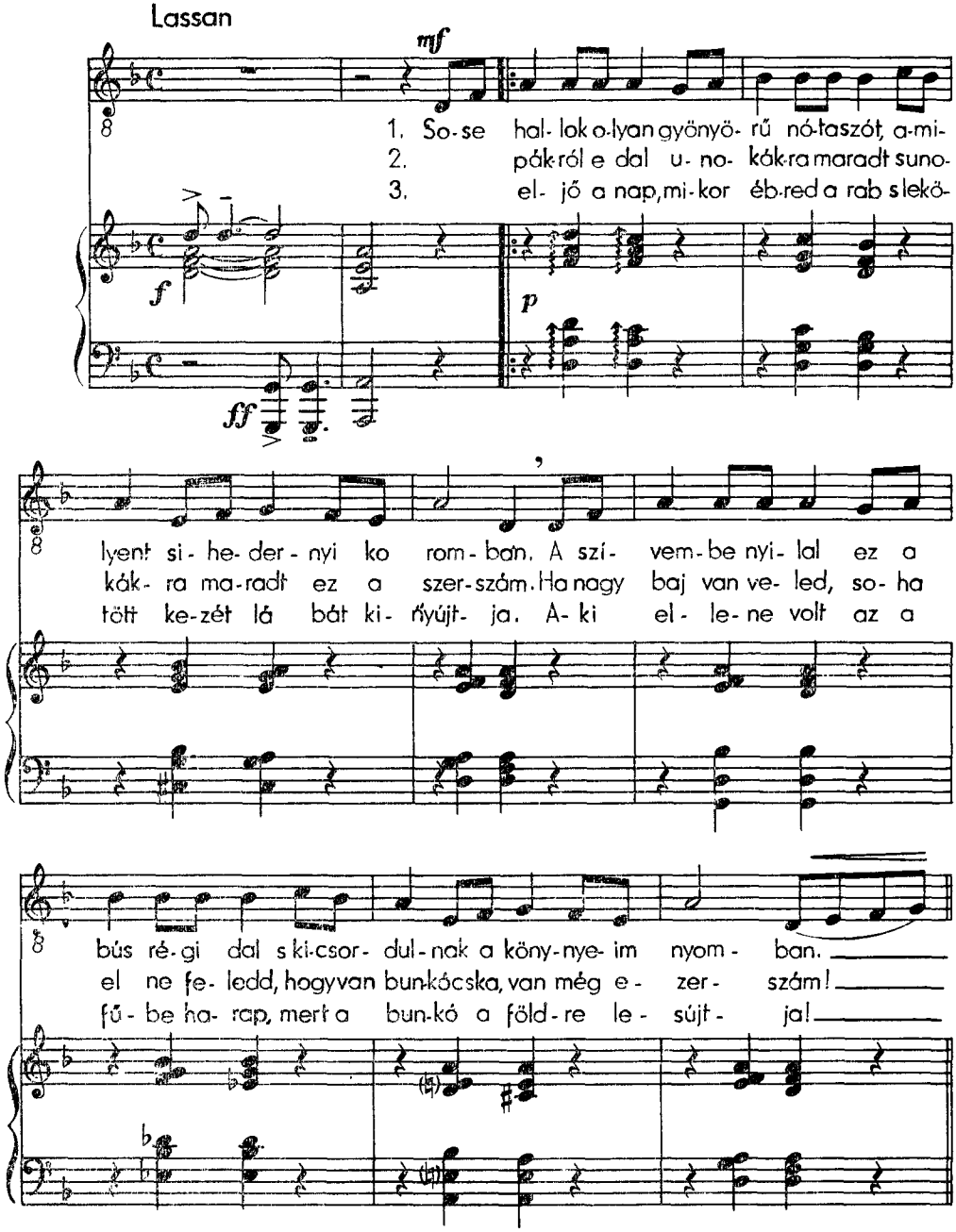

* *Régi orosz fakitermelő és hajóvontató munkások dalából lett forradalmi dal az 1905-ös forradalomban. Innen származott át Magyarországra a Tanácsköztársaság idején.*

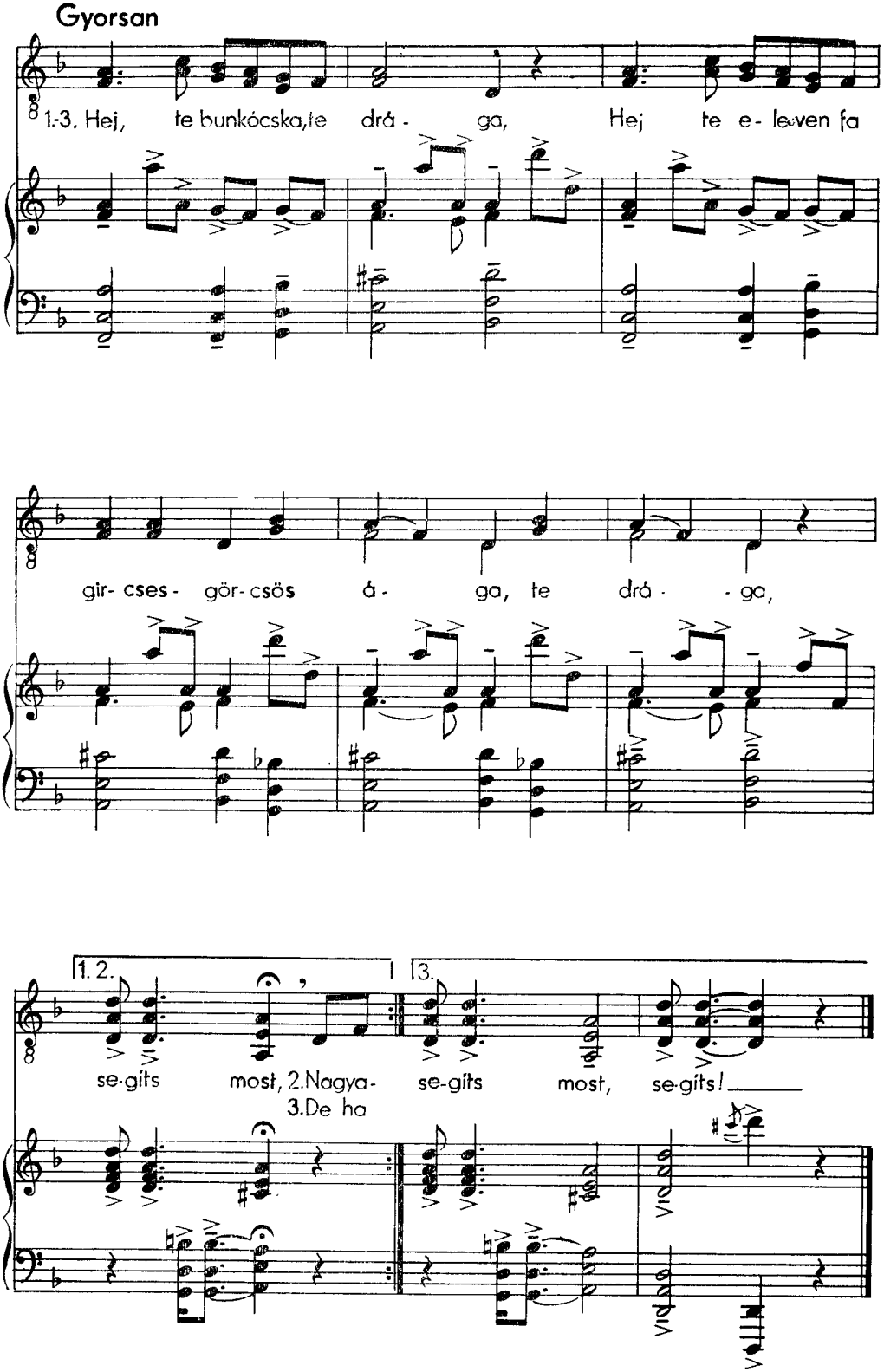
Gyorsan
1-3. Hej, te bunkócska, te drá - ga, Hej te e - leven fa
gir- cses - gör- csös á - ga, te drá - - ga,
1. 2.
3.
se-gíts most, 2. Nagya- se-gíts most, se-gíts!
3. De ha

2. VARSAVIANKA

V. Swiecicki–Gáspár Endre

V. Bjelij feldolgozása nyomán
átírta: PŐDÖR B. Albert

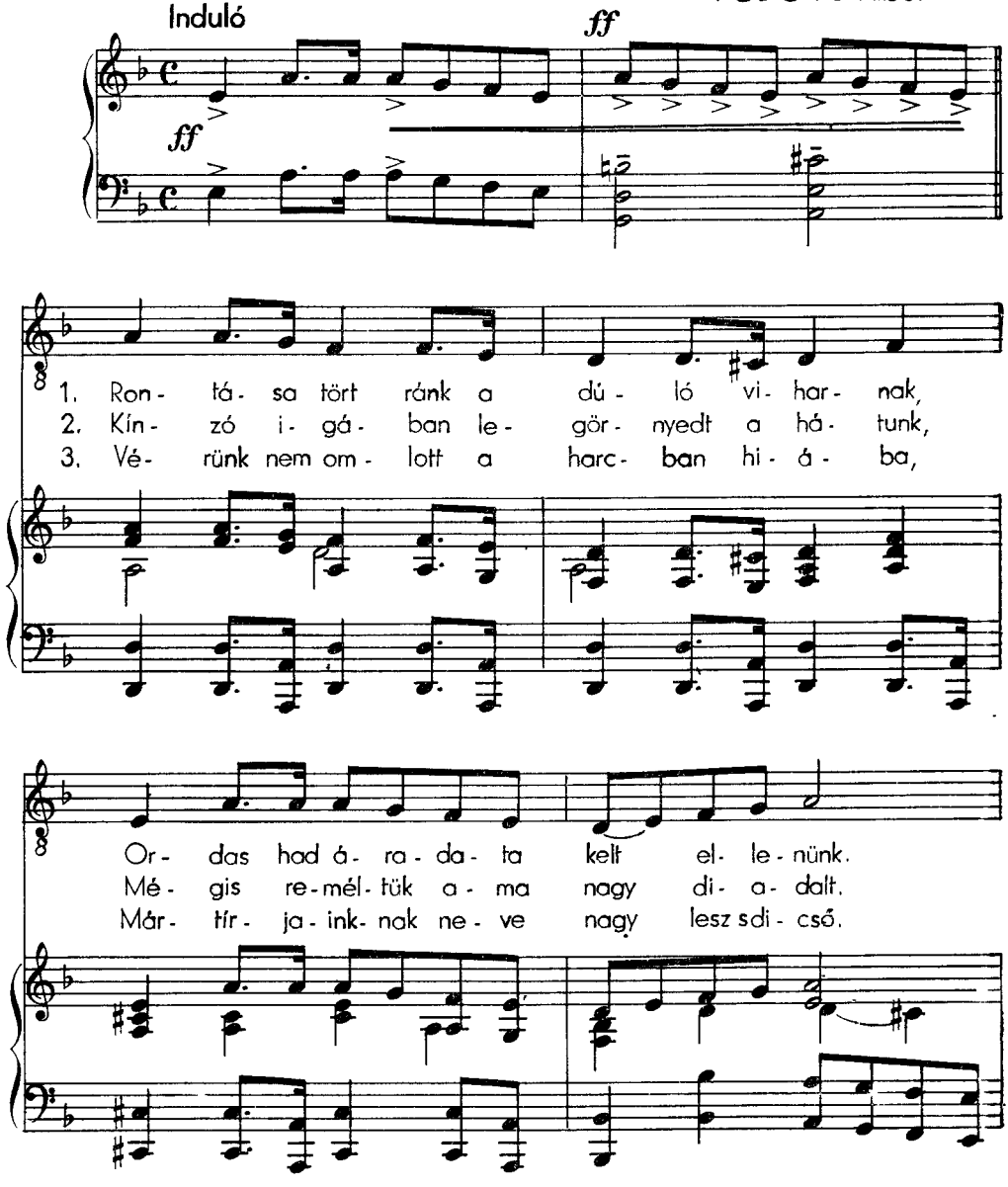

* *Lengyel munkásdalból lett az 1905-ös forradalom egyik legnépszerűbb dalává. Innen származott át Magyarországra, s terjedt el a Tanácsköztársaság idején.*

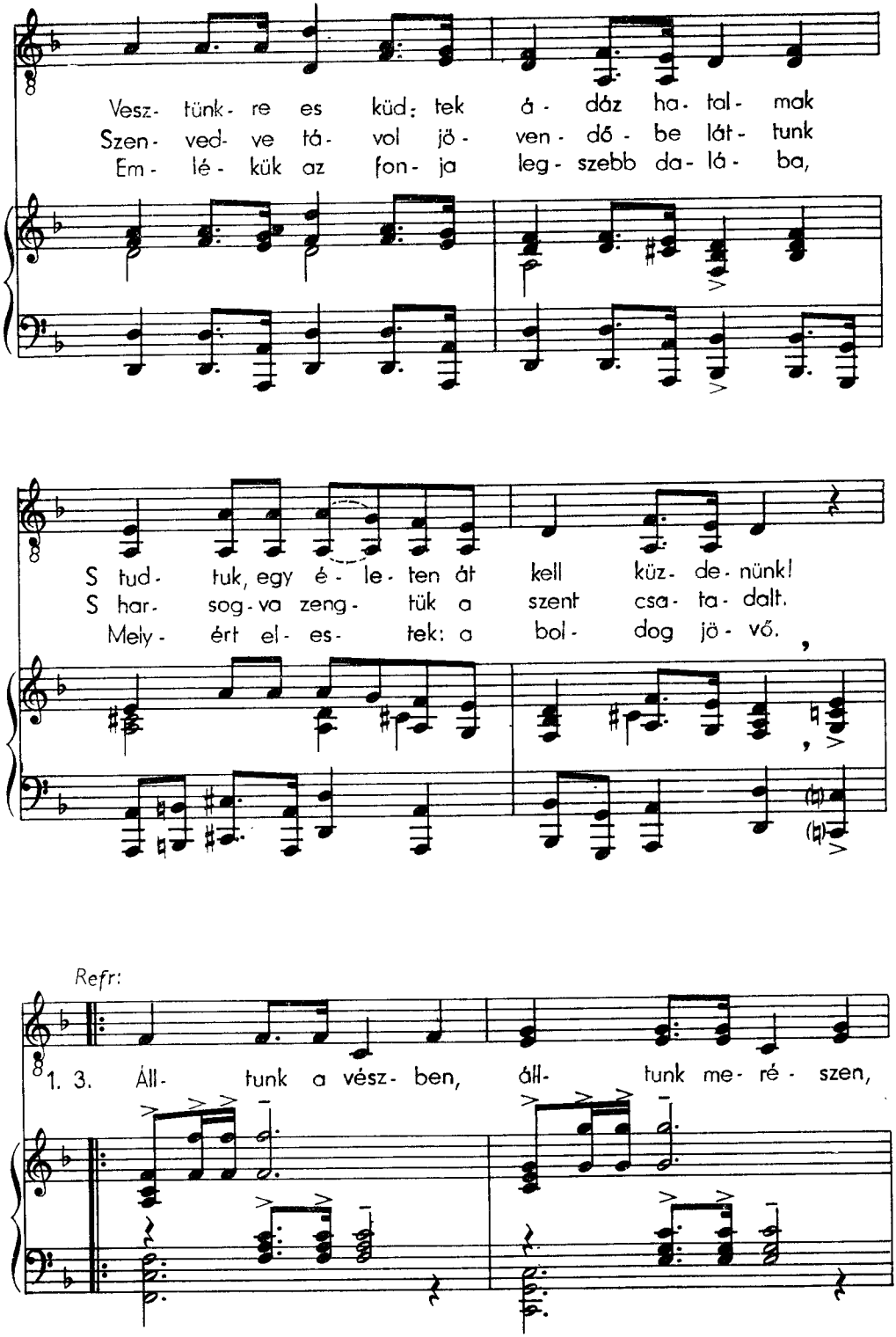
Vesz- tünk- re es küd: tek á- dáz ha- tal- mak
Szen- ved- ve tá- vol jö- ven- dő- be lát- tunk
Em- lé- kük az fon- ja leg- szebb da- lá- ba,
S tud- tuk, egy é- le- ten át kell küz- de- nünk!
S har- sog- va zeng- tük a szent csa- ta- dalt.
Mely- ért el- es- tek: a bol- dog jö- vő.
Refr:
1. 3. Áll- tunk a vész- ben, áll- tunk me- ré- szen,

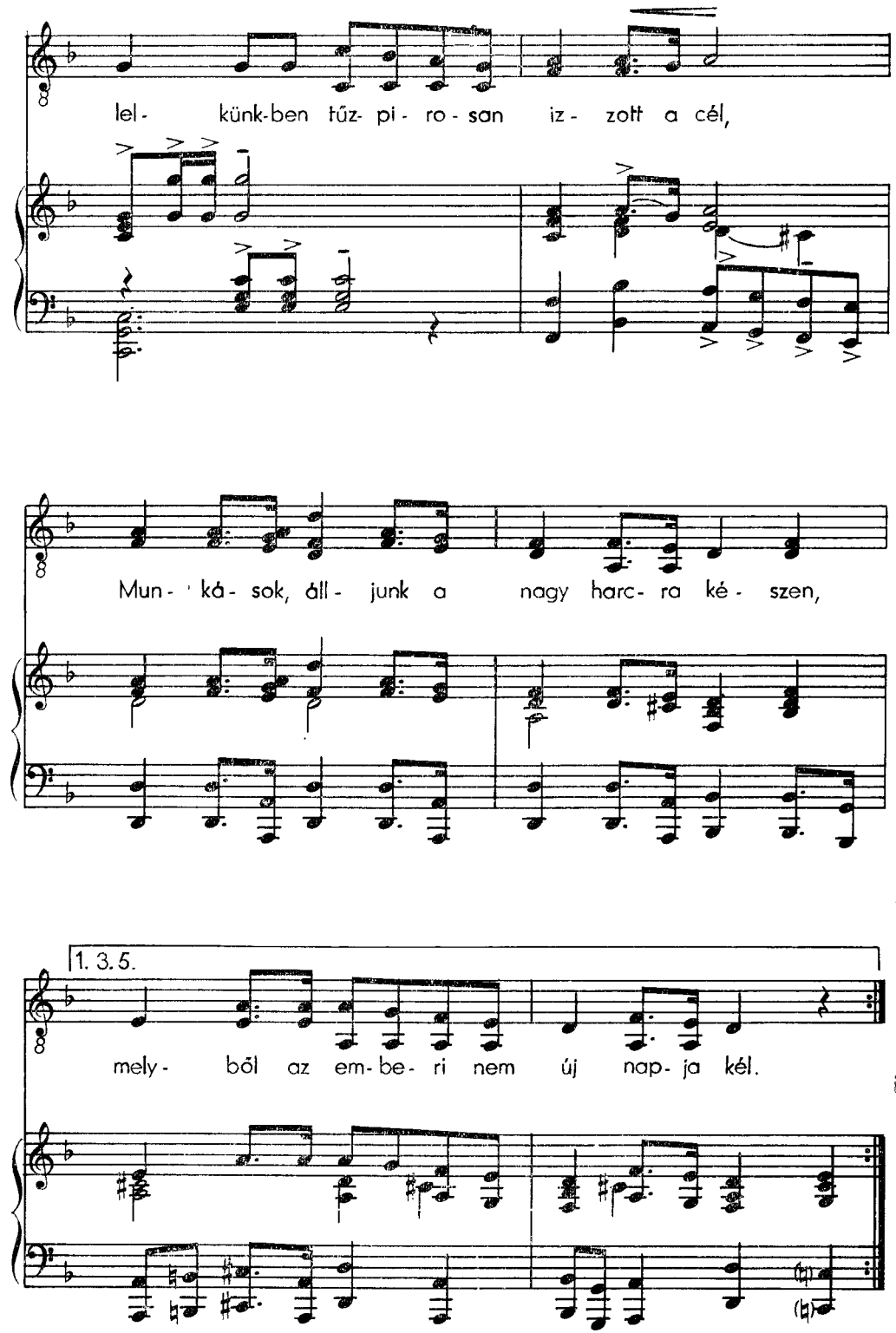
lel- künk-ben tűz- pi- ro- san iz- zott a cél,
Mun- ká- sok, áll- junk a nagy harc- ra ké- szen,
1. 3. 5.
mely- ből az em- be- ri nem új nap- ja kél.

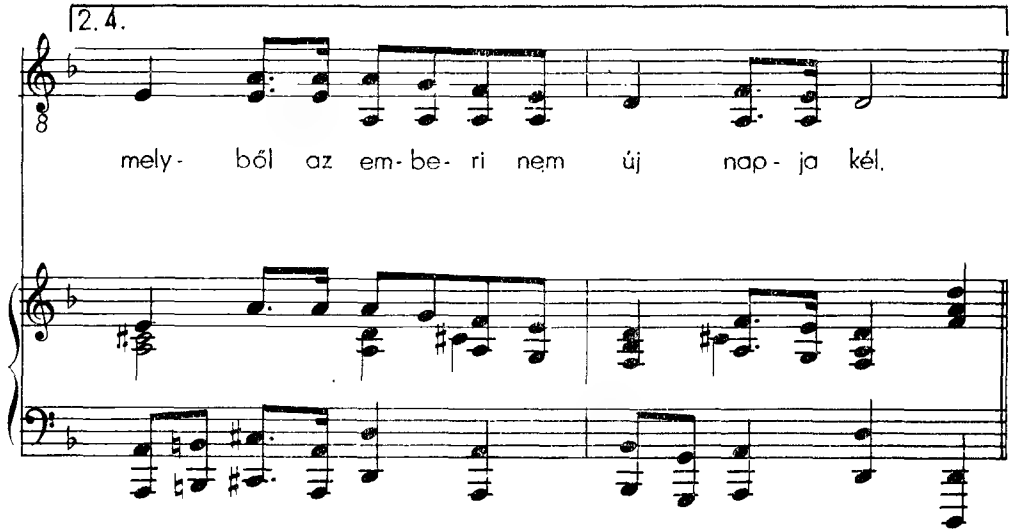
2. 4.
mely- ből az em-be- ri nem új nap- ja kél.

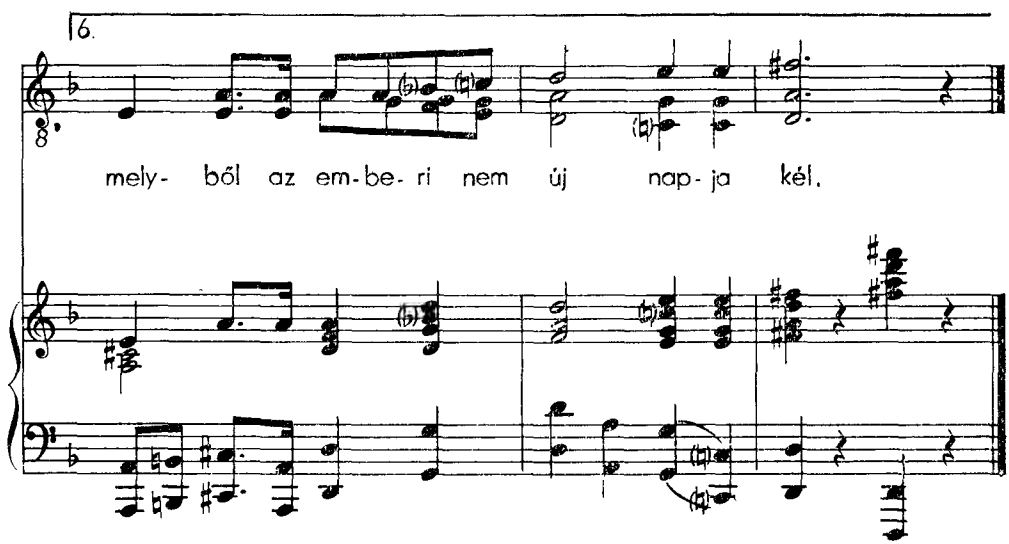
6.
mely- ből az em-be- ri nem új nap- ja kél.

3. FEL, VÖRÖSÖK, PROLETÁROK!

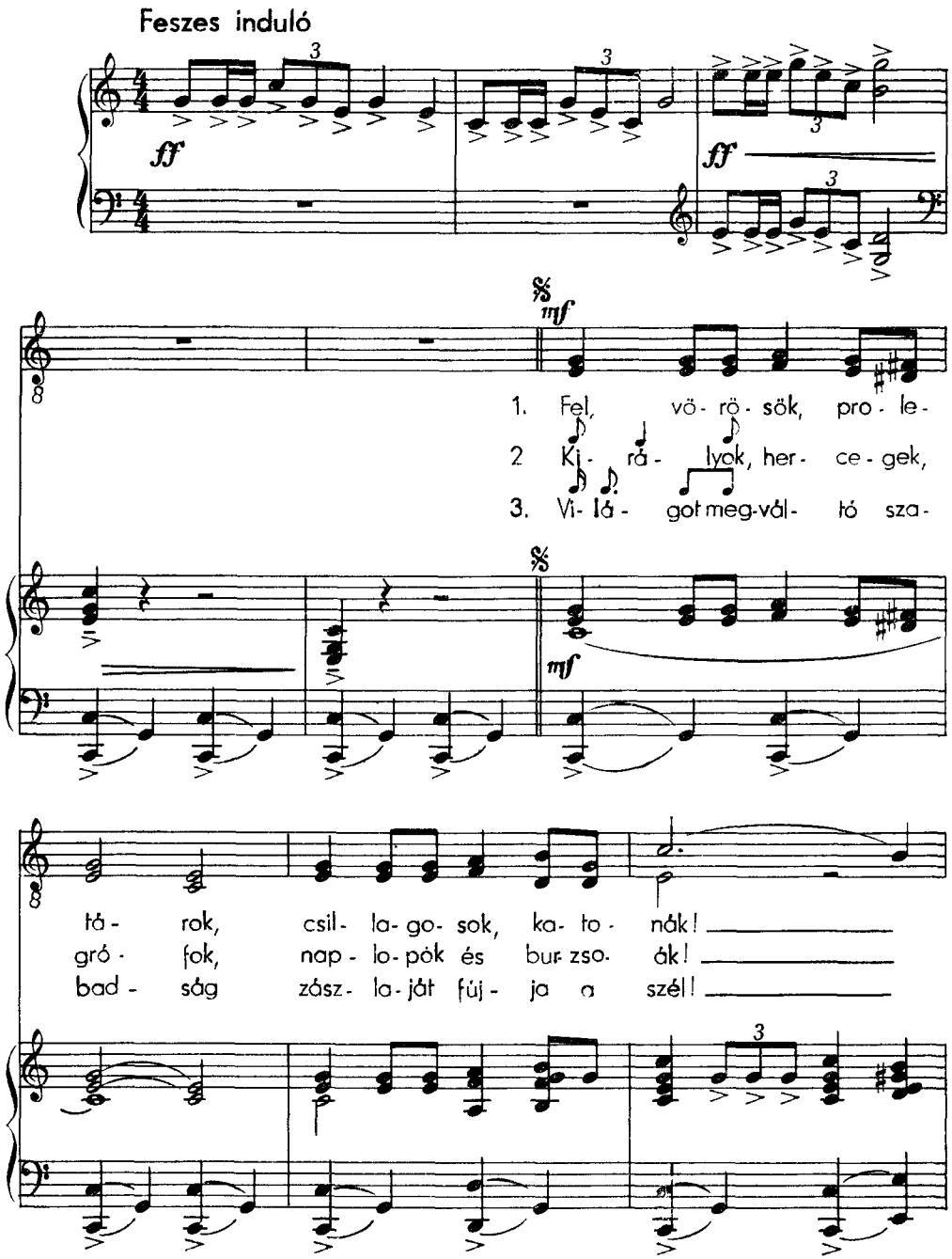

* *Az 1919-es Forradalom egyik legnépszerűbb dala.*

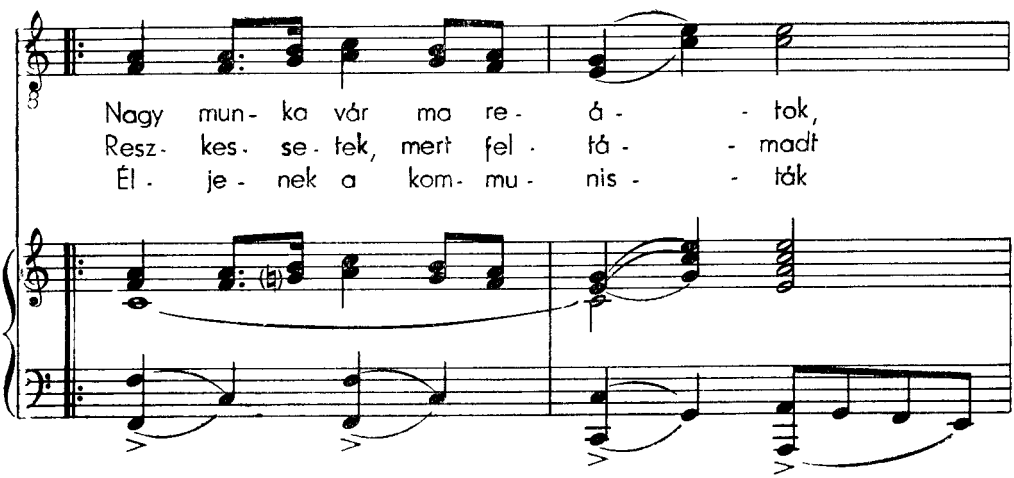
Nagy mun- ka vár ma re- á- - tok,
Resz- kes- se- tek, mert fel- tá- - madt
Él- je- nek a kom- mu- nis- - ták

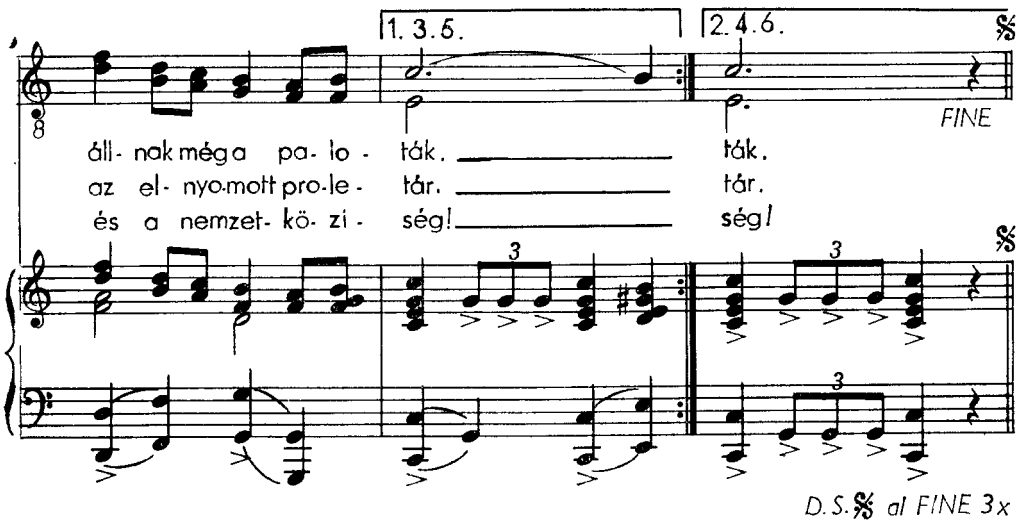
1. 3. 6.
2. 4. 6.
FINE
áll- nak még a pa- lo- ták. ták.
az el- nyo-mott pro-le- tár. tár.
és a nemzet- kö- zi- ség! ség!
D.S. 𝄋 al FINE 3x

4. ZENGJÜK A DALT..

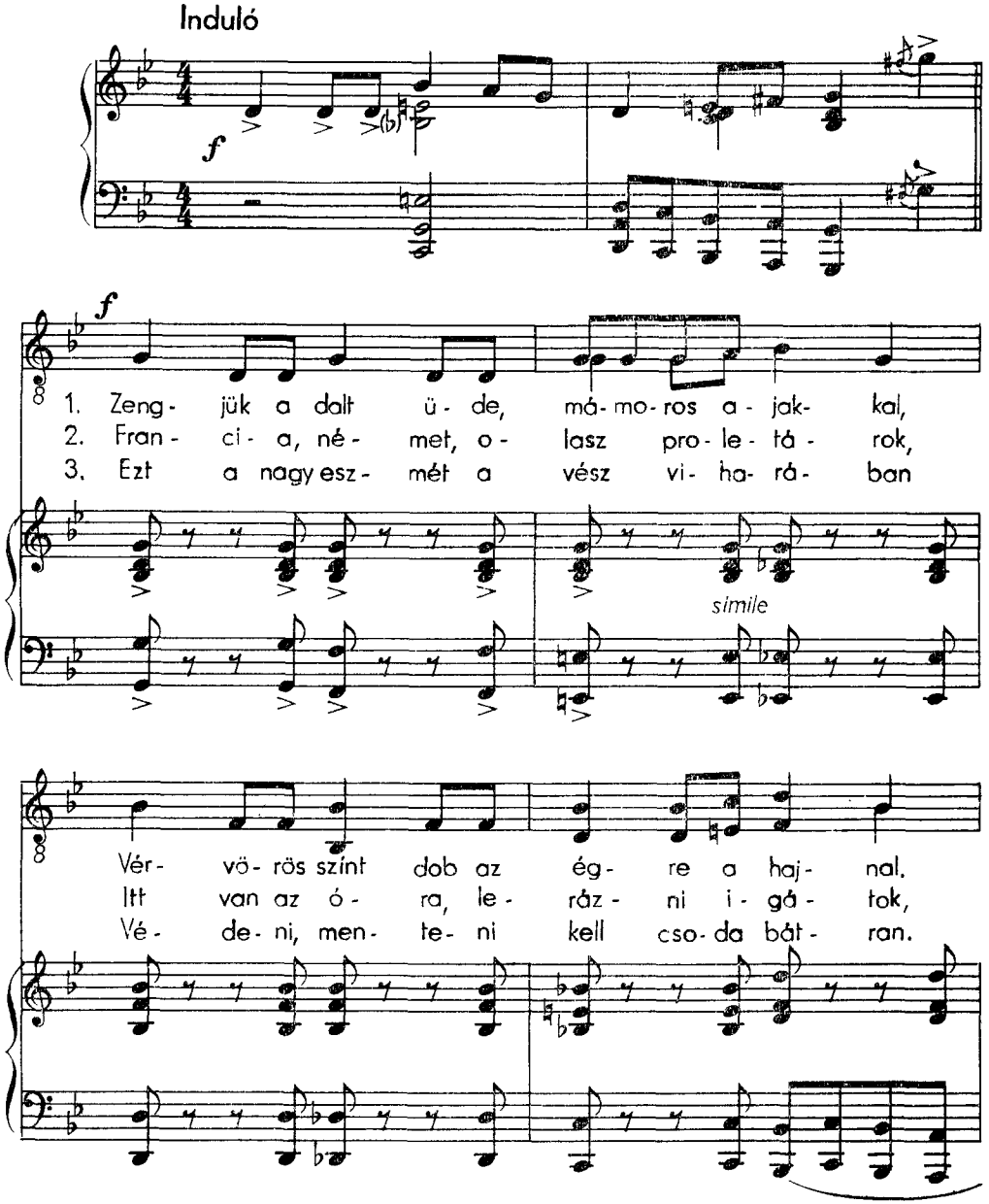

* *Vöröskatonák dala a Tanácsköztársaság idejéből.*

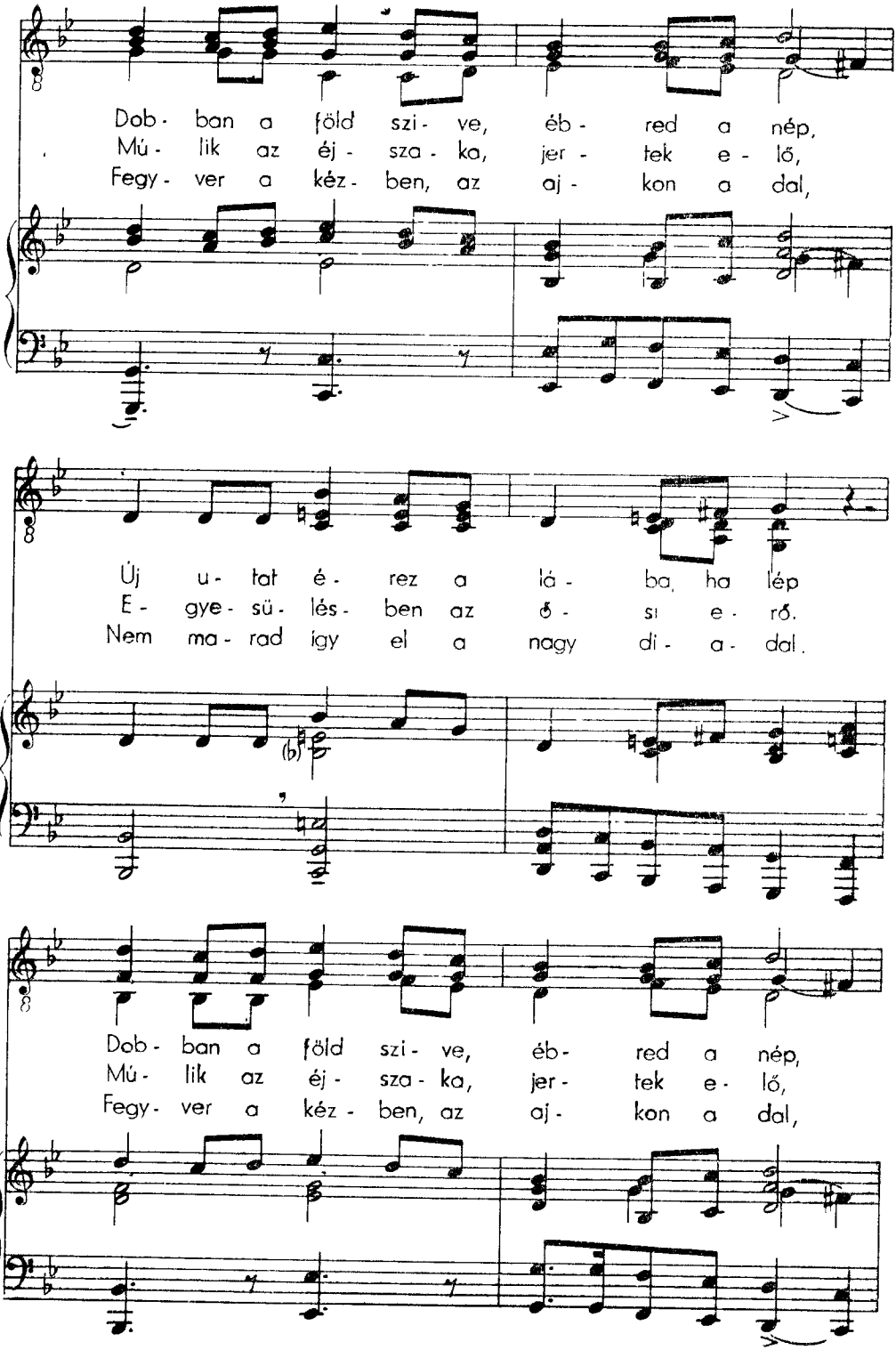
Dob - ban a föld szi - ve, éb - red a nép,
Mú - lik az éj - sza - ka, jer - tek e - lő,
Fegy - ver a kéz - ben, az aj - kon a dal,
Új u - tat é - rez a lá - ba, ha lép
E - gye - sü - lés - ben az ő - si e - rő.
Nem ma - rad így el a nagy di - a - dal.
Dob - ban a föld szi - ve, éb - red a nép,
Mú - lik az éj - sza - ka, jer - tek e - lő,
Fegy - ver a kéz - ben, az aj - kon a dal,

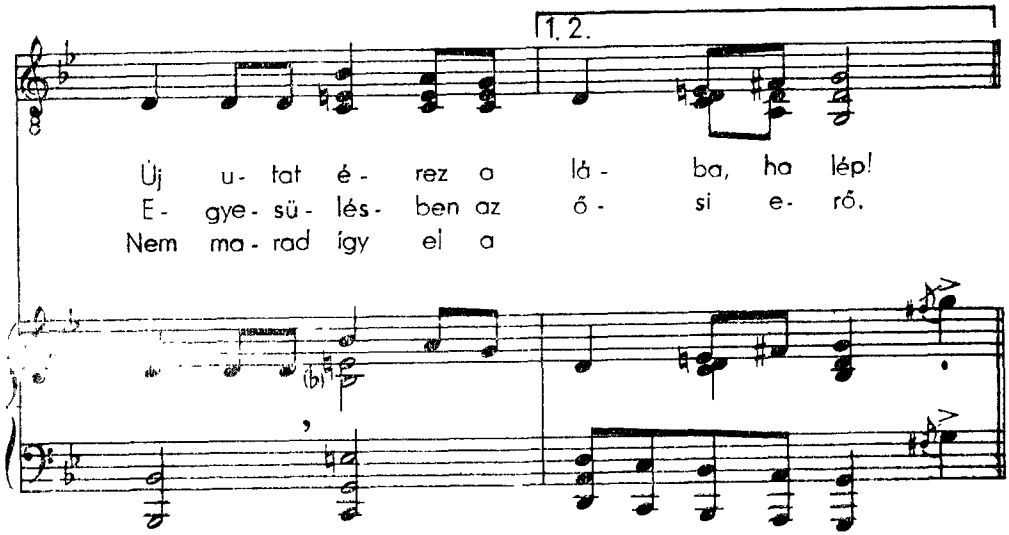
1. 2.
Új u- tat é- rez a lá- ba, ha lép!
E- gye- sü- lés- ben az ő- si e- rő.
Nem ma- rad így el a

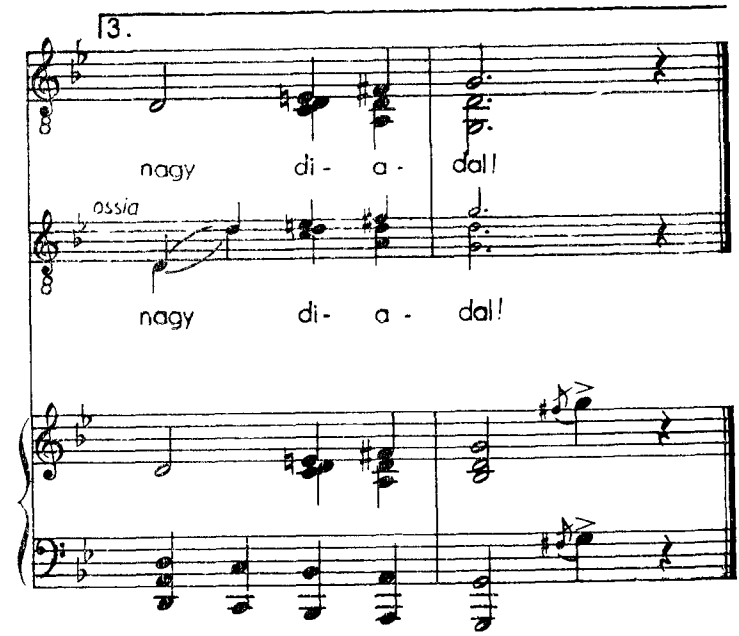
3.
nagy di- a- dal!
ossia
nagy di- a- dal!

5. DE SZERETNÉK KÚN BÉLÁVAL BESZÉLNI*

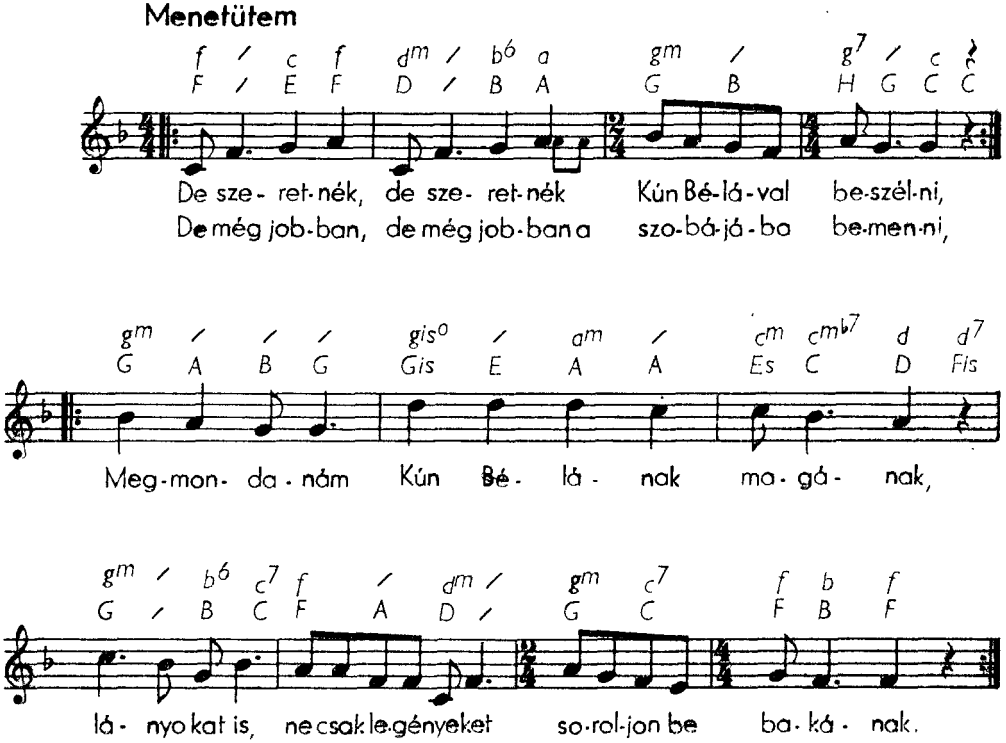

* *A dallam azonos a „Márványkőből" kezdetű közismert népdallal. Itt közölt szövegével először a munkásezredek 1919. junius 2-i budapesti diszszemléjén énekelték.*

Szatmári Antal gyűjtése. Budapest. 1960.
Énekelte: Ungvárszki Pál Bp., asztalos, a népművészet mestere.

6. MUNKÁSOK VAGYUNK*

Élénken

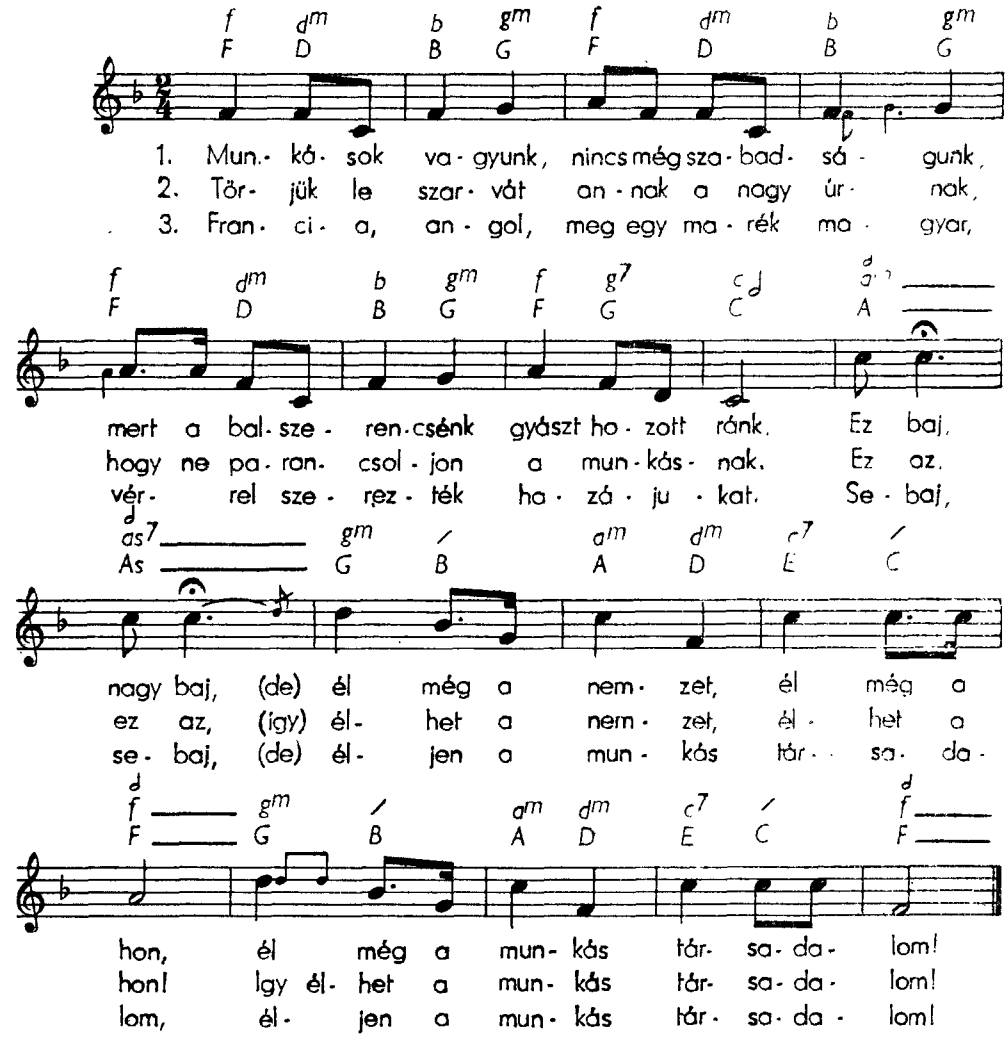

* *Eredetileg a múlt század 30-as éveiben a magyar forradalmi fiatalság Metternich-ellenes gúnydala volt a következő szöveggel: „Magyarok vágyunk, nincsen szabadságunk"... stb. Ebből később számos munkásdal változat keletkezett, amelyeknek a 18-19-es forradalomban nagy szerepük volt.*

7. KÁROLI ÜZENI*

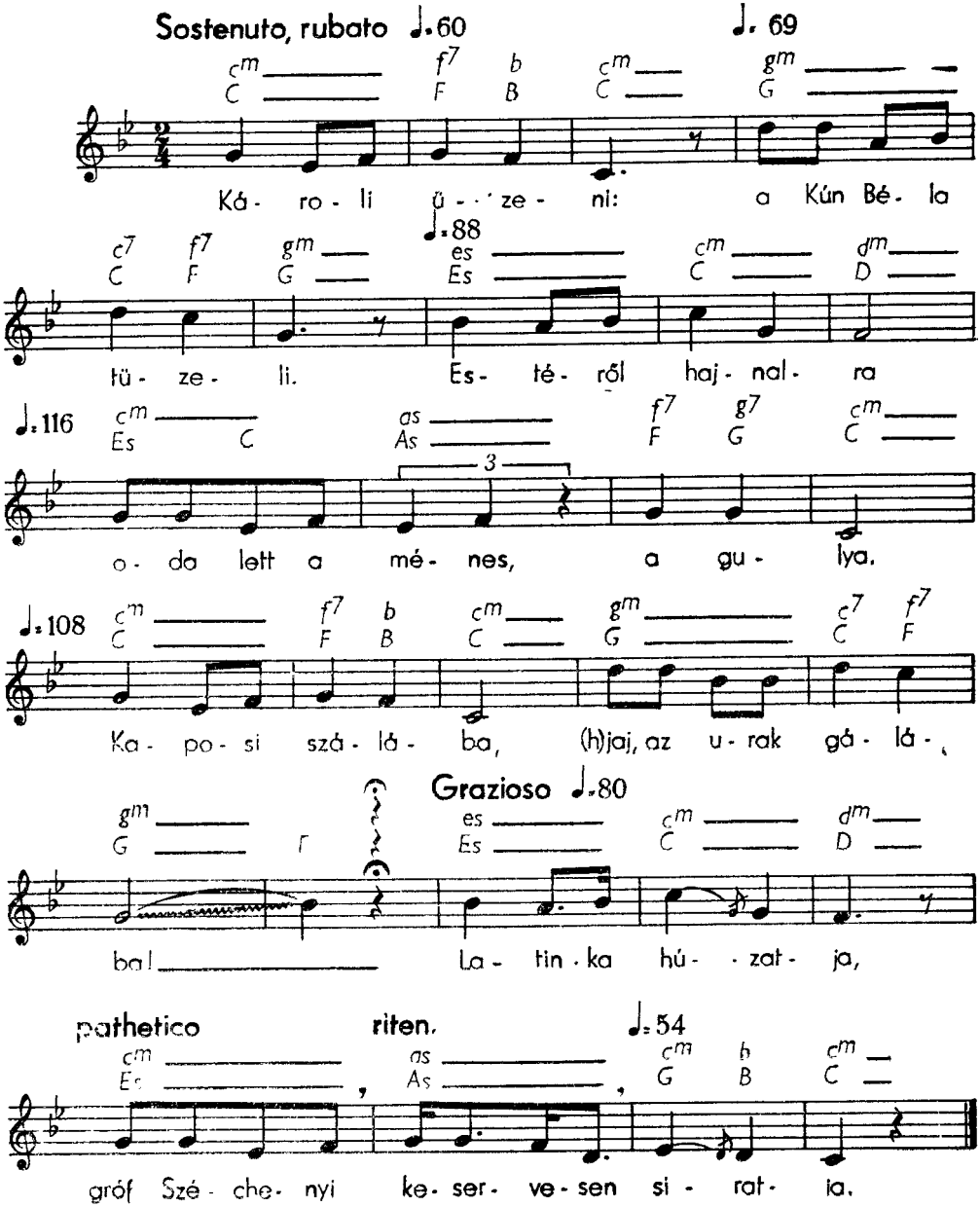

* *Szintén 18-19-es dal.*

Víg Rudolf gyűjtése, Budapest. 1960.
Hídas Antal írótól.

8. A MOSZKVAI ÁLLOMÁSON*

Tempo giusto; (alkalmazkodó ritmus)

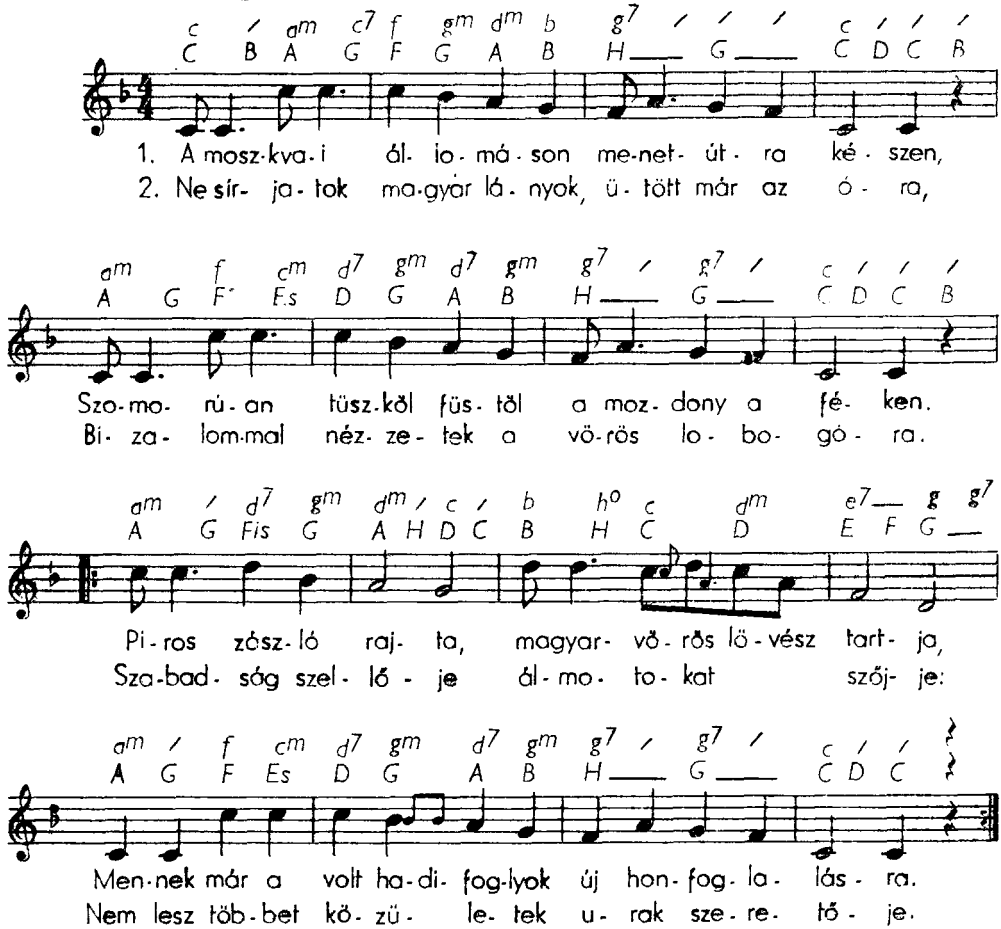

* *A dallam pontosan egyezik az „A nagy bécsi kaszárnyára" kezdetű népdalunkkal. Most közölt szövegével 18-19-ben énekelték a magyarországi vörös katonák.*

Sárosi Bálint gyűjtése, 1952.
Sáránd (Bihar m).
Énekelte: Balogh

9. A HAZA CSAK AZÉ, AKI GAZDAG *

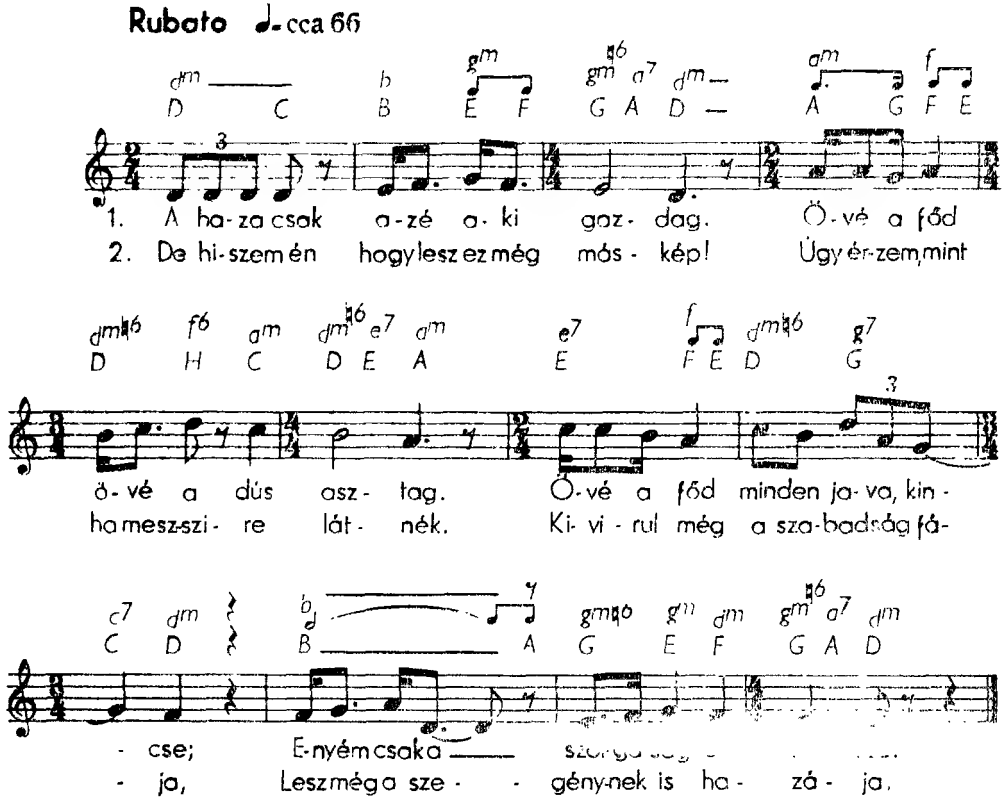

* *A dallam magvát a „Juhász legény, szegény juhász legény" kezdetű közismert népies műdalunk képezi. Itt közölt változatát Szatmári Antal gyüjtötte 1964 körül Varga Lajos 83 éves veterántól. Az ő visszaemlékezései szerint e dal 18-19-ben igen népszerű volt.*

A csillagok csillaga

Sohse hull le a vörös csillag:
Nap, Hold, Vénusz lehullott régen
S ő dölyföl a keleti égen.

Sohse vörös a hulló csillag:
Rózsás, lila, zöld, kék vagy sápadt,
Szeszélye az égi világnak.

Hulló csillag, hullj, hullj, rogyásig,
Ezer eséssel, ezer jajjal:
Egy csillagból is jöhet hajnal.

Vörös csillag, ragyogj és trónolj,
Mióta ember néz az égre,
Vörös csillag volt a reménye.

Proletárnak rossz napokra

Magamnak ezt a dalt, s mindenkinek,
Ki néha csügged, mint szegény magam.
Lesznek még édes hangok és szinek,
S fogunk mi még ragyogni boldogan!
Megkapjuk még a sorsot és javat.
Mi embernek, ha született, kijár:
Az élőnek lesz élni még szabad:
Nem! minket nem lehet legyőzni már!

Mi szenvedünk, mert szörnyen bántanak,
Mert ellenünk már minden jó nekik;
Véres vassal szivünkön szántanak,
Mi szent nekünk: kutyák elé vetik:
Mi nem vagyunk számukra emberek,
Számunkra nincsen törvény és határ,
Övék a lég, az ég, a föld-kerek,
De nem lehet minket legyőzni már!

Testvér, mondom magamnak és neked.
Testvér, ne félj, nagyon sokan vagyunk,
Zendítsünk bátorító éneket,
Víg gondolatra szikrázzék agyunk,
Ha emberben van szép, jó és derék:
Mi-lelkünk az, melyben bimbóra vár;
Ha jobb az ember, mint párzó veréb:
Bennünket nem lehet legyőzni már!

Fakóra festeni a kék eget,
Kiszívni föld körül a levegőt,
A rögre húzni szálló felleget,
S használni, mint halotti lepedőt,
Tűzhányó méhét vízzel oltani,
Bár volna hozzá még-oly-nagy pohár,
A tengert gyűszűvel kihordani:
Nem! nem lehet minket legyőzni már!

Nincs rá elég korbács, lánc és kötél,
S magunk ellen hiába vétkezünk;
Hugunk és nénénk rugástól vetél,
S mi mégis egyre csak többen leszünk,
Mi sokszor botlunk és sokszor bukunk,
A homlokunkat sokszor éri sár,
És mégis mind előbbre döng utunk:
Nem! minket nem lehet legyőzni már!

Mi ágra kötve: élünk, mint előbb;
Él, kit közülünk trágyadomb temet..
S látón haladnak táborunk előtt
A gödrükből késsel kivájt szemek.
Herélten nemzünk harcoló hadat,
S köztünk az is, kit börtön rácsa zár.
Nincs gát! mi duzzadunk, mint áradat,
Nem! minket nem lehet legyőzni már!

Magamnak ezt a dalt s mindenkinek,
Ki néha sír, mert ásít rá a sír,
Mert búsítják bús hangok és szinek,
Mert már kibírhatatlan, mit kibír,
Mert csüggedés bocsátna rá ködöt,
Amely sürű és sárga és sivár . . .
Halld ezt a dalt, mely napfénnyel szövött!
Nem! minket nem lehet legyőzni már!

Győzelem

Márciusok arany hullámait beszéltetem magamból.
Testvérek! Ó megharcolt kezek találkozása Isten előtt.
Napok reménytelenséget zászlóznak.
Sikolytás
mindnyájunkért,
akik most szörnyű reflektorok alatt állunk összetört
lámpásokkal a szemeinkben.
Szívünkön szeretettűzmáglyák szenvednek.
Oroszország!
Árva homlokunkon énekelnek a megbolondult öklök.
Oroszország! Oroszország!
Durunggal, késsel, csizmákkal és géppisztolyverekkel
szakított sebeink
bíbor dicséretgyertyákkal világítanak feléd.
Ó, elsőszülött testvérünk.
Győzelem! Győzelem! Győzelem!
Moszkva lealázott tornyai felett megállt az új csillag.
Megharcolt emberek gyökeresedünk a térben.
Örömujjongás.
Győzelem!
Győzelem!
Győzelem!

Szabadság! Tégy gazdaggá minket!

A Duna-Tisza ezüst szalagján
szívünk fölött egy amulett-ország.

A téli tájon didergő faluk
az ingem alá bújnak melegedni.
Egy-egy tanyára lelve felzokognak
az ifjúság előázsiai dalai.

Meztelen szívvel érzem még a bundák
durva szerelmét, — dédelgető melegét.
A világrahozó szegénység
anyai ölét még áldva emlegetem.
De nem akarok meghatódni többé!
Levetkezem a lélek szűrhimzéseit,
s a gondolat kalotaszegi
kacskaringóit magamról lefejtem.

Európába értünk végre
a népvándorlás kétezer éve után!
S az értelmes erő lánctalpas traktorával
szaggatnám fel gyorsabban ezt a tájat:
— tünjön el a falvak borzassága és
a tanyák sűndisznó-szuszogása.

Hogy gyűlölöm már
amit még annyira szeretek!
— a szegénység megáldott ereklyéit,
a befogott tehénkék kajla bánatát,
a zsugoriság nyávogó imáit,
a pislogó szemekben
a babonák ragályos trachomáját.

Lassan széled a vert történelem.

Segítségedért hangosan kiáltok —
szabadság! — Tégy gazdaggá minket!
Gazdagság! Térdelj ide mellénk
az Alföld szőnyegére, bibelődj velünk.
Neked csak játék, móka és ajándék,
— mi meg itt gürcölünk kis makettjaidért!
Építőköveidből rakd ki álmainkat.
Rakogass palotákat, mintha dominóznál.

Hol mutató ujjal a porba rajzolsz:
csatorna kéklik, — hát firkálgass e tájra.
Ujjaidat mártsd a homokba — megfogannak,
s szőlőgyökerekkel szorítsd magadhoz a hazát
Szabolcsnak vegyél fémépítődobozt.
Adj a parasztnak a boci helyett
mú-t bőgő gépet, mely szeliden követi.
Adj neki felhúzós kis gyárakat.
Melléjük térdel és szinte játszogatva
zümmögteti a buzgólkodó ipart.
Meglátod — így majd elfelejti
a hóna alá bújó kiscsikókat.

Szabadság! Tégy gazdaggá minket!
Gazdagság! Tárd ki szárnyainkat!
Bogárka nép voltunk — csak kaparásztuk
létünk dobozának fedelét.

Az emberiség tavasza virágzik.
— Sürögve, zsongva beporozni
virágait:
miránk is vár a sor,
hogy kaptárunkba gyűljön
az egyenlő sejtekbe osztott,
illatozó nemzeti jólét.

TÁJÉKOZÓDÁS

ORSZÁGOS NÉPMŰVELÉSI SZERVEINK INTÉZMÉNYEINK TERVEIBŐL

A változatos népművelési formák és eszközök gazdag választékának fontos része az országos kulturális szervek, hivatásos népművelési és művészeti intézmények adta lehetőségek, amelyekkel a közelgő évfordulók méltó megünneplését, munkánk megfelelő színvonalát és hatókörét biztosíthatjuk. Ezeket a lehetőségeket a helyi rendezvényeinkkel összehangolva és azokba beépítve használjuk fel. Így rendezvényeink egységes folyamatot alkothatnak, ápolhatják a forradalmi hagyományaink folytonosságát, megvilágíthatják a forradalom jelenbe vezető útját.

A helyi és központi rendezvények, programok összehangolását kívánjuk elősegíteni, amikor az alábbiakban felvázolunk néhány tervet és elképzelést arról, hogy milyen segítség várható az országos művelődési és tájékoztatási szervektől. (Fel szeretnénk hívni azonban a figyelmet arra, hogy ezek a tervek módosulhatnak.)

A Magyar Rádió műsortervéből

Dokumentumműsorok:

AZ „ŐSZIRÓZSÁS FORRADALOM"

Adás ideje: 1968. október 31.

A műsor, a magyar polgári demokratikus forradalmat a világméretű forradalmi fellendülés és a nemzetközi reakció harcainak összefüggéseiben tárgyalja.

1918. OKTÓBERE A MAGYAR TÖRTÉNELEMBEN

Adás ideje: 1968. november elején.

A forradalom eredményei. A forradalmi tömegek és a Nemzeti Tanács. A forradalom által megoldott és megoldatlanul maradt kérdések.

„MAGYARORSZÁG: NÉPKÖZTÁRSASÁG"

Adás ideje: 1968. november 16.

Publicisztikai feldolgozásban. Köztársasági törekvések a magyar történelemben: Martinovics és Petőfi; 1918 — Népköztársaság; 1919 — Tanácsköztársaság; felszabadulás után — Köztársaság és Népköztársaság.

SZÜLETÉSNAPI KÖSZÖNTŐ

Adás ideje: 1968. november 24.

Egy órás dokumentumműsor a magyar kommunisták ötven éves pártjáról. A párt megalakulása és félévszázados útja.

PORTRÉMŰSOR KUN BÉLÁRÓL

Adás ideje: 1968. november végén.

„MEGJELENT A VÖRÖS ÚJSÁG"

Adás ideje: 1968. december 7.

Montázsszerű összeállítás a Vörös Újság cikkeiből.

PORTRÉMŰSOR SZAMUELY TIBORRÓL

Adás ideje: 1968. december.

KÁROLYI MIHÁLY 1918—1919-BEN

Adás ideje: 1969. január.

Károlyi Mihály történelmi szerepe, 1918. októberétől 1919. márciusáig megtett útja, az októberi forradalom alakjai, akikkel Károlyi együtt halad és akiktől elválik.

PORTRÉMŰSOR LANDLER JENŐRŐL

Adás ideje: 1969. január.

PORTRÉMŰSOR CSORBA MÁRIÁRÓL

Adás ideje: 1969. január.

„NINCS MÁS ÚT . . ."

Adás ideje: 1969. március 21.

Emlékműsor a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásáról. A forradalmi erők előretörése, tárgyalások a Gyűjtőfogházban, a két munkáspárt egyesülésének történelmi körülményei, kikiáltják a Tanácsköztársaságot.

PORTRÉMŰSOR NYISZTOR GYÖRGYRŐL

Adás *ideje:* 1969. március.

A SZOCIALISTA FORRADALOM 1919-BEN MAGYARORSZÁGON

Adás ideje: 1969. március végén.

A „békés átmenet" és a proletárforradalom kérdései az 1919-es magyar tapasztalatok alapján.

„JÖVŐ NAPJÁTÓL PIROS ORCÁD,
SZABAD ORSZÁG!"

Adás ideje: 1969. április közepén.

Az első magyar munkáshatalom eredményei, gazdasági és kultúrpolitikai vívmányai.

PORTRÉMŰSOR HAMBURGER JENŐRŐL

Adás ideje: 1969. április.

PORTRÉMŰSOR STROMFELD AURÉLRÓL

Adás ideje: 1969. május közepén.

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG ÉS AZ ANTANT

Adás ideje: 1969. július végén.

Hogyan fogadták a nyugati tőkés hatalmak a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltását? A fiatal tanácsállam külpolitikája. Nyílt és titkos tervek a magyar proletárdiktatúra megdöntésére.

A MEGBOCSÁTHATATLAN BŰN

Adás ideje: 1969. augusztus.

A fehérterrorról és arról, hogy a negyedszázados ellenforradalom idején az uralkodó osztályok soha, egyetlen pillanatra sem tudták elfeledni, hogy volt 133 nap, amidőn elvesztették kizsákmányoló uralmukat.

EMLÉKE OTT ÉL A SZÍVEKBEN

Adás ideje: 1969. szeptember.

Miként maradt meg a Tanácsköztársaság emléke az egyszerű emberekben? Milyen hatással volt nagy művészeinkre, Móriczra, Babitsra, Kodályra stb. A Tanácsköztársaság emléke a magyar emigráció tagjai körében.

Ifjúsági műsorok:

A KOMSZOMOL 50. ÉVFORDULÓJÁRA

Adás ideje: 1968. október 30.

Helyszíni riportműsor, valamint hangjátéksorozat a szovjet fiatalok életéről.

„ÍGY ÍRUNK MI"

Adás ideje: 1968. november 7.

Pályázat meghirdetése. Témaköre: a Magyar Tanácsköztársaság. A pályázat március 21-től júniusig tart.

A HŐSÖK UNOKÁI

Záróadás ideje: 1969. március 21.

A Magyar Úttörők Szövetségével közösen szervezett műsorsorozat. Az első négy adás olyan városokban készül, amelyek a Magyar Tanácsköztársaság idején kiemelkedő szerepet játszottak. (Budapest, Kaposvár, Miskolc, Szolnok.)

MEGSZÜLETIK A KIMSZ

Adás ideje: 1968. december 30.

Beszélgetés élő tanúkkal.

VISEGRÁDI UTCA

Adás ideje: 1969. február.

Hangjáték Lengyel József alkotásából.

MAGYAR SZÁZADOK

Adás ideje: 1969. március.

„Nem lesz a tőke úr mirajtunk" komplex összefoglalójával zárul a műsorsorozat.

FIATAL MŰVÉSZEK TALÁLKOZÓJA

Öt előadásból álló sorozat, amely áprilisban kezdődik és a nyár végén fejeződik be. Havonta 1 adás. Körkapcsolásos vetélkedő.

HANGJÁTÉK GYERMEKEKNEK ÉS FIATALOKNAK

A hangjátéksorozatot olyan írók, művészek készítik, akiknek élményeik, átfogó ismereteik vannak 1919 mindennapjairól. A hangjáték-sorozat célja, hogy az egyszerű emberek, gyerekek sorsának változásán keresztül a hallgatók elé varázsolják a kor hangulatát, atmoszféráját.

HARCBAN A SZOCIALIZMUSÉRT EURÓPÁBAN

E gondolatkörből hangjáték, illetve dokumentumjáték a különféle országok szolidaritási mozgalmairól.

Irodalmi műsorok:

MAGYAR ELBESZÉLŐK

Novellák és regényrészletek a kor irodalmából. Kéthetenként 20 perc.

FÖLDINDULÁS

Irodalmi publicisztika 1918—1919-ben. Kéthetenként 15 perc.

A MAGYAR VALÓSÁG VERSEI

Forradalmi versek a korról. Kéthetenként 10 perc.

A TÖRTÉNELEM TANÚI

Írók visszaemlékezései az őszirózsás forradalomra, 1919-re. Havonta 20—30 perc.

ELŐDÖK — HAGYOMÁNYOK

A magyar szocialista irodalom úttörői. Kéthetenként 20 perc.

A HARCBAN NEM LEHET MEGÁLLNI

Adás ideje: 1968. november.

Szilágyi György dokumentumműsora.

Rádiószínház:

1968. október.

Elfelejtett magyar drámák. Barta Sándor: Közelharc (Bemutató).
Gorkij: Jegor Bulicsov.
Hámori Ottó: Színház a fronton (Bemutató).

1968. november.

Sándor Kálmán: A harag napja.
Majakovszkij: Buffó misztérium.
Fagyejev: Tizenkilencen.

1968. december.

Hegedűs Géza: Bárki Péter szerencséje.
Gergely Sándor: Vitézek és hősök.
Nyugaton a helyzet változatlan. E. M. Remarque regényének rádióváltozata.

1969. január.

Berkesi András: Menekülés (Bemutató).
Solohov: Csendes Don (Folytatásos rádiófeldolgozás 15 részben).

1969. február.

Elfelejtett magyar drámák. Balázs Béla: Hazatérés (Bemutató).
Forgács István: Derkovits.

1969. március

Galgóczi Erzsébet rádiójátéka 1919-ről.
Zalka Máté: A bolygók visszatérnek.
Lengyel József: Prenn Ferenc hányatott élete.
Veres Péter: Három nemzedék (Epizódok a regényből).

1969. április

Karikás Frigyes: A cseléddandár.
Viva Villa: John Reed regényének rádióváltozata.
Kirson: A szelek városa.

1969. május.

Kenessei András: Kettősverseny (Bemutató).
Goda Gábor: Volt egyszer egy család.
Kosztolányi Dezső: Édes Anna.

1969. június.

Kendi Mária: A novoszibirszki szökevény (Dokumentumjáték).
Kovai Lőrinc: Négyen a monitoron (Dramatizált feldolgozás).

1969. július.

Kárpáti Gyula: Stromfeld Aurél (Bemutató).

1969. augusztus.

Sinkó Ervin: Optimisták.
Hemingway: Búcsú a fegyverektől.
Rideg Sándor: Tűzpróba.

1969. szeptember.

Gyurkó László: 1919. (Bemutató).
Illyés Gyula: Ifjúság.

Zenei műsorok:

1968. július és november között:

— Szöveges összeállítások a párt történetét kísérő dalokból (3 adás).
— Dalok a párt nagyjairól (5—6 adás).

1969-ben:

— Műsor Vándor Sándorról.
— Az európai munkásmozgalom dalai az első világháború után.
— Szöveges összeállítás a Tanácsköztársaság művészeti tevékenységéről.
— Az Operaház a Tanácsköztársaság idejében.
— Kedves lemezeim című sorozatban egy adás Kun Bélánéval vagy Hevesi Gyulával.
— A forradalom muzsikusa. Emlékezés Reinitz Bélára.
— 90 perces nemzetközi könnyűzenei műsor baráti rádiók közreműködésével. (Adás ideje: március 21.)

Módszertan

Javasoljuk, hogy az alegységek KISZ szervezetei a lehetőségekhez képest szervezzék meg a kiemelkedőbb, kozérdeklődésre számot tartó műsorok közös meghallgatását, esetleg rövid megvitatását.

Amennyiben a műsorok adásideje utkozik a kiképzési, szolgálati feladatok ellátásával, a helyi rendezvényekkel vagy a televizió műsoraival és igy a közös meghallgatás nem lehetséges, célszerű a jelzett műsorokat magnószalagra felvenni. E megoldás segítségével függetleníteni tudjuk magunkat a műsor időpontjától, s az adást tetszés szerint beépithetjük a politikai foglalkozások tervébe, illetve a klubok programjába.

Külön fel szeretnénk hívni a figyelmet a Magyar valóság versei, a Magyar elbeszélők és a Földindulás című irodalmi sorozatokra, amelyek augusztustól egy éven át kéthetenként jelentkeznek 10-15 perces időtartammal. Ezek segítségével közvetlenül vagy magnetofon felvételek útján az évforduló megünneplésének minden szakaszában színesíthetik és gazdagíthatják a kulonböző méretekben megrendezett emlékezéseket, műsorrendezvényeket, klubösszejoveteleket.

Javasoljuk, hogy a csapatrádiók műsorainak osszeállításánál vegyék figyelembe a közolt tervet. Kétféle módon történhet az átvétel. Egyrészt kozvetlenül is átvehetjük a Kossuth vagy a Petőfi Rádió kiválasztott műsorát, amennyiben jelentkezésének idején a csapatrádióban is műsor van, másrészt a korábban magnószalagra vett anyagokat is felhasználhatjuk a csapatrádió műsorainak osszeállításakor.

A Magyar Televízió műsortervéből

Dokumentumműsorok:

A TV-HÍRADÓ

Rendszeresen megemlékezik a forradalmi fejlődés fontosabb állomásairól és nyomon követi a proletárforradalom 133 napját.

Filmösszeállítást ad például a következő eseményekről:

— az októberi nagy tüntetésekről;
— november 2-án a Munkástanács megalakulásáról;
— november 16-án az első magyar Népköztársaság kikiáltásáról;
— november 18-án Kun Béla hazaérkezéséről stb.

Az évfordulók alkalmat adnak arra is, hogy portrékat mutassanak be a párt megalakításában részt vett, kiemelkedő személyiségekről, a párt megalakulását megelőző háborúellenes és forradalmi mozgalmakról. Bemutatja a Tv-híradó — részben a Szovjetunióban készült anyagok segítségével — a Tanácsköztársaság létrehozásában részt vett veteránokat, az 50 évvel ezelőtti események élő szemtanúit. Riportokat készít a Tanácsköztársaság egykori harcaink színhelyéről. Az évfordulók alkalmával megemlékezik a Tanácsköztársaság szociális, kulturális és más intézményeiről.

SZÁZADUNK című sorozat.

1969. januártól márciusig megismétli a következő adásait:

— Földindulás I—II. (A Nagy Októberi Szocialista Forradalom).
— Cattaró (Az 1918-as forradalom előzményei).
— Lehullott a lomb (Az őszirózsás forradalomtól a Tanácsköztársaság kikiáltásáig terjedő időszak eseményei. Károlyi Mihály szerepe Károlyi Mihályné visszaemlékezésén keresztül).

1969. márciustól a sorozat a következő új műsorokat mutatja be:

— Internacionalisták (A Nagy Októberi Szocialista Forradalomban részt vett internacionalisták harcai).
— Bank utca (A Tanácsköztársaság eseményei, harcai).
— Szeged, Siófok (A Tanácsköztársaság leverése, az ellenforradalom).
— Kitör a béke (Az első világháború utáni békekötések).

A TUDOMÁNY NAGY ÖREGEI

A sorozat keretében portréfilm készül azokról a kiváló tudósokról, akik részt vettek a Tanácsköztársaság harcaiban: Hevesi Gyuláról, Benedikt Mórról.

Tudósítások, helyszíni közvetítések:

A híradó jellegű műsorokban és helyszíni közvetítések formájában rendszeresen tudósítanak a nagyobb országos jellegű rendezvényekről, a fontosabb helyi ünnepségekről. E tudósítások alkalmával megnyilatkoznak állami és pártvezetőink.

Közvetítés lesz a KISZ KB nyilvános üléséről, amelyben elhangzik a felhívás az 50. évforduló megünneplésére.

Vagyunk az ifjú gárda című emlékműsor közvetítése az Erkel Színházból.

Közvetítés lesz a KISZ-vetélkedő döntőjéről. Témája: a magyar munkásmozgalom, a Kommunista Párt, a KIMSZ harcainak története.

A Forradalmi Ifjúsági Napok 1969. évi eseményeinek közvetítése.

Művészeti produkciók, tv-játékok:

A Drámai Osztály 12 írónak adott megbizatást tv-dráma írására. A tv-drámák hozzávetőleges programja a következő:

— *Hubay Miklós: Dühödt angyal*
1918-ban Lukasics egy tiszti különítménnyel a Nemzeti Tanács kiirtására készült. A merényletet egy postáskisasszony akadályozta meg, megszegve a telefontitkot.

— *Barabás Tibor: Bírák előtt*
Stromfeld Aurél életútja, perének tükrében.

— *Fülöp János: A raktárnok*
Stromfeld Aurél életútja, perének tükrében.
— *Sós György: Cseppben a tenger*
Egy távoleső falucskában játszódó történet, amely egy vöröskatona sorsát és szerelmét beszéli el.
— *Vészi Endre: Találkozás*
Egy menekülő forradalmár és egy hazatérő fehér terrorista drámai találkozása.
— *Galgóczi Erzsébet: A szájhős*
A Tanácsköztársaság leverése után bíróság elé állítanak egy fiatal nyomdászt. A fiú a tárgyalás és a meghurcolás alatt válik érett forradalmárrá.
— *Bencsik Imre: A 96. nap csodája*
Az ellenforradalmi ludovikás tisztek elleni fegyveres akció története.

További drámai feldolgozások:

— *Lengyel József: Visegrádi utca I—II.*
— *Karikás Frigyes: A járatos ember*
— *Illés Béla: Augusztusi kaland*
— *Nagy Lajos: 1919 május* (Felújítás)
— *Sándor Kálmán: A harag napja*

Egyéb művészeti műsorok:

Fülöp János: Bors
A hatszor egyórás munkásmozgalmi témájú kalandfilm-sorozat sugárzása 1969. március elején kezdődik.

Irodalmi műsorok:

— *A forradalom naplója.* Szemelvények nagy írók korabeli írásaiból.
— *Írók, költők a forradalomban.* A költészet című sorozat műsora.
— *Fáklya* című irodalmi folyóirat 1968. utolsó negyedévi száma személyes emlékezéseket közöl a forradalmi időszak eseményeiről.

Képzőművészeti műsorok:

— A novemberi és márciusi évfordulóra készülő kiállítások anyaga egy-egy önálló műsorban kerül bemutatásra.
— *A karikatúra tükrében.* Válogatás a forradalmi időszak karikatúráiból.

Színházi közvetítések:

A fővárosi és vidéki színházak tervében több olyan bemutató szerepel, amely az évfordulóhoz kapcsolódik. Ezekből a Televízió is több darabot bemutat.

A televízió az egyik legnépszerűbb tömegközlési eszköz. Sok segítséget nyújthat munkánkban. Amint a műsortervből láthatjuk, programjában méltó helyet kapnak az évfordulókhoz kozvetlenül vagy közvetve kapcsolódó adások. Fontos feladatunk, hogy rendszeresen propagáljuk az évfordulóval foglalkozó tv-adásokat. E műsorokat tudtessük fel a klubok programjaiban, ugyanakkor kiadhatunk röplapokat, plakátokat, esetleg készíthetünk havi vagy heti tv-műsortájékoztatókat. A csapatrádió rendszeresen felhívhatja a figyelmet egy-egy műsorra.

Különösen az alegységeknél célszerű fokozottabban felhasználni a televíziót. Itt kis ünnepségeket lehet rendezni, amelynek középpontjába a tv jubileumi műsorait állítják. Ilyenkor rövid, unnepi hangvételű bevezetőt tarthatunk, előadhatunk egy-két forradalmi verset, majd ezt követheti a műsor megtekintése. Az adás után pedig rovid zárszóval fejezhetjük be az ünnepséget. (Felhasználhatunk ilyen célra irodalmi, zenei műsorokat, esetleg tv-játékokat. Lényeges azonban, hogy a tv-adást és a kiegészítő műsort pontosan osszehangoljuk.)

A televízió műsorainak legintenzívebb felhasználása a kollektív tv-nézés, illetve a tv-ankét. Milyen műsorokból szervezzünk kollektív tv-nézést és ankétot? Elsősorban a kiemelkedő, közérdeklődésre számot tartó adásokból, több részes tv-produkciókból. Ilyen lesz pl. a Bors című hatrészes tv-film, Lengyel József: Visegrádi utca című kétrészes drámája, valamint a Századunk sorozat adásai. Az ankéton, akárcsak a filmek esetében, megvitathatjuk az alkotók szándékát, véleményt mondhatunk az eszmei mondanivaló művészi megformálásáról, a rendezésről, és a színészek játékáról. A tv-ankét nagyobb felkészültséget igényel, mint egy filmankét, mert az ankétvezető a legtöbb esetben, ha tv-produkcióról van szó, a közönséggel egy időben látja a darabot. Ezért az ankétot nem szükséges közvetlenül a műsor után megtartani, erre sok esetben a késői befejezés, vagy a következő műsor miatt nincs is lehetőség. Térjünk vissza a műsorra egy későbbi időpontban. Így megvan a lehetőség az élmények átéléséhez s az ankétvezetőnek is lesz ideje felkészülni.

A Tanácsköztársasággal foglalkozó tv-műsorok feldolgozásának, hatáselmélyítésének egyszerűbb, de általánosabban felhasználható módja az irányított beszélgetés. Ez olyan kötetlen, spontánnak látszó lehetősége a tv felhasználásának, amikor nem adunk szervezeti keretet a műsorokkal kapcsolatos beszélgetéseknek, mégis tudatosan irányítjuk a résztvevők megnyilatkozásait.

Nagy szerepe van a televízió műsoraihoz kapcsolódó könyvpropagandának. Jól tudjuk, hogy a televízió egymást követő képsorai gyorsan kihullanak az emlékezetből. A műsorok alapját képező irodalmi alkotások, ismeretterjesztő művek elolvasásával hatásosan lehet a televízióból szerzett élményeket maradandóvá tenni. Milyen műsorok ösztönözhetnek olvasásra, s milyen könyvek ajánlhatók? Elsősorban az irodalmi ihletésű tv-játékok és az irodalmi műsorok. Pl. Sándor Kálmán: A harag napja, Lengyel József: Visegrádi utca, valamint a Forradalom naplója és az Írók, költők a forradalomban című irodalmi műsorok. Jól bevált módszer a könyvkiállítások szervezése, bibliográfiák kiadása és az egyéni könyvajánlás.

A könyvkiadás terveiből

I. Az 1918-as polgári demokratikus forradalom témaköre

Hajdú Tibor: Az 1918-as októberi polgári demokratikus forradalom története. Kossuth Kiadó.

A monográfia az első tudományos összefoglalása a polgári demokratikus forradalom történetének. A mű részletesen foglalkozik a KMP megalakulásával és a tanácshatalomért vívott harcával.

Forradalomról forradalomra. (Összeállítja: Remete László). Kossuth Kiadó.

A kiadvány kommunista és szociáldemokrata politikusok, pártvezetők, írók, költők, közéleti személyiségek nézeteit, vallomásait, nyilatkozatait gyűjti egybe az Októberi Forradalom hatásáról, a forradalom érlelődéséről, a kommunista párt megalakulásáról és a szocialista forradalomért folytatott harcáról.

II. A Komintern és a Tanácsköztársaság témaköre

A Komintern I. és II. kongresszusa. Kossuth Kiadó.
A Párttörténeti Intézetben készülő dokumentum összeállítás.

Gyűjteményes kötet. Kossuth Kiadó.

A kötet Lenin, Togliatti, Kúúsinen, Foster, stb. írásaiból közöl válogatást. Elsősorban olyan szemelvényeket tartalmaz, amelyek a párt és a tömegek kapcsolatával, a népfronttal és a nemzeti sajátosságokkal foglalkoznak.

Hajdú Tibor: A Magyar Tanácsköztársaság története. Kossuth Kiadó.

A monográfia a szintézis igényével mutatja be a Tanácsköztársaság alatti államépítő, gazdasági szervező és kulturális alkotó munkát, a proletárdiktatúra honvédő harcait.

Dicső napok — 1919. Kossuth Kiadó.

A Tanácsköztársaság 40. évfordulójára megjelent kb. 20 íves album javított, kiegészített kiadása.

Kékesdi Gyula: Kun Béla élete. Móra Kiadó.

Hetés Tibor és kollektívája: A magyar proletár forradalom vezetői. Zrínyi Katonai Kiadó.

A kötet a magyar proletárforradalom legkiemelkedőbb személyiségeit mutatja be, elsősorban katonai tevékenységüket elemzi.

III. Egyéb kiadványok

Hegedűs Géza: Májusi riadó. Zrínyi Kiadó.

A HM pályázatán díjat nyert kisregény a Miskolc környéki harcokon keresztül mutatja be a Tanácsköztársaság emberformáló hatását.

Árókai: Jöjjetek zenével . . . Zrínyi Kiadó.

A kötet számos eddig ismeretlen fénykép, rajz és facsimile útján mutatja be a proletárdiktatura védelmére fegyvert fogott magyar munkásság, parasztság és értelmiség küzdelmét.

50 éves a Magyar Tanácsköztársaság. (Tematikai és módszertani útmutató népművelőknek)
Összeállította: Népművelési Intézet. Kiadja: Népművelési Propaganda Iroda.

A fentieken kívül a könyvkiadók felmérik a forradalmi tematikájú irodalmat, és legjelentősebb alkotásait utánnyomásként megjelentetik (Pl. Lengyel József: Visegrádi utca, Karikás Frigyes novellái, Illés Béla: Ég a Tisza, Mesterházi Lajos: Pár lépés a határ, Tatay Sándor: Puskák és galambok stb.), illetve megfelelő példányszám esetén az ünnepi alkalomra ezeket a kiadványokat tartalékolják.

A Szépirodalmi Kiadó a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára pályázatot hirdetett. A díjnyertes művek gyűjteményes kiadása 1969 elején jelenik meg.

MÓDSZERTAN

Javasoljuk, hogy a jelzett műveket — a lehetőségekhez képest — a csapat- és klubkönyvtárak szerezzék be megfelelő példányban. Az ajánlott könyvek többsége 1968 végén és 1969 elején jelenik meg.

A terv sokrétű és figyelembe veszi az olvasók különböző igényét, érdeklődését. Az újabb kutatásokra épülő tudományos összegezések sok vonatkozásban új megvilágításba helyezik az eseményeket és a kiemelkedő történelmi személyiségeket, s mint ilyenek alapvető forrásanyagai az évfordulóval kapcsolatos propaganda munkánknak (pl. Hajdú Tibor: Az 1918-as októberi polgári demokratikus forradalom története, A Magyar Tanácsköztársaság története, a Komintern I. és II. Kongresszusa). A népszerű-tudományos művek az olvasók szélesebb tömegeihez szólnak. Ebből a műfajból elsősorban a Tanácsköztársaságról szóló újonnan megjelenő albumra és a dicsőséges Vörös Hadsereg harcait megörökítő irodalmi feldolgozásokra, ismeretterjesztő művekre hívnánk fel a figyelmet. (Pl. A magyar proletárforradalom vezetői, Hegedűs Géza: Májusi riadó, Árókai: Jöjjetek zenével). A megjelenő könyvek harmadik tipusába sorolhatnánk a korról szóló szépirodalmi műveket, amelyek emberi sorsokon keresztül, írói eszközökkel ábrázolják történelmünknek ezt a rövid, de sorsformáló szakaszát. (Pl. Ég a Tisza, Pár lépés a határ, Visegrádi utca stb.) A Tanácsköztársaság gondolatköréhez kapcsolódó új vagy újonnan kiadásra kerülő regényeknek, elbeszéléseknek, verseknek, irodalmi visszaemlékezéseknek kiemelkedő jelentőségük van az évforduló megünneplésében. Ezt kifejezésre kell juttatnunk könyvtári és népművelési munkánkban.

Javasoljuk, hogy a csapatkönyvtárak és klubkönyvtárak januártól kezdődően, amikor a jelzett könyvek fokozatos megjelenése várható, készítsenek kiállítást a témával foglalkozó ismeretterjesztő és szépirodalmi művekből, ahol felhasználhatják a kiadványunkban közölt könyvkiállítási forgatókönyvet.

Az új könyvek népszerűsítésének módszerei: szóbeli ajánlás könyvkölcsönzés közben, röplapok szétosztása, faliújságok felhasználása, könyvismertetések stb. Alapvető feltétele az évfordulóval foglalkozó régebbi és új irodalom népszerűsítésének, hogy az alegységek KISZ szervezetei szoros kapcsolatot létesítsenek a csapat- és klubkönyvtárakkal, s tagjai maguk is jó példával járjanak elöl az olvasásban.

A MAFILM Katonai Stúdiójának tervéből

A Studió alább felsorolt filmjei az év végén kerülnek forgalomba. Valamennyi film fekete-fehér változatban készül el.

Katonafiamnak kb. 10 perc
Rendező: Kolonits Ilona.

A lírai hangvételű film — Várnai Zseni ismert versének felhasználásával — az „Őszirózsás forradalom" hangulatát idézi fel.

A komisszár legendája kb. 18 perc
Rendező: Róna Péter

Az 1919-es Vörös Hadsereg volt komisszárjának elbeszélései és visszaemlékezései alapján az egyszerű vöröskatonának állít emléket a film, s feleleveníti a harcok hétköznapjait.

Proletár Magyarország marsol kb. 15 perc
Rendező: Kolonits Ilona

A film, a KMP megalakulásának 50. évfordulójára készül. Alapgondolatát Komját Aladárnak a párt és a munkásmozgalom harcait szuggesztív erővel kifejező verse adja meg. A film különös érdekessége, hogy szerkezeti megoldásaiban a munkáskultúra formai hagyományaiból merít, és a forradalmi harcokat életképekkel, a mozgásművészet segítségével szimbolikusan ábrázolja.

MÓDSZERTAN

A filmek illusztrációként és önállóan is bemutathatók a csapat- és helyőrségi klubokban ünnepi megemlékezések vagy filmfesztiválok alkalmával. Különösképpen a Tanácsköztársasággal foglalkozó ismeretterjesztő előadásokat lehet eredményesen szemléltetni a jelzett filmekkel.

Itt ragadjuk meg az alkalmat arra, hogy felhívjuk a figyelmet a már korábban megjelent filmekre, amelyek ugyancsak jól felhasználhatók az évfordulók során.

POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOM MAGYARORSZÁGON *269 m*
Dokumentumfelvételek alapján az 1918-1919-es eseményeket mutatja be a Tanácsköztársaság kikiáltásáig.

HARCBAN SZÜLETTÜNK *Fi. kk. 15 perc*
Dokumentumfilm a Tanácsköztársaság plakátgyűjteményéről.

VÖRÖS JELEK A HADAK ÚTJÁN *Fi. Nl. kk. 21 perc*
A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára készült film a magyar internacionalistákról szól, akik részt vettek a forradalmi harcokban és a polgárháborúban.

ÉLŐ MÚLT *Fi. Nl. kk. 18 perc*
A filmekben a magyar történelem katonai emlékei, mindenekelőtt az 1919-es Vörös Hadsereg harcai elevenednek meg, korabeli filmfelvételek felhasználásával.

RENDÜLETLENÜL *Szín. Nl. kk. 16 perc*
Képzőművészeti alkotásokon keresztül eleveníti fel történelmünk forradalmi eseményeit.

EGY BOLYGÓ NEM TÉR VISSZA *Fí. Nl. kk. 22 perc*

Zalka Mátét, a legendás hírű katonát és írót mutatja be, aki igazi forradalmárként élte életét.

A ZÁSZLÓ *Fí. kk. 16 perc*

Ebben a filmben Forgács Béla, 1919-es veterán meséli el annak a zászlónak a történetét, amelyet ezredük Kun Bélától kapott.

ÓDA *Fí. Nl. kk. 10 perc*

E filmköltemény a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 50. évfordulójára készült és Lenin alakjának állít emléket.

DAL, AMELY MAGA A GYŐZELEM *Fí. kk. 35 perc*

A Zalka Máté Katonai Főiskola irodalmi színpadának az 50. évfordulóra emlékező műsoráról készült film.

TEGNAP *Fí. kk. 1465 m*

A Tanácsköztársaság idején készült film a munkások harcát mutatja be.

JÖN AZ ÖCSÉM *Fí. kk. 200 m*

Korabeli film, amely a Népszavában 1919 máciusában megjelent vers dramatizálása.

ŐFELSÉGE A KIRÁLY NEVÉBEN *Fí. kk. 120 m*

1919-ben készült háborúellenes propagandafilm.

A HARAG NAPJA *Fí. Nl. kk. 2737 m*

Írta: Sándor Kálmán

Rendezte: Várkonyi Zoltán

Operatőr: Hegyi Barna

A történet, a Magyar Tanácsköztársaság idején, 1919 májusának első napjaiban egy kisvárosban játszódik.

MEGÖLTEK EGY LÁNYT *Fí. Nl. kk. 2540 m*

Írta: Solymár József és Nádasy László

Rendezte: Nádasy László

Operatőr: Illés György

Az első világháború végén, a kibontakozó forradalom előtti légkörben játszódó balladai tömörségű film.

DÉLTŐL HAJNALIG *Fí. Nl. kk. 2015 m*

Írta: Fábián Zoltán

Rendezte: Rényi Tamás

Operatőr: Herczenik Miklós

A film a Tanácsköztársaság harcait mutatja be néhány válságos, izgalmas órába sűrítve.

KÜLÖNÖS ISMERTETŐJEL *Fí. Nl. kk. 2980 m*

Írta: Vészi Endre

Rendezte: Várkonyi Zoltán

Operatőr: Pásztor István

A film a Kommunisták Magyarországi Pártjának illegális harcait eleveníti fel.

MERÉNYLET *Fí. Nl. kk. 2620 m*

Írta: Thurzó Gábor és Bacsó Péter

Rendezte: Várkonyi Zoltán

Operatőr: Hildebrand István

Izgalmas bűnügyi-lélektani film a hírhedt biatorbágyi merényletről, amelyet az illegális kommunista párt ellen igyekezett felhasználni Horthy rendőrsége.

EDES ANNA *Fí. Nl. kk. 2348 m*
Írta: Kosztolányi Dezső nyomán Fábri Zoltán és Bacsó Péter
Rendezte: Fábri Zoltán
Operatőr: Szécsényi Ferenc
A Kosztolányi Dezső regénye nyomán készült film a megaláztatás, az elnyomás tragédiáját ábrázolja egy kis cseléd sorsán keresztül.

RAZZIA *Fí. Nl. kk. 2736 m*
Írta: Nagy Lajos nyomán Bencsik Imre
Rendezte: Nádasy László
Operatőr: Hildebrand István
Nagy Lajos izgalmas novellája elevenedik meg a filmen, amely az illegális Kommunista Párt munkájának egyik epizódját mutatja be.

PUSKÁK ÉS GALAMBOK *Fí. Nl. kk. 2511 m*
Írta: Tatay Sándor és Vadász Imre
Rendezte: Keleti Márton
Operatőr: Pásztor István
Öt kistiú és két üldözött kommunista izgalmas kalandjait mondja el a film, amely az ellenforradalmi korszak első időszakában játszódik.

CSEND ÉS KIÁLTÁS *Fí. Nl. kk. 2185 m*
Írta: Hernádi Gyula
Rendezte: Jancsó Miklós
Operatőr: Kende János
A Tanácsköztársaság leverése utáni kegyetlen korszak hiteles ábrázolása.

A múzeumok terveiből

Emlékkiállítás a polgári demokratikus forradalom 50. évfordulója alkalmából
Helye: Petőfi Irodalmi Múzeum márványterme (Bp. V., Károlyi Mihály u. 16.)
Rendezi: a Magyar Nemzeti Múzeum
A kiállítás megnyitása az évforduló előtt, 1968. október 30-ig.

A Kommunisták Magyarországi Pártja Emlékmúzeumának újjárendezése
(Bp. XIII., Visegrádi u. 15.)
Rendezi: a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum
A kiállítás megnyitása az évforduló előtt, 1968. november 24-ig.

Reprezentatív központi kiállítás a Budavári Palotában a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára
Rendezi: a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum
A kiállítás megnyitása az évforduló előtt, 1969. március 21-ig.

Latinka Sándor Emlékmúzeum Kaposvárott
Rendezi: a Somogymegyei Emlékmúzeum Szervezet
A kiállítás megnyitása 1969. március 21-ig.

A Magyar Tanácsköztársaság fennállása ideje alatt alapított 50 éves Kelet-ázsiai Múzeum új állandó kiállításának megrendezése
Helye: Kelet-ázsiai Múzeum (Bp. VI., Népköztársaság u. 103.)
Rendezi: az Iparművészeti Múzeum
A kiállítás megnyitása az évfordulóhoz közeli napokban: 1969. május 31-ig.

Valamennyi megyei múzeum kiállítást rendez a Tanácsköztársaság történetének helyi vonatkozásairól, eseményeiről, illetőleg monografikusan feldolgoznak egy-egy témát. A békéscsabai múzeum pl. a KMP megalakulásának évfordulójára a párt vezette munkás és dolgozó tömegek forradalmi szerepéről rendez kiállítást. A szolnoki múzeum a „Gyermek a szocializmusban" témát dolgozza fel.

A megyei kiállításokhoz ünnepi rendezvények, műsoros estek, megemlékezések kapcsolódnak. Ezeken az egykori harcostársak, veteránok is részt vesznek.

MÓDSZERTAN

Javasoljuk, hogy az alegység KISZ aktívái szervezzenek múzeumlátogatásokat, az alakulathoz legközelebb fekvő múzeumok jubileumi kiállításainak megtekintésére. Múzeumlátogatásokat szervezhetünk önállóan, illetve egy nagyobb méretű program (tanulmányi kirándulás, városnéző séta, kulturális bemutató stb.) keretében. Amennyiben nagyobb kiállításról, tárlatról van szó, feltétlenül kívánatos kiállításvezetőről gondoskodni, aki tájékoztat a fontosabb látnivalókról és az esetleges kérdésekre is választ tud adni. A szakvezetés biztosítása és az esetleges torlódások elkerülése végett célszerű a látogatást a múzeum vezetőségének néhány nappal előre bejelenteni.

Kísérjük figyelemmel a múzeumok rendezvényeit és lehetőleg vegyük programba azok meglátogatását. A Tanácsköztársaság harcainak helyi eseményeiről esetleg külön előadást is lehet szervezni — közösen a múzeummal — a fiatal katonák, a hivatásos állomány és hozzátartozóik számára. Az ilyen előadással egybekötött látogatás alkalmával lehetőségünk nyílik arra is, hogy találkozzunk a harcok egykori résztvevőivel.

A sajtó terveiből

A napilapok, folyóiratok terveiről csak általános tájékoztatást tudunk adni, mert jellegüknek megfelelően jobban kötődnek az aktualitáshoz, a napi eseményekhez, mint a könyvkiadás, a filmek megjelentetése. Annyi azonban bizonyos, hogy a *sajtóban is méltó helyet kap az 1918-1919-es hazai eseményekre való megemlékezés,* s minden napilapunk, folyóiratunk jellegének megfelelően foglalkozik majd az őszirózsás forradalommal, a Kommunisták Magyarországi Pártjának megalakulásával, és szerepet vállal az 1919-es Magyar Tanácsköztársaság eredményeinek népszerűsítésében.

A *napilapok* (Népszabadság, Magyar Nemzet, Népszava, stb.) folyamatosan nyomonkövetik a Tanácsköztársaság kivívását megelőző időszak fontosabb eseményeit, s kronológikus sorrendben előrehaladva értékelő cikkeket, visszaemlékezéseket, egykorú dokumentumokat jelentetnek meg erről a korszak-

ról, majd részletesen elemzik a Magyar Tanácsköztársaság 133 napjának történetét, politikai, gazdasági, szociális és kulturális eredményeit, katonapolitikáját.

A *folyóiratok* is terjedelmesebb cikkekben emlékeznek meg az évfordulókról. A Társadalmi Szemle, a Párttörténeti Közlemények, és a Pártélet a legújabb kutatások alapján közli az események ideológiai, politikai értékelését.

Az irodalmi és művészeti folyóiratok (Kortárs, Új Írás, Kritika, Nagyvilág, Élet és Irodalom stb.) egyrészt eredeti műveket tesznek közzé a forradalomról, másrészt írói visszaemlékezéseket, reflexiókat, tanulmányokat, kritikákat közölnek a témával kapcsolatban.

MÓDSZERTAN

A sajtó vonatkozásában egyik legfontosabb módszertani tevékenység a figyelem felhívása a különböző cikkekre, illetve cikksorozatokra. Javasoljuk, hogy elsősorban a legolvasottabb napi és hetilapokra építsünk (Népszabadság, Népszava, Magyar Nemzet, Néphadsereg, Élet és Irodalom, Magyarország stb.), amelyek a személyi állomány legszélesebb köréhez eljutnak. A cikkeket ismertessük klubösszejövetelek, beszélgetések, előadások alkalmával és biztosítsuk, hogy az ajánlott sajtótermékek megfelelő példányban rendelkezésre is álljanak. Helyes, ha az újságolvasó, folyóiratkedvelő katonákból egy kis figyelőszolgálatot hozunk létre, akik rendszeresen figyelemmel kísérik az újságokat, folyóiratokat és tájékoztatást adnak az elolvasásra ajánlott cikkekről, tanulmányokról, kritikákról stb.

Javasoljuk, hogy a csapatkönyvtárak készítsenek alkalmi bibliográfiákat azokból a folyóiratokból (Kortárs, Új Írás, Nagyvilág, Filmkultúra stb.), amelyek a könyvtárak útján hozzáférhetők. A könyvtárak mellett működő irodalmi és könyvbarát körök is sokat segíthetnek ebben. Programjukba vehetik egy-egy érdekesebb cikk megvitatását.

Érdemes az irodalmi és művészeti folyóiratokat figyelemmel kísérni abból a szempontból is, hogy tájékoztatást adnak és tematikát közölnek az évforduló alkalmával megjelenő könyvekről, filmekről. Így jól felhasználható a sajtó forrásanyagként is az ünnepségekhez, megemlékezésekhez, ünnepi beszédek, előadások megtartásához.

ESEMÉNYNAPTÁR

1917.

Március 12 — Oroszországban a tomegek megdontik a cari uralmat A forradalom eredményeként polgari demokratikus allamforma jon letre Oroszorszagban

Április 25 — A magyar ellenzeki partok (Karolyi part polgari radikalisok) es a Szocialdemokrata Part szovetsegre lepnek

Majus 1 — Általanos munkaszunet, gyulesek es tunteto felvonulasok Magyarországon a beke megkotéséert.

Majus 11—18 — 9 tatai és dorogi szenmedence banyaszai sztrajkba lepnek A statarialis birosag tobb banyaszt halalra itel

Majus 23 — Megbukik Tisza István kormanya Helyette a kiraly Gr Esterhazy Moricot bizza meg kormanyalakítással.

Majus 29—30 — Szocialista bekekonferencia Stockholmban, amelyen magyar szocialdemokrata kuldottseg is reszt vesz

Julius 1 — Az antant nyomasára az orosz Ideiglenes Kormany tamadast indít a keleti fronton A támadas nagy vereséggel osszeomlik

Augusztus 20 — Megbukik az Esterhazy kormany Wekerle lesz a miniszterelnok

NOVEMBER 7 — OROSZORSZÁGBAN GYŐZ A NAGY OKTÓBERI SZOCIALISTA FORRADALOM A szovjetek kongresszusa elfogadja a bekerol szolo dekretumot

November 25. — Budapest nepe az iparcsarnoki nagygyulesen tuntet a szovjet kormany bekejavaslata mellett

December 5 — A szovjet kormany fegyverszunetet kot a kozponti hatalmakkal Rovidesen megindulnak Breszt-Litovszkban a beketargyalasok

1918.

Januar 8 — Wilson amerikai elnok meghirdeti tizennegy pontos békejavaslatat, amellyel a szovjet bekepolitika sikereit akarta ellensulyozni a tomegek kozott.

Január 18—21 — Általános politikai sztrajk Magyarországon a haborus kormany ellen a békeért.

Február 1 — Az elhuzodo haboru es az embertelen bánásmod ellen felkeles tort ki az osztrak magyar haditengerészet Cattaroban allomasozo egysegeinel

Februar 18 — A fegyverszuneti egyezmenyt megszegve a kozponti hatalmak csapatai tamadást indítanak Szovjet-Oroszország ellen. A támadást februar 23-án Narvanal megallitja a Voros Hadsereg.

Március 3 — A szovjet és a kozponti hatalmak kuldottsége alairja a breszt-litovszki békeszerződést.

Marcius 24 — Moszkvaban megalakul az Oroszorszagi Kommunista (bolsevik) Párt magyar csoportja Elnoke Kun Bela

Április 3 — Megjelenik Moszkvaban a Szocialis Forradalom cimu lap, amelyet az OK(b)P magyar csoportja ad ki

Majus 20 — Fegyveres katonai felkeles Pecsen. A hadbirosag tizenket halálos ítéletet hoz.

Június 20—28 — Általános politikai sztrajk Magyarorszagon a haborús kormany ellen, a beke mellett.

Szeptember 18—20. — A Galilei-kor vezetoi ellen inditott per targyalasa

Oktober 13. — Az SZDP rendkivuli kongresszust hiv ossze a forradalmi helyzet megvitatasara

Oktober 16 — Lékai Janos merényletet kiserel meg Tisza István ellen.

Október 17. — Tisza István bejelenti a Parlamentben: „Ezt a háborút elvesztettük."

Október 23. — Megbukik a Wekerle kormány.

Október 25. — Megalakul a Magyar Nemzeti Tanács Károlyi Mihály elnökletével. Forradalmár katonák megalakítják a Budapesti Katonatanácsot.

Október 28. — Megalakul a független Csehszlovák Köztársaság.
Budapesten a tüntető tömeg megütközik a Lánchídnál a rendőrséggel (Lánchídi csata).

Október 29. — A fegyvergyári munkások feltörik a raktárakat és felfegyverzik magukat.

OKTÓBER 30—31. — A FORRADALMI TÖMEGEK MEGDÖNTIK MAGYARORSZÁGON A HÁBORÚS KORMÁNYT. GYŐZ A POLGÁRI DEMOKRATIKUS „ŐSZIRÓZSÁS" FORRADALOM.

Október 31. — A Károlyi-párt, az SZDP és a radikális párt képviselőiből megalakul a Károlyi kormány.

November 1. — A budapesti munkásság gyűléseken követeli a köztársaság kikiáltását.

November 2. — Megalakul a Budapesti Munkástanács.

November 3. — Az osztrák-magyar főparancsnokság fegyverszüneti megállapodást köt az antanthatalmakkal.
A szovjet kormány táviratban üdvözli a volt Osztrák—Magyar Monarchia forradalmi útra lépő népeit.

November 4. — A forradalmi tömegek ellen fegyverét használja a karhatalom Acsádon.

November 7. — A forradalmi mozgalmak megfékezésére létrehozzák az Állandó Budapesti Védőrséget.

November 13. — A magyar kormány képviselője Belgrádban aláírja a fegyverszüneti egyezményt.

November 16. — Kikiáltják a Magyar Népköztársaságot.

November 17. — Kun Béla, a magyar kommunisták vezetője Budapestre érkezik Szovjet-Oroszországból.

NOVEMBER 24. — MEGALAKUL A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZÁGI PÁRTJA.

November 30. — Megalakul az Ifjúmunkások Országos Szövetsége.

December 7. — Megjelenik a Vörös Újság, a Kommunisták Magyarországi Pártjának hivatalos lapja.

December 12. — A budapesti helyőrség katonáinak tüntetése lemondásra kényszeríti a reakciós Bartha hadügyminisztert.

December 19. — Tanácshatalmat követelő katonagyűlés és tüntetés Budapesten.

December 30. — Az Ifjúmunkások Országos Szövetsége elszakad a Szociáldemokrata Párttól és a kommunista párt álláspontját teszi magáévá.

Decemberben. — Üzemek, gyárak, szakszervezeti csoportok tömegesen csatlakoznak a kommunista párthoz. (Rákospalotai vasmunkások, Aszódi Repülőgépgyár, Ganz Hajógyár, Lipták-gyár, az SZDP Zemplén megyei pártkongresszusa stb.)

1919.

Január 3. — A salgótarjáni bányászok eltávolítják az igazgatóságot és kezükbe veszik a bányák vezetését. A kormány fegyveresen veri le a megmozdulást. (A kormánybiztos: Peyer Károly).

Január 3—4. — A Ganz Villamossági Gyárban és a Fegyvergyárban a munkástanácsok munkásellenőrzés alá helyezik az üzemeket.

Január 7. — Megjelenik az ifjúmunkásmozgalom lapja, az Ifjú Proletár első száma.

A munkástanács átveszi a csepeli Weiss Manfréd gyár vezetését.

Január 11. — A Nemzeti Tanács Károlyi Mihályt ideiglenes köztársasági elnökké választja.

Január 15. — A berlini munkásság felkelésének leverése után az ellenforradalom meggyilkolja Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg német kommunista vezetőket.

Január 18. — Megalakult az új kormány. Miniszterelnök: Berinkey Dénes. A Budapesti Munkástanács döntése alapján a szociáldemokraták továbbra is részt vesznek a koalíciós kormányban.

Január 23. — A minisztertanács kommunistaellenes intézkedések életbeléptetéséről hoz határozatot.

Január 27. — Meghal Ady Endre, a „forradalom viharmadara".
Munkanélküliek tüntetése az Országház előtt, a proletariátus felfegyverzését követelik az éledő ellenforradalom ellen.

Január 28. — Az SzDP vezetői kizáratják a kommunistákat a Budapesti Munkástanácsból.

Január 30. — A csendőrség Makón belelő a tüntető tömegbe.

Január 31. — Budapesten megalakul az ellenforradalmi Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE). Elnöke: Gömbös Gyula.

Február 3. — A rendőrség feldúlja a Vörös Újság szerkesztőségét.
A szociáldemokrata pártok konferenciája Bernben.

Február 5. — A szovjet Vörös Hadsereg csapatai sorozatos győzelmek után elfoglalják Kijevet és tovább törnek előre nyugatnak.

Február 9. — Az SzDP rendkívüli kongresszusa. Fő kérdése a „jobb- és baloldali ellenforradalommal" való szembenállás. Határozatot hoznak a kommunisták kizárására a szakszervezetekből.

Február 13. — A Fémárugyár munkástanácsa átveszi a gyár vezetését.

Február 16. — Megjelenik a kormány földreform törvénye, amely azonban nem elégíti ki a dolgozó parasztságot.

Február 20. — A rendőrség véres, kommunistaellenes provokációt szervez a Népszava szerkesztősége előtt tüntető tömeg ellen.

Február 21. — A rendőrség letartóztatja és elhurcolja a kommunista vezetőket. Kun Bélát brutálisan megkínozzák.

Február 23. — Károlyi Mihály köztársasági elnök jelképes földosztása Kál-Kápolnán.
A betiltott Vörös Újságot Nagyváradon adja ki a párt.

Február 24. — A vas- és fémmunkások, az aszódi repülőgépgyár munkásai tiltakoznak a kommunista vezetők letartóztatása ellen. A munkásság körében harc indul a letartóztatott kommunisták kiszabadításáért.

A szovjet kormány közbelép a bebörtönzött kommunista vezetők kiszabadítása érdekében.

Februárban. — A parasztság nem hajlandó a hivatalos földosztásra várni, számtalan helyen önkényesen elfoglalják a földet. (Kismarja, Szilfamajor, Sárszentágota, stb).

Március 2. — Az alföldi munkástanácsok kongresszusa Szegeden elégedetlenségét fejezi ki a kormány politikájával szemben. Követelik a föld megváltás nélküli szétosztását, termelőszövetkezetek alakítását.

Március 2—6. — A Kommunista (III.) Internacionálé alakuló kongresszusa Moszkvában, amelyen a magyar párt is képviselteti magát.

Március 3-tól — Nagy erővel indul meg Somogy vármegyében a földfoglaló és termelőszövetkezeteket alakító mozgalom. (Kaposvár, Lengyeltóti, stb. Összesen 60 nagybirtokot foglalnak el).

Március 10. — A munkásság követelésére a Kaposvári Munkástanács átveszi a megye közigazgatásának irányítását.

Marcius 11 — Kun Béla levelet kuld a gyüjtőfoghazbol Bogar Ignachoz (a nyomdász szakszervezet egyik vezetoje) a KMP es az SZDP egyesulesenek feltetelei leiről

Marcius 12 — A munkanelkuli vasmunkasok tuntetése Budapesten a KMP irányításával

Marcius 14 — Szegeden es Tolna megyeben a munkastanacsok veszik at a kozigazgatas irányitását

Marcius 18 — A csepeli vasmunkasok nagygyűlesukon csatlakoznak a KMP hez es a letartoztatott kommunistak azonnali szabadon bocsatasat kovetelik
Albertfalvan, Aszódon és kornyeken a parasztok a munkastanacsok vezetesevel kisajatitjak a nagybirtokokat

Marcius 18—23 — Az Oroszorszagi Kommunista (bolsevik) Part VIII kongresszusa ulesezik

Marcius 19 — Budapesten 15 ezer munkanélkuli tuntet, a szabomunkasok pedig sztrajkba lepnek

Marcius 20 — Vyx alezredes atadja az antanthatalmak jegyzeket a magyar kormanynak, amelyben az orszag terulet nek ujabb reszeit helyezik megszallas ala
A Berinkey-kormany lemond
A budapesti helyorseg nagy resze koveteli a kommunistak kiszabaditasat
A nyomdaszok sztrajkba lepnek
A szocialdemokrata vezetőseg targyalasokat kezd a KMP vezetoivel a foghazban a ket part egyesuleserol es a tanacshatalom felállításáról.

MÁRCIUS 21 — A KOMMUNISTÁK MAGYARORSZAGI PÁRTJA ES A MAGYARORSZAGI SZOCIÁLDEMOKRATA PART EGYESUL AZ EGYESÜLT PÁRT NEVE MAGYARORSZÁGI SZOCIALISTA PÁRT
A BUDAPESTI MUNKAS- ES KATONATANÁCS HATÁROZATOT HOZ A HATALOM ÁTVÉTELÉRŐL KIKIÁLTJAK A TANÁCSKÖZTÁRSASÁGOT MEGALAKUL A FORRADALMI KORMÁNYZÓTANÁCS

Marcius 21—23 — Videken is megalakulnak a helyi direktoriumok

Marcius 22 — Az OK(b)P VIII kongresszusa udvozli a Magyar Tanacskoztarsaságot Uzenetvaltas Lenin es Kun Bela kozott
A Magyarorszagi Szocialista Part es a Forradalmi Kormanyzotanacs „Minden kihez" cimü kialtvanyban kozzeteszi a Tanacskoztarsasag alapelveit

Marcius 23 — Budapest nepe az Orszaghaz elott nagygyűlesen unnepli a Tanacskoztarsasag letrejottet
Becsben hatalmas tomeg tuntet a Magyar Tanacskoztarsasag mellett

Marcius 25 — Megjelenik a Forradalmi Kormanyzotanacs rendelete a Voros Hadseregs es a forradalmi torvenyszekek felallitasarol

Marcius 26 — A Tanacskoztarsasag szocializalja az ipari es kozlekedési vallalatokat, bankokat, pénzintézeteket es a berhazakat
A Belugyi Nepbiztossag felallitja a Voros Őrseget
A Hadugyi Nepbiztossag bevezeti a politikai biztosi rendszert a Voros Hadseregs magasabb egysegeinel

Marcius 28 — Megjelennek a Forradalmi Kormanyzotanacs rendeletei a munkas egyetemek felallitasarol es a lakberek leszallitasarol
A Kommunista Internacionale felhivja a vilag dolgozoit tamogassak a Magyar Tanacskoztarsasagot

Marcius 29 — A Tanacskoztarsasag koztulajdonba veszi az oktatasi intezmenyeket.

Április 3 — Megjelenik a Forradalmi Kormanyzotanacs rendelete a kozep es nagy birtokok szocializalasarol, termeloszovetkezetek szervezeseről
Kozzeteszik a Tanacskoztarsasag Ideiglenes Alkotmanyat
Ausztriából 1200 onkentes erkezik a Voros Hadseregbe.

Április 4. — A kormányzótanács tárgyalásokat kezd a Budapestre érkező Smuts angol tábornokkal, az antant megbízottjával a demarkációs vonalról és a blokád megszüntetéséről.

Április 6. — A nemzetközi ezredek (I. orosz, II. osztrák—német) díszszemléje Budapesten.

Április 6—12. Országos tanácsválasztások. (A tanácskormány titkos szavazással 4,5 millió szavazatot kap.)

Április 8. — Megkezdődik a gyári tartalék zászlóaljak felállítása.

Reakciós elemek ellenforradalmi zavargást kezdenek Kalocsán.

Április 9. — Rendelet jelenik meg a régi hadsereg tisztjeinek behívásáról.

Sztrájk kezdődik Danzigban a Szovjet és a Magyar Tanácsköztársasággal való kapcsolatok felvételéért.

Április 12. — Bécsi ellenforradalmár emigránsok megalakítják az Antibolsevista Comitét. (Az ABC vezetője gróf Bethlen István.)

Április 13. — Kikiáltják a Bajor Tanácsköztársaságot.

Április 14. — A Hadügyi Népbiztosság megszünteti a katonatanácsokat, jogkörüket a politikai biztosok veszik át.

Április 16. — A román királyi hadsereg, a fegyverszüneti egyezményt megszegve támadást indít a Tanácsköztársaság ellen.

Április 17. — Megjelenik a kormányzótanács rendelete az ipari munkabérekről, béremelésekről.

Április 19. — A párt és a kormányzótanács felhívása Magyarország dolgozó népéhez: „Fegyverkezzetek a proletárdiktatúra és a Tanácsköztársaság védelmére!" Stromfeld Aurél ezredest kinevezik a Vörös Hadsereg vezérkari főnökévé.

Április 20. — A román csapatok bevonulnak Nagyváradra.

Április 23. — A román királyi csapatok elérik Debrecent.

Megkezdődik a csehszlovák burzsoázia hadseregének támadása Ungvárnál. Két cseh zászlóalj átáll a Vörös Hadsereg oldalára.

Április 25. — A munkanélküliek nagygyűlése határozatot fogad el, hogy a szervezet tagjai kötelesek belépni a Vörös Hadseregbe.

Jugoszláv támadás indul a magyar határbiztosító csapatok ellen.

Április 26. — A székely hadosztály áruló vezetői leteszik a fegyvert a román csapatok előtt.

Április 27—30. — A cseh burzsoá csapatok általános támadást indítanak a Felvidéken, a román támadó csapatok pedig elérik a Tisza vonalát.

Május 1. — Az ország népe mindenütt lelkesen ünnepli május 1-ét és a Tanácsköztársaság mellett tüntet.

Német fehérgárdista csapatok leverik a Bajor Tanácsköztársaságot.

Május 2. — Elesik Miskolc. A Központi Munkástanács felhívása a proletárdiktatúra fegyveres védelmére. (Néhány nap alatt 90 ezren lépnek be a Vörös Hadseregbe.)

Május 3. — A Vörös Hadsereg egységei visszafoglalják Szolnokot az ellenforradalmi erőktől.

Május 5. — Ellenforradalmi kormány alakul Aradon. (Miniszterelnök: Gr. Károlyi Gyula.)

Május 9—21. — A Vörös Hadsereg ellentámadása során visszafoglalja Szécsényt, Füleket, Miskolcot és Diósgyőrt.

A Szovjet Vörös Hadsereg Moldva területén támad és jelentős román erőket köt le.

Május 11. — Kun Béla előadásával megindul a vita a pártprogram módosításáról, a kommunisták harca a párt élcsapat jellegének megerősítéséért.
Általános sztrájk és barikádharcok Jugoszlávia több városában az általános mozgósítás ellen.

Május 12. — Rendelet jelenik meg a 100 holdnál kisebb birtokok adómentességéről.

Május 15. — Lenin táviratban üdvözli a Magyar Vörös Hadsereget.

Május 16. — A Vörös Őrség leleplezi a Dietz Károly volt budapesti rendőrkapitány által vezetett ellenforradalmi összeesküvést.

Május 16. — A kormányzótanács megalakítja a Népgazdasági Tanácsot a gazdasági élet egységes irányítására.

Május 27. — A Pravda közli Lenin „Üdvözlet a magyar munkásoknak" című üzenetét. Szamuely találkozása Leninnel.

Május 30. — Megindul a Vörös Hadsereg északi hadjárata. A vörös csapatok néhány nap alatt bevonulnak Putnokra, Bánrévére, Losoncra, Ipolyságra, Lévára, Érsekújvárra stb.

Május 31. — A Forradalmi Kormányzótanács bevezeti az általános védkötelezettséget.

Június 1—2. — Országos földműveskongresszus.

Június 4. — A Vörös Hadsereg visszafoglalja Tokajt.
A Kormányzótanács, az ellenforradalom megfékezése céljából hadműveleti területté nyilvánítja a Dunántúlt.

Június 6. — A Vörös Hadsereg csapatai elfoglalják Kassát, Selmecbányát.
Általános sztrájk robban ki a francia megszállás alatt álló Szegeden az oda települő ellenforradalmi kormány ellen.

Június 7. — Az antant nevében Clemenceau jegyzékben követeli a cseh csapatok elleni támadás azonnali beszüntetését és a demarkációs vonalra való visszavonulást.

Június 8—9. — A vöröskatonák kiűzik a cseh csapatokat Zólyomból, Bártfáról és Eperjesről.

Június 12—13. — A Magyarországi Szocialista Párt kongresszusa. A párt új neve: Szocialista—Kommunista Munkások Magyarországi Pártja.

Június 13. — Clemenceau újabb jegyzékben követeli a Vörös Hadsereg visszavonulását.

Június 14—23. — A Tanácsok Országos Gyűlése (Országgyűlés). Jóváhagyják a Tanácsköztársaság Alkotmányát. Heves vita után a többség elfogadja a Clemenceau-jegyzéket.

Június 15. — A Népgazdasági Tanács a gazdaságirányítás megjavítására Kerületi Népgazdasági Tanácsokat szervez.

JÚNIUS 16. — EPERJESEN KIKIÁLTJÁK A SZLOVÁK TANÁCSKÖZTÁRSASÁGOT. (A tanácskormány elnöke: Antonin Janousek.)

Június 18. — Rendelet jelenik meg a Tudományos és Műszaki Tanács felállításáról és a közalkalmazottak fizetésemeléséről.

Június 20—22. — A Kommunista Ifjúmunkások Magyarországi Szövetségének első kongresszusa.

Június 23. — A Magyar Tanácsköztársaság fegyverszüneti egyezményt köt Csehszlovákiával.

Június 24. — A ludovikások ellenforradalmi puccskísérlete a fővárosban. A puccsot néhány óra alatt leverik a vöröskatonák és a felfegyverzett munkások.

Junius 25. — **Kun Béla külügyi** nepbiztos garanciát kér az antanttol, hogy a román csapatok kiürítik a tiszántúli, megszallt teruleteket

Június 30. — Megkezdödik a Voros Hadsereg visszavonasa a Felvideken a demarkácios vonalra Stromfeld vezerkari fonok a visszavonulás elrendelése miatt lemond.

Július 3 — Gyenyikin tamadásaval megindul az antant II hadjarata Szovjet-Oroszország ellen

Julius 7 — A csehszlovák burzsoa hadsereg bevonul a kiurített Kassara.

Julius 10. — A Forradalmi Kormányzótanacs elrendeli az altalános mozgósítást

Július 11 — A Kulugyi Nepbiztosság tiltakozó jegyzéke Clemenceauhoz a megújulo román támadasok miatt.

Július 13 — Clemenceau valaszjegyzeke. nem targyal a kormányzótanáccsal.

Julius 14 — A Forradalmi Kormányzótanacs Landler **Jenőt nevezi ki** a Voros Hadsereg főparancsnokává Bohm Vilmos helyett, akit kinevez bécsi kovetnek

Július 20. — Megindul a Voros Hadsereg tiszai offenzívája a román csapatok ellen

Július 21. — Nemzetközi szolidaritasztrajk a szovjet es a magyar tanacskoztársaságok mellett.
A voros csapatok felszabadítjak Szentest
Megnyílik a proletár parancsnokkepzo tanfolyam.

Julius 23—24. — A Voros Hadsereg felszabadítja Kisújszállást, Túrkevet és Mezoturt.

Július 24 — Az antant által jól felszerelt román kiralyi csapatok ellentámadásba mennek át.

Julius 25 — Bohm Vilmos becsi kovet es tarsai megallapodnak az antantmisszíókkal a tanácskormány megdonteséről, hatarozatot hoznak a szakszervezetek jobb oldali vezetőibol álló „szocialista" kormany megalakitasára.

Július 26 — A roman offenziva támogatásara a csehszlovák hadsereg is támadast indit

Julius 30 — A román seregek átlépik a Tiszát, s ezzel megnyílik előttük az út Budapest felé.

Augusztus 1. — A Forradalmi Kormányzótanács es a partvezetőség együttes ulése hatarozatot hoz a Forradalmi Kormányzotanacs lemondasáról.
Megalakul a jobboldali szociáldemokratákból álló „szakszervezeti" kormány. Miniszterelnök: Peidl Gyula.

——*——

Megjegyzés:
Felhasználás során az alábbi kiadványokban kozolt eseménynaptárakkal egeszithetjuk ki e kor időrendi áttekintesét:

Új világ szuletett. Bp. 1967 MNKK Modszertani Osztály, 51—65 p.

Munkások, parasztok, katonák Bp 1967. MNKK Modszertani Osztály, 98—108. p.

Jubileumi unnepsegek. 1918—1919 Bp. 1968 Nepművelési Propaganda Iroda, 204—219. p.

TARTALOM:

TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉS 3

Előadásvázlatok 13

A FORRADALMI TÖMEGEK SZEREPE A MAGYAR POLGÁRI DEMOKRATIKUS FORRADALOMBAN 15
— Javasolt irodalom az előadás összeállításához 19

A KOMMUNISTA PÁRT MEGALAKULÁSA ÉS HARCA A SZOCIALISTA FORRADALOMÉRT 20
— Javasolt irodalom az előadás összeállításához 24

SZERVEZETT ERŐ A MAGYAR IFJÚSÁG ÉLÉN: MEGALAKUL A KOMMUNISTA IFJÚMUNKÁS SZÖVETSÉG 25
— Javasolt irodalom az előadás összeállításához 29

AZ ELSŐ MAGYAR MUNKÁSHATALOM — A TANÁCSKÖZTÁRSASÁG 30
— Javasolt irodalom az előadás összeállításához 35

A MAGYAR TANÁCSKÖZTÁRSASÁG FEGYVERES EREJE: A VÖRÖS HADSEREG 36
— Javasolt irodalom az előadás összeállításához 41

ADY ENDRE: ROHANUNK A FORRADALOMBA 42

GÁBOR ANDOR: CSENDES BESZÉLGETÉS AZ ELVTÁRSSAL 41

Kiállítások 45

A MAGYAR NÉP A FORRADALMI HARCOK ÉLVONALÁBAN című kiállítás forgatókönyve 47

EMBEREK, AKIK A FORRADALMI HARCOK ÉLÉN ÁLLTAK című kiállítás forgatókönyve 66
— Kun Béla (66) — Landler Jenő (67) — Szamuely Tibor (68) — Hamburger Jenő (69) — Korvin Ottó (70) — Latinka Sándor (71) — László Jenő (72) — Lékai János (73) — Stromfeld Aurél (74) — Varga Jenő (75)

AZ IRODALOM VALLOMÁSA A FORRADALMAK KORÁRÓL című könyvkiállítás forgatókönyve 76

PLAKÁTOK A FORRADALMI AGITÁCIÓ SZOLGÁLATÁBAN című kiállítás forgatókönyve 85

Módszertan 102

Műsorjavaslatok: 105

ÜNNEPI KÖSZÖNTŐ — Javaslatok ünnepi műsorokra 107
— Műsorvázlat a magyar polgári demokratikus forradalom 50. évfordulójára (107) — Műsorvázlat a KMP megalakulásának 50. évfordulójára (109) — Műsorvázlat a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára (110) — Műsorvázlat a KIMSZ megalakulásának 50. évfordulójára (111)

ÍGY JÖTTÜNK — Javaslat filmfesztivál rendezésére 112
KUNYHÓNAK BÉKÉT! HADAT A PALOTÁNAK! — Javaslat két verselemzésre 119
A 39-ES DANDÁR — Javaslat ankét levezetésére 126
A TÖRTÉNELMET IDÉZZÜK — 50 kérdés — 50 felelet szellemi vetélkedő szervezéséhez 129
A FORRADALOM ÉS A DAL — Javaslatok a zenei anyag, a dalok felhasználására 133
— Bunkócska (136) — Varsavianka (138) — Fel vörösök, proletárok (142) — Zengjük a dalt (144) — De szeretnék Kun Bélával beszélni (147) — Munkások vagyunk (148) — Károli üzeni (149) — A moszkvai állomáson (150) — A haza csak azé, aki gazdag (151)
ADY ENDRE: A CSILLAGOK CSILLAGA 152
GÁBOR ANDOR: PROLETÁRNAK ROSSZ NAPOKRA 153
KASSÁK LAJOS: GYŐZELEM 155
VÁCI MIHÁLY: SZABADSÁG! TÉGY GAZDAGGÁ MINKET! 156
Tájékozódás 159
ORSZÁGOS NÉPMŰVELÉSI SZERVEINK, INTÉZMÉNYEINK TERVEIBŐL 161
— A Magyar Rádió műsortervéből (161) — A Magyar Televízió műsortervéből (166) — A könyvkiadás terveiből (170) — A MAFILM Katonai Stúdiójának tervéből (172) — A múzcumok terveiből (174) — A sajtó terveiből (175)
ESEMÉNYNAPTÁR 177